

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

МАСЛІЧ СВІТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 377.36:338.48-051]: [377.016:002] (043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ АГЕНТІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ
ТУРИЗМУ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

01 «Освіта / Педагогіка»

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

Світлана Володимирівна Масліч

Науковий керівник: **Петренко Лариса Михайлівна**, доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник

Київ – 2018

АНОТАЦІЯ

Масліч С. В. Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» (015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями). – Інститут професійно-технічної освіти Національної академії педагогічних наук України, Київ, 2018.

Зміст анотації. У дисертації розглянуто сучасні підходи до професійної підготовки майбутніх агентів з організації туризму. З'ясовано, що професійні обов'язки агентів з організації туризму пов'язані з інформаційно-аналітичною діяльністю. Досліджено теоретичні та методичні основи формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах. Висвітлено результати аналізу наукової літератури, нормативно-правових документів щодо стану розробленості досліджуваної проблеми. Виявлено, що професійна підготовка майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах ще не була предметом цілісного наукового дослідження, зокрема, не розглядалися питання формування інформаційно-аналітичної компетентності. Встановлено наявність суперечностей між вимогами постіндустріального суспільства до якості інформаційно-аналітичної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму та недостатнім рівнем забезпеченості у професійно-технічних навчальних закладах відповідних для цього педагогічних умов; зрослими потребами підприємств туристичної галузі в агентах з організації туризму, здатних ефективно працювати з інформаційними продуктами, і недосконалістю сучасної моделі їх підготовки у професійно-технічних навчальних закладах; необхідністю цілеспрямованого формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму та невідповідністю

наявних у професійно-технічних навчальних закладах методик, які б цьому сприяли.

Визначено суть поняття «інформаційно-аналітична компетентність майбутніх агентів з організації туризму» як інтегративну властивість особистості, в якій структуровано сукупність знань, способів мислення, поглядів, цінностей, умінь і навичок, професійно важливих якостей, що визначають здатність фахівця успішно здійснювати пошук, опрацьовувати інформацію, використовувати інформаційні ресурси та програмні засоби з метою формування банку туристичних послуг та організації обслуговування клієнтів туризму.

На основі Державного стандарту професійно-технічної освіти з професії «Агент з організації туризму» встановлено, що обсяг навчального часу на викладання предметів, під час яких відбувається формування навичок інформаційно-аналітичної діяльності у майбутніх агентів з організації туризму, є недостатнім. Завдання із професійним змістом, спрямовані на формування навичок інформаційно-аналітичної діяльності, при проведенні уроків використовуються фрагментарно. Більшість учнів не розуміють змісту аналітичної діяльності, не пов'язують майбутню роботу з нею.

Структуру інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму представлено ціннісно-мотиваційним, когнітивним та операційно-діяльнісним компонентами. Ціннісно-мотиваційний компонент включає особистісні та професійні цінності майбутнього фахівця, прагнення до підвищення рівня професійної компетентності; когнітивний – теоретичні та технологічні інформаційно-аналітичні знання; операційно-діяльнісний – уміння і навички використовувати ІКТ та програмні засоби, аналітичні уміння і навички. Кожний компонент наповнений змістом, який відповідає вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики та вимогам ринку праці.

Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах:

цілеспрямоване мотивування учнів до оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю; оновлення змісту дисциплін інформаційного спрямування навчальним матеріалом із професійним контекстом; застосування інноваційних методик і технологій у формуванні інформаційно-аналітичної компетентності; створення інформаційно-освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу.

Спроековано модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах, яка включає взаємопов'язані блоки (нормативно-цільовий, методологічний, організаційно-змістовий та діагностично-результативний). Нормативно-цільовий блок охоплює мету професійної підготовки майбутніх агентів з організації туризму та вимоги соціального замовлення. Методологічний блок містить наукові підходи (компетентнісний, діяльнісний, системний, особистісно-орієнтований, середовищний, технологічний, інформаційний) та дидактичні принципи (наочності, поєднання теорії з практикою, орієнтації на майбутню професійну діяльність, врахування індивідуальних особливостей учнів). В організаційно-змістовому – розкривається структура інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, наводиться перелік педагогічних умов, що забезпечують її формування, описуються форми, методи і засоби формування інформаційно-аналітичної компетентності. Діагностично-результативний блок відображає критерії та показники сформованості інформаційно-аналітичної компетентності.

Автором удосконалено діагностичний інструментарій оцінювання рівнів сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах відповідно до розроблених критеріїв, а саме: ціннісно-мотиваційного (прагнення до досягнення високого рівня професійної компетентності; налаштованість на успіх у професійній кар'єрі; сформованість особистісних та професійних цінностей); когнітивного (базові знання в галузі

комп'ютерної техніки; знання інформаційних технологій у галузі туризму; система знань з аналітики), операційно-діяльнісного (володіння навичками та вміннями роботи з ІКТ; уміння здійснювати пошук інформації; уміння аналітично опрацьовувати інформацію).

Викладено авторську методику формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах, що реалізується у три етапи: мотиваційний, діяльнісний, практико-орієнтований. Вона поєднує найбільш раціональні методи та форми організації навчальної діяльності: традиційні методи – словесні, наочні, практичні; інноваційні – ділові ігри, імітаційні методи, метод проектів, аналіз ситуацій; індивідуальні форми – бесіди та консультації; групові – уроки, семінари, факультативи, конференції, ділові ігри; індивідуально-групові – практичні роботи. Наведено результати експериментальної перевірки методики реалізації педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах. Запропонована методика уможливорює мотивування учнів до оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю, формування теоретичних знань, практичних умінь і навичок з опрацювання інформації, набуття здатності до роботи з інформаційними ресурсами і продуктами.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні й упровадженні в освітній процес професійно-технічних навчальних закладів навчально-методичного комплексу, що охоплює: навчальну програму факультативного курсу з інформаційних технологій для учнів, які вчаться за професією «Агент з організації туризму»; електронний засіб навчального призначення з інформаційної обробки даних в туристичній галузі (гриф Міністерства освіти і науки України); сайт віртуальної туристичної агенції (режим доступу: <http://fatamorganavpu.at.ua/>); методичні рекомендації з формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів

з організації туризму; мультимедійні презентації; тестові завдання; комплекси самостійних та лабораторно-практичних робіт.

Для переконливої ілюстрації наукових досліджень кожний розділ дисертації вміщує таблиці, рисунки, діаграми та графіки. Отримані результати досліджень узагальнюються здобувачем у висновках.

Подані у дисертації напрацювання можуть бути використані керівниками професійно-технічних навчальних закладів, викладачами інформатики, інформаційних технологій, спеціальних дисциплін та майстрами виробничого навчання з професії «Агент з організації туризму», викладачами Інститутів післядипломної педагогічної освіти, аспірантами та педагогічними працівниками, які займаються модернізацією навчального процесу на базі інформаційних технологій.

Ключові слова: інформаційно-аналітична компетентність, інформаційно-комунікаційні технології, інформація, аналітика, агент з організації туризму, професійно-технічний навчальний заклад, педагогічні умови, методика.

ABSTRACT

Maslich S. V. Formation of informational and analytical competence of future tourism agents at vocational schools. – Qualification scientific paper as a manuscript.

The thesis to attain the scientific degree of a PhD in specialty 13.00.04 «Theory and methodology of vocational education». – The institute of Vocational Education and Training of The National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, 2018.

Content. The thesis considers modern approaches to vocational training of future tourism agents. Professional duties of tourism agents proved to be closely related to informational and analytical activity. The thesis studies theoretical and methodological fundamentals of formation of informational and analytical competence of future tourism agents at vocational schools. The author presents the

analysis of scientific resources, normative legal documents concerning the extent of related problem development. It is found out that vocational training of future tourism agents prior did not undergo a holistic scientific research, neither did the issues of forming informational and analytical competence. Some available discrepancies between the requirements of postindustrial society to the quality of future specialists in the tourism sphere and insufficient level of provision of adequate pedagogical conditions at vocational schools; increased needs of tourism enterprises in travel agents able to work effectively with information products, and insufficiency of the modern pattern of their training at vocational schools; the need in target-based formation of informational and analytical competence of future tourism agents and inappropriate methods aimed for this purpose available at vocational schools.

The nature of the concept “informational and analytical competence of future tourism agents” has been defined as an integrative personal feature which encompasses the complex of knowledge, ways of thinking, views, values, skills, professionally important qualities which determine the ability of a specialist to the search and analyze information, work with informational resources and software for the purpose of creating a base of tourist services and the organization of tourism customer care.

On the basis of the State Standard for vocational training in specialty “tourism agent” it is defined that the academic time load for the subjects aimed to form future tourism agents’ skills of informational and analytical activity is insufficient. During the classes profession based tasks aimed to form the skills of informational and analytical activity are used only partially. Most students do not conceive the content of analytical activity and therefore do not connect their future job with it.

The structure of informational and analytical competence of future tourism agents is presented by value-based and motivational, cognitive and operational and pragmatic components. The value-based and motivational component includes personal and professional values of a future specialist, ambition for

increasing the level of professional competence; the cognitive component includes theoretical and technological informational and analytical knowledge; the operational and pragmatic component comprises the skills and abilities of using ICT and software, analytical knowledge and skills. Each component is filled with content that conforms to the requirements of educational qualification specification and meets the labour market needs.

Pedagogical conditions, the realization of which facilitates the formation of informational and analytical competence of future tourism agents at vocational schools, are theoretically substantiated and experimentally proven. To them refer purposeful motivation of pupils to master informational and analytical competence; updating content of subjects with informational direction; upgrading the content of information and analytics-based subjects by the study material with professional context; applying innovational methods and techniques in the formation of informational and analytical competence; creating informational and educational environment at a vocational school.

The model of formation informational and analytical competence of future tourism agents at vocational schools is designed. It includes interrelated units (standard and objective, methodological, content and organizational, diagnostic and effective ones). The standard and objective unit includes the goal of professional training of tourism agents and requirements to the societal order. The methodological unit comprises scientific approaches (competence-based, activity-based, personality-centered, environmental, technological and informational) as well as didactic principles (visualization, integrity of theory and practice, targeting at future professional activity, responsiveness to student's individual peculiarities). The content and organizational unit explains the structure of informational and analytical competence of future tourism agents, lists pedagogical conditions facilitating its formation, describes the forms, methods and means of formation informational and analytical competence. The diagnostic and effective unit reflects the criteria and markers of formed informational and analytical competence.

The diagnostic tools of assessment of the levels of developed informational and analytical competence of future tourism agents at vocational schools is improved by the author according to the developed criteria, namely: value-based and motivational (ambition to achieve a high level of professional competence, aiming at success in the professional career, the formation of personal and professional values); cognitive (basic knowledge in the branch of computer engineering; knowledge of informational technologies in tourism; the system of knowledge in the branch of analytics), operational and pragmatic (possessing knowledge and skills working with ICT; the skill of conducting information research; the skill of processing information in analytical way).

The author presents her own methods of forming informational and analytical competence of future tourism agents at vocational schools which is realized in three stages: motivational, activity-based and practice-aimed. It combines the most rational methods and forms of organizing training activity: conventional methods – verbal, visual, practical; innovative – business games, imitation methods, project methods, situation analysis; individual forms – conversations and tutorials; group – lessons, seminars, workshops, conferences, business games; individual-group – practical work. The author presents the results of the experimental feasibility evaluation of the methods of realization of pedagogical conditions of forming informational and analytical competence of future tourism agents at vocational schools. The proposed methods enable students' motivation to mastering informational and analytical competence, forming theoretical knowledge, practical skills and abilities to process information and work with informational resources and products.

The practical significance of the results of the scientific research lies in the development and implementation of a training methodological complex in the educational process of vocational schools. This complex comprises a syllabus of an elective course of informational technologies for students of specialty "Tourism agent"; a software training tool for processing tourism related data (classified by the Ministry of education and science of Ukraine); a site of a virtual travel agency

(URL: <http://fatamorganavpu.at.ua/>); methodological guidelines on formation of an informational and analytical competence of future tourism agents; multimedia presentations; tests; complexes of tasks for independent work and workshops.

For better visual comprehension of the conducted research, each chapter of the thesis is supplied with charts, figures, diagrams and graphs. The obtained results and findings are summarized in the conclusions.

The presented in the thesis findings may be used by the administrators of vocational schools, teachers of information science and information technologies, special subjects and masters of the production training in specialty “Tourism agent”, professors and instructors of institutes of post-graduate studies, post-graduates and pedagogical staff engaged in modernization of the study process on the basis of information technologies.

Key words: informational and analytical competence, informational and communicative technologies, information, analytics, tourism agent, vocational school, pedagogical conditions, methods.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Масліч С. В. Розробка та впровадження експериментальних програм з інформаційних технологій як необхідна умова формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. праць. Випуск 39 / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2014. С. 98–102.
2. Масліч С. В. Викладання предмета «Інформаційна обробка даних у туристичній галузі» у ПТНЗ шляхом використання методу проектів. *Педагогіка і психологія професійної освіти* : науково-методичний журнал. 2014. №1. С. 80–85.

3. Масліч С. В. Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка* : зб. наук. праць : Вип. 10 / Інст-т проф.-тех. освіти НАПН України ; [Ред. кол. : В. О. Радкевич (голова) та ін.]. Київ : ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2015. № 10. С. 89–96 (*наукометрична база Ulrich's Periodicals Directory*).

4. Масліч С. В. Формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх агентів з організації туризму: проблемний аналіз. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. праць. Випуск 45. / редкол. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2016. С. 70–73.

5. Масліч С. В. Педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах. Педагогічні науки. Зб. наук. праць. Випуск LXXVII. Том 2. Херсон, 2017. С. 78–83 (*наукометрична база Index Copernicus*).

6. Maslich S. The essence, content and structure of informational analytical competency of future tourism agents at vocational school. *International Scientific and Practical Conference «Topical researches of the World Science»*. June 28, 2017, Dubai, UAE, №7 (23), Vol. 3, July 2017. P. 39–42 (*наукометричні бази PIIHЦ, Index Copernicus*).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Масліч С. В. Формування навичок інформаційно-аналітичної діяльності майбутніх агентів з організації туризму через роботу навчальних тренувальних туристичних фірм. *International Scientific-Practical Conference Actual questions and problems of development of social sciences: Conference Proceedings*, June 28-30, 2016. Kielce : Holy Cross University. P. 125–128.

8. Maslich S. V. Vocational guidance in the system of training future tourism agents. *International scientific conference «Modernization of educational system: world trends and national peculiarities»*: Conference Proceedings, February 23rd. Kaunas : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. P. 72–75.

9. Масліч С. В. Формування інформаційно-аналітичної компетентності викладачів спеціальних дисциплін з професії «Агент з організації туризму». *Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки та перспективи*: зб. наук. праць / [Ред. кол. : В. О. Радкевич (голова) та ін.]. Вип. 6. Київ : «НВП Поліграфсервіс», 2016. С. 166–175.

10. Масліч С. В., Ворона Л. М. Створення та впровадження електронних засобів навчання з професії «Агент з організації туризму». *Вісник профтехосвіти Вінниччини* : зб. наук.-метод. праць. – Вип. 1. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2012. С.106–111.

11. Масліч С. В. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій при викладанні спецдисциплін : Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : матеріали Звітної науково-практичної конференції (м. Київ, 28 березня 2013 р.). Т. 2. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [за заг. ред. В. О. Радкевич, Г. В. Єльнікової]. Київ : ІПТО НАПН України, 2013. С. 74–76.

12. Масліч С. В. Створення електронного навчально-методичного комплексу з професії «Агент з організації туризму» в системі міждисциплінарної інтеграції. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання* : матеріали Звітної науково-практичної конференції (м. Київ, 24-25 березня 2014 р.). Т. 2 / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [за заг. ред. В. О. Радкевич]. Київ : ІПТО НАПН України, 2014. С. 100–101.

13. Масліч С.В. Інформаційні технології у професійній підготовці майбутніх агентів з організації туризму. *Нові матеріали і перспективні технології, охорона праці і професійна освіта* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю (м. Луганськ, 4 квіт. 2014 р.). Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2014. С. 163–165.

14. Масліч С. В. Використання блогів у навчальному процесі. *Чинники розвитку психологічних та педагогічних наук у XXI столітті* : зб. наук. робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції: (21-22 листопада 2014 р., м. Одеса). Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2014. С. 123–125.
15. Масліч С. В. Інформаційно-аналітична компетентність як базова складова професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. *Роль і місце психології та педагогіки у формуванні сучасної особистості* : Збірник тез науково-практичної конференції: (м. Харків, Україна, 16-17 січня 2015 р.), Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2015. С. 72–75.
16. Масліч С. В. Новітні підходи до формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання* : матеріали звітної науково-практичної конференції за 2014 рік (м. Київ, 26 березня 2015 р.), Т. 2. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [за заг. ред. В. О. Радкевич]. Київ : ІПТО НАПН України, 2015. С. 122–124.
17. Масліч С. В. Використання інноваційних технологій в організації освітнього процесу в ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг». *Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 16-17 жовтня 2015 року). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. С. 128–129.
18. Масліч С. В. Особливості формування інформаційно-аналітичної компетентності викладачів спеціальних дисциплін з професії «Агент з організації туризму». *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 7, 19 квітня 2016 р.), Т. II. / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України / за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ : ІПТО НАПН України, 2016. С. 131–133.

19. Масліч С. В. Використання імітаційних методів навчання у формуванні професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. *Розвиток професійної культури майбутніх фахівців: виклики, досвід, стратегії і перспективи* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ-Ірпінь, 21 червня 2016 р. / за заг. ред. В. О. Радкевич, Л. М. Петренко; Інститут професійно-технічної освіти НАПН України; Київський фінансово-економічний коледж Національного університету ДПС України. Павлоград : ІМА-прес, 2016. С. 126–129.

20. Масліч С. В. Сучасні підходи до підготовки фахівців сфери туризму. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання* : збірник матеріалів XI Всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної), присвяченої 25-річчю НАПН України (м. Київ, 29 березня - 13 квітня 2017 р.) / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України / за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ : ІПТО НАПН України, 2017. С 230–232.

21. Масліч С. В. Формування професійних навичок майбутніх агентів з організації туризму в умовах навчально-тренувальної фірми. *Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики вищої школи* : матеріали Міжнародної науково-методичної конференції 30-31 жовтня 2017 року / Укл. С. М. Іваненко, О. В. Холоденко, К. М. Павлицька, О. Г. Смольнікова – К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. С. 293–296.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

22. Масліч С. В. Електронний засіб навчального призначення з предмета «Інформаційна обробка даних в туристичній галузі». Вінниця, 2010 (на DVD-носії).

23. Масліч С. В. Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму : метод. рек. / С. В. Масліч. Київ : ІПТО НАПН України, 2017. 76 с.

24. Масліч С. В. Впровадження білінгвістичної освіти при підготовці висококваліфікованих робітників для сфери послуг. *Науково-методичне*

забезпечення професійної освіти і навчання : матеріали Звітної науково-практичної конференції (м. Київ, 29 березня 2012 р.). Т. 2. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [за заг. ред. В. О. Радкевич]. Київ, 2012. С. 89–91.

25. Масліч С. В. Розвиток художньо-творчих здібностей учнів ПТНЗ. *Науковий вісник* : зб. Наук. праць за матеріалами Міжнародної конференції «Методологічні засади художньо-творчого розвитку особистості в контексті міжкультурного спілкування в системі освіти». Вінниця : ВОПОПП, 2012. Випуск 1. С. 103–106.

26. Масліч С. В. Впровадження новітніх технологій при підготовці кваліфікованих робітників сфери обслуговування. *Вісник профтехосвіти Вінниччини* : зб. наук.-метод. праць. Вип.10. Вінниця : ТОВ «Планер», 2016. С. 26–29.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	18
ВСТУП	19
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ АГЕНТІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	28
1.1. Інформаційно-аналітична компетентність фахівців як предмет досліджень у професійній педагогіці	28
1.2. Суть, зміст і структура інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму	44
1.3. Особливості професійної підготовки майбутніх агентів з організації туризму	60
Висновки до першого розділу	75
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ АГЕНТІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	78
2.1. Методика виконання дослідження	78
2.2. Педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах	84
2.3. Модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах	109
2.4 Методика формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах	124
Висновки до другого розділу	148

РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ АГЕНТІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	151
3.1. Програма та загальна організація дослідно-експериментальної роботи	151
3.2. Результати констатувального етапу експерименту та їх аналіз	158
3.3. Аналіз результатів формувального етапу експерименту	170
Висновки до третього розділу.....	188
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	190
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	194
ДОДАТКИ.....	229

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВВП	внутрішній валовий продукт
ВНЗ	вищий навчальний заклад
ДНЗ	державний навчальний заклад
ДПТНЗ	державний професійно-технічний навчальний заклад
ЕГ	експериментальна група
ЕЗНП	електронний засіб навчального призначення
ЕНМК	електронний навчально-методичний комплекс
ІАД	інформаційно-аналітична діяльність
ІАК	інформаційно-аналітична компетентність
ІКТ	інформаційно-комунікаційні технології
ІОДТГ	інформаційна обробка даних в туристичній галузі
ІОС	інформаційне освітнє середовище
ІПТО	Інститут професійно-технічної освіти
ІТ	інформаційні технології
КГ	контрольна група
МОН	Міністерство освіти і науки
НАПН	Національна академія педагогічних наук
НМК	навчально-методичний комплекс
ПК	персональний комп'ютер
ПО	професійна освіта
ПТНЗ	професійно-технічний навчальний заклад
ПТО	професійно-технічна освіта
ЦОР	цифрові освітні ресурси

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Одним із пріоритетних напрямів економічного та культурного розвитку України є туризм – галузь економіки, в якій інформаційні технології відіграють вирішальну роль у забезпеченні якості туристичних послуг. Саме тому зростає потреба у підготовці фахівців, здатних у своїй професійній діяльності використовувати інформаційно-комунікаційні технології. Відповідно, актуалізується пошук інноваційних методик професійної підготовки майбутніх агентів з організації туризму, зорієнтованих на формування їхньої інформаційно-аналітичної компетентності.

Концептуальні засади розвитку професійної освіти відображені в Законах України «Про освіту» (2017) [206], «Про професійно-технічну освіту» (1998) [208], Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013) [175], а також у міжнародних документах: основних положеннях Лісабонської конвенції про визнання кваліфікацій (1997) [117], Копенгагенській декларації (2002) [60], Брюггському комюніке (2010) [306], Стратегії «Європа – 2020: стратегія для розумного, сталого, всеосяжного зростання» (2010) [249] та ін. Однак досягнення бажаної якості підготовки майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах в умовах інформаційного суспільства гальмується недостатньою розробленістю інноваційних методик та технологій формування їхньої інформаційно-аналітичної компетентності. Це негативно позначається на здатності ними виконувати професійні обов'язки, пов'язані з інформаційно-аналітичною діяльністю, а саме: працювати із системами інформаційного забезпечення та інформаційного обміну, співпрацювати з туроператорами, надавати інформацію про маршрути, тури та програми обслуговування туристів на маршруті, бронювати та оформляти послуги з компаніями-постачальниками. Такий стан актуалізує необхідність забезпечення у ПТНЗ педагогічних умов формування

інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.

Науково-теоретичним підґрунтям розв'язання означеної проблеми є праці вітчизняних та зарубіжних учених щодо: філософії сучасної освіти (В. Андрущенко [8], Б. Гершунський [44], І. Зязюн [83], В. Кремень [107], В. Курило [111] та ін.), психології розвитку особистості (М. Боришевський [25], Л. Виготський [36], Є. Климов [93], Г. Костюк [103], С. Максименко [128] та ін.), безперервної професійної освіти (С. Батишев [20], Н. Ничкало [177], В. Орлов [186], Л. Пуховська [217], В. Радкевич [219], О. Щербак [287], В. Ягупов [295] та ін.), компетентнісного підходу у професійній освіті (В. Байденко [18], С. Бондар [24], І. Галяміна [40], Н. Замкова [78], П. Лузан [120], А. Хуторський [274], С. Шишов [284] та ін.), упровадження педагогічних технологій в освітній процес (Л. Базиль [16], Т. Герлянд [43], Л. Єршова [72], Г. Романова [225], М. Теловата [254] та ін.), інформатизації освітнього процесу (В. Биков [23], Р. Гуревич [54], А. Гуржій [55], М. Пригодій [202], О. Спірін [246] та ін.), формування і розвитку інформаційно-аналітичної компетентності (М. Агапова [3], Н. Величко [224], О. Гайдамак [39], О. Гуменний [53], Р. Красовський [105], О. Кутик [112], О. Назначило [172], Л. Петренко [193, 194, 195], В. Третько [260], В. Фомін [271] та ін.), світового досвіду підготовки фахівців сфери туризму (В. Васильєв [234], В. Герасименко [42], О. Гутник [56], І. Зорін [81], Л. Кнодель [94], Ф. Котлер [104], С. Полоз [199], Н. Ражина [221], Л. Сакун [231] та ін.), підготовки вітчизняних фахівців туристичної галузі (Л. Безкоровайна [21], Р. Брик [27], Л. Гонтаржевська [45], Т. Дейниченко [59], В. Кифяк [90], Г. Лоїк [118], Ф. Мазур [127], С. Мельник [160], О. Мельниченко [161], М. Молочко [167], Є. Панкова [190], Т. Сокол [244], В. Федорченко [265] та ін.). Однак проблема формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ залишилася поза увагою науковців і не була предметом спеціальних досліджень.

Зазначене ускладнюється низкою *суперечностей*, що потребують розв'язання, зокрема, між:

- вимогами постіндустріального суспільства до якості інформаційно-аналітичної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму та недостатнім рівнем забезпеченості у ПТНЗ відповідних для цього педагогічних умов;
- зрослими потребами підприємств туристичної галузі в агентах з організації туризму, здатних ефективно працювати з інформаційними продуктами, і недосконалістю сучасної моделі їхньої підготовки у ПТНЗ;
- необхідністю цілеспрямованого формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму та невідповідністю наявних у ПТНЗ методик, які б цьому сприяли.

Розв'язання означених суперечностей створює передумови для якісної підготовки робітничих кадрів туристичної галузі, здатних компетентно працювати з інформаційними продуктами і ресурсами та професійно надавати інформаційні послуги. Це й зумовило вибір теми дисертаційного дослідження: ***«Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах».***

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Інституту професійно-технічної освіти НАПН України в межах наукових тем лабораторії дистанційного професійного навчання «Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів» (РК № 0113U000155) та «Методичні основи дистанційного професійного навчання кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах» (РК № 0116U003592).

Тему дисертації затверджено Вченою радою Інституту професійно-технічної освіти НАПН України (протокол № 9 від 04.11.2013) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 10 від 17.12.2013).

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму для підвищення якості їхньої підготовки у професійно-технічних навчальних закладах.

Відповідно до мети визначено такі **завдання** дослідження:

1. На основі аналізу наукової літератури, нормативно-правових документів з'ясувати стан розробленості досліджуваної проблеми, конкретизувати суть, визначити зміст і структуру інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.

2. Визначити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах.

3. Спроектувати модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах.

4. Розробити авторську методику поетапного формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах та через її апробацію перевірити результативність педагогічних умов.

5. Підготувати та впровадити навчально-методичний комплекс щодо формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах.

Для досягнення поставленої мети та розв'язання визначених завдань дослідження було застосовано комплекс **методів**, що забезпечують

формування ІАК майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ, а саме: *теоретичні*: аналіз, синтез, узагальнення – для вивчення наукових праць, періодичних фахових видань, матеріалів науково-практичних конференцій, семінарів, методичної літератури з метою з'ясування стану та рівня розробленості досліджуваної проблеми; порівняння – для зіставлення підходів учених до розв'язання проблеми, визначення напрямів наукового пошуку та обґрунтування поняттєво-категорійного апарату; класифікація – для визначення критеріїв, показників і рівнів сформованості ІАК; педагогічне моделювання – для проектування моделі формування ІАК майбутніх агентів з організації туризму тощо; *емпіричні*: спостереження за учасниками освітнього процесу (опитування, анкетування, тестування, бесіди з учнями, батьками, викладачами, майстрами виробничого навчання, роботодавцями з метою вивчення процесу формування професійних здатностей майбутніх агентів з організації туризму); метод експертних оцінок – для оцінювання результативності педагогічних умов і моделі формування ІАК майбутніх агентів з організації туризму в ПТНЗ; педагогічний експеримент, котрий забезпечив можливість одержання даних про результативність сформованості ІАК майбутніх агентів з організації туризму за авторською методикою; *математичної статистики*: розрахунок статистичних показників – для оцінювання рівнів сформованості ІАК майбутніх агентів з організації туризму; ранжування – для виявлення вагоміших критеріїв і показників сформованості ІАК майбутніх агентів з організації туризму; критерій перевірки статистичних гіпотез χ^2 Пірсона та t-критерій Стюдента – для перевірки достовірності результатів експериментальних досліджень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

вперше:

- *теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах (цілеспрямоване мотивування учнів до оволодіння інформаційно-*

аналітичною компетентністю; оновлення змісту дисциплін інформаційного спрямування навчальним матеріалом із професійним контекстом; застосування інноваційних методик і технологій у формуванні інформаційно-аналітичної компетентності; створення інформаційно-освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу); концептуальною основою їх забезпечення є компетентнісний, діяльнісний, системний, особистісно-орієнтований, середовищний, технологічний, інформаційний підходи; *спроектовано* модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах, яка включає взаємопов'язані блоки (нормативно-цільовий – соціальне замовлення, мета; методологічний – наукові підходи та дидактичні принципи; організаційно-змістовий – перелік навчальних предметів, компоненти інформаційно-аналітичної компетентності, педагогічні умови, форми, методи, засоби; діагностично-результативний – критерії, показники, рівні сформованості інформаційно-аналітичної компетентності, передбачуваний результат) та є ідеалізованим відображенням формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму в системі професійної освіти; *розроблено* авторську методику поетапного формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, що поєднує найбільш раціональні методи та форми організації навчальної діяльності (традиційні методи – словесні, наочні, практичні; інноваційні – ділові ігри, імітаційні методи, метод проектів, аналіз ситуацій; індивідуальні форми – бесіди та консультації; групові – уроки, семінари, факультативи, конференції, ділові ігри; індивідуально-групові – практичні роботи) на мотиваційному, діяльнісному, практико-орієнтованому етапах та уможливорює мотивування учнів до оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю, формування теоретичних знань, практичних умінь і навичок з опрацювання інформації, набуття здатності до роботи з інформаційними ресурсами і продуктами;

- *удосконалено* діагностичний інструментарій оцінювання рівнів сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму відповідно до розроблених критеріїв: ціннісно-мотиваційного (прагнення до досягнення високого рівня професійної компетентності; налаштованість на успіх у професійній кар'єрі; сформованість особистісних та професійних цінностей), когнітивного (базові знання в галузі комп'ютерної техніки; знання інформаційних технологій у галузі туризму; система знань з аналітики), операційно-діяльнісного (володіння навичками та вміннями роботи з ІКТ, уміння здійснювати пошук інформації; уміння аналітично опрацьовувати інформацію);

- *дістав подальшого розвитку* зміст поняття «інформаційно-аналітична компетентність майбутніх агентів з організації туризму»: розвиток полягає в конкретизації знань, способів мислення (аналітичне, продуктивне мислення), поглядів, цінностей (прагматизм, професіоналізм), умінь і навичок, професійно важливих якостей (високий рівень аналітичного мислення, вербальний інтелект, почуття обов'язку, здатності до самоконтролю), що дають змогу фахівцю успішно здійснювати пошук, опрацьовувати інформацію, використовувати інформаційні ресурси та програмні засоби у професійній діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробленні й упровадженні в освітній процес ПТНЗ навчально-методичного комплексу, що охоплює: навчальну програму факультативного курсу з інформаційних технологій для учнів, які вчаться за професією «Агент з організації туризму»; електронний засіб навчального призначення з інформаційної обробки даних в туристичній галузі (гриф Міністерства освіти і науки України); сайт віртуальної туристичної агенції (режим доступу: <http://fatamorganavpu.at.ua/>); методичні рекомендації з формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму; мультимедійні презентації; тестові завдання; комплекси самостійних та лабораторно-практичних робіт.

Результати дослідження **упроваджено** в освітній процес: Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг» (довідка № 156 від 08.05.2018), Державного навчального закладу «Львівське вище професійне училище торгівлі та сфери послуг» (довідка № 223 від 10.05.2018), Державного професійно-технічного навчального закладу «Криворізький навчально-виробничий центр» (довідка № 297/01-19 від 11.05.2018), Волинського коледжу Національного університету харчових технологій (довідка № 204 від 18.04.2018).

Особистий внесок здобувача. У статті [157], написаній у співавторстві з Л. Вороною, автору належить опис структури електронного засобу навчального призначення з предмета «Інформаційна обробка даних в туристичній галузі».

Апробація результатів дослідження. Основні положення, висновки й результати дисертаційного дослідження обговорювалися на засіданнях лабораторії дистанційного професійного навчання Інституту професійно-технічної освіти НАПН України та доповідалися на науково-практичних конференціях різних рівнів:

- *міжнародних*: «Методологічні засади художньо-творчого розвитку особистості в контексті міжкультурного спілкування в системі освіти» (Україна, м. Вінниця, 2012), «Чинники розвитку психологічних та педагогічних наук у XXI столітті» (Україна, м. Одеса, 2014), «Роль і місце психології та педагогіки у формуванні сучасної особистості» (Україна, м. Харків, 2015), «Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика» (Україна, м. Хмельницький, 2015), «Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики вищої школи» (Україна, м. Київ, 2017), «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Україна, м. Вінниця, 2014, 2016, 2018), «Actual questions and problems of development of social sciences» (Польща, м. Кельце, 2016), «Topical researches of the World Science» (Об'єднані Арабські Емірати, м. Дубай, 2017), «Methodology for

early warning detection of risk for Early School Leaving» (Швеція, м. Уппсала, 2017), «Modernization of educational system: world trends and national peculiarities», (Литва, м. Каунас, 2018), «EQAVET in practice» (Швеція, м. Уппсала, 2018);

- *всеукраїнських*: «Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців» (м. Львів, 2013), «Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників і керівників професійно-технічних навчальних закладів: проблеми, досвід, перспективи» (м. Вінниця, 2014), «Нові матеріали і перспективні технології, охорона праці і професійна освіта» (м. Луганськ, 2014), «Розвиток професійної культури майбутніх фахівців: виклики, досвід, стратегії і перспективи» (м. Ірпінь, 2016); «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» (м. Київ, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження висвітлено в 26 публікаціях, зокрема: 5 статей – у провідних наукових фахових виданнях в галузі педагогіки (у т.ч. 2 – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз), 1 стаття (англійською мовою) в іноземному науковому наукометричному виданні; 18 статей і тез – у збірниках наукових праць і матеріалах конференцій (у т.ч. 1 – у співавторстві, 1 – англійською мовою, 2 – у збірниках матеріалів конференцій іноземних держав), 1 електронний засіб навчального призначення, 1 методичні рекомендації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів з висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (307 найменувань, з них 9 – іноземною мовою), 17 додатків на 40 сторінках. Ілюстративний матеріал дисертації подано в 39 таблицях і 22 рисунках. Загальний обсяг дисертації складає 11,2 авторських аркушів, з яких основного тексту – 7,4 авторських аркушів.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ АГЕНТІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

1.1. Інформаційно-аналітична компетентність фахівців як предмет досліджень у професійній педагогіці

Сьогочасний стан економічного розвитку країни потребує проведення низки реформ в організації професійного навчання, у зв'язку з чим перед закладами професійно-технічної освіти постають нові завдання щодо вдосконалення освітнього процесу. Одним зі стратегічних напрямів державної політики у сфері освіти, визначених в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, є «модернізація структури, змісту та організації освіти на засадах компетентнісного підходу» [205]. Навчальні заклади повинні сформувати в учнів такий рівень знань, умінь і навичок, який забезпечив би їх конкурентоспроможність на ринку праці, працевлаштування за фахом та подальше закріплення на робочих місцях.

Підготовка майбутніх фахівців має проходити з урахуванням змін, які відбуваються на виробництві, у сфері обслуговування, а також у суспільстві в цілому. Характерною особливістю нинішнього суспільства є його інформатизація. Наразі ринковий механізм зазнає значних змін, пов'язаних із розвитком і застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, динамічне та глибинне проникнення яких спостерігається в «усі сфери життєдіяльності особи, суспільства, суб'єктів господарювання та держави» [211]. Для більшості держав розвиток інформаційного суспільства є одним із національних пріоритетів, а тому інформаційно-комунікаційні технології розглядаються як необхідний інструмент соціально-економічного прогресу, один з основних чинників інноваційного розвитку економіки.

У Рамковій програмі оновлених ключових компетентностей для навчання впродовж життя, схваленій Європейським Парламентом і Радою Європейського Союзу 17 січня 2018 року, однією з восьми ключових компетентностей визначено цифрову, яка передбачає впевнене, критичне і відповідальне використання засобів інформаційно-комунікаційних технологій для навчання, професійної діяльності та участі в житті суспільства. У документі зазначається, що цифрова компетентність включає цифрову та інформаційну грамотність [305].

На думку багатьох вчених, поняття «цифрова компетентність», «е-компетентність», «інформаційно-комунікаційна компетентність» є синонімами [55]. Водночас, ІКТ-компетентність є більш широким поняттям, ніж ті, що включають звичайні навички володіння комп'ютерною технікою. Зауважимо, що учні, які володіють цифровими технологіями, не завжди можуть критично осмислити отриману інформацію з метою власного саморозвитку [299].

Питання функціонування інформаційного суспільства є предметом багатьох наукових досліджень. Зокрема, вплив інформаційних технологій на розвиток суспільства вивчали: Р. Абдєєв [1], Н. Апатова [10], В. Биков [23], С. Войтко [33], В. Воронкова [35], Р. Гаслер [41], О. Григор [51], С. Ємельянов [71], В. Журавський [73], В. Кремень [267], В. Ортінський [187], Л. Рейман [223], А. Сіленко [240], В. Скалацький [241] та ін.

Вивченню ознак сучасного інформаційного суспільства присвятили свої роботи А. Ракітов і О. Гончарова. Так, А. Ракітов у концепції сучасного інформаційного суспільства виокремив такі його основні ознаки:

- можливість отримати за відповідну плату або безкоштовно, на основі автоматизованого доступу і систем зв'язку, інформацію та знання;
- виробництво й функціонування у суспільстві сучасних інформаційних технологій;

- створення національних інформаційних ресурсів в обсязі, необхідному для підтримки науково-технологічного і соціального прогресу;
- упровадження в усі сфери і галузі виробництва та управління прискореної автоматизації і роботизації;
- радикальні зміни соціальних структур, що приводить до розширення сфери інформаційної діяльності і послуг [222].

За результатами дослідження теоретико-методичних основ особистісно-орієнтованої системи формування інформатичних компетентностей студентів економічних спеціальностей О. Гончарова виокремила такі риси інформаційного суспільства:

- становлення інформаційних ресурсів та інформаційних технологій як стратегічного ресурсу розвитку суспільства;
- глобалізація процесів та явищ, що формує єдиний світ, єдиний інформаційний простір життєдіяльності людини та суспільства;
- підвищення ролі інформаційного сектора у виробничій сфері та сфері послуг;
- перебудова свідомості; зближення природничо-наукового та гуманітарного знання;
- становлення освіти для людей як пріоритетної цінності суспільства [49, с. 17].

У Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні (2013) проаналізовано історію розвитку базових засад інформаційного суспільства в країні. Зазначається, що далеко за її межами відома діяльність школи кібернетики; на початку 90-х років минулого століття була розроблена концепція та програма інформатизації; в різні роки становлення незалежності держави створювалися різноманітні інформаційно-комунікаційні технології і загальнодержавні електронні інформаційно-аналітичні системи різного рівня та призначення. За останні два десятиліття сформовано основні правові засади побудови інформаційного суспільства шляхом прийняття низки нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання суспільних

відносин у сфері сприяння розвитку громадянського суспільства, створено інформаційні електронні ресурси, започатковано розвиток електронного урядування та відкритого уряду, електронного документообігу, інформаційної безпеки тощо. Прискорено запроваджуються сучасні інформаційно-комунікаційні технології в усіх галузях економіки для підвищення її конкурентоспроможності. В останні роки активізувалася робота із запровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у публічному секторі, зокрема, в освіті, науці, охороні здоров'я, культурі. Спостерігається активна участь громадян у глобальних процесах створення та використання світових інформаційних ресурсів. Усе це свідчить про активне становлення, гармонійне включення їх у глобальний світовий інформаційний простір, що є основою розвитку інформаційного суспільства в Україні. Окрім того, зазначений документ позиціонує до позитивних результатів розвитку інформаційного суспільства на регіональному та місцевому рівні, зокрема в Дніпропетровській, Одеській областях та містах – Вінниці, Львові, Славутічі [211].

Для української держави процес формування відкритого інформаційного суспільства є надзвичайно важливим, підтвердженням чого є низка офіційних документів (Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [207], Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні [211], Закон України «Про інформацію» [204], наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Методики формування індикаторів розвитку інформаційного суспільства» [203] тощо).

У Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» наголошується: «Одним з головних пріоритетів України є прагнення побудувати орієнтоване на інтереси людей, відкрите для всіх і спрямоване на розвиток інформаційне суспільство, в якому кожен міг би створювати й накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися й обмінюватися ними, щоб надати

можливість кожній людині повною мірою реалізувати свій потенціал, сприяючи суспільному і особистому розвитку та підвищуючи якість життя» [207].

А. Колодюк, аналізуючи стан та перспективи розвитку інформаційного суспільства в Україні, зазначає, що розповсюдження ідей науково-технічної революції, новітніх технологій, вільний рух фінансового капіталу є можливими завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям [98]. Не можна не погодитися з точкою зору вченого щодо необхідності найширшого запровадження інформаційно-комунікаційних технологій для країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою. Без сумніву, впровадження ІКТ є необхідною умовою стабілізації економіки України.

Водночас, варто зауважити, що загальний аналіз законодавчих документів та результатів дослідження вчених різних галузей науки свідчить, що ступінь розбудови інформаційного суспільства в Україні порівняно із світовими досягненнями є недостатнім. Для вирішення даної проблеми, як зазначається в Законі України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», надзвичайно важливим є забезпечення комп'ютерної та інформаційної грамотності населення, насамперед, шляхом створення системи освіти, орієнтованої на використання новітніх ІКТ у формуванні всебічно розвиненої особистості [207]. Безперечно, професійна діяльність фахівців багатьох галузей нерозривно пов'язана з використанням комп'ютерних технологій, а отже, з інформаційною діяльністю. Сьогодні інформаційна діяльність, на думку О. Гончарової, постає універсальною формою буття людини в інформаційному суспільстві [49, с. 17]. Ми бачимо, як інформаційні технології охоплюють практично всі галузі виробництва та сфери послуг, що, в свою чергу, вимагає підвищення компетентності і грамотності громадян щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій, а також удосконалення їхніх професійних умінь і навичок.

Нині є очевидним, що без знання комп'ютерних технологій неможливо стати висококваліфікованим робітником. Величезні обсяги інформації вимагають уміння орієнтуватися в інформаційному просторі, критично підходити до вибору інформації, аналізувати її, тобто розвивати навички аналітичного мислення. Інформаційна діяльність стає важливою складовою професійної підготовки кваліфікованих робітників практично усіх галузей економіки та виробництва, а також складовим елементом різних галузей людської діяльності, спрямованої на задоволення власних та професійних інформаційних потреб споживачів (громадян, організацій тощо) та здійснюється шляхом реалізації інформаційних процесів (збір, пошук, перетворення, опрацювання, аналіз, накопичення, зберігання, поширення) [166].

Безперечно, особливості сучасного світу потрібно враховувати і при професійній підготовці майбутніх фахівців туристичної галузі. Насамперед, необхідно зважати на факт всеохоплюючого проникнення інформаційних технологій у всі сфери людської діяльності, серед яких – сфера туризму, про що свідчить низка європейських та міжнародних документів. У Стратегії соціально-економічного розвитку Європейського Союзу на період до 2020 року «Європа 2020», прийнятій Європейською Радою, висунуто сім провідних ініціатив з метою сприяння прогресу. Однією з них є «Програма в області цифрових технологій для Європи». Її мета полягає «в отриманні сталих економічних та соціальних переваг від цифрового єдиного ринку, заснованого на швидкісному і високошвидкісному Інтернеті та сумісних програмах, що уможливають широкий доступ до Інтернету» [198, с. 14]. Зазначена програма має надзвичайно важливе значення і для розвитку туристичної індустрії.

У доповіді Ділової Ради Всесвітньої туристської організації «Маркетинг туристських напрямів у режимі он-лайн. Стратегії Інформаційної ери» [133] наголошується на необхідності інформатизації туристичної діяльності та надаються методичні рекомендації з використання

досвіду різних країн з даного питання. Таким досвідом можуть поділитися провідні університети світу: Університет Борнмут (Англія), Університет Лугано (Швейцарія), Університет центральної Швеції, Політехнічний університет Гонконгу (Китай), Університет центральної Флориди (США), які займаються проблематикою інформаційних технологій у сфері туризму [11].

Зазначимо, що на рівень обслуговування клієнтів туристичних фірм впливають різноманітні фактори, серед яких – якість професійної підготовки її працівників. Одним із напрямів забезпечення якості такої підготовки є компетентнісний підхід. З огляду на проблему нашого дослідження, подальший науковий пошук ми спрямували на дослідження поняття «компетентність», яке широко використовується не тільки в наукових працях, але й роботодавцями, які формулюють свої вимоги до підготовки кваліфікованих робітників різних професій на сучасному ринку праці, на що звертають увагу вітчизняні вчені.

Зокрема, на думку В. Радкевич, метою принципу компетентнісного підходу у професійно-технічній освіті є «формування у кваліфікованих робітників високого рівня професіоналізму (професійні уміння, навички, досвід практичної діяльності, знання технологічних процесів), а також розвиток у них професійно важливих якостей (професійна «Я» – концепція, самостійність, здатність вирішувати відповідально та доводити до кінця почату справу, творчий підхід до професійної діяльності, гнучкість, неординарність мислення, комунікабельність, здатність до навчання і безперервного підвищення кваліфікації)» [220, с. 15]. Сьогодні роботодавці зацікавлені у компетентних робітниках, які були б не просто освіченими, а й професійно гнучкими, самостійними у прийнятті рішень. Робітничі кадри мають володіти умінням соціально адаптуватися, оновлювати здобуті знання, бути здатними до професійної мобільності. Тільки завдяки компетентнісному підходу, вважає Н. Веселовська, можна досягти відповідності між професійною освітою та потребами ринку праці [30]. Адже саме соціально-економічні зміни у суспільстві стали причиною появи нових підходів як до

освіти в цілому, так і до окремих її компонентів. Тому й з'являється нова одиниця вимірювання освіченості людини – компетентність, про що йдеться у дослідженні О. Гайдамак [39]. Вчена зауважує, що традиційні показники – знання, уміння і навички – не можуть цілковито відобразити рівень якості освіти.

Варто зазначити, що в педагогічній літературі співіснують поняття «компетенція» («компетенції») і поняття «компетентність». Тлумачний словник української мови пояснює слово «компетенція» як «добра обізнаність із чим-небудь; коло повноважень якої-небудь організації, установи, особи» [178, с. 874]. Суть понять «компетенція» та «компетентність» досліджували: Л. Базиль [17], В. Байденко [18], С. Бондар [24], Т. Герлянд [43], І. Галяміна [40], О. Заблоцька [74], Н. Замкова [78], А. Каленський [87], П. Лузан [120], Л. Пуховська [217], Г. Селевко [235], А. Хуторський [274], С. Шишов [284] та ін.

У словнику сучасної української мови за редакцією В. Бусела значення слова «компетентний» тлумачиться як «той, який має достатні знання в якій-небудь галузі; який з чим-небудь добре обізнаний» [29]. Нами здійснено аналіз суті поняття «компетентність» у науковій літературі та нормативно-правових документах (додаток А).

Отже, однозначного визначення поняття «компетентність» нині не існує, здебільшого його тлумачать як здатність особи / особистості до виконання певного виду діяльності. Однак не можна не брати до уваги, що компетентність – це ще й спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень; усвідомлена готовність особистості до реалізації набутої системи знань, умінь, навичок; володіння людиною відповідною компетенцією, інтелектуально та особистісно зумовлений досвід соціально-професійної життєдіяльності людини.

Значно розширює уявлення про це поняття визначення, сформульоване в Законі України «Про освіту» – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих

якостей [206]. Результати дефінітивного і семантичного аналізу зазначеного поняття, формулювання його суті в наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених є досить вагомим внеском у професійну педагогіку та є теоретичною основою для нашого дослідження інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.

У науковій літературі широко використовується визначення поняття «професійна компетентність». Питаннями професійної компетентності займалися вчені: Т. Волобуєва [34], С. Гончаренко [47], І. Зязюн [83], С. Клепко [92], В. Свистун [233], Ю. Татур [253], В. Ягупов [294] та ін.

На переконання К. Садовської, професійна компетентність досягається шляхом розвитку особистості в системі професійно-технічної освіти, і є пов'язаною з формуванням на базі загальної освіти таких важливих для особистості і суспільства якостей, які дають змогу людині найбільш повно реалізувати себе в конкретних видах трудової діяльності, що відповідають суспільно необхідному розподілу праці, ринковим механізмам стимулювання найбільш продуктивного і конкурентоздатного функціонування робітника тієї чи іншої кваліфікації й профілю [230, с. 11-12]. Дане визначення відповідає Закону України «Про професійно-технічну освіту», в якому зазначається, що основним завданням системи ПТО є задоволення потреб економіки країни у кваліфікованих і конкурентоспроможних на ринку праці робітниках завдяки розвитку компетентності та професіоналізму, виховання загальної і професійної культури [208].

Для нашого дослідження науковий інтерес представляє визначення поняття «професійна компетентність», наведене у працях С. Гончаренка. Вчений наголошує, що професійна компетентність – це «сукупність знань і вмінь, необхідних для ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати, передбачати наслідки діяльності, використовувати інформацію» [213]. Як бачимо, професійна компетентність нерозривно пов'язана зі здатністю не просто орієнтуватися в інформаційному просторі, а

здійснювати інформаційну діяльність – пошук інформації, її аналіз і використання.

Беручи до уваги той факт, що сучасний світ характеризується зростанням великих обсягів інформації, висококваліфікований фахівець будь-якої галузі повинен володіти навиками швидкого отримання й поновлення інформації, умінням її аналізувати, приймати правильні рішення в оперативних виробничих ситуаціях. Тільки інформаційно обізнана людина здатна досягти успіхів у професійній діяльності. Тому окремо ми зупинимося на дослідженнях О. Гайдамак, яка вважає, що інформаційно-аналітична компетентність є ключовою складовою професійної компетентності, оскільки, в силу фундаментальності понять «інформація» та «аналіз», з нею пов'язані інші компоненти професійної компетентності [39]. Аналогічної думки дотримується Р. Красовський. За результатами аналізу наукової літератури, що висвітлює структуру компетентнісної підготовки менеджера, він виділяє три позиції, в яких належне місце займають інформаційний та аналітичний компоненти по відношенню один до одного [105]. Результати його досліджень ми вважаємо за необхідне відобразити в додатку Б.

Аналіз наукових праць дає змогу зробити висновок, що питанню формування і розвитку інформаційно-аналітичної компетентності приділяли увагу як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Це складне поняття розглядається із різних позицій – як сукупність інформаційної та аналітичної компетентностей, які знаходять відображення в інших компетентностях (інформаційно-комунікаційна, інформаційно-технологічна, інформаційно-комп'ютерна грамотність), або низка компетенцій. У своєму монографічному дослідженні Л. Петренко зазначає, що «поняття «інформаційно-аналітична компетентність» для педагогічної науки є новим, хоча сама інформаційно-аналітична діяльність здійснюється особами, причетними до професійної освіти, здавна» [195, с. 14].

У наукових працях О. Гайдамак, О. Назначило, Л. Петренко, Н. Фролової доведено, що поняття інформаційно-аналітичної компетентності

є тісно пов'язаним із поняттям інформаційно-аналітичної діяльності. На цьому наголошують також Н. Рижова та В. Фомін, зазначаючи, що «розвиток інформаційно-аналітичної компетентності в умовах навчання у виші і формування на її основі професійної інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього фахівця передбачає розвиток існуючого змісту навчання в області інформаційно-аналітичної діяльності, яка є основою для його інформаційно-аналітичної компетентності» [229].

Розглядаючи основи інформаційно-аналітичної діяльності, І. Захарова та Л. Філіппова виокремлюють:

– *інформаційний підхід*, який «дає змогу зараховувати її до напряму інформаційної діяльності, зокрема, трактувати її як комплексну інформаційну діяльність, що застосовує засоби та методи науково-інформаційної діяльності та інформатики» [78, с. 8];

– *аналітичний підхід*, що пояснює інформаційно-аналітичну діяльність як «творчу аналітичну діяльність, призначену для оцінювання інформації і підготовки прийняття рішень; як сукупність процесів семантичного опрацювання даних, в результаті чого розрізнені дані перетворюються на кінцеву інформаційну продукцію – аналітичний документ» [78, с. 23-24].

З огляду на складну семантику понять інформаційно-аналітичної компетентності, вважаємо за доцільне використовувати інтегрований підхід до подальшого вивчення цієї дефініції в контексті нашого дослідження, оскільки воно складається із двох слів: «інформація» і «аналіз». Зупинимось на понятті «інформація». У перекладі з латинської «інформація» (*informatio*) означає виклад, роз'яснення. Зауважимо, що будь-яка професійна діяльність людини потребує навиків роботи з інформацією, а саме: уміння її отримувати, опрацьовувати й аналізувати.

Розглянемо тлумачення терміна «аналітика». За визначенням І. Захарової та Л. Філіппової, «аналітика – це цілісність принципів методологічного, організаційного і технологічного забезпечення індивідуальної й колективної розумової діяльності, яка дає змогу ефективно

опрацьовувати інформацію з метою вдосконалення якості існуючих і набуття нових знань, а також підготовки інформаційної бази для прийняття оптимальних управлінських рішень» [78, с. 26-27].

Розвиток сучасної економіки ставить перед випускниками професійних навчальних закладів дещо нові вимоги, які передбачають не лише ґрунтовні знання з тієї чи іншої галузі, а й здатність до аналітичного мислення. Візьмемо до уваги дослідження Н. Задорожної, яка вважає, що «ключові компетенції, яких потребує сучасне життя, включають такі аналітичні складові, як: уміння самостійно здобувати та опрацьовувати інформацію, класифікувати, групувати її визначати спільні риси та розбіжності в досліджуваному матеріалі, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, аргументовано висловлювати свої думки, уміння відстоювати свою позицію, логічно мислити тощо. Тому власне сформована аналітична компетенція значною мірою визначає характер професійної діяльності, уможливорює подальше професійне зростання» [77].

Вивчаючи питання розвитку інформаційно-аналітичної компетенції студентів у виші, А. Трофименко звертає увагу на посилення ролі аналітичної складової професійної діяльності і зазначає, що її успіх визначається «готовністю і здатністю спеціаліста знаходити, інтерпретувати, критично оцінювати і включати у свою професійну діяльність інформацію, яка безперервно поновлюється, формувати інформаційні потоки й управляти ними, а також виробляти нову інформацію, використовуючи сучасні інформаційні технології [262, с. 3]. Вчена зауважує, що здебільшого інформаційно-аналітична компетентність науковцями розглядається як складова професійної компетентності, до того ж, особливість аналітичної складової інформаційної підготовки висвітлюється мінімально, а самі знання про розвиток та формування інформаційно-аналітичної компетентності у педагогічній теорії та практиці лише починають складатися [262, с. 11-12].

Заслуговує на увагу дослідження В. Омельченко, яка вказує на наявність інформаційно-аналітичної складової професійної діяльності

офіцерів-інженерів як обов'язкового компонента професійної компетентності військового фахівця. Науковець розуміє інформаційно-аналітичну компетентність офіцерів-інженерів як «готовність і здатність військового спеціаліста на основі мотивованого й обґрунтованого застосування засобів ІКТ здійснювати цілеспрямовану інформаційно-аналітичну діяльність, пов'язану з пошуком, якісно-змістовним аналізом, опрацюванням і перетворенням інформації» [183, с. 3], оскільки професійна діяльність сучасного фахівця будь-якого напрямку нерозривно пов'язана з опрацюванням та аналізом інформації, а отже, вміщує інформаційно-аналітичну складову професійної діяльності.

В. Фомін зауважує, що інформатизація соціально-економічної сфери світового співтовариства породжує нові умови зміни професійної діяльності сучасного спеціаліста, а саме: здатність до постійного професійного зросту та соціальної мобільності з високим рівнем професійної готовності, яка включає й інформаційно-аналітичну діяльність при розв'язанні професійних завдань. Вчений трактує інформаційно-аналітичну компетентність спеціаліста як «готовність до ефективної професійної інформаційно-аналітичної діяльності в умовах невизначеності (неповної інформації)» [271, с. 12] і зазначає, що формування готовності до інформаційно-аналітичної діяльності «здійснюється на основі методу доцільно підібраних завдань, що відповідають етапам діяльності фахівця при вирішенні задач інформаційного та математичного моделювання соціально-економічної сфери за допомогою інформаційно-аналітичних систем, виділених на основі аналізу існуючої практики професійної діяльності та тенденцій її розвитку в умовах інформатизації сучасного суспільства» [271, с. 13]. Автор переконливо доводить універсальність інформаційно-аналітичної компетентності, не пов'язуючи її з конкретною професією.

Кінцевим етапом інформаційно-аналітичної діяльності І. Кузнецов вбачає створення аналітичних документів, зазначаючи, що при цьому відбувається процес семантичного опрацювання даних, у результаті чого

розрізнені дані перетворюються у завершену інформаційну продукцію [109]. У свою чергу, О. Гайдамак виражає впевненість, що інформаційно-аналітична компетентність «пронизує всі інші види компетентності у складі професійної та є умовою їх вдосконалення, спрямована на самостійне оволодіння професійною майстерністю, є передумовою розвитку науково-дослідної діяльності, містить в собі механізми, які дають змогу ефективно вирішувати професійно-педагогічні завдання, спираючись на застосування ІКТ та семантичне опрацювання інформації» [39, с. 36].

Таким чином, науковці підкреслюють зв'язок інформаційно-аналітичної компетентності із семантичним (смісловим) опрацюванням інформації, що є важливим показником формування навичок критичного мислення як передумови розвитку пошукової діяльності. У наукових працях О. Назначило, яка досліджує процес безперервної педагогічної освіти, доведено, що інформаційно-аналітична компетентність є ядром професійної компетентності [172, с. 17] й пов'язує її з поетапним виконанням певних операцій з інформацією.

Н. Ригова, В. Фомін, О. Філімонова розуміють інформаційно-аналітичну діяльність фахівця як витяг з інформації, представленої у вигляді деякої знакової системи, компонентів, які цікавлять дослідника, подання їх у зручній для сприйняття формі та подальшу предметну інтерпретацію (аналіз) на основі використання напівформальних і формальних мов для побудови статичних та динамічних інформаційних моделей предметної області та їх аналізу [228]. Інформаційно-аналітичну компетентність спеціаліста вони трактують як структурну складову його професійної компетентності в професійній сфері, що визначається як готовність до вирішення конкретних завдань за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій на основі семіотичного підходу до інформаційного моделювання та побудови інтерпретацій отриманих інформаційних моделей в контексті процесу семіозису.

На думку О. Філімонової, «методика навчання вчителів інформатики інформаційного моделювання при розробці ЦОР в процесі інформаційної та предметно-технологічної підготовки у виші буде забезпечувати вчителів інформатики готовністю до інформаційно-аналітичної діяльності» [268, с. 5], а «формування готовності вчителя інформатики до інформаційно-аналітичної діяльності буде здійснюватися на базі умінь з розв'язку навчальних професійних задач» [268, с. 6]. Вивчаючи теоретичні основи формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх магістрів міжнародних відносин, В. Третько також зазначає, що обов'язковим елементом змісту навчання має стати розв'язування задач з професійної сфери й використання комп'ютерної техніки та інформаційних технологій на заняттях з професійно-орієнтованих дисциплін [260, с. 259]. Таким чином, результати аналізу наукових праць дають змогу побачити, що у процесі формування інформаційно-аналітичної компетентності неабияку роль відіграє розв'язування задач із професійним змістом.

Отже, науковцями розглядалися питання розвитку та формування інформаційно-аналітичної компетентності фахівців різних сфер, зокрема: О. Назначило досліджувала інформаційно-аналітичну компетентність викладачів, Н. Зінчук – менеджерів, В. Омельченко – офіцерів-інженерів, О. Філімонова – вчителів інформатики, Н. Рижова, В. Фомін – спеціалістів економічного профілю, В. Третько – магістрів міжнародних відносин, О. Гайдамак – майбутніх магістрів фізико-математичної освіти.

З огляду на проблему нашого дослідження, окремо зупинимося на результатах досліджень окремих аспектів формування та розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників та учнів професійно-технічних навчальних закладів. Результати вивчення наукових праць учених дають підставу стверджувати, що у вітчизняній педагогічній науці розглядалися лише питання розвитку інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників та керівників ПТНЗ, а формування

інформаційно-аналітичної компетентності кваліфікованих робітників залишалося поза увагою дослідників.

Зокрема, В. Ягупов визначає інформаційно-аналітичну компетентність керівника ПТНЗ як «рівень його знань, навичок, умінь і здатностей, що дає змогу оперативно орієнтуватися в інформаційному просторі, брати участь у його формуванні, а також – це особистий досвід керівника ПТНЗ у сфері пошуку, оцінювання, використання, збереження, аналізу, оформлення й передачі різноманітної інформації за допомогою різних засобів управлінської діяльності» [290, с. 16]. У свою чергу, Л. Петренко зазначає, що «інформаційно-аналітична компетентність керівника професійно-технічного навчального закладу – це системна багатофакторна поліфункціональна якість, яка характеризується набором інформаційних, аналітико-синтетичних і комунікаційних знань, умінь, навичок, здатностей, способів мислення і ставлень, що дає змогу виявляти й вирішувати проблеми, характерні для управлінської діяльності в системі професійно-технічної освіти» [193, с. 58].

Таким чином, інформаційно-аналітична компетентність різних фахівців була і є предметом вивчення як вітчизняних, так і зарубіжних учених. У наукових працях висвітлюються різні підходи до тлумачення даного поняття, але щоразу науковці в його визначенні виходять із суті базової категорії «компетентність».

Результати вивчення наукових праць уможливають висновок, що це складне поняття немає однозначного тлумачення. Такий стан дослідження свідчить про постійний його розвиток і залежність від змісту професійної діяльності. Ученими доведено, що інформаційно-аналітична компетентність є складовою професійної компетентності фахівців.

Однак більшість досліджень присвячується формуванню і розвитку інформаційно-аналітичної компетентності фахівців у системі вищої або післядипломної освіти. Проблема формування інформаційно-аналітичної компетентності кваліфікованих робітників, зокрема майбутніх агентів з

організації туризму, залишилася поза увагою науковців, що й актуалізує дослідження заявленої в дисертації теми.

1.2. Суть, зміст і структура інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму

Для з'ясування суті, змісту та структури інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму нами проведено аналіз нормативно-правових документів, у яких містяться вимоги до випускників цієї професії, а також визначено перелік знань, умінь і навичок, які свідчать про необхідність формування навичок інформаційно-аналітичної діяльності. Для подальшого нашого дослідження скористаємося напрацюваннями О. Кутик, яка визначає інформаційно-аналітичну компетентність як здатність особистості орієнтуватися в потоці інформації, уміння працювати з різними видами інформації, знаходити й відбирати необхідний матеріал, класифікувати його, узагальнювати, критично до нього ставитися, на основі здобутих знань вирішувати будь-яку інформаційну проблему, пов'язану з інформаційною діяльністю [112].

На цьому етапі нашого дослідження вважаємо доцільним розглянути сферу професійної діяльності та коло посадових обов'язків агентів з організації туризму. У статті 5 Закону України «Про туризм» наголошується, що туристичні агенти – це «фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють посередницьку діяльність з реалізації туристичного продукту туроператорів та туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності, а також посередницьку діяльність щодо реалізації характерних та супутніх послуг» [212]. Аналіз освітньо-кваліфікаційної характеристики випускника професійно-технічного навчального закладу [61] дає підставу стверджувати, що професійна діяльність агента з організації туризму нерозривно пов'язана з опрацюванням інформації. Ми виокремили з

освітньо-кваліфікаційної характеристики вимоги до випускника професійно-технічного навчального закладу за даною професією, які передбачають виконання робіт в області інформаційних технологій. Відповідно до Державного стандарту професійно-технічної освіти (ДСПТО 4221.ОІ.63.30-2013), агент з організації туризму має:

- виконувати роботи, пов'язані з реалізацією комплексу туристичних послуг та гостинного обслуговування;
- вивчати вітчизняний і зарубіжний ринки туристичних послуг та обслуговування, характеристики обертів туристичної індустрії;
- робити аналіз змісту, вартості, особливостей послуг гостинності: готелів, музеїв, транспортних підприємств;
- самостійно здійснювати підготовку даних для складання кошторисів турів або екскурсій;
- виконувати рекламну діяльність з метою залучення та гостинного обслуговування громадян (оздоровлення, раціональне використання вільного часу, проведення змістовного дозвілля, ознайомлення з історико-культурною спадщиною, природним середовищем);
- самостійно вести облік заявок і договорів на проведення турів або екскурсій і складати відповіді документи звітності;
- брати участь в оформленні угод зі споживачами туристичних послуг;
- володіти інформаційними технологіями, офісною технікою [61, с. 12-13].

Нами з'ясовано, що в результаті опанування предметів «Інформаційні технології» та «Інформаційні технології в туризмі» учні мають **знати**:

- визначення понять «інформація» та «інформаційні технології»;
- основи мережних систем;
- характеристики комп'ютерних систем бронювання і резервування туристичних послуг;
- інформаційні системи менеджменту;
- технології бронювання готельних послуг;

– інформаційні технології в туризмі на базі Microsoft Office.

Їм потрібно **уміти** працювати з:

- програмними засобами ПК;
- мультимедійними технологіями;
- мережними сервісами та браузером;
- системами бронювання і резервування;
- системами автоматизації документообігу;
- системами управління готельним комплексом;
- програмами пакету Microsoft Office;
- сучасними засобами оргтехніки [61, с. 21-22, 39-41].

Також нами вивчено критерії кваліфікаційної атестації випускників професійно-технічних навчальних закладів з професії «Агент з організації туризму», відповідно до яких передбачено **знання та розуміння:**

- використання Інтернет-технологій в туристичній діяльності;
- характеристики туристичних серверів;
- систем інформаційного забезпечення та систем інформаційного обміну;

- електронних каналів розповсюдження турів;
- систем бронювання і резервування;
- сучасних засобів оргтехніки;

а також **уміння:**

- здійснювати робочі операції з оргтехнікою туристичного офісу;
- вести документацію, зберігати і вилучати інформацію;
- опрацьовувати текстові та графічні документи;
- створювати прості бази даних засобами Microsoft Access;
- реєструвати, опрацьовувати та розсилати кореспонденцію;
- працювати в мережі Інтернет, з електронною поштою, глобальними та локальними телекомунікаційними системами, розсилати інформацію;
- надавати інформацію про маршрути, тури та програми обслуговування туристів на маршруті;

– бронювати й оформляти послуги з компаніями-перевізниками (авіа, залізничні, авто, круїзні судна тощо), а також компаніями-постачальниками послуг проживання, харчування, трансферу та екскурсійних [61, с. 65-68].

Наведені вище вимоги до агентів з організації туризму дають підставу стверджувати, що наразі кваліфіковані робітники в сфері послуг мають досконало володіти комп'ютерними та інформаційними технологіями, уміти опрацьовувати велику за обсягом інформацію, аналітично мислити, тобто володіти інформаційно-аналітичною компетентністю.

Здійснений нами дефінітивний аналіз базових категорій дослідження «компетентність», «професійна компетентність», «інформаційно-аналітична компетентність» у п. 1.1 уможливорює визначити суть поняття *«інформаційно-аналітична компетентність майбутніх агентів з організації туризму»* як *інтегративну властивість особистості, в якій структуровано сукупність знань, способів мислення, поглядів, цінностей, умінь і навичок, професійно важливих якостей, що визначають здатність фахівця успішно здійснювати пошук, опрацьовувати інформацію, використовувати інформаційні ресурси та програмні засоби з метою формування банку туристичних послуг та організації обслуговування клієнтів туризму.*

Для з'ясування структури інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму скористаємося результатами вивчення поняттєво-категорійного апарату дослідження, здійсненого нами в попередньому параграфі, та напрацьованим науковим і практичним досвідом.

Зупинимося на дослідженнях В. Омельченко, яка, характеризуючи структуру інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-інженерів [183], виокремлює у її складі когнітивний, функціональний та особистісно-ціннісний компоненти. При цьому науковець зазначає, що когнітивний компонент включає систему теоретичних і технологічних інформаційно-аналітичних знань. Зокрема, теоретичні знання дослідник пов'язує з фундаментальними основами інформатики, а технологічні – з використанням інформаційних технологій у професійній діяльності (зокрема,

офіцерів-інженерів). Основу функціонального компонента, за В. Омельченко, складають інформаційно-аналітичні уміння та навички, які включають дві складові, а саме: інформаційно-комунікаційну та аналітичну. Вчена зазначає, що «інформаційно-комунікаційна складова відображає володіння основними методами, способами і засобами отримання, зберігання, переробки інформації, методами комп'ютерного моделювання, здатність використовувати ІКТ для вирішення завдань, що виникають в процесі навчання і майбутньої професійної діяльності» [183, с. 13]. Аналітична складова, за визначенням В. Омельченко, – це володіння навичками аналізу та оцінки інформації, здатність самостійного комплексного вирішення завдань навчальної, а в подальшому – професійної діяльності, відповідно до етапів ІАД, здатність міркувати, вирішувати і вміти реалізовувати «розв'язання даного завдання» у відповідній формі. Особистісно-ціннісний компонент пов'язаний з мотиваційним спрямуванням виконання інформаційно-аналітичної діяльності. Окрім цього, В. Омельченко представляє інформаційно-аналітичну компетентність офіцерів-інженерів ключовими, базовими і спеціальними компетенціями. Ключові компетенції складають знання, вміння, навички, певні способи мислення і виконання дій в області інформаційно-аналітичної діяльності і формуються в процесі вивчення інформатики; базові компетенції науковець пов'язує з майбутньою кваліфікацією, а спеціальні – із професійною діяльністю [183].

Структуру інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього магістра фізико-математичної освіти, як вказує у своєму дослідженні О. Гайдамак, утворюють мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний та рефлексивний компоненти. У когнітивному та операційно-діяльнісному компоненті науковець виокремлює такі складові: методологічну, педагогічний аналіз, аналітико-синтетичну переробку інформації, стратегії пошуку [39].

За О. Назначило, інформаційно-аналітична компетентність викладача, яку він має розвивати в процесі безперервної освіти, складається з

когнітивного, операційного та рефлексивного компонентів. Когнітивний компонент, зазначає дослідниця, утворюють інформаційно-аналітичні знання, що дають змогу розв'язувати професійні завдання на високому рівні. Операційний компонент (інформаційно-аналітичні уміння) відтворює професійні знання у практичній діяльності. Рефлексивний компонент, на її переконання, пов'язаний з осмисленням та оцінюванням процесу інформаційно-аналітичної діяльності [172].

У свою чергу А. Трофименко розглядає структуру інформаційно-аналітичної компетентності студентів вишу за такими компонентами: потребо-мотиваційний (потреба у соціальній і професійній адаптації), когнітивний (інформаційно-аналітичні знання інструментального, виконавського та управлінського рівнів), операціонально-діяльнісний (інформаційно-аналітичні уміння інструментального, виконавського та управлінського рівнів) й оціночно-рефлексивний (здатність оцінювати задоволення інформаційних потреб, процес створення продукту аналітичної діяльності та планування його реалізації) [262].

З огляду на об'єкт і предмет нашого дослідження, особливої уваги заслуговують отримані результати вивчення інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ В. Ягуповим, який виокремлює такі основні її складові: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, поведінково-діяльнісний (аналітично-прогностичний), інформаційно-технологічний, інформаційно-реалізаційний, комунікативний і суб'єктивний структурні елементи. Оскільки майже всі компоненти тією чи іншою мірою охарактеризовані в наукових працях вітчизняних і зарубіжних учених, що досліджували проблему формування чи розвитку інформаційно-аналітичної компетентності, то вважаємо за доцільне звернути увагу на зміст поведінково-діяльнісного компонента. Вчений визначає його як «здатність до аналізу отриманої інформації та її формалізації, до порівняння, узагальнення, синтезу з даними, що є в наявності, розроблення варіантів використання інформації; до прогнозування результатів реалізації проблемної ситуації, відповідного

оформлення результатів аналізу та їх передачі» [291]. Крім того, вважаємо, окремо варто зупинитися на змісті інформаційно-технологічного та інформаційно-реалізаційного компонентів. За визначенням науковця, вони відображають здатність до аналізу отриманої інформації та її формалізації, до порівняння, узагальнення, синтезу даних, що є в наявності, розроблення варіантів використання інформації; прогнозування результатів реалізації проблемної ситуації, відповідного оформлення результатів аналізу та їх передачі, загальної культури роботи з інформацією, інформаційної і комп'ютерної грамотності, відповідно.

Детальний аналіз структури інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів представлено в дисертаційному дослідженні Л. Петренко. На основі проведеного експерименту вчена структурує інформаційно-аналітичну компетентність керівників ПТНЗ і відображає її зміст сукупністю взаємопов'язаних компонентів – когнітивного, функціонального та особистісно-ціннісного. При цьому вона наголошує, що характерні властивості цих компонентів відображають особливості управлінської діяльності та зміст самої інформаційно-аналітичної компетентності управлінського персоналу [193, с. 104-112].

Проведений нами аналіз морфології інформаційно-аналітичної компетентності різних фахівців показує, що більшість науковців у складі інформаційно-аналітичної компетентності фахівців різних галузей виділили когнітивний (система сформованих знань), операційний або / та діяльнісний (практичні уміння) та мотиваційний (ціннісний) компоненти, проте спільним у даних дослідженнях є лише когнітивний компонент. Зважаючи на актуальність даного дослідження щодо визначення змісту професійного навчання майбутніх агентів з організації туризму, питання структури їхньої інформаційно-аналітичної компетентності та змісту її компонентів було винесено на обговорення методичною комісією фізико-технологічних і комп'ютерних дисциплін Вінницького вищого професійного училища сфери

послуг та обласного семінару методистів професійно-технічних навчальних закладів Вінницької області.

Відтак, нами були визначені такі складові досліджуваного педагогічного феномену – *ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний*. І визначальним рушієм цього поступу стали результати дефінітивного та семантичного аналізу поняття «інформаційно-аналітична компетентність», вивчення його структури на основі суті поняття «інформаційно-аналітична компетентність майбутніх агентів з організації туризму».

Відомо, що здатність людини якісно працювати в тій чи іншій сфері безпосередньо пов'язана з її ціннісними орієнтирами. Адже саме сформована система цінностей визначає ставлення особи до навколишнього світу, до інших осіб та самої себе, а також визначально впливає на вибір професії і подальший професійний розвиток. Д. Леонт'єв у своїх дослідженнях обстоює думку, що ціннісні орієнтації знаходяться на перетині двох предметних областей: мотивації та світогляду [114].

Л. Столяренко попереджає, що формування лише пізнавальної мотивації стосовно навчального предмета «без урахування мотиваційної спрямованості особистості може призвести до своєрідного снобізму. Людина буде прагнути задовольнити лише свої потреби в знаннях ...» [247, с. 76]. При цьому про свої обов'язки перед суспільством особа думати не буде. Саме з цієї причини навчально-пізнавальна мотивація має бути підпорядкована соціальній. Беззаперечним є те, що учень має постійно прагнути до пізнання, вважати його однією з основних цінностей життя. У професійно-технічному навчальному закладі зазвичай навчально-пізнавальна мотивація підпорядковується професійній. Саме ці положення педагогічної психології стали визначальними при виборі ціннісно-мотиваційного компонента у складі інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.

З мотивацією до діяльності (навчальної та професійної) і рефлексією тісно пов'язана Я-концепція. За визначенням В. Онищенка, рефлексія – це «атрибут духу самоусвідомлення й суб'єкт-об'єктного відношення» [184, с. 123]. Учений-психолог О. Рудницька вирізняє кілька актів рефлексії, це: самосприйняття, самоспостереження, самоаналіз, самоусвідомлення. Вона зазначає, що «ці процеси за своїм змістом і спрямованістю є психологічними передумовами самовдосконалення людини, підвищення продуктивності її мислення, самоусвідомлення. Планування певних змін у собі зумовлене потребами безпосередньої діяльності або досвідом міжособистісного спілкування, які є джерелом виникнення рефлексії» [227].

В контексті зазначеного, ми спиралися на особливості професійної діяльності кваліфікованих робітників сфери послуг, яка будується у знаковій системі «людина–людина». Дана професія, за класифікацією Є. Климова, віднесена до соціономічних професій. Вона передбачає постійну роботу з людьми, а тому особи, які її обрали, мають володіти такими вираженими здібностями, як: розвинутою комунікативністю, емоційною стійкістю, швидким переключенням уваги, емпатією, спостережливістю, організаторськими здібностями тощо. Також вони мають проявляти здатності до: обслуговування людей, захисту їхніх прав і безпеки; управління людьми; легкого знайомства і спілкування з новими людьми; умінням вислуховувати людей; виразно і зрозуміло розмовляти та виступати публічно [257].

Аналіз наукових досліджень фахівців Інституту інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки України за 2009 рік, які проводилися за методиками «Диференційно-діагностичний опитувальник» Є. Климова та «Тип темпераменту» Г. Айзенка, показує, що до особистісних якостей майбутніх агентів з організації туризму належать: ввічливість та уважність, доброзичливість, гостинність, організованість, кмітливість, енергійність, комунікабельність, ерудованість, змістовність, чітка та зрозуміла вимова, грамотність, виразність, володіння іноземними мовами,

відповідальність, оригінальність, спритність, впевненість у собі й прийнятих рішеннях, цілеспрямованість, наполегливість [209, с. 9].

З огляду на те, що щоденно агент з організації туризму знаходиться серед нескінченного потоку клієнтів, бажаючих отримати необхідну інформацію, визначено якості, котрі перешкоджають ефективній професійній діяльності, а саме: відсутність здатностей до роботи з людьми, агресивність, нетерпимість до людей, нерішучість, замкнутість, невміння слухати клієнта, неорганізованість, недисциплінованість, егоїзм, низький рівень розвитку або відсутність організаторських і комунікативних здібностей [209, с. 8-9].

Аналізуючи особистісні та професійно значущі якості агента з організації туризму, В. Любарець зазначає, що, незважаючи на те, що фахівці даної галузі виконують різні види робіт, пов'язаних з опрацюванням інформації, головне їхнє завдання – турбота про людей, організація їхніх подорожі та повноцінного відпочинку, та виділяє комплекс професійно важливих психологічних якостей агента з організації туризму. Науковець вказує, що агент з організації туризму «повинен швидко і логічно мислити, аналізувати, мати власну життєву позицію, широкий кругозір, добре розвинений вербальний інтелект і високу загальну культуру. Працюючи з великим об'ємом різноманітної інформації, агент з організації туризму повинен володіти розвиненою довготривалою оперативною і зоровою пам'яттю» [124].

Обґрунтовуючи вибір ціннісно-мотиваційного компонента для формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, ми також беремо до уваги дослідження В. Любарець, яка стверджує, що для формування професійної майстерності майбутнього агента з організації туризму необхідно:

- розвивати здібності до швидкого й адекватного пізнання людей та їхніх відносин, до прогнозування поведінки людини;
- формувати здатність до швидкої оцінки певної ситуації та можливих шляхів її вирішення;

- регулювати психічні процеси;
- генерувати вербальний інтелект і високу загальну культуру;
- володіти довготривалою оперативною і зоровою пам'яттю;
- розвивати комунікативні й організаторські здібності [124].

Аналіз регіонального ринку праці показав, що найбільш затребуваними є агенти з організації туризму, яким властиві такі характерні риси, як: професіоналізм, бажання допомогти клієнту, а також уміння використовувати оптимальні технології на всіх етапах туристичного обслуговування [304].

Як бачимо, ціннісно-мотиваційний компонент сприяє усвідомленню значущості інформаційно-аналітичної компетентності у професійній діяльності майбутніх агентів з організації туризму, потреби ефективного використання інформаційних ресурсів, прагнення до отримання нових знань в галузі інформаційно-аналітичної діяльності.

Вибір когнітивного компонента пояснюємо класичним підходом до визначення поняття «компетентність», у змісті якого завжди присутні знання («*cognito*» – лат.), що є як епістемологічною (гносеологічною), так і педагогічною категорією, тобто категорією педагогічної когнітології, предметом вивчення якої є «природа знання, проблеми його педагогічного аналізу і синтезу, специфіка дидактичної трансформації і презентації наукового знання у навчально-виховному процесі, дослідження навчально-пізнавальних підходів педагогічної диференціації й інтеграції знання» [184, с. 277].

Принагідно зазначимо, що в професійній підготовці кваліфікованих робітників знання детермінують розгалужені інформаційні потоки. Вони реалізуються різними носіями: викладачами, майстрами виробничого навчання, самими учнями, а також сучасними комп'ютерними системами передачі знань (інформації) учням, які сприймають і засвоюють інформацію. На думку В. Онищенка, це «означає, що в рамках педагогічної когнітології неможливо обійтися без психолого-педагогічних, етичних, естетичних,

герменевтичних аспектів дослідження знання, тому що останнє не просто передається учням і студентам, а засвоюється ними, істотно впливаючи на духовно-розумне, морально-духовне естетичне становлення й виховання молоді людини як особистості, як члена суспільства і, зокрема, як професіонала» [184, с. 278].

Вчені-психологи наголошують, що знання можуть бути успішно засвоєні лише в результаті власної творчо-вольової і смисло-творчої пізнавальної активності особи, суб'єкта, якому це знання передається. Основні психологічні особливості ранньої юності (14–18 років), яка проходить у професійно-технічному навчальному закладі, характеризуються зростанням вольової регуляції, концентрації уваги, обсягу пам'яті, прагненням до логізації навчального матеріалу. У цей віковий період вже сформувалось абстрактно-логічне мислення, з'являється вміння самостійно розбиратися у складних питаннях, формується власний світогляд як цілісна система поглядів, знань, переконань, власної життєвої філософії. Важливим психологічним утворенням цього віку є вміння учнів складати життєві плани, шукати засоби їх реалізації, що визначає специфіку їхньої навчальної діяльності [247, с. 164-165]. Тому при доборі змісту навчального матеріалу, зокрема теоретичних інформаційно-аналітичних знань, важливо враховувати психологічні особливості ранньої юності, на яких базуються основні положення педагогічної когнітології.

Когнітивний компонент інформаційно-аналітичної компетентності агентів з організації туризму передбачає володіння знаннями в галузі комп'ютерної техніки та інформаційних технологій в туризмі, систем інформаційного забезпечення та інформаційного обміну туристичними продуктами. Він має включати, насамперед, знання, передбачені освітньо-кваліфікаційною характеристикою, відображати регіональний компонент і особистісні потреби кваліфікованого робітника обраної професії.

Згідно з діяльнісною теорією учіння, засновником якої є Л. Виготський, знання можуть бути успішно засвоєні лише в результаті діяльності, в процесі

якої відбувається формування психічних новоутворень через опанування культурно-історичного досвіду [37]. У доборі змісту операційно-діяльнісного компонента інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму необхідно виходити з того, що продуктом навчальної діяльності, за визначенням Л. Столяренко, є структуроване й актуалізоване знання, покладене в основу уміння розв'язувати завдання в різних галузях науки і практики, які потребують його використання. Вчена наголошує, що продуктом є також «внутрішнє новоутворення психіки і діяльності в мотиваційному, ціннісному і смисловому планах». Продукт навчальної діяльності є основною органічною частиною індивідуального досвіду і від його структурної організації, системності, глибини, міцності багато в чому залежить успішність професійної діяльності [247].

При визначенні змісту операційно-діяльнісного компонента інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму педагогам потрібно обов'язково звернути увагу на те, що головним продуктом навчальної діяльності «є формування в учнів теоретичної свідомості і мислення. Саме від сформованості теоретичного мислення, що приходить на зміну мисленню емпіричному, залежить характер усіх надбаних у ході подальшого навчання знань» [247, с. 74]. Дослідники проблем навчальної діяльності попереджають, що несформованість теоретичного мислення може призвести до тяжких наслідків у професійній освіті. Водночас, на нашу думку, важливе значення у формуванні інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму мають інші типи мислення, зокрема, практичне, професійне та аналітичне.

У цьому контексті доцільно звернутися до наукових праць І. Зязюна, оскільки філософська категорія свідомості людини та її самосвідомості специфікує із категорією «тезаурус». Під тезаурусом учений радить розуміти обсяг знань, умінь і здібностей людини, які «реалізуються під впливом інформаційних потреб, пізнавальних установок і глибинних

неартикульованих семантичних структур свідомості. Фактично, тезаурус людини – це тією чи іншою мірою вербалізована сукупність її уявлень про світ, що включає пізнавальні, оцінні й діяльнісні установки» [82, с. 66]. Йдеться про «особливе моделювання когнітивних структур людської свідомості», в результаті сприймання як головної когнітивної активності, що «взасадничується уявою-інтуїцією-розумом», у «ноосфері людини створюються тезаурусно-антипаційні схеми (структури) – відповідно до інформації про пізнавальне життєве середовище» [184, с. 119]. Поняття «антиципація» у психології виражає здатність людини передбачити появу результатів дій ще до того, як вони будуть реально здійснені або сприйняті («випереджальне відображення»), готовність до майбутніх подій на основі колишнього життєвого досвіду [170]. Відтак, стає очевидним, що можливий результат тієї чи іншої дії можна передбачити лише на основі сформованої теоретичної свідомості і мислення, тезаурусу особи, який включає, зокрема, й діяльнісні установки.

Згідно з психологічними теоріями особистості, операційні системи створюються у дитини дуже рано, ще в дошкільному віці. Операційна система є «засобом організації інформації (певної системи знань) про об'єктивні властивості речей та явищ, про співвідношення, які існують між різними елементами дійсності, про просторово-часові й причинні відношення. Для зрілої людини ця інформація дає змогу прогнозувати хід подій і, спираючись на це, формувати бажання, плани, програми» [184, с. 120-12].

Операційна система взаємодіє із системою цінностей і утворює більшу, ноологічну (вчення про «ноос», про дух, про людську духовність, про духовну суть людини як образу і подоби Божої) цілісність – пізнавальну систему людини, в якій інформація відіграє важливу роль. Як зазначає А. Пуанкаре, ця інформація надходить від внутрішнього, духовного світу особистості, уяви, виду бажань, наслідків власної діяльності [216, с. 30]. Все це, підкреслює В. Онищенко, веде до створення складної розгалуженої

регулюючої системи в ноосфері людини: «Я-концепції» особистості, зокрема її професійної «Я-концепції», що є посередником при здійсненні будь-якого свідомого творчо-вольового вчинку, джерелом оцінки власних можливостей для виконання дій і вчинків [184, с. 121].

На нашу думку, операційно-діяльнісний компонент у складі інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, з огляду на їхню кваліфікаційну характеристику та вимоги на ринку праці, має бути спрямований на використання інформаційних технологій для розв’язання професійних завдань і передбачати аналітичне опрацювання інформації, а також мати сформовані практичні навички роботи з веб-ресурсами, прикладним програмним забезпеченням загального і спеціального призначення.

За підсумками здійсненого дослідження нами була визначена структура інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, що представлена на рис. 1.1.

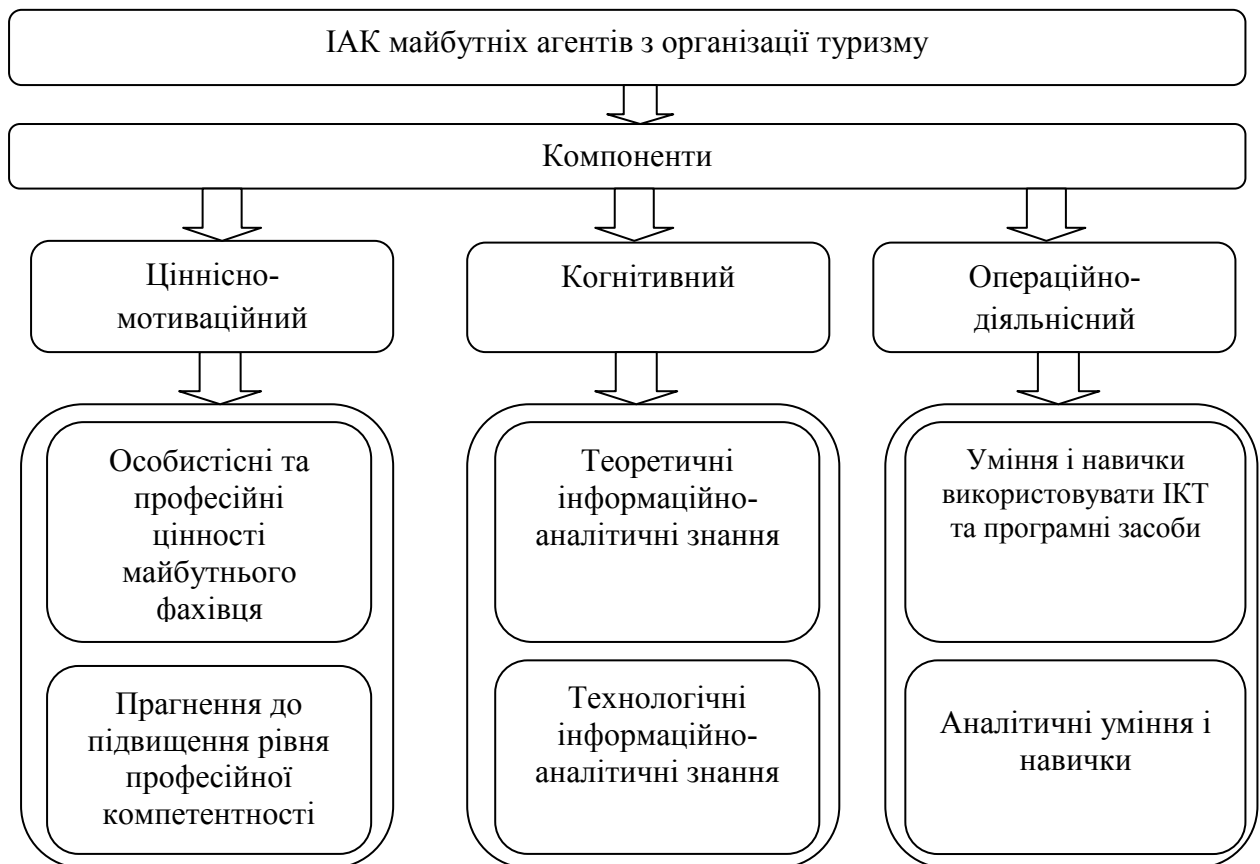

Рис.1.1. Структура інформаційно-аналітичної компетентності майбутнього агента з організації туризму

Зміст кожного компонента інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, для кращого сприйняття, нами подано в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Зміст компонентного складу інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму

Назва	Складові	Зміст компонента
Ціннісно-мотиваційний	Особистісні та професійні цінності майбутнього фахівця	Ціннісне ставлення до професійної діяльності
		Необхідність в оволодінні інформаційною культурою
		Почуття відповідальності у наданні послуг, пов'язаних з опрацюванням інформації
	Прагнення до підвищення рівня професійної компетентності	Сформована потреба професійного зростання
		Прагнення до самовдосконалення
		Усвідомлення цілей формування інформаційно-аналітичної компетентності
Когнітивний	Теоретичні інформаційно-аналітичні знання	Знання систем інформаційного забезпечення та систем інформаційного обміну
		Знання сучасних засобів оргтехніки
		Знання основ мережних систем
	Технологічні інформаційно-аналітичні знання	Знання інформаційних технологій в туризмі
		Знання використання Інтернет-технологій в туристичній діяльності
		Знання характеристик комп'ютерних систем бронювання і резервування туристичних послуг
		Знання інформаційних систем менеджменту
		Знання характеристик туристичних серверів
Операційно-діяльнісний	Уміння і навички використовувати ІКТ та програмні засоби	Уміння та навички роботи з програмними засобами
		Уміння та навички роботи з мультимедійними технологіями
		Уміння та навички роботи з мережними сервісами та браузером
		Уміння та навички роботи з програмами пакету Microsoft Office
		Уміння та навички роботи із засобами оргтехніки
	Аналітичні уміння і навички	Уміння та навички роботи із системами бронювання і резервування
		Уміння та навички роботи із системами автоматизації документообігу
		Уміння та навички роботи з системами управління готельним комплексом
		Уміння надавати інформацію про маршрути, тури та програми обслуговування туристів на маршруті

На підставі проведених досліджень можна зробити висновок, що інформаційно-аналітична компетентність майбутніх агентів з організації туризму є *інтегративною властивістю особистості, в якій структуровано сукупність знань, способів мислення, поглядів, цінностей, умінь і навичок, професійно важливих якостей, що визначають здатність фахівця успішно здійснювати пошук, опрацьовувати інформацію, використовувати інформаційні ресурси та програмні засоби з метою формування банку туристичних послуг та організації обслуговування клієнтів туризму.*

Її структуру потрібно розглядати як сукупність ціннісно-мотиваційного (особистісні та професійні цінності майбутнього фахівця; прагнення до підвищення рівня професійної компетентності), когнітивного (теоретичні інформаційно-аналітичні знання; технологічні інформаційно-аналітичні знання) та операційно-діяльнісного компонентів (уміння і навички використовувати ІКТ та програмні засоби; аналітичні уміння і навички). Кожний із цих компонентів має зміст, який корелює з вимогами Державних стандартів професійно-технічної освіти, освітньо-кваліфікаційних характеристик та сучасного ринку праці до знань, умінь, навичок та здатностей майбутніх агентів з організації туризму.

1.3. Особливості професійної підготовки майбутніх агентів з організації туризму

Сучасний ринок праці вимагає від випускників ПТНЗ мобільності, професійного мислення, швидкої адаптації до використання новітніх технологій у сфері майбутньої професійної діяльності. У свою чергу зміни, які відбуваються в освіті, необхідно спрямувати на включення професійно-технічної освіти в систему базових пріоритетів соціально-економічного розвитку. В інформаційно-аналітичних матеріалах, представлених Департаментом професійно-технічної освіти Міністерства освіти і науки

України, зазначено, що «професійна освіта має бути безпосередньо пов'язана з потребами економіки держави, а її якість відповідати сучасним вимогам, адже в ринкових умовах виробництва втриматися на робочому місці зможуть лише висококваліфіковані працівники, які досконало володіють сучасною професією, можуть швидко змінювати спеціалізацію, що може стати певним гарантом їх зайнятості» [250, с. 2]. Знання випускників професійно-технічних навчальних закладів вимагають фундаментальності та ґрунтовності, а зміст навчання – націленості на результат.

Беззаперечним є факт, що підготовка кваліфікованих робітників має відбуватися з урахуванням потреб економіки. Одним із ефективних засобів регулювання задоволення потреб конкретних регіонів і суспільства в цілому у кваліфікованих кадрах є їх підготовка відповідно до регіонального замовлення. «Це замовлення буде формуватися на рівні регіону та визначатиме його потребу в кваліфікованих кадрах. Області мають свої плани розвитку та специфіку, їм відомо, які кадри, які професії потрібні», – наголошує заступник Міністра освіти і науки П. Хобзей [189]. Для забезпечення єдиного підходу до зазначених питань, а також визначення шляхів взаємодії місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування та громадських організацій з питань регіонального замовлення уряд схвалив методичні рекомендації щодо формування регіонального замовлення на підготовку фахівців та робітничих кадрів [210].

Аналітичні дані експертів свідчать, що на сьогоднішній день величезним потенціалом розвитку в українській економіці володіють ІТ-галузь, аграрний сектор, туризм і легка промисловість [70], а світовий досвід розвитку економіки свідчить, що однією із перспективних галузей сучасності є туризм. Дослідження показують, що «в країнах ЄС туризм сприяє підвищенню сукупного валового внутрішнього продукту на 8%, економічному зростанню на 11%, а кількість робочих місць в туристичній індустрії становить близько 12% загальної чисельності» [101]. Тому його значення для економіки країни є надзвичайно важливим.

У звітних матеріалах Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) наголошується, що 2016 рік став сьомим роком сталого зростання туристичної галузі після глобальної фінансово-економічної кризи 2009 року. У 2016 році кількість міжнародних туристів, які подорожують по світу, зросла на 300 мільйонів у порівнянні з докризовим показником за 2008 рік. Опитування, проведені групою експертів ЮНВТО, показують, що переважна більшість (63%) від загальної кількості респондентів (близько 300 осіб) очікує «кращих» або «набагато кращих» результатів у галузі туризму в порівнянні з показниками за 2016 рік. Прогноз експертів на 2017 рік практично збігається з прогнозом на 2016 рік, отже, очікується, що рівень зростання даної галузі залишиться колишнім [300].

Беручи до уваги значення туризму для світової економіки та враховуючи його внесок для створення робочих місць, Організація Об'єднаних Націй оголосила 2017 рік Міжнародним роком сталого туризму. «Декларування ООН 2017 року Міжнародним роком сталого розвитку туризму являє собою унікальну можливість для просування вкладу туристичного сектора в економічну, соціальну та екологічну стійкість, а також для підвищення обізнаності про справжні розміри сектора, який часто недооцінюється», – вважає Генеральний секретар ЮНВТО Талеб Ріфаї [185].

Туризм набуває масового характеру, стає однією з найбільш рентабельних галузей вітчизняного та світового господарства. Лише за останні півстоліття світовий прибуток, отриманий від туристичної галузі, виріс у 300 разів, а за прогнозами експертів Всесвітньої туристичної організації сума доходів від туризму у 2020 році перевищить 2 млрд. доларів [263].

Варто зазначити, що Україна має всі передумови для успішного розвитку туристичної галузі як важливої складової соціально-економічної політики країни. Туристична галузь, яка є додатковим джерелом фінансових надходжень, здатна поліпшити економічну ситуацію в країні, створивши об'єктивні передумови її економічного зростання. Проте сьогодні туризм як

економічна сфера діяльності є недостатньо розвинений, про що йшлося на Всесвітньому економічному форумі у 2013 році. Наведені дані експертів свідчать, що за підсумками 2013 року Україна посіла 76 позицію з 140 у рейтингу країн за рівнем розвитку туристичної галузі [31]. Невисокі показники вказують на недосконалість професійної підготовки майбутніх працівників сфери туризму.

Однією з причин низького рівня розвитку туристичної галузі в Україні є недостатнє забезпечення галузі професійними кадрами, на що звертають увагу вітчизняні науковці. Так, зокрема, Л. Шпак, досліджуючи питання проблеми кадрового забезпечення туристичної галузі в системі компетентнісно-орієнтованого підходу, зазначає, що «система кадрового забезпечення та професійного навчання в галузі туризму знаходиться у складних умовах розвитку ринкових відносин, руйнації (за багатьма напрямками) державного замовлення на фахівців різних освітньо-кваліфікаційних рівнів, значного поширення навчальних закладів різних форм власності» [286]. Розглядаючи стан підготовки фахівців для сфери туризму на прикладі вищих навчальних закладів, науковець констатує той факт, що їх професійна підготовка та рівень кваліфікації не відповідають сучасним світовим тенденціям і зростаючим потребам в умовах інформаційно-технологічного розвитку. В свою чергу зазначимо, що дана проблема також стосується і системи професійно-технічної освіти, основним завданням якої є підготовка висококваліфікованих робітничих кадрів, конкурентоздатних на ринку праці.

На проблеми кадрового забезпечення підприємств туризму звертає увагу у своїх дослідженнях і Л. Дробиш, наголошуючи, що «туристичному ринку, який вирізняється особливо гострою конкуренцією, потрібна високопродуктивна і гнучка робоча сила, здатна адаптуватися до умов, що швидко змінюються, а зростання значущості туризму і туристичної сфери послуг актуалізує проблему якості робочої сили та ролі професійної її підготовки» [67]. Проте ми не погоджуємося із думкою науковця, яка вважає,

що первинною підготовкою кадрів для туристичної діяльності на даному етапі розвитку туризму повинні займатися лише вищі навчальні заклади, які готують спеціалістів культурно-просвітницької діяльності вищої кваліфікації, а також ВНЗ, які мають спеціалізовані кафедри туризму. Вчена зазначає, що лише у цих навчальних закладах майбутній фахівець зможе здобути високоякісні знання та оволодіти сучасними технологіями ведення господарської діяльності підприємствами з надання туристичних послуг. Ми переконані, що вагомий внесок у забезпечення кваліфікованими кадрами української економіки належить саме системі професійно-технічної освіти, одним із пріоритетів якої є якісна практична підготовка робітничих кадрів. Наше переконання базується на результатах взаємодії з керівниками туристичних компаній, в яких успішно працюють випускники професійно-технічних навчальних закладів – агенти з організації туризму.

На необхідності розгалуженої багатоступеневої мережі навчальних закладів, спрямованої на формування всебічного розвинутого працівника туристської справи, наголошує Н. Габчак, визначаючи професійний рівень – училище; технологічний рівень – технікум; організаторський рівень – коледж, інститут; управлінський рівень – університет; науково-дослідний – магістратура, аспірантура, докторантура [37]. У своїх дослідженнях науковець звертається до праць В. Квартальнова, який визначає необхідною умовою добору змісту професійної туристської освіти обов'язкове дотримання таких принципів:

- цілісний підхід до змісту освіти і професійної підготовки та скасування меж між загальною та професійною освітою, теорією і практикою, розумовою і фізичною працею, навчанням та працею;
- зміст освіти повинен забезпечити навчання загальних професійних навичок, перехід від освіти до трудової діяльності;
- зміст професійної освіти передбачує оволодіння компетенціями, які виходять за рамки професійних навичок, необхідних на робочому місці [89].

Слідом за науковцями ми схилиємось до думки, що саме професійно-технічна освіта покликана забезпечити сучасний ринок праці якісно підготовленими робітничими кадрами в усіх сферах економіки і в туристичній галузі зокрема. Відповідно до чинного класифікатора професій ДК 003:2010 станом на 26.10.2016 р. [28] в Україні передбачено посаду агента з організації туризму, яка віднесена до ланки середньої спеціальної освіти. Підготовка учнів за даною професією відбувається відповідно до Державного стандарту професійно-технічної освіти ДСПТО 4221.ОІ.63.30-2013 [61]. У своїх наукових дослідженнях Р. Брик вказує, що освіта і підготовка робітничих кадрів для сфери туризму України здійснюється у 60 професійних училищах [27, с. 6]. В свою чергу, Г. Щука, проаналізувавши інформацію офіційного сайту Міністерства освіти і науки, наводить дані, що середню професійну освіту в туризмі в Україні надають 40 навчальних закладів, серед яких 19 (45%) – коледжі, 13 (31%) – технікуми, 5 (12%) – вищі професійні училища ресторанного сервісу й туризму. При цьому науковець зазначає, що «ці підрахунки є доволі приблизними, оскільки сайт містить неповну інформацію, проте вона дозволяє виділити загальні тенденції реалізації середньої ланки професійної освіти в туризмі України» [289]. Водночас Л. Лук'янова зазначає, що вищі навчальні заклади мають становити 4% від загальної кількості навчальних закладів в освітній структурі туризму, курси – близько 12%, технікуми – 20%, училища – 28%, ліцеї – 36 % [123].

Для нашого дослідження науковий інтерес становить досвід підготовки фахівців сфери туризму Швеції. Так, зокрема, у Туристичному освітньому центрі Стокгольма (Travel Education Centre), який є прототипом професійно-технічних училищ в Україні, можна отримати професії гіда з різноманітних світових напрямків, консультанта подорожей, екскурсовода, тур-менеджера, уповноваженого гіда [307].

Розглянемо основні компетенції консультанта подорожей. Професійними обов'язками консультанта подорожей є продаж турів і послуг,

які відповідають потребам і бажанням клієнтів; підтримка і спрямування клієнта протягом усього процесу покупки і бронювання замовлення; робота в системах Amadeus, Galileo, Sabre, Worldspan, системах бронювання, у т. ч. великих туроператорів та чартерних системах; створення додаткових продажів у процесі бронювання; вміння ідентифікувати, інтерпретувати і передавати правила квитка, наприклад, для перереєстрації та змін; спілкуватися в усній і письмовій формі у правильній і професійній манері, як шведською, так англійською мовами; працювати за допомогою звичайних інструментів ІТ та систем, доступних в промисловості (наприклад, Link Online).

Після завершення навчання у Travel Education Centre студенти повинні знати: механізм бронювання і продажу квитків; електронну комерцію (Google Ad Words і Analytics); маркетинг і продаж через Інтернет (онлайн) і соціальні медіа; бухгалтерський облік і бюджетування; індустрію туризму і подорожей в Швеції; а також уміти продавати і бронювати екскурсії з акцентом на рентабельність; самостійно створювати конкурентоспроможні тури; використовувати різні концепції у продажах; збільшувати виручки, рентабельності і ступінь задоволеності клієнтів за рахунок додаткових продажів; працювати за допомогою соціальних медіа; застосовувати знання бізнесу; працювати самостійно і в команді; розв'язувати проблеми з акцентом на добрі відносини з клієнтом; розпочинати свій власний бізнес, як того часто вимагає ІАТА (Міжнародна асоціація повітряного транспорту).

Посадові обов'язки консультанта подорожей у Швеції багато в чому схожі з обов'язками агента з організації туризму в Україні. При цьому фахівці обох напрямів повинні досконало володіти навичками інформаційно-аналітичної діяльності. Цікавим, на нашу думку, є те, що шведська модель туристичного обслуговування передбачає чітку спеціалізацію в роботі з клієнтами, що дозволяє більш якісно виконувати професійні обов'язки.

Підготовка працівників сфери туризму у Швеції відбувається за умови тісного зв'язку з роботодавцями (бізнесом). Тому при розробленні

навчальних програм особливим чином враховується зв'язок з бізнесом. Необхідною умовою організації професійного навчання у Швеції є практичний досвід роботи викладачів у бізнесі. Навчальні центри мають тісні зв'язки з підприємствами. Професійне навчання відбувається під конкретні замовлення бізнес-сфери, проте навчальні заклади фінансує держава.

Таким чином за результатами аналізу стану підготовки фахівців сфери туризму в Європі, зокрема в Швеції, можна виокремити загальні тенденції підготовки кадрів для індустрії гостинності та туризму. По-перше, це: поєднання теоретичних знань з практичними навичками, що забезпечує високий рівень їхньої кваліфікації. Зазвичай, проходження студентами практики або стажування на підприємстві складає 50-70% від усього навчального часу. Випускники навчальних закладів отримують сформований рівень необхідних компетентностей для роботи на конкретних підприємствах, а роботодавцям не потрібно перевчати або довчати працівників, які тільки розпочинають свою трудову кар'єру. По-друге: під час навчання велика увага приділяється формуванню особистісних рис, необхідних для подальшої професійної діяльності, таких як мобільність, оперативність, дружелюбність, уміння працювати в команді.

Професійна підготовка фахівців сфери туризму є предметом наукових досліджень як українських та зарубіжних учених. Це О. Баглай [15], Р. Брик [27], Н. Габчак [37], Л. Дробиш [67], І. Зорін [81], В. Квартальнов [89], Л. Кнодель [94], В. Любарець [126], В. Федорченко [266], Л. Шпак [286], Г. Щука [289] тощо. Наукові розвідки щодо використання новітніх інформаційних технологій у діяльності підприємств туристичної сфери і туризмі в цілому здійснювали: Н. Барабанова [19], О. Гудзовата [52], В. Данильчук [57], С. Мельниченко [161], Ю. Миронов [165], М. Морозов [169], П. Пуцентейло [218], М. Скопень [242], А. Школа [285] та інші.

Результати вивчення наукового доробку вчених свідчать, про узгодженість поглядів більшості науковців щодо забезпечення сучасного ринку праці майбутніми агентами з організації туризму із сформованими

уміннями досконалої орієнтації в інформаційному просторі, швидкого опрацювання величезних обсягів даних, їх детального аналізу та оцінювання. Аналіз наукових праць дає підставу стверджувати, що працівникам туристичної галузі мають бути притаманні чітко сформовані риси інформаційно-аналітичної компетентності, на що в свою чергу вказують вимоги освітньо-кваліфікаційної характеристики.

Для нашого дослідження важливо звернути увагу на те, що Р. Брик, досліджуючи проблему формування професійної компетентності майбутніх працівників сфери туризму в професійно-технічних навчальних закладах засобами інформаційних технологій, виокремлює з освітньо-кваліфікаційної характеристики випускника з професії – 4221 «Агент з організації туризму» вміння працювати з засобами інформаційних технологій [61, с. 7-8]. Проведене науковцем анкетування показує, що всі з опитаних мали практику роботи з комп'ютером ще до вивчення дисципліни «Інформаційні технології». Дослідник констатує, що тільки 23,39% опитаних учнів вперше познайомилися з роботою комп'ютера у школі, вивчаючи інформатику. Науковець доводить, що учні професійно-технічних навчальних закладів володіють елементарними уміннями роботи з комп'ютером, вказуючи, що 76,61% учнів часто проводять вільний час за комп'ютером. Водночас, за даними проведеного анкетування, 25% респондентів не зовсім добре володіють уміннями роботи з комп'ютером. Вчений приходить до висновку, що вивчати фахові дисципліни з використанням засобів інформаційних технологій для таких учнів буде складно.

Н. Яковенко, І. Комов, розглядаючи інформаційно-аналітичну компетентність як професійний компонент підготовки екологів-інженерів в умовах педагогічного вузу, наводить дані опитування, відповідно до яких 78% студентів не вважають інформатику професійною дисципліною, 19% вважають її середньозначимою дисципліною і лише 3% – високозначимою. Зважаючи на наведене, можна констатувати факт, що при вивченні інформатики не розв'язуються задачі професійного спрямування, й тому вона

сприймається як дисципліна, яка формує загальнокультурні, а не професійні компетентності [296].

Підтвердженням вищесказаного є дані проведеного нами моніторингу рівня знань з інформатики учнів Вінницького вищого професійного училища сфери послуг, які прийшли на навчання на базі неповної загальної середньої освіти для отримання професії «Агент з організації туризму». Їхній середній бал з інформатики за 9 клас складає 6 балів.

Відповідно до навчальної програми з інформатики, на першому курсі в училищі учні опановують теми: «Текстовий процесор», «Системи обробки табличної інформації», «Служби Інтернету». Знання та уміння з даних тем є базовими для вивчення фахових дисциплін, пов'язаних з формуванням інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. Кваліфіковані фахівці даного напрямку повинні вміти працювати з текстовими документами, опрацьовувати інформацію, подану у таблицях, проводити її аналіз.

Нами також проведено порівняльний аналіз навчальних досягнень учнів з відповідних тем (рис. 1.2). Результати моніторингу показують, що близько 50% учнів володіють навичками роботи з опрацювання текстової та табличної інформації на середньому та початковому рівні, що є досить низьким показником.

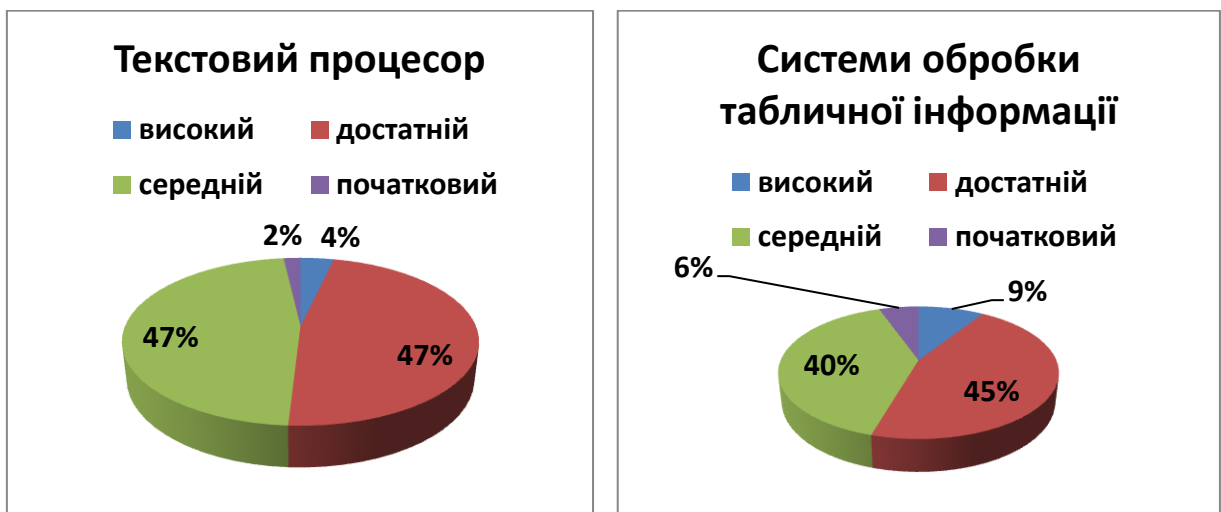

Рис. 1.2. Результати моніторингу навчальних досягнень учнів з тем «Текстовий процесор» та «Системи обробки табличної інформації»

Вважаємо за необхідне окремо зупинитися на темі «Служби Інтернету». Дана тема відіграє неабияку роль у формуванні інформаційного світогляду людини і є важливим фактором успішної професійної діяльності. Сучасна людина щодня постає перед проблемою необхідності критичної оцінки отриманої інформації. Італійський вчений, філософ У. Еко зазначає, що величезний обсяг інформації, який не розглядається критично, може призвести до божевілля [85]. Професійна діяльність майбутніх агентів з організації туризму безпосередньо пов'язана з роботою у мережі Інтернет, адже більшість туристичних послуг є інформаційними продуктами.

Аналіз навчальних досягнень учнів першого курсу професійно-технічних навчальних закладів показує, що 82% учнів опановують тему «Служби Інтернету» на високому і достатньому рівні і лише 18% мають середній рівень знань (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Результати моніторингу навчальних досягнень учнів з теми «Служби Інтернету»

При цьому результати наших досліджень вступають у протиріччя з результатами моніторингу групи вчених Московського державного університету імені М. В. Ломоносова, які наводять дані, що лише 29% школярів повністю або частково задоволені знаннями про використання

мережі Інтернет, які вони отримали в школі, а 43% опитаних вважає, що школа зовсім не дала їм ніяких корисних знань у цій області [248].

Рис. 1.4. Результати опитування школярів про сформованість рівня знань з питань використання мережі Інтернет

Джерело: розробка автора на основі [248].

Наведені факти підтверджуються даними Фонду Розвитку Інтернет, відповідно до яких в середньому рівень цифрової компетентності складає приблизно третю частину від максимально можливого (при анкетуванні пунктів, за якими відповідали респонденти, що вони чогось не знають або не вміють в 2 рази більше, ніж тих пунктів, за якими вони виявили компетентність). Окрім того, 75% підлітків вчилися користуватися мережею Інтернет самостійно і лише 14% вказало, що їх навчили користуватися Інтернетом у школі.

На нашу думку, вказані вище результати свідчать, що кількість годин, яка відводиться на вивчення теми «Служби Інтернету» є недостатньою, внаслідок чого багато питань, пов'язаних з підготовкою учнів до життя в інформаційному суспільстві залишається поза увагою. Особливим чином дана проблема негативно впливає на процес формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. Адже питання аналізу інформаційних ресурсів туристичних фірм, вивчення статистичних даних галузі туризму, проблеми формування інформаційної грамотності та інформаційної культури не увійшли до змісту навчального матеріалу з даних тем як у курсі інформатики, так і інших професійно спрямованих дисциплін.

Основними напрямками діяльності агента з організації туризму є робота з клієнтами та партнерами, засобами комунікацій, технологічною документацією, ведення баз даних, калькуляція, складання аналітичних звітів. Кожен з цих напрямів діяльності може бути реалізований за умов володіння певними вміннями, які відображено нами у таблиці 1.2. Результати вивчення їх переліку уможлиблює висновок, що професійна діяльність агентів з організації туризму включає інформаційну і аналітичну складову, а отже, зміст освітніх дисциплін доцільно спрямовувати на формування інформаційно-аналітичної компетентності.

**Перелік умінь агента з організації туризму
відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики**

Напрямок діяльності	Уміння (відповідно до критеріїв кваліфікаційної атестації майбутніх агентів з організації туризму)
Робота з клієнтами	Надавати інформацію про маршрути, тури та програми обслуговування туристів на маршруті. Надавати необхідну інформацію щодо екскурсій. Надавати інформацію клієнтам з особливими потребами.
Робота з партнерами	Співпрацювати з туроператорами. Бронювати та оформляти послуги з компаніями-перевізниками (авіа, залізничні, авто, круїзні судна тощо). Бронювати та оформляти послуги з компаніями-постачальниками послуг проживання. Бронювати та оформляти послуги з компаніями-постачальниками послуг харчування. Бронювати та оформляти послуги з компаніями-постачальниками послуг трансферу. Бронювати та оформляти послуги з компаніями-постачальниками екскурсій послуг.
Робота з засобами комунікацій	Реєструвати, обробляти та розсилати кореспонденцію. Працювати в мережі Інтернет. Працювати з електронною поштою, глобальними та локальними телекомунікаційними системами, розсилати інформацію.
Ведення баз даних	Створювати прості бази даних засобами Microsoft Access.
Калькуляція	Здійснювати продаж туру, в тому числі по телефону, через мережу Інтернет тощо.
Технологічна документація	Вести документацію, зберігання і вилучення інформації. Оформляти та видавати технологічну документацію (інформаційний листок, ваучер, путівку, квитки, страхові полюси).
Аналітичні звіти	Проводити аналіз роботи фірми за напрямками діяльності, давати оцінку її роботи. Виконувати аналітичний огляд перспектив роботи туристичної фірми, вивчати її конкурентоспроможність на туристичному ринку.

Разом з тим практика підготовки майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ показує, що проблемі формування інформаційно-аналітичної компетентності приділяється недостатньо уваги. Про це свідчать і дані проведеного нами опитування, в якому взяли участь 125 учнів з 3 професійно-технічних навчальних закладів.

Запропонована анкета містила кілька запитань, спрямованих на з'ясування розуміння ними частки інформаційно-аналітичної діяльності в майбутній професії, її суті та мотивації до опанування. З'ясовано, що лише 37% учнів пов'язують роботу агента з організації туризму з інформаційно-аналітичною діяльністю, 31% опитаних – частково, 32% взагалі не пов'язує майбутню роботу з цим видом діяльності. На запитання «Чи знайомі Ви зі змістом аналітичної діяльності агента з організації туризму?» лише 27% опитаних відповіли «так», 44% – «частково» і 29% учнів взагалі не розуміє змісту аналітичної діяльності; тільки 36% опитаних навели приклади аналітичного опрацювання інформації в роботі агента з організації туризму. Водночас 80% учнів виявили бажання набути навички інформаційно-аналітичної діяльності як складової інформаційно-аналітичної компетентності.

З метою визначення шляхів розв'язання проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з туризму в ПТНЗ нами здійснено аналіз освітньо-професійної програми підготовки кваліфікованих робітників туристичної галузі, в результаті чого виявлено, що вона передбачає 3 цикли професійної підготовки: загальнопрофесійну, професійно-теоретичну та професійно-практичну. Для унаочнення отримані результати аналізу представлено у додатку В.

Аналіз розглянутих навчальних предметів свідчить, що лише 2 з них спрямовані на оволодіння учнями інформаційними технологіями, а саме: «Інформаційні технології» та «Інформаційні технології в туризмі», що складає 12% загальної кількості годин.

Таким чином, нами здійснено проблемний аналіз освітньо-кваліфікаційної характеристики майбутніх агентів з організації туризму та виявлено необхідність здійснення ними інформаційно-аналітичної діяльності в процесі виконання професійних обов'язків. Встановлено, що професійна діяльність агентів з організації туризму включає інформаційну і аналітичну складову, а отже, зміст освітніх дисциплін повинен бути спрямованим на

формування інформаційно-аналітичної компетентності. Як показало дослідження, у навчальних програмах професійної підготовки агентів з організації туризму приділяється незначна увага питанню формування інформаційно-аналітичної компетентності. Як наслідок, більшість випускників професійно-технічних навчальних закладів не пов'язує роботу агента з організації туризму з інформаційно-аналітичною діяльністю, не розуміє її значення у професійній діяльності й відповідно є невідповідною до роботи у практичних умовах туристичного бізнесу.

Отже, аналіз наукових праць та результати проведеного анкетування учнів професійно-технічних навчальних закладів свідчать, що проблемі формування інформаційно-аналітичної компетентності педагогами приділяється не достатньо уваги. Проте сьогодні система професійно-технічної освіти повинна дати державі фахівця, здатного самостійно здобувати знання та застосовувати їх на практиці, готового до саморозвитку та самовдосконалення. А отже, перед професійно-технічними навчальними закладами гостро постає питання удосконалення системи професійної підготовки агентів з організації туризму. Як передумову підвищення їхнього фахового рівня ми вбачаємо необхідність формування інформаційно-аналітичної компетентності.

Висновки до першого розділу

1. Результати аналізу теоретичних джерел свідчать, що туристична галузь займає провідну роль як в світовій економіці, так і в економіці України. Частка туризму у світовому валовому внутрішньому продукті у 2017 році становила 10,4%. Україна, у свою чергу, має всі передумови для розвитку туристичної галузі. Наразі зберігається тенденція збільшення кількості в'їзних туристів до України. Проте частку туризму в структурі ВВП

України є досить низькою. На сьогодні цей показник коливається в межах 1,5-2,5% сукупного валового продукту.

Великою мірою розвиток туристичної галузі залежить від рівня професійної підготовленості її фахівців. Статистичні дані вказують, що однією з найбільш затребуваних професій сучасного ринку праці є професія агента з організації туризму, підготовка за якою відбувається у професійно-технічних навчальних закладах.

Дослідженням встановлено, що відповідність між професійною освітою та потребами ринку праці можна досягти завдяки компетентнісному підходу. Компетентність є новою одиницею вимірювання освіченості людини.

Професійна діяльність агентів з організації туризму пов'язана пошуком та опрацюванням великих обсягів інформації, роботою з Інтернет-ресурсами. Тому ключовою складовою їхньої професійної компетентності є інформаційно-аналітична компетентність. З'ясовано, що інформаційно-аналітична компетентність є предметом наукових досліджень багатьох вчених, проте більшість робіт присвячена вивченню даного феномену в системі вищої або післядипломної освіти. Водночас процес формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх кваліфікованих робітників, а саме, агентів з організації туризму залишився поза увагою науковців.

2. На основі дефінітивного аналізу базових категорій дослідження «компетентність», «професійна компетентність», «інформаційно-аналітична компетентність» визначено суть поняття *«інформаційно-аналітична компетентність майбутніх агентів з організації туризму»* як інтегративну властивість особистості, в якій структуровано сукупність знань, способів мислення, поглядів, цінностей, умінь і навичок, професійно важливих якостей, що визначають здатність фахівця успішно здійснювати пошук, опрацьовувати інформацію, використовувати інформаційні ресурси та програмні засоби з метою формування банку туристичних послуг та організації обслуговування клієнтів туризму.

У структурі інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму виділено *ціннісно-мотиваційний, когнітивний та операційно-діяльнісний* компоненти. Ціннісно-мотиваційний компонент включає особистісні та професійні цінності майбутнього фахівця, прагнення до підвищення рівня професійної компетентності, когнітивний – теоретичні та технологічні інформаційно-аналітичні знання, операційно-діяльнісний – уміння і навички використовувати ІКТ та програмні засоби, аналітичні уміння і навички. Кожний компонент має зміст, який відповідає вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики та вимогам ринку праці.

3. Здійснено аналіз освітньо-професійної програми майбутніх агентів з організації туризму, який показав, що на формування навичок інформаційно-аналітичної діяльності спрямовано 2 предмети професійного циклу: інформаційні технології та інформаційні технології в туризмі, а також інформатика, яка входить до переліку предметів загальноосвітнього циклу.

Таким чином перед професійно-технічними навчальними закладами гостро постає питання удосконалення системи професійної підготовки майбутніх агентів з організації туризму, зокрема, формування інформаційно-аналітичної компетентності.

Основний зміст розділу опубліковано в роботах автора [135; 145; 150; 151; 152; 153; 155].

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ АГЕНТІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

2.1. Методика виконання дослідження

При розробці програми і методики дослідження проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму ми врахували напрацювання науковців щодо проведення педагогічних досліджень, а саме: А. Ашерова [13], С. Батишева [214], С. Гончаренка [46], Г. Єльнікової [4], В. Загвязинського [75], П. Лузана [122] та інших вчених. Нами взято за основу визначення С. Гончаренка, за яким педагогічне дослідження – це «процес і результат наукової діяльності, спрямовані на одержання нових знань про закономірності процесу навчання, виховання і розвитку особистості, про структуру, теорію, методику і технологію організації навчально-виховного процесу, його зміст, принципи, організаційні методи і прийоми» [46, с. 23]. Також ми врахували основні вимоги до проведення науково-педагогічного дослідження, які висуває науковець, зокрема:

1. Педагогічне дослідження передусім спрямоване на вивчення предметної діяльності особи, яка розвивається, як головного джерела її соціального формування і виховання.

2. Педагогічне дослідження пояснює і передбачає факти і явища навчально-виховного процесу.

3. Головним завданням педагогічного дослідження є розкриття внутрішніх суперечностей педагогічних явищ та дослідження шляхів і засобів їх подолання.

4. Науково-педагогічне дослідження ґрунтується на точно встановлених фактах, які емпірично перевірялися.

5. Педагогічне дослідження відображає предмет дослідження у його власній внутрішній логіці [46, с. 23].

Інформаційно-аналітична компетентність агентів з організації туризму є важливою складовою їхньої професійної компетентності, адже фахова діяльність працівників сфери туризму безпосередньо пов'язана з використанням Інтернет-ресурсів, опрацюванням великих об'ємів інформації, роботою з різноманітними програмними засобами. Вивчення специфіки діяльності майбутніх агентів з організації туризму дозволило нам визначити **мету наукового дослідження:** теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму для підвищення якості їхньої підготовки у професійно-технічних навчальних закладах.

Досягнення загальної мети дослідження забезпечувалося розв'язанням низки конкретних завдань.

Перше завдання – на основі аналізу наукової літератури, нормативно-правових документів з'ясувати стан розробленості досліджуваної проблеми, конкретизувати суть, визначити зміст і структуру інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.

У процесі вирішення даного завдання передбачалося:

- ознайомитися з філософськими, психолого-педагогічними науковими дослідженнями з проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності, а також змістом словників, енциклопедій та іншої наукової і методичної літератури із зазначеного питання;

- здійснити аналіз, нормативно-правових документів, у яких містяться вимоги до випускників з професії «Агент з організації туризму», окреслити перелік знань, умінь і навичок щодо необхідності формування навичок інформаційно-аналітичної діяльності, конкретизувати суть, визначити зміст і

структуру інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.

Друге завдання – визначити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах.

Для розв’язання даного завдання необхідно:

- визначити й теоретично обґрунтувати педагогічні, реалізація яких максимально забезпечить результативність формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх організації туризму.

Третє завдання – спроектувати модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах.

Дане завдання передбачає:

- визначення структурних компонентів моделі та взаємозв’язків між її елементами.

Четверте завдання – розробити авторську методику поетапного формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах та через її апробацію перевірити результативність педагогічних умов.

Для виконання даного завдання необхідно:

- уточнити теоретичні та методичні аспекти формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ;

- визначити зміст і структурні складові методики формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ;

- обґрунтувати вибір методів формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму;

– шляхом апробації методики експериментально перевірити результативність педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.

П'яте завдання – підготувати та впровадити навчально-методичний комплекс щодо формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.

Поставлені завдання нами розв'язувалися на основі системного підходу, який, за визначенням С. Гончаренка, спрямований на розкриття цілісності педагогічних об'єктів, виявлення в них різноманітних типів зв'язків і зведення їх в єдину теоретичну картину [48].

У ході дослідження використовувалися теоретичні та емпіричні **методи дослідження**, а саме:

– методи аналізу змісту наукових джерел – аналіз спеціалізованої наукової літератури, документів з професійно-технічної освіти, дисертаційних досліджень;

– методи педагогічної діагностики – бесіда, усне, письмове опитування та опитування через Internet, тестування;

– методи педагогічного моделювання – педагогічне проектування та педагогічний експеримент;

– методи обробки результатів дослідження – статистична обробка та аналіз процесів.

Для вирішення **першого завдання** здійснено *теоретичний аналіз* та *синтез* філософської, психолого-педагогічної літератури, наукових джерел щодо формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців, здійснено *порівняльний аналіз* дисертаційних досліджень. Таким чином нами систематизовано та узагальнено наукові напрацювання з даного питання. Визначено, що проблема формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму залишилася поза увагою науковців. *Проаналізовано* нормативно-правові документи, на основі яких здійснюється реалізація туристичного продукту, та визначено

соціально-психологічні особливості туристичної діяльності. Здійснено *прогнозування* очікуваних результатів. Для визначення суті, змісту і структури інформаційно-аналітичної компетенції *використано методи порівняльного аналізу, синтезу та узагальнення*.

Проблемний аналіз освітньо-кваліфікаційної характеристики майбутніх агентів з організації туризму показав необхідність здійснення ними інформаційно-аналітичної діяльності в процесі виконання професійних обов'язків. Аналіз Державного стандарту професійно-технічної освіти та навчальних програм з професії «Агент з організації туризму», а також результати проведеного *анкетування* викладачів та *тестування* учнів випускних груп показали, що при підготовці кваліфікованих робітників за даною професією приділяється незначна увага питанню формування інформаційно-аналітичної компетентності.

Для визначення рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму на констатувальному етапі експерименту нами застосовано *метод тестування* – для учнів випускних груп, *анкетних опитувань* викладачів спеціальних дисциплін та майстрів виробничого навчання з професії «Агент з організації туризму», *бесід* з роботодавцями, а також *метод екстраполяції* – для розповсюдження висновків, отриманих із *спостережень*. Для визначення показників та критеріїв діагностування рівнів сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму застосовано *методи експертного оцінювання та ранжування*.

Для вирішення **другого завдання** – визначення та теоретичного обґрунтування педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах, нами використано *метод експертного оцінювання (метод Дельфі)*, відповідно до якого визначалися і ранжувалися найбільш значущі фактори, які впливають на процес формування

інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.

Для вирішення **третього завдання** – проектування моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ, використано *метод педагогічного моделювання*, який широко застосовується у педагогіці (зазначений метод поєднує *теоретичний та емпіричний методи дослідження*).

Для вирішення **четвертого завдання** нами використано *методи синтезу, структурування, систематизації та узагальнення*. Завдяки даним методам ми визначили зміст і структуру методики формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ. *Метод синтезу* дозволив побудувати цілісний образ методики формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, *метод структурування* – визначити відповідні цілі методики формування ІАК, *метод систематизації* – представити методику формування ІАК майбутніх агентів з організації туризму як єдине ціле з узгодженим функціонуванням усіх її елементів і частин та *метод узагальнення* – зробити висновок щодо ефективності методики формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ. Корекція методики формування інформаційно-аналітичної компетентності відбувалася за допомогою *моніторингу*. Для обчислення емпіричних даних нами використано *методи математичної статистики*.

Для вирішення **п'ятого завдання** ми застосували *метод синтезу* теоретичних даних та *аналізу* емпіричних даних, отриманих за результатами педагогічного дослідження, на основі яких зроблено висновки щодо процесу формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ.

Для перевірки результативності визначених та теоретично обґрунтованих педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ

використовувався *метод узагальнення* початкових проміжних і загальних результатів теоретичних досліджень та експериментальної роботи, *метод педагогічного експерименту*. Експеримент складався з проблемно-пошукового, констатувального, формувального та узагальнювального етапів. Структурно-логічну схему розв'язання завдань дисертаційного дослідження представлено у додатку Д.

Таким чином, реалізація методики дослідження формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах зорієнтована на отримання попередніх теоретичних і практичних висновків щодо досліджуваного феномену.

2.2. Педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах

Перш, ніж обґрунтувати педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ, з'ясуємо сутність понять «умови» та «педагогічні умови». У тлумачному словнику української мови поняття «умови» трактується як «необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чогось або сприяє чомусь» [179, с. 632]. У словнику С. Ожегова значення слова «умова» визначається з декількох позицій, зокрема, умова – це «обставина, від якої, що-небудь залежить; правило, встановлене в певній області життєдіяльності; обстановка, в якій щось відбувається; вимоги, з яких слід виходити» [182, с. 821].

Окрім того, поняття «умови» має і філософське значення. Так у філософському енциклопедичному словнику вказується, що умови є «вагомим компонентом комплексу об'єктивних речей і їх станів, взаємодій, з якого з необхідністю виникає існування даного явища» [269, с. 707], а у

філософському словнику за редакцією В. Шинкарука зазначається, що умова – це «категорія, в якій відображено універсальні відношення речі до тих факторів, завдяки яким вона виникає й існує» [270, с. 703].

У психології умову розуміють як сукупність явищ зовнішнього чи внутрішнього середовища, що ймовірно впливає на розвиток конкретного психічного явища, яке опосередковується активністю особистості, групою людей [106, с. 206].

Дослідженням поняття «педагогічні умови» займалась низка вітчизняних та зарубіжних вчених. У нашому дослідженні ми скористалися напрацюваннями, поданими у додатку Ж.

Опираючись на наведені дефініції, дамо власне розуміння педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах як *сукупності педагогічних обставин, за яких відбувається освітній процес, що забезпечує формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.*

Для обґрунтування педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах розглянемо напрацювання науковців з визначення педагогічних умов формування / або розвитку інформаційно-аналітичної компетентності, а також педагогічних умов формування професійної компетентності фахівців туристичної галузі.

О. Гайдамак у своєму дослідженні виділяє такі педагогічні умови розвитку інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх магістрів фізико-математичної освіти:

- 1) актуалізація суб'єктивної позиції особистості майбутнього магістра в процесі розвитку інформаційно-аналітичної компетентності;
- 2) спільна діяльність викладача і магістранта, що характеризується адаптивністю, діалогічністю, рефлексивністю;

3) побудова процесу навчання на основі розв'язку навчальних професійно-педагогічних завдань [39].

В. Омельченко, розглядаючи розвиток інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх офіцерів-інженерів в умовах змішаного навчання інформатики, виділяє комплекс педагогічних умов, який забезпечує ефективне функціонування моделі інформаційно-аналітичної компетентності. Такими педагогічними умовами, на думку вченої, є:

1) підготовленість професорсько-викладацького складу до використання технологій змішаного навчання в освітньому процесі (підвищення кваліфікації, організація методичної підтримки викладачів в галузі застосування засобів ІКТ в освітньому процесі військового вишу);

2) формування у курсантів установки на активну самостійну пізнавальну діяльність на основі використання сучасних освітніх та ІКТ-технологій;

3) організація створення необхідної навчальної інформації, перетворення її в навчальний інформаційний ресурс, розробка засобів передачі його курсантам з максимальною ефективністю [183].

Особливої уваги заслуговують дослідження Л. Петренко, яка спираючись на теоретичне обґрунтування процесу розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів, враховуючи вітчизняний та зарубіжний досвід, до основних педагогічних умов розвитку ІАК керівників ПТНЗ відносить:

1) мотивацію до самоосвітньої пізнавальної діяльності;

2) відбір змісту, його зв'язок з розв'язанням значущих для керівників проблем професійної діяльності;

3) використання індивідуальних планів, які забезпечать потребу в саморозвитку на компетентнісній основі;

4) вибір форм і методів, адекватних професійному і життєвому досвіду тих, хто навчається, що забезпечить дослідницький характер діяльності в процесі вдосконалення ІАК;

5) стимулювання рефлексивної позиції суб'єктів навчання на всіх етапах розвитку ІАК з метою забезпечення підвищення кваліфікації [194].

Як бачимо, при визначенні педагогічних умов формування / або розвитку інформаційно-аналітичної компетентності усі науковці виділяють мотивацію до певних видів діяльності. Окрім того, більшість дослідників звертає увагу на змістовне наповнення навчальних предметів з урахуванням напрямів професійної діяльності майбутніх фахівців, а також підбір форм й методів професійного навчання. У подальшому ми врахуємо результати напрацювань провідних науковців для визначення педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ.

Окремо розглянемо результати досліджень з обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності або її елементів фахівців сфери туризму. С. Кожушко, досліджуючи формування компетентності майбутніх фахівців у сфері туризму до професійної взаємодії, акцентує увагу, що «сучасні умови та особливості суспільного життя висувають доволі жорсткі вимоги до компетентності, професіоналізму, поведінки, культури взаємодії майбутніх фахівців цієї галузі, а відтак, і до їхньої професійної і особистісної підготовки» [97]. Ми погоджуємося з думкою вченого, що суспільству потрібен фахівець туристичної галузі, який має надійні компетенції у здійсненні професійної взаємодії, майстерно використовує комп'ютерні засоби комунікації, й робимо висновок, що професійна підготовка таких фахівців потребує постійного оновлення.

Надзвичайно важливими для визначення педагогічних умов є дослідження Р. Брика, який акцентує увагу на актуальності формування професійної компетентності майбутніх працівників сфери туризму за допомогою використання сучасних засобів інформаційних технологій. Серед педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх працівників сфери туризму засобами інформаційних технологій Р. Брик обирає:

- 1) мотивацію учнів до професійного зростання в умовах інформатизації навчального процесу;
- 2) професійне спрямування вивчення інформаційних дисциплін;
- 3) систематичне застосування засобів ІТ у процесі вивчення фахових дисциплін;
- 4) наявність умінь самостійного застосування засобів ІТ з використанням різних симуляцій – професійно-симулятивних ситуацій (реальних і віртуальних) [27].

Окрім традиційних підходів до визначення педагогічних умов, вчений приділяє увагу застосуванню засобів ІТ з використанням різних симуляцій, які передбачають імітацію ділової активності. Вважаємо, що обрана науковцем педагогічна умова є достатньо дієвою для формування професійної компетентності фахівців сфери туризму.

В. Любарець серед організаційно-педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму виділяє:

- 1) розвиток особистості учня на основі гуманізації й гуманітаризації освітнього процесу з урахуванням особливостей майбутньої діяльності у сфері туризму;
- 2) організацію навчального процесу, орієнтованого на створення ситуацій успіху у майбутній професійній діяльності;
- 3) оптимальне поєднання змісту, форм, і засобів;
- 4) формування і належне забезпечення контролю, оцінювання сформованості професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму [126].

Відповідно до наведених результатів дослідження, при визначенні педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму ми прийmemo до уваги урахування особливостей майбутньої професійної діяльності.

В. Федорченко, розглядаючи теоретичні і методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму та здійснюючи дидактичне обґрунтування

стандартів туристської освіти, виокремлює наступні організаційно-педагогічні умови їх впровадження, а саме:

- 1) структурування навчального змісту;
- 2) конструювання навчального матеріалу залежно від вибору суб'єктом способів роботи з ним;
- 3) реалізація суб'єктивної позиції студента;
- 4) використання системи оцінювання, орієнтованої на врахування змін, які відбуваються в суб'єктивному досвіді студента;
- 5) активізація емоційно-ціннісного ставлення студентів до своєї самостійної діяльності засобами рефлексії [266].

Як бачимо, при виборі педагогічних умов науковець звертає увагу на самостійну діяльність учнів у процесі навчання й наголошує на виборі ефективних форм в її організації.

Професійна діяльність майбутніх агентів з організації туризму відноситься до категорії «людина – людина». У свою чергу, О. Баглай, вивчаючи формування готовності майбутніх фахівців міжнародного туризму до міжкультурного спілкування, виділяє наступні педагогічні умови:

- 1) формування позитивної мотивації та ціннісного інтересу до міжкультурного спілкування у майбутніх фахівців міжнародного туризму;
- 2) формування системи міжкультурних знань майбутніх фахівців міжнародного туризму;
- 3) формування міжкультурних умінь та навичок майбутніх фахівців міжнародного туризму;
- 4) розробка окремих методик та комплексне навчально-науково-методичне забезпечення процесу формування готовності до міжкультурного спілкування у майбутніх фахівців міжнародного туризму [15].

Для нашого подальшого дослідження є важливими напрацювання науковця з формування позитивної мотивації та ціннісного інтересу майбутніх фахівців, а також розробка окремих методик та комплексного навчального науково-методичного забезпечення з професії.

Окрім того, для визначення педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму нами проведено експертне оцінювання обставин, які впливають на рівень професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. До анкетування було залучено 13 респондентів, серед яких: 6 осіб – викладачі та майстри виробничого навчання ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг», 7 осіб – соціальні партнери (працівники туристичних фірм м. Вінниці («Укрвіза», «Слав'янський тур», «Мер-Ка-Ба», «Сієста», «Спутник», «Бідняжки», «Вікторія-тур»). Таким чином було сформовано групу експертів, які мають досвід підготовки майбутніх агентів з організації туризму та роботи у сфері туризму.

За результатами аналізу запропонованих педагогічних умов, нами було визначено 11 чинників, на які найчастіше вказували респонденти. Такими чинниками є:

1. Прагнення до самовдосконалення.
2. Відпрацювання навиків роботи з веб-ресурсами.
3. Цілеспрямоване мотивування учнів до оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю.
4. Професіоналізм викладачів спеціальних дисциплін та майстрів виробничого навчання.
5. Співпраця з соціальними партнерами.
6. Оновлення змісту дисциплін інформаційного спрямування навчальним матеріалом з професійним контекстом.
7. Необхідність постійного оновлення знань.
8. Використання групових методів навчання.
9. Застосування інноваційних методик і технологій у формуванні інформаційно-аналітичної компетентності.
10. Впровадження інноваційних технологій в освітній процес.
11. Створення інформаційно-освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу.

Експертам було запропоновано проранжувати 11 педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ. В інструкції до анкети (додаток 3) вказано, що якщо дві педагогічні умови мають однакову вагомість, то їм присвоюється однаковий ранг. Результати експертного оцінювання наведено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Матриця результатів експертного оцінювання педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ

m n	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	Σ
1	9	4	2	7	8	1	6	11	5	10	3	66
2	9	5	1	8	10	2	6	11	7	4	3	66
3	9	4	3	8	10	2	7	11	1	6	5	66
4	8	7	3	9	5	1	10	11	2	6	4	66
5	11	3	4	7	10	5	8	6	2	9	1	66
6	3	8	1	7	6	2	9	11	4	10	5	66
7	8	4,5	1	11	10	2,5	4,5	9	6	2,5	7	66
8	8	5	3	7	9	4	10	11	1	6	2	66
9	7	8	1	5	9	3	10	11	4	6	2	66
10	5	6	4	11	10	1	7	8	2	9	3	66
11	1	2	3	10	5	7	4	11	6	9	8	66
12	11	2	3	10	9	5	8	7	6	4	1	66
13	7	2	3	4	10	5	9	8	1	11	6	66
Σ	96	60,5	32	104	111	40,5	98,5	126	47	92,5	50	
Місце	7	5	1	9	10	2	8	11	3	6	4	

Виконаємо аналіз ранжування педагогічних умов експертами. Насамперед вкажемо, що для перевірки правильності експертних оцінок

нами обрано контрольний фактор: «Необхідність постійного оновлення знань». Даний фактор в системі ранжування набрав 98,5 бали, що є наближеним до 96 балів, які набрав фактор «Прагнення до самовдосконалення». Без сумніву, необхідність постійного оновлення знань і є прагненням до самовдосконалення.

Найменшу кількість балів – 32 набрала педагогічна умова «Цілеспрямоване мотивування учнів до оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю». На другому місці, набравши суму 40,5 бали, знаходиться педагогічна умова «Оновлення змісту дисциплін інформаційного спрямування навчальним матеріалом з професійним контекстом». Далі у формуванні інформаційно-аналітичної діяльності майбутніх агентів з організації туризму респонденти надали перевагу застосуванню інноваційних методик і технологій (47 балів). І, нарешті, четверте місце посіла педагогічна умова «Створення інформаційно-освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу».

Таким чином, враховуючи результати аналізу основних підходів до визначення поняття «педагогічні умови», відповідно до результатів експертного оцінювання, нами запропоновано такі педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах:

- 1) цілеспрямоване мотивування учнів до оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю;
- 2) оновлення змісту дисциплін інформаційного спрямування навчальним матеріалом із професійним контекстом;
- 3) застосування інноваційних методик і технологій у формуванні інформаційно-аналітичної компетентності;
- 4) створення інформаційно-освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу.

Обґрунтуємо зазначені умови. Першою педагогічною умовою нами обрано *цілеспрямоване мотивування учнів до оволодіння інформаційно-*

аналітичною компетентністю. Відповідно до тематичного словника-довідника з психології та педагогіки, мотивація – це «комплекс факторів, що спрямовують, підсилюють і стимулюють націлену дію, поведінку» [95, с. 85].

Мотивація займає провідну роль у формуванні професійних якостей майбутніх фахівців. У педагогічних дослідженнях наводяться приклади, коли більш здібний, але менш мотивований студент, зазвичай, досягає гірших результатів, ніж менш здібний, але більш мотивований його однокурсник [5, с. 146]. Обрана нами перша педагогічна умова передбачає мотивування учнів до оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю.

У психології існує окреме поняття – «мотивація компетентності», що означає бажання виконувати завдання ефективно [275], а також прагнення індивіда бути кращим в чому-небудь, мати орієнтацію на високі результати і якість [180].

А. Шаповалов, розглядаючи питання ефективного управління персоналом, наводить матрицю «Мотивація / компетентність» (рис. 2.1), яка дає змогу визначити індивідуальний підхід до керівництва підлеглими, залежно від рівня їх мотивації та компетентності. У статті вказується, що в умовах трудової діяльності на високий рівень мотивації співробітників, перш за все, впливає керівник. Автор визначає мотивацію як прагнення отримати високий результат і виконати поставлене завдання найкращим чином, і при цьому виокремлює такі категорії співробітників:

- з високою мотивацією, але низьким рівнем розвитку компетентності;
- з високою мотивацією та високим рівнем розвитку компетентності;
- з високою компетентністю, але зниженою мотивацією;
- з низькою компетентністю та зниженою мотивацією [278].

Заслуговують на увагу запропоновані схеми мотиваційних бесід, елементи яких також можна використати в навчальному процесі для мотивування учнів до оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю.

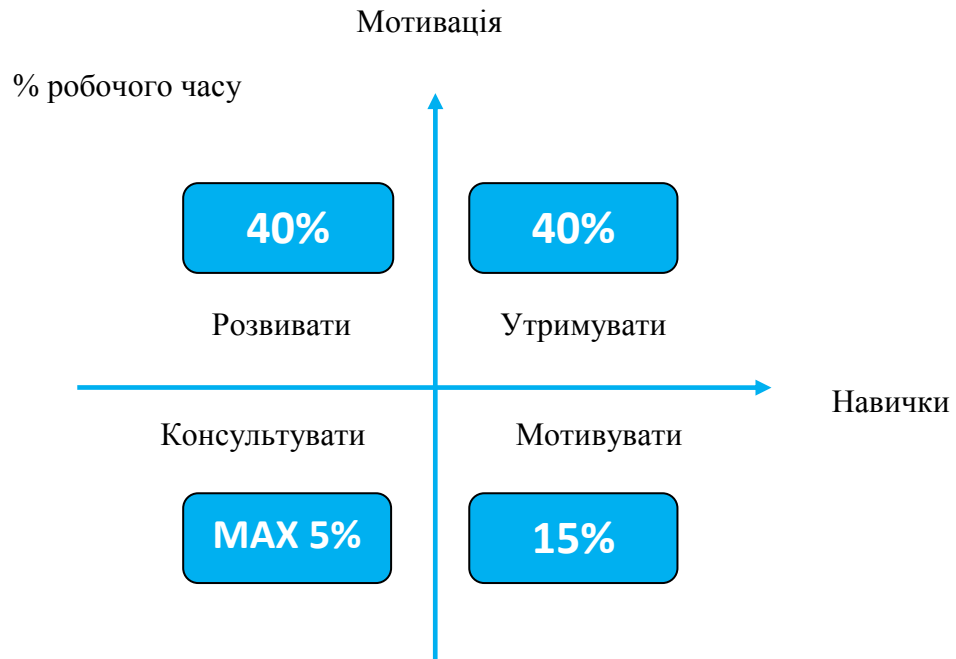

Рис. 2.1. Матриця «Мотивація / компетентність»

Принагідно зауважимо: якщо в умовах трудової діяльності на рівень мотивації працівників здебільшого впливає керівник, то в навчальному процесі ця роль відводиться викладачам, майстрам виробничого навчання, роботодавцям, які щонайпершими мають донести учням значення інформаційно-аналітичної компетентності в загальній структурі професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.

Окрім того, під час планування бесід з учнями щодо мотивування їх до оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю потрібно зважати на факт, що сучасне суспільство характеризується значним впливом інформаційних технологій на розвиток соціальної, культурної, економічної сфери. Так, за даними експертів, до 2020 року кількість інформації у світі сягне 40 зетабайт, однак лише третина її буде корисною [65]. Кількість інформації, що опрацьовується людиною, постійно зростає. Без сумніву, впровадження комп'ютерних технологій у різноманітні сфери діяльності зумовлює зміну способів її мислення. Така зміна мислення має відбуватися і в майбутніх агентів з організації туризму, оскільки інформаційно-аналітична компетентність є складником професійної компетентності та інформаційної культури (про це йшлося в п. 1.2) і, відповідно, стає частиною

загальнолюдської та професійної культури, гарантом соціальної адаптації людини. На це звертає увагу Е. Семенюк, який зазначає, що інформаційна культура є інформаційним компонентом людської культури [237, с. 7].

Зауважимо, що на сьогодні єдиного трактування поняття «інформаційна культура» не існує. Даний термін у вітчизняній періодиці вперше з'явився у 70-х рр. минулого століття і був ініційований працівниками бібліотек. У науковій літературі розрізняють «інформаційну культуру суспільства» та «інформаційну культуру особистості». Зупинимосся лише на деяких дефініціях даного поняття, необхідних для нашого подальшого дослідження.

В економічному енциклопедичному словнику інформаційна культура трактується як «знання і навички ефективного використання інформації, що виявляються у всебічному вмінні знаходити та використовувати необхідну інформацію» [86].

Т. Проценко зазначає, інформаційна культура є систематизованою сукупністю знань, умінь, навичок, спрямованих на задоволення інформаційних потреб, які виникають у процесі навчальної, науково-пізнавальної та інших видів діяльності [215].

На думку А. Суханова, інформаційна культура – це «...досягнутий рівень організації інформаційних процесів, ступінь задоволення потреб людей в інформаційному спілкуванні, рівень ефективності створення, збору, зберігання, опрацювання й передачі інформації» [251].

О. Медведєва визначає інформаційну культуру як певний рівень знань, що дають змогу людині вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, брати участь у його формуванні та сприяти інформаційній взаємодії [158].

Б. Семеновкер вказує, що інформаційна культура є сукупністю «інформаційних можливостей, доступних фахівцю в будь-якій сфері діяльності, врівень із розвиненістю цивілізації» [236].

Окремої уваги заслуговує трактування інформаційної культури О. Шиман, відповідно до якого інформаційна культура – це «... обов'язковий

складник загальної культури фахівця будь-якого профілю, основи якого потрібно формувати у студентів під час навчання на всіх факультетах освітніх закладів з урахуванням специфіки відповідного фаху» [283].

Не менш важливими, на наш погляд, є результати наукового дослідження з проблеми формування інформаційної культури керівника навчального закладу О. Дубініної. Вчена зауважує, що «інформаційна культура передбачає наявність в особистості таких якостей, як: інформаційна грамотність; усвідомлена мотивація особистості на задоволення своїх інформаційних потреб на базі знань ІКТ; підвищення свого загальнокультурного, загальноосвітнього та професійного кругозору; розвиток умінь і навичок інформаційної діяльності та інформаційного спілкування на основі використання інформаційних і телекомунікаційних технологій, зокрема комп'ютерних; певний стиль мислення, головною характеристикою якого є самостійність і креативність» [68, с. 13].

Враховуючи думки названих вище науковців, а також беручи до уваги особливості професійної діяльності майбутніх агентів з організації туризму, нами визначено поняття «інформаційна культура» майбутніх агентів з організації туризму в ПТНЗ як *частина професійної культури фахівців туристичної галузі, що поєднує інтегровану сукупність знань, умінь і навичок, морально-етичних принципів, спрямована на розв'язання професійних завдань у сфері інформаційно-аналітичної діяльності*.

Зупинимось також на працях Р. Хурума, який, розглядаючи питання формування інформаційної культури у студента-гуманітарія, виділяє такі критерії сформованості інформаційної культури:

- уміння адекватно формулювати свої інформаційні потреби;
- ефективно здійснювати пошук потрібної інформації;
- опрацьовувати інформацію та створювати якісну нову;
- уміння підбирати та оцінювати інформацію;
- здібності інформаційної комунікації;
- наявність комп'ютерної грамотності [273].

Інформаційна культура повинна стати ціннісним орієнтиром професійної діяльності майбутніх агентів з організації туризму, адже їхня діяльність безпосередньо пов'язана з опрацюванням інформації. Саме фахівці цього напрямку мають бути інформаційно грамотними, уміти опрацьовувати великі обсяги інформації, володіти навиками роботи з прикладними програмами як загального, так і спеціального призначення, а також мати усвідомлену мотивацію щодо ефективної роботи з інформаційними ресурсами.

Загальновідомо, що на сьогодні основним джерелом інформації є Інтернет. Як зазначає голова ради директорів Google Е. Шмідт, Інтернет замінив економіку дефіциту економікою надлишку, і усі ми маємо справу з наслідками цього [226]. Відповідно до публікацій Центру досліджень соціальних комунікацій Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, «уміння критично споживати інформацію перетворюється на необхідну вимогу для суспільства, адже останнім часом, як доводить моніторинг інформації вітчизняних і зарубіжних Інтернет-ресурсів, набула поширення практика поширення неправдивої або пропагандистської інформації, дезінформації, яка використовується для «просування» певних ідей і продуктів... Отже, постає питання: чи можна цілком довіряти інформації, яка публікується в Інтернеті, і як розрізнити й відокремити правдиву частину від дезінформації» [6].

Особливої уваги заслуговують результати проведеного соціологічного дослідження за запитанням: «Чи вмієте ви відрізнити недостовірну інформацію?». Серед опитаних 82% вважають ключовим джерелом інформації Інтернет, проте лише 74% респондентів ідентифікують наявність в Інтернеті ресурсів, що викликають значну довіру, а 87% знають про ресурси, які є повністю маніпулятивними [303].

Використання Інтернет-ресурсів майбутніми агентами з організації туризму вимагає розвитку навичок оцінювання веб-ресурсів. Інформація, що використовується у професійних цілях, має бути точною, достовірною,

перевіреною. Майбутні випускники мають уміти шукати інформацію, а знайшовши її, опрацьовувати та оцінювати. Професійне мислення агентів з організації туризму пов'язане з критичним мисленням. У Державних стандартах професійно-технічної освіти та базової і повної середньої освіти [61; 62] вимога формувати в учнів навички критичного мислення зустрічається більше 20 разів. Критичне мислення, відповідно до педагогічного словника, – це «здатність аналізувати інформацію з позицій логіки, вміння виносити обґрунтовані судження, розв'язки і застосування отриманих результатів як до стандартних, так і нестандартних ситуацій, питань і проблем» [96]. Л. Чорна зазначає, що «метою освітніх закладів є не стільки підготовка кадрів з ґрунтовними знаннями, скільки глибоко мотивованих спеціалістів з розвиненими професійними навичками, готових до виконання відповідних до фаху розумових чи фізичних дій, творчих особистостей, здатних аналізувати соціально-економічні зміни в суспільстві» [277]. Проте в Україні на сьогодні є недостатня кількість напрацювань з методики формування та розвитку навичок критичного мислення. Механізм вироблення навичок критичного оцінювання Інтернет-джерел не є відпрацьованим, не розроблено необхідне дидактичне забезпечення, немає системи діагностування рівня сформованості навичок критичного мислення.

Аналогічне зміщення акцентів характерне і для фахової підготовки майбутніх агентів з організації туризму. Працівники сфери туризму повинні вміти з великою ймовірністю визначати, чи придатний певний веб-ресурс для їхньої професійної діяльності, чи містить він достовірну інформацію, чи можна його рекомендувати споживачам туристичних послуг. Таким чином, випускники професійно-технічного навчального закладу повинні бути готові до критичного оцінювання веб-ресурсів, знати причини, що викликають необхідність їх оцінювання, стратегії критичного мислення.

Проведені нами дослідження дають підставу стверджувати, що вироблення ціннісно-мотиваційної основи формування інформаційно-

аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму забезпечить їхню якісну підготовку як кваліфікованих робітників, а уміння аналізувати інформацію має стати невід'ємною частиною зазначеної компетентності.

Проаналізуємо другу педагогічну умову – *оновлення змісту дисциплін інформаційного спрямування навчальним матеріалом із професійним контекстом*. Відповідно до Закону України «Про освіту», метою освіти є «всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення на цій основі інтелектуального, творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями» [206]. Саме тому освітній процес має бути спрямованим на формування та розвиток ключових і предметних компетентностей особистості, оволодівши якими випускник навчального закладу буде застосовувати отримані знання в різних сферах життєдіяльності. У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти наводяться визначення таких понять:

- ключова компетенція – певний рівень знань, умінь, навичок, ставлень, які можна застосувати у сфері діяльності людини;
- предметна компетенція – сукупність знань, умінь та характерних рис у межах змісту конкретного предмета, необхідних для виконання учнями певних дій з метою розв'язання навчальних проблем, задач, ситуацій [62].

Окрім того, у цьому ж документі зазначається, що «до ключових компетентностей належить уміння вчитися, спілкуватися державною, рідною та іноземними мовами, математична і базові компетентності в галузі природознавства і техніки, інформаційно-комунікаційна, соціальна, громадянська, загальнокультурна, підприємницька і здоров'язбережувальна

компетентності; а до предметних (галузевих) – комунікативна, літературна, мистецька, міжпредметна, естетична, природничо-наукова і математична, проектно-технологічна та інформаційно-комунікаційна, суспільствознавча, історична та здоров'язбережувальна компетентності» [62].

Як бачимо, інформаційно-комунікаційна компетентність належить як до ключових, так і до предметних компетентностей. Можемо зробити висновок, що вміння використовувати засоби інформаційно-комунікаційних технологій для виконання особистісних, суспільно значущих та професійних завдань є досить важливим показником інтеграції в суспільне та економічне життя. Тому вивчення дисциплін інформаційного спрямування займає провідне місце у системі професійно-технічної освіти. У цьому контексті перед викладачами постає завдання не тільки дати учням знання в рамках програми відповідної дисципліни, а й навчити використовувати отримані знання, вміння та навички в межах майбутньої професії.

Фахова діяльність майбутніх агентів з організації туризму безпосередньо пов'язана з опрацюванням інформації та використанням веб-ресурсів. Проте лише 3 навчальні предмети є інформаційно спрямованими, а саме: «Інформатика», «Інформаційні технології» та «Інформаційні технології в туризмі» (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Розподіл годин у ПТНЗ на вивчення предметів інформаційного спрямування

Предмет	Цикл підготовки	Кількість годин
Інформатика	Загальноосвітня підготовка	70
Інформаційні технології	Загальнопрофесійна підготовка	17
Інформаційні технології в туризмі	Професійно-теоретична підготовка	34

Якщо брати до уваги, що загальний фонд навчального часу, відповідно до Державного стандарту ПТО з професії «Агент з організації туризму», складає 816 годин, то на вивчення предметів «Інформаційні технології» та «Інформаційні технології в туризмі» відводиться лише 6,25 % навчального часу; відтак, викладання предметів «Інформатика» та «Інформаційні технології» повинно бути максимально професійно спрямованим. Основними формами професійного спрямування даних предметів вважаємо:

- 1) використання практичних завдань із професійним змістом;
- 2) розроблення комплексу лабораторно-практичних робіт з інформаційних дисциплін за професійним напрямом;
- 3) робота на уроках інформатики та інформаційних технологій з веб-ресурсами туристичних фірм.

Третьою педагогічною умовою ми визначили – *застосування інноваційних методик і технологій у формуванні інформаційно-аналітичної компетентності.*

Соціально-економічні реформи, що відбуваються Україні, насамперед, пов'язані з вирішенням кадрових проблем. Держава потребує висококваліфікованих робітничих кадрів, які б на високому рівні володіли новітніми технологіями, творчо мислили, орієнтувалися в глобальному інформаційному просторі, ухвалювали креативні рішення. Без фахівців нової формації неможлива як перебудова економіки країни, так і її входження у світовий європейський простір. Виняткова роль у розбудові сучасної економіки належить професійно-технічним навчальним закладам. «Система професійно-технічної освіти, – як зазначає В. Свистун, – глибоко проникає як у соціальну, так і в економічну сфери, виходить на ринки праці, товарів, послуг і капіталу, тому переживає процеси перетворення, що зумовлені, з одного боку, безперервною спонтанною адаптацією до змінних умов зовнішнього середовища, з іншого – суперечністю реформ» [232, с. 4].

На сьогодні професійна підготовка робітничих кадрів має низку недоліків, серед яких головна – невідповідність вимогам виробництва.

Роботодавці здебільшого не задоволені якістю підготовки випускників професійно-технічних навчальних закладів, внаслідок чого молодь змушена «довчатися» на робочому місці. О. Діденко, досліджуючи питання забезпечення якості професійної підготовки кваліфікованих робітників у ринкових умовах, зазначає, що стан підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах ще не повною мірою відповідає сучасним соціально-економічним потребам суспільства, і наводить дані Центру освітнього моніторингу, відповідно до яких двоє із трьох роботодавців вважають рівень підготовки кваліфікованих робітників у державних професійно-технічних навчальних закладах недостатнім і таким, що не повністю відповідає потребам виробництва. Їх не задовольняє не лише якість підготовки, а й рівень кваліфікації [64].

Враховуючи зазначене вище, вважаємо, що дієвим фактором у формуванні інформаційно-аналітичної діяльності майбутніх агентів з організації туризму є застосування інноваційних методик і технологій.

Варто зауважити, що головною метою організації будь-якого навчального процесу є створення умов, сприятливих для здобуття нових знань, розкриття творчого потенціалу, формування життєвих компетентностей учнів. Визначний педагог Я. Коменський наголошував: «Якщо навчання дається дитині важко, то в цьому насамперед винуваті методи, якими її навчають» [99]. А тому в навчальному процесі необхідно відходити від традиційних, застарілих методик й активно впроваджувати інноваційні методики та технології, серед яких особливе місце належить інтерактивним. Саме вони спрямовані на розвиток в учнів активної взаємодії, пізнавального інтересу, творчих здібностей у прийнятті самостійних рішень.

Термін «інтерактив» походить від англійських слів «inter» (взаємний) і «ast» (діяти). Відповідно до визначення О. Пометун, «інтерактивне навчання – це такий вид діяльності, який передбачає взаємодію учня з навчальним середовищем, що слугує джерелом засвоюваного ним досвіду» [200].

Наведемо ще одне визначення поняття «інтерактивне навчання». Як зазначають Н. Побірченко та Г. Коберник, «інтерактивне навчання – це специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність» [197, с. 9].

Зважаючи на наведені вище визначення, можна зробити висновок, що інтерактивні технології навчання передбачають створення сприятливого середовища з метою успішного засвоєння навчального матеріалу. Дані технології займають важливе місце серед інноваційних. Особливе значення вони набувають у системі професійно-технічної освіти, куди в основному на навчання приходять учні із середнім рівнем знань (рис. 2.2).

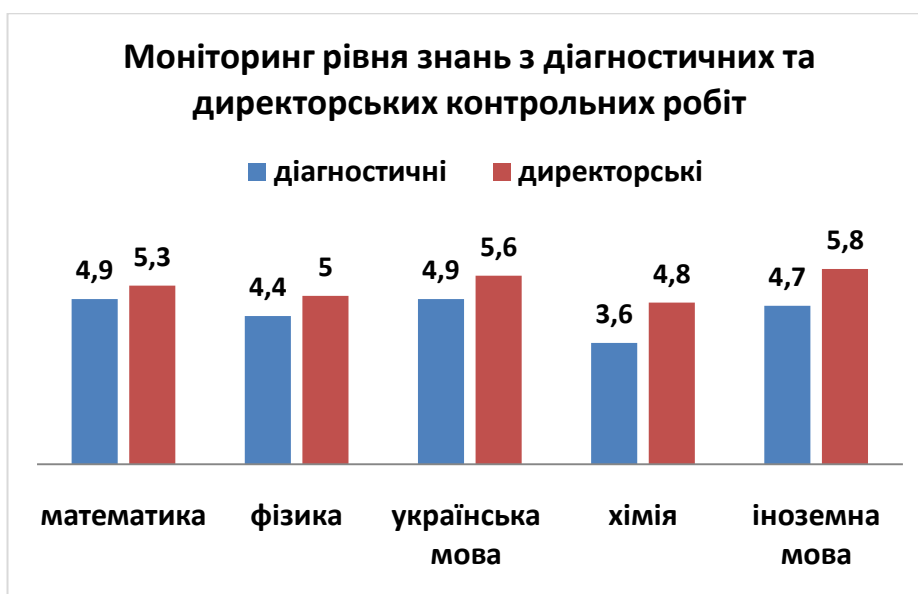

Рис. 2.2. Результати діагностичних та директорських контрольних робіт із предметів загальноосвітньої підготовки за 2016-2017 н.р. (середній бал)

Ефективність упровадження інтерактивних технологій доведена вченими Національного тренінгового центру США (штат Меріленд) і відображена у «Піраміді навчання», відповідно до якої засвоєння матеріалу лекції складає 5%, читання – 10%, аудіовізуалізації – 20%, демонстрації –

30%, групового обговорення – 50%, практики конкретної роботи – 75%, навчання інших / безпосереднє застосування знань – 90% [252].

Прийомами інтерактивного навчання за В. Шарко є: акваріум, коло ідей, «мозковий штурм», метод «прес», «мікрофон», «навчаючи – учусь», «ажурна пилка», ток-шоу, дискусія, навчання в командах досягнень, мета, план, командна підтримка індивідуального навчання, американська мозаїка, групові дослідження [280].

Окрім того, серед інтерактивних технологій навчання виділяють інтерактивні технології кооперативного навчання, технології колективно-групового навчання, технології ситуативного моделювання, технології опрацювання дискусійних питань. Класифікацію інтерактивних технологій представлено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Класифікація інтерактивних технологій навчання

Інтерактивні технології кооперативного навчання	Технології колективно-групового навчання	Технології ситуативного моделювання	Технології опрацювання дискусійних питань
Робота в парах	Мікрофон	Імітаційні ігри	Метод ПРЕС
Ротаційні трійки	Незакінчені речення	Спрощене судове слухання	Займи позицію
Два-чотири-всі разом	Мозковий штурм	Громадські слухання	Безперервна шкала думок
Карусель	Навчаючи-учусь	Розігрування ситуації за ролями	Дискусія
Робота в малих групах	Ажурна пилка		Оцінювальна дискусія
Акваріум	Аналіз ситуації		Дебати
	Дерево рішень		

Серед інноваційних методів навчання окремо виділимо імітаційні, різновидом яких є навчально-тренувальні фірми. Про ефективність та високу результативність професійного навчання в умовах навчально-тренувальних фірм наголошують і роботодавці. Як зазначає М. Шестаковський, навчально-

тренувальна фірма «являє собою комплекс сучасних освітніх технологій, що не тільки моделюють реальну діяльність підприємства, а і покликані розвивати професійно важливі якості особистості учня, формувати ключові компетентності, сприяти поетапній системній профорієнтаційній роботі, професіоналізації особистості, інтеграції у трудове середовище» [282, с. 235].

Зауважимо, що процес засвоєння учнями знань – це складна аналітико-синтетична діяльність. Навчально-тренувальна фірма як метод навчання надає викладачеві можливості ефективної організації освітнього процесу, постановки педагогічних цілей навчання та розв'язку педагогічних завдань, головними принципами якого є:

- 1) принцип органічного поєднання професійної й управлінської освіти;
- 2) принцип проблемно-орієнтованого навчання;
- 3) принцип єдності формування знань, умінь і навичок;
- 4) принцип формування соціальних навичок [288].

Робота фахівця туристичного бізнесу особливим чином пов'язана з інформаційно-аналітичною діяльністю. Практика показує, що для формування навичок інформаційно-аналітичної діяльності майбутніх агентів з організації туризму доцільно використовувати імітаційні методи навчання. Прикладом реалізації імітаційних методів навчання є навчально-тренувальна фірма «Фата моргана», що діє на базі ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг». Беручи участь у роботі навчально-тренувальної фірми «Фата моргана», майбутні агенти з організації туризму мають можливість відпрацьовувати навички інформаційно-аналітичної діяльності. Учні вивчають пропозиції вітчизняного та зарубіжного ринку туристичних послуг, знаходять інформацію туристичних агентств, аналізують та систематизують її (рис. 2.3).

Поиск тура

Пакетные | Экскурсионные | ☒ Проезд включен ☐ Проезд не включен

Транспорт: Авиа | ОТЕЛЬ: ☐ 2* ☒ 3* ☒ 4* ☒ 5* | Питание: Все включено и лучше

Страна: Египет | Все отели: AA Grand Oasis Resort (ex.Tro), Akassia Club Calimera Swiss I, Al Mashrabia, Al Nabila Grand Bay Makadi, Albatros Aqua Blu Resort Sharm, Albatros Aqua Vista Resort & S

Регион: Все регионы | Дахаб, Макади Бей, Марса Алам, Нувейба

Дата вылета: с 08.06.16 по 18.06.16 | Ночей в туре: от 6 до 14 | Цена за номер: от 0 до 900000 USD

Вылет из: Киев

IT-TOUR | НАЙТИ

Рис. 2.3. Вікно онлайн-пошуку туру

Створення умов, максимально наближених до реальних, є важливим чинником професійного навчання. Так віртуальна туристична агенція «Фата Моргана» дає можливість показати майбутнім агентам з організації туризму специфіку майбутньої роботи, алгоритм розробки туристичного продукту, особливості просування його на ринок. Загалом, використання технології віртуального підприємства є одним із дієвих чинників формування інформаційно-аналітичної компетентності.

Ще однією педагогічною умовою формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах є *створення інформаційно-освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу*.

Під інформаційно-освітнім середовищем будемо розуміти «головний базовий компонент інформаційного освітнього простору, який гармонічно поєднує в собі інформаційно-змістовну складову, організаційні форми, методи навчання та виховання, способи і прийоми педагогічної діагностики, здійснення зворотного зв'язку, критерії ефективності педагогічної взаємодії і впливу» [281]. Як ми вже наголошували, характерною особливістю сучасного суспільства є його інформатизація. Не є винятком і освітній процес.

«Підготовка спеціалістів у будь-якій галузі стає неможливою без оволодіння комп'ютерними технологіями, – наголошує І. Тітаренко. Тому

потрібно розробити принципово нові підходи до системи освіти в цілому, а особливо освіти тих, хто відповідає за майбутнє країни – вихователів і вчителів навчальних закладів. Сучасний педагог повинен нести своїм учням не просто нові знання, а новий тип оволодіння інформацією» [258]. Використання інформаційно-комунікаційних технологій особливим чином спостерігається в галузі туризму. Саме тому педагогічні працівники, які залучені до процесу підготовки майбутніх фахівців туристичного бізнесу, повинні використовувати у своїй роботі такі форми й методи, які б розвивали в учнів навички системного та критичного мислення, вміння працювати з інформацією, розв'язувати проблеми, пов'язані з опрацюванням інформації.

Педагогічна діяльність працівників освіти в умовах сьогодення базується на загальній концепції комп'ютеризації та автоматизації, розробці нових технологій навчання. Педагоги повинні не тільки досконало володіти навиками роботи за комп'ютером, а й використовувати Internet-технології для пошуку інформації, підготовки до уроків та уміло використовувати матеріали електронних бібліотек, співпрацювати з колегами через мережеві педагогічні спільноти. Адже основне їхнє завдання – донести фахові знання майбутнім кваліфікованим робітникам, майстерно застосовуючи новітні форми і методи навчання.

На сьогодні освітній процес не може відбуватися без використання інформаційних ресурсів, серед яких окремо варто виділити електронні навчально-методичні комплекси. Елементами НМК можуть бути електронні підручники, комплекси лабораторно-практичних робіт, тестові завдання для перевірки знань учнів, завдання для самостійного опрацювання, презентаційні матеріали, відеоматеріали, посилання на ресурси мережі Інтернет з відповідних тем програми.

Важливими у педагогічній діяльності викладачів з професії «Агент з організації туризму» є використання електронних засобів навчання, методичне призначення яких наведено в табл. 2.4.

Методичне призначення електронних засобів навчання

Тип електронного засобу навчання	Призначення	Приклад використання викладачами спеціальних дисциплін з професії «Агент з організації туризму»
Навчальні програмні засоби	Забезпечують необхідний рівень засвоєння навчального матеріалу через повідомлення суми знань та навичок навчальної та практичної діяльності.	Масліч С.В. Електронний засіб навчального призначення з інформаційної обробки даних в туристичній галузі*
Програмні засоби (системи) – тренажери	Дають можливість відпрацювання умінь і навичок навчальної діяльності (використовуються при повторенні та закріпленні вивченого матеріалу).	Програмний комплекс «САМО-Турагент», який передбачає автоматизацію усього циклу діяльності туристичного агентства.
Інформаційно-пошукові, інформаційно-довідкові програмні засоби	Забезпечують можливість знаходження необхідної інформації (забезпечують формування умінь і навичок щодо систематизації інформації).	Пошукові системи мережі Internet: google.com.ua, bing.com, yahoo.com, meta.ua, автоматизовані системи бронювання: «Експрес», «Amadeus», «Galileo».
Імітаційні програмні засоби (системи)	Відображають певний аспект реальності для вивчення його основних структурних або функціональних характеристик за допомогою деякого обмеженого числа параметрів.	Віртуальні навчально-тренувальні фірми.
Демонстраційні програмні засоби	Забезпечують наочне уявлення навчального матеріалу, візуалізацію досліджуваних явищ, процесів і взаємозв'язків між об'єктами.	Демонстраційна версія програмного комплексу «KEI-Hotel» та «KEI-Hotel Light» (забезпечує можливість у режимі реального часу переглянути роботу основних модулів представлених програм).
Навчально-ігрові програмні засоби	Відображають навчальні ситуації з метою прийняття оптимальних рішень	«ABC Simulator» – гра-тренажер для запам'ятовування англійських слів.

Примітка: * – гриф Міністерства освіти і науки України (додаток К)

Ефективним засобом високоякісної підготовки фахівців є електронні ресурси, які об'єднують навчальний матеріал в єдине інформаційне

середовище. Наразі в освітньому процесі досить широко використовуються електронні навчально-методичні комплекси, які забезпечують учням вільний доступ до навчального матеріалу. Прикладом такого електронного навчально-методичного комплексу є ЕНМК з професії «Агент з організації туризму», використовуючи який учні мають відкритий доступ до освітніх та інформаційних фахових ресурсів. Будова ЕНМК включає навчальні та методичні модулі з основних дисциплін професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки із предметів:

- виробниче навчання;
- організація туристичної діяльності;
- туристичне краєзнавство;
- організація транспортних перевезень;
- інформаційна обробка даних в туристичній галузі;
- ділова іноземна мова.

Моніторинг навчальних досягнень учнів показує, що використання електронних навчально-методичних комплексів у навчальному процесі сприяє підвищенню якості знань учнів, розвитку їхніх фахових умінь та навичок, формуванню інформаційно-аналітичної компетентності. Тому створення інформаційно-освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу є досить вагомою педагогічною умовою. Детально методику реалізації педагогічних умов розглянемо у п.2.4.

2.3. Модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах

Реформи, що відбуваються у системі професійно-технічної освіти потребують реалізації новітніх підходів до підготовки кваліфікованих робітників. Освітній процес має базуватися на науковому підґрунті, а підготовка майбутніх фахівців – відповідати вимогам європейського ринку

праці. Важливе місце в зазначених процесах посідає моделювання, яке дає змогу прогнозувати результати педагогічного процесу. Для визначення суті понять «модель» та «моделювання» скористаємося напрацюваннями вітчизняних науковців.

Насамперед, з'ясуємо значення даних термінів. Слово «модель» походить від латинського слова «modulus» і означає міру, мірило, зразок, норму [279]. Модель являє собою опис певного явища або процесу. У словнику іншомовних слів вказується, що модель – це «зразок, примірник чого-небудь, схема для пояснення якогось явища або процесу» [243, с. 433].

У короткому енциклопедичному словнику з соціології під загальною редакцією В. Воловича зазначається, що моделювання – це «науковий метод пізнання явищ та процесів за допомогою відтворення їх характеристик на інших об'єктах – спеціально створених з цією метою моделях» [245, с. 332]. На думку багатьох вчених, моделювання є універсальною формою пізнання будь-якої сфери діяльності. Н. Боярчук, обґрунтовуючи модель формування професійної компетентності майбутніх економістів у вищому навчальному закладі, звертає увагу, що поняття «модель» і «моделювання» є важливими і складними інструментами для педагогіки, і наводить такі результати термінологічного аналізу поняття «модель» [26]:

- у широкому значенні – це система, що мисленнєво уявляється або матеріально реалізується і, відображаючи або відтворюючи об'єкт дослідження, здатна заміщати його так, що її вивчення дає нову інформацію про цей об'єкт;

- у вузькому значенні – це зображення певного явища за допомогою іншого, більш вивченого, яке легше зрозуміти;

- це спрощені теорії, що дають можливість вивчати взаємозв'язки між різними індикаторами в суспільстві;

- це схема, графік будь-якого об'єкта, процесу або явища, що використовується як його спрощена заміна.

Також у нашому дослідженні будемо спиратися на твердженні, що модель – це «система, дослідження якої служить засобом одержання інформації про іншу систему» (С. Гончаренко) [48, с. 290], «...система зі своєю структурою і функцією, що відображає структуру і функцію системи оригіналу» (М. Амосов) [7, с. 7], «гіпотеза, представлена в наглядній формі» (Ю. Кушнер) [113, с. 90], «штучно створений об'єкт у вигляді схеми, знакових форм чи формул, який дуже подібний до досліджуваного об'єкта чи явища і відображає в більш простому і загальному вигляді структуру, властивості, взаємозв'язки і відношення між елементами цього об'єкта» (О. Дахін) [58, с. 22], «уявно чи матеріально-реалізована система, що адекватно відображає чи відтворює предмет дослідження, дає змогу одержати нову інформацію в ході його вивчення» (О. Антонова) [9, с. 19], «знакова система, за допомогою якої можна відтворити дидактичний процес як предмет дослідження, показати в цілісності його структуру, функціонування та зберегти цю цілісність на всіх етапах дослідження» (В. Ягупов) [293, с. 31].

Отже, модель – це система зі своєю структурою і функцією; гіпотеза, представлена в наглядній формі; штучно створений об'єкт, що є: універсальною формою пізнання будь-якої сфери діяльності; служить засобом одержання інформації про іншу систему; відтворює предмет дослідження, дає змогу одержати нову інформацію в ході його вивчення.

На основі теоретичного аналізу наукової літератури з проблем формування і розвитку інформаційно-аналітичної компетентності, змісту професійної діяльності агентів з організації туризму, результатів констатувального етапу експерименту нами розроблено модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ, яка являє собою цілісну систему з функціонально значущими елементами (рис. 2.4).

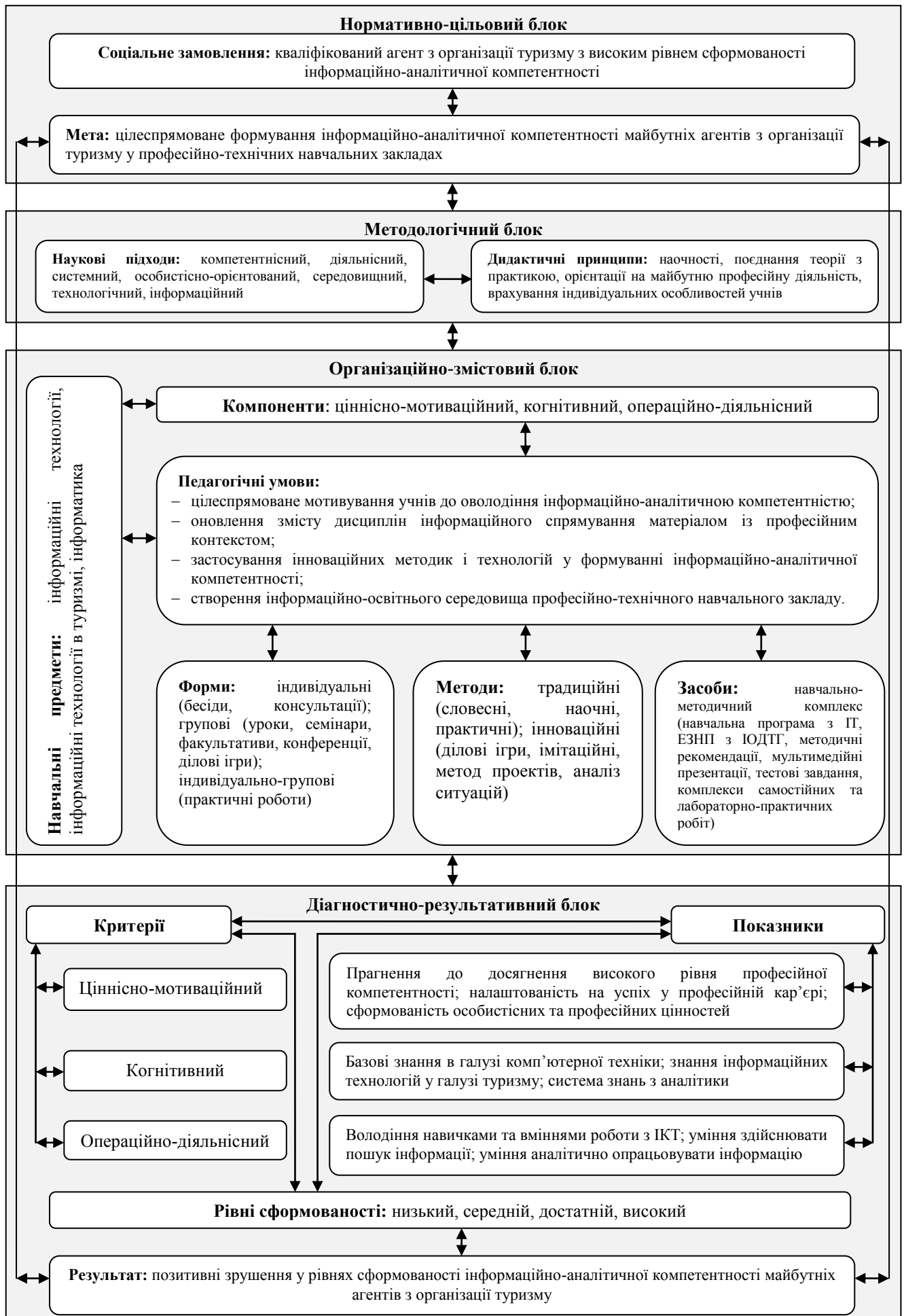

Рис. 2.4. Модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації у професійно-технічних навчальних закладах

Запропонована модель вміщує нормативно-цільовий, методологічний, організаційно-змістовий, діагностично-результативний блоки.

Нормативно-цільовий блок визначає мету моделі – цілеспрямоване формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму в ПТНЗ. При моделюванні процесу формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ нами враховано вимоги нормативних та нормативно-правових документів щодо підготовки фахівців даної галузі, а саме: Конституції України, Національної рамки кваліфікацій, Закону України «Про освіту», Закону України «Про професійно-технічну освіту», Закону України «Про туризм», Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, Державного стандарту професійно-технічної освіти з професії «Агент з організації туризму».

Підготовка майбутніх агентів з організації туризму в ПТНЗ зумовлюється соціальним замовленням, яке наразі узгоджується з регіональним. На сьогодні нормативним документом щодо формування регіонального замовлення на підготовку фахівців та робітничих кадрів є методичні рекомендації, схвалені Кабінетом Міністрів України [210].

Процес формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму передбачається за умови реалізації наукових підходів та дидактичних принципів, що відображені в *методологічному блоці*. Його назва походить від дефініції поняття «методологія», наведеному в академічному тлумачному словнику української мови: по-перше, – це вчення про науковий метод пізнання й перетворення світу, його філософську, теоретичну основу; по-друге, – сукупність прийомів дослідження, що застосовуються в будь-якій науці відповідно до специфіки об'єкта її пізнання [164]. Методологічний блок, представленої нами моделі, передбачає визначення сукупності прийомів наукового дослідження з питань формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.

Серед наукових підходів, які, на наш погляд, є найбільш ефективними для формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму в ПТНЗ, ми обрали компетентнісний, діяльнісний, системний, особистісно-орієнтований, середовищний, технологічний, інформаційний. Зауважимо, що рівень економічного розвитку держави залежить від багатьох чинників, серед яких важливе значення відіграє ступінь підготовки робітничих кадрів. Професійну освіту доцільно розглядати як «процес і результат професійного становлення і розвитку особистості, який супроводжується оволодінням знаннями, навичками і вміннями з конкретних професій і спеціальностей» (С. Гончаренко) [50]. Її метою, як зазначає Н. Ничкало, є «підготовка кваліфікованих, конкурентоспроможних кадрів з високим рівнем професійних знань, умінь, навичок і мобільності, що відповідає вимогам науково-технічного прогресу і ринковим відносинам в економіці; виховання соціально активних членів суспільства, формування в них наукового світосприйняття, творчого мислення, кращих людських якостей, національної свідомості» [176, с. 11]. Сьогодні у професійно-технічній освіті відбуваються реформи, спрямовані на зміну її парадигми й методології, які передбачають:

- перехід від «конвеєрного виробництва» фахівців різних галузей до виробництва їх «малими серіями» чи навіть «поштучно». При цьому найважливішою властивістю, що її набуває освіта, стає гнучкість, здатність до переналадження, це стосується як освітньої системи, так і її продукту – фахівця;

- перехід від засвоєння інформації до формування якостей, необхідних для творчої діяльності та постійного засвоєння нової інформації. Основним орієнтиром освіти є формування творчої особистості, що здатна саморозвиватися [100, с. 15].

Наведені положення є особливо важливими для фахівців туристичної галузі – майбутніх агентів з організації туризму. Адже їхня професійна діяльність безпосередньо пов'язана із творчим мисленням, необхідністю

засвоєння та осмислення інформації, умінням адаптуватися до умов інформаційного простору.

На нашу думку, в організації освітнього процесу з підготовки кваліфікованих робітників з професії «Агент з організації туризму» доцільно використовувати:

1. Підхід з погляду змісту, який передбачає змістовне наповнення навчальних матеріалів з урахуванням професійного спрямування.
2. Підхід з погляду процесу навчання, а саме: вибір форм та методів навчання, спрямованих на ефективне засвоєння навчального матеріалу.
3. Підхід з погляду результатів – набуття учнями необхідних життєвих та професійних компетентностей [100, с. 16].

Охарактеризуємо наукові підходи, які педагогічно доцільно використовувати у професійній підготовці майбутніх агентів з організації туризму. *Компетентнісний підхід* в умовах ринкових відносин є вимогою як бізнесу, так і самих роботодавців. В його основу покладено формування та розвиток ключових компетентностей (універсальних за своїм характером, які дають змогу вирішувати широке коло суспільних, професійних й особистих завдань), загальнопредметних (які формуються і розвиваються упродовжусього терміну вивчення конкретних дисциплін) та спеціально предметних (визначаються для кожного предмета і розвиваються для кожного року навчання). Ми погоджуємося з думкою, що дієвим методом оновлення змісту освіти, узгодження його з сучасними потребами, інтеграцією до європейського та світового освітніх просторів є орієнтація навчальних програм на набуття ключових компетентностей [181].

На відміну від компетентнісного, *діяльнісний підхід* в організації навчального процесу є традиційним. Без сумніву, процес навчання для учнів є певним видом діяльності, спрямованим на розв'язання конкретних завдань. Головним з них для учнів ПТНЗ є отримання знань, умінь та навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності. На думку багатьох науковців, знання засвоюються через ту чи іншу діяльність і втілюються в

уміння та навички. Діяльнісний підхід передбачає «відбір змісту навчальних предметів з опорою на врахування специфіки майбутньої професійної (виробничої) діяльності» [256]. Окрім того, діяльнісний підхід забезпечує формування ключових компетентностей майбутніх випускників, застосування теоретичних знань на практиці, розвиток навичок критичного мислення, що й зумовило його вибір серед наукових підходів формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.

Системний підхід до формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму будемо розглядати як «сукупність елементів, що перебувають у певній взаємодії між собою і навколишнім світом» [280]. Такими елементами для нашого дослідження вважатимемо навчальний процес, зміст освіти, освітні технології, педагогічне середовище. Окрім того, учень, викладач, майстер виробничого навчання також перебувають у взаємодії і є учасниками відповідної системи. Системний підхід до формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму в ПТНЗ дає змогу створити цілісну структуру навчального процесу з відповідними складовими і зв'язками між ними, які при цілеспрямованому коригуванні забезпечать високоякісну підготовку кваліфікованих робітничих кадрів.

Беззаперечно, важливу роль в організації навчального процесу відіграє *особистісно-орієнтований підхід*, який широко використовується в умовах реформування освіти. Досвід роботи показує необхідність реалізації у процесі фахової підготовки майбутніх кваліфікованих робітників особистісно-орієнтованого підходу. Адже учні ПТНЗ здебільшого відрізняються нерівними розумовими здібностями, часто є педагогічно занедбанними, мають негативне ставлення до навчання, як правило, належать до соціально вразливих груп. Європейською комісією і департаментом працевлаштування та соціальних питань визначено чотири категорії вразливих груп молоді: економічно вразливі учні, соціально вразливі учні,

культурно вразливі учні, академічно чи інтелектуально вразливі учні. Найчастіше ці учні після отримання базової загальної середньої освіти продовжують навчання у ПТНЗ, здобуваючи певну професію. За словами Л. Сергєєвої, вони «можуть найбільше відчувати труднощі у навчальному процесі, а відтак, бути неуспішними. Щоб краще збагнути причини неуспішності таких учнів, що їх часто відносять до категорії соціально відмежованих, вразливих груп населення, важливо визначити їхні індивідуальні особливості. Як і решта учнів, вони, насамперед, є особистостями, чиї індивідуальні відмінності обов'язково повинні враховуватися педагогами» [238, с. 38].

Роль особистісно-орієнтованого підходу в умовах сучасного освітнього простору є надзвичайно-важливою. На це вказує М. Чобітько, зауважуючи, що «в парадигмі особистісно-орієнтованої педагогіки освіта розглядається як багаторівневий простір, як складні процеси, що створюють умови для саморозвитку особистості, який є стрижнем усіх складових освіти (становлення) особистісної індивідуальності. Звідси й нове розуміння освіти – це не просто набуття знань і володіння низкою професійних навичок, а саме розвиток багатограних здібностей системного характеру і високого ступеня їх продуктивності» [276]. На основі проведеного дослідження він зазначає, що навчальний процес буде ефективним за умови врахування індивідуальних можливостей учнів, розкриття їхніх творчих здібностей, реалізації особистісного потенціалу. Провідна ідея особистісно-орієнтованого підходу полягає в тому, що не можна навчати «всіх і всьому однаково». Навчання у ПТНЗ повинно бути організовано таким чином, щоб кожний учень відчув свою значущість, ставши активним учасником освітнього процесу.

Необхідність переходу від традиційної «знаннєвої» парадигми до гуманістичної, особистісно-орієнтованої зумовила вибір *середовищного* наукового підходу до формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму в ПТНЗ. Технологічний розвиток

суспільства, входження України у світовий освітній простір, реалізація проекту Європейського Фонду Освіти «Туринський процес» ставлять нові вимоги до модернізації освіти. При цьому виникає необхідність створення дієвого середовища, спрямованого на розроблення нового змісту і методів навчання з метою задоволення освітніх і пізнавальних потреб учнів та розвитку їхніх професійних компетенцій. Основним завданням навчального середовища є максимальне сприяння реалізації усіх можливостей учня, формування всіх компонентів його особистості, з урахуванням вимог, що ставляться до підростаючого покоління в сучасному суспільстві [63, с. 18]. На думку багатьох науковців, якість навчально-виховного процесу, насамперед, залежить від правильної сформованості навчального середовища. Ю. Мануйлов пояснює середовищний підхід як відношення людини до середовища і середовища до людини [131, с. 34]. Іншого смислу цьому підходу надає В. Ясвін, який виходить із визначення поняття «середовище» як системи «впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, що містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні» [298, с. 19]. У вузькому розумінні, вчений визначає локальне освітнє середовище як конкретне оточення будь-якого навчального закладу, в широкому – як освітнє навчальне середовище, тобто макросередовище. Окрім того, дослідник зазначає, що середовище робить учня об'єктом власного розвитку, а «знання – уміння – навички» і сам викладач стають засобами й умовами цього розвитку, і тим самим формують освітнє середовище. Цілком зрозуміло, що формування професійних якостей майбутніх агентів з організації туризму відбувається саме в освітньому середовищі ПТНЗ. Досліджуючи сучасні підходи до формування фізичної культури студентів у вищих навчальних закладах, Н. Довгань зазначає, що «сучасна педагогіка пропонує середовищний підхід як теорію і технологію безпосереднього управління (через середовище) процесами виховання і розвитку особистості студента; як систему дій суб'єкта управління,

спрямованих на перетворення середовища у засіб проектування й діагностики результату навчання і виховання» [66].

Інформатизація суспільства, інтеграція комп'ютерних технологій практично у всі сфери життя ставлять нові завдання перед випускниками навчальних закладів. Сучасний фахівець повинен на високому рівні володіти засобами комп'ютерної техніки, мати сформовані риси інформаційної освіченості, бути мобільним, динамічним та креативним у прийнятті рішень. Одним із методів підвищення якості професійної освіти є застосування *технологічного підходу*.

Слово «технологія» має грецьке походження і означає: майстерність, мистецтво. Зважаючи на те, що даний термін у педагогіку перенесено з виробництва, у широкому розумінні його трактують як «комплекс наукових та інженерних знань, втілених у способах і засобах праці, наборах матеріально-речових факторів виробництва, видах їх поєднання для створення певного продукту або послуги»), а у вузькому – як «набір способів, засобів вибору і здійснення керуючого процесу з множини можливих його реалізацій» [259].

Окрім того, у сучасній педагогіці широко використовується термін «педагогічна технологія». Наведемо декілька дефініцій даного поняття. Відповідно до М. Кларіна, педагогічна технологія – це системна сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, що використовуються для досягнення педагогічних цілей [91, с. 10]. Б. Ліхачов трактує поняття «педагогічна технологія» як сукупність психолого-педагогічних установок, які визначають спеціальний вибір і komponування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів [116]. П. Лузан називає педагогічною технологією цілеспрямовану організацію педагогічного процесу, яка відображає науково обґрунтований проект логічно структурованої системи педагогічної взаємодії для гарантованого досягнення запланованих результатів навчання [121]. На думку В. Якуніна, педагогічна технологія являє собою «єдність основних

функцій, що послідовно і циклічно змінюються при плануванні, організації і проведенні процесу навчання» [297, с. 15]. Далі науковець зазначає, що педагогічна технологія «включає наступні функції: діагностики, визначення мети, інформації, прогнозування, проектування (планування), прийняття рішення, організації виконання, комунікації, контролю і корекції за провідної ролі визначення мети» [297]. Таким чином, педагогічна технологія являє собою сукупність взаємопов'язаних форм та методів організації навчально-виховного процесу з метою забезпечення ефективних результатів навчальної діяльності.

Зважаючи на величезний вплив інформаційних технологій на соціально-економічні процеси, які відбуваються у державі, для формування інформаційно-аналітичної компетентності нами також обрано *інформаційний підхід*. Він базується на дослідженні інформаційних потоків, що є досить важливим фактором у професійній діяльності агентів з організації туризму. У психологічному словнику поняття «інформаційний підхід» трактується як методологічна установка, відповідно до якої всі психологічні процеси розглядаються як складна система процесів переробки інформації, які можуть здійснюватися як послідовно, так і паралельно. Суть інформаційного підходу розкрита в дисертації Л. Петренко: «...інформаційний підхід – це сукупність методів наукового пізнання, принципів, умов, які відображають інформаційний аспект дійсності, забезпечується інформатикою та реалізується у процесі інформаційно-аналітичної діяльності». У своєму дослідженні вона застосовує інформаційний підхід для виявлення та аналізу інформаційних аспектів процесу розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників ПТНЗ [193, с. 154]. Для забезпечення системної цілісності формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму нами обрано такі дидактичні принципи:

- *принцип наочності*, відповідно до якого навчання базується на конкретних образах, що безпосередньо сприймаються учнями;

- *принцип поєднання теорії з практикою*, мета якого – навчити учнів використовувати здобуті теоретичні знання у практичній діяльності;
- *принцип орієнтації на майбутню професійну діяльність*, який означає максимальне наближення навчального процесу до виробничих умов;
- *принцип врахування індивідуальних можливостей учнів*, а саме: врахування при організації навчального процесу рівня розумових здібностей учнів, їхнього творчого потенціалу, здібностей та можливостей.

Складовими *організаційно-змістового блоку* запропонованої нами моделі є компоненти формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, педагогічні умови, форми, методи та засоби організації навчання. Процес формування інформаційно-аналітичної компетентності відбувається при вивченні предметів циклів загальнопрофесійної, професійно-теоретичної, професійно-практичної підготовки.

У п. 1.2 нашого дослідження, в структурі інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, ми визначили *ціннісно-мотиваційний, когнітивний та операційно-діяльнісний компоненти*, які корелюють з вимогами Державних стандартів професійно-технічної освіти, освітньо-кваліфікаційних характеристик та сучасного ринку праці до знань, умінь, навичок та здатностей майбутніх агентів з організації туризму.

У п. 2.2 нами обґрунтовано комплекс педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму в ПТНЗ: цілеспрямоване мотивування учнів до оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю; оновлення змісту дисциплін інформаційного спрямування навчальним матеріалом із професійним контекстом; застосування інноваційних методик і технологій у формуванні інформаційно-аналітичної компетентності; створення інформаційного середовища професійно-технічного навчального закладу.

Гіпотетично припускаємо, що саме за умов їх дотримання реалізація розробленої нами моделі дасть позитивний результат формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму в ПТНЗ. Також можна передбачити, що реалізація процесу формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму має здійснюватися в межах індивідуальної, групової та індивідуально-групової форми організації навчальної діяльності.

З огляду на отримані результати вивчення педагогічного досвіду, доцільно зауважити, що найбільш ефективними для формування інформаційно-аналітичної компетентності є традиційні методи, серед яких можна виділити словесні, наочні та практичні методи, а також низку інноваційних – ділові ігри, імітаційні методи навчання, метод проектів, метод аналізу ситуацій. Тому при моделюванні процесу формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму в ПТНЗ вони були включені нами до організаційно-змістовного блоку.

Засобами навчання у розробленій моделі є авторський навчально-методичний комплекс, який вміщує навчальну програму з інформаційних технологій, електронний засіб навчального призначення з інформаційної обробки даних у туристичній галузі, методичні рекомендації, мультимедійні презентації, тестові завдання для контролю знань учнів, комплекси самостійних та лабораторно-практичних робіт.

Діагностично-результативний блок запропонованої моделі охоплює критерії, показники та рівні сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. Нами визначено такі критерії оцінювання сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму в ПТНЗ: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний. Аналогічно з В. Любарець, мислимо, що «критерії – це якості, властивості, ознаки об'єкта, що вивчається, які дають можливість зробити висновки про стан і рівень його сформованості та розвитку; показники – це кількісні та якісні характеристики

сформованості кожної якості, властивості, ознаки об'єкту, котрий вивчається, тобто міра (ступінь) сформованості того чи іншого критерію» [125]. Зважаючи на вказані характеристики, нами визначено такі показники зазначених вище критеріїв (табл. 2.5):

Таблиця 2.5

Структура критеріїв та показників сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах

Компоненти	Критерії	Показники
Ціннісно-мотиваційний	Ціннісно-мотиваційний	1. Прагнення до досягнення високого рівня професійної компетентності. 2. Налаштованість на успіх у професійній кар'єрі. 3. Сформованість особистісних та професійних цінностей.
Когнітивний	Когнітивний	1. Базові знання в галузі комп'ютерної техніки. 2. Знання інформаційних технологій у галузі туризму. 3. Система знань з аналітики.
Операційно-діяльнісний	Операційно-діяльнісний	1. Володіння навичками та вміннями роботи з ІКТ. 2. Уміння здійснювати пошук інформації. 3. Уміння аналітично опрацьовувати інформацію.

Визначені нами критерії і показники дали можливість виділити наступні рівні сформованості інформаційно-аналітичної компетентності:

низький – учні не володіють теоретичними знаннями в галузі інформаційних технологій, не вміють працювати з засобами ІКТ, здійснювати пошук та аналіз інформації, працювати з програмним забезпеченням туристичних компаній;

середній – учні мають елементарні знання в галузі інформаційних технологій, можуть репродуктивно відтворити теоретичний матеріал, не мають стійких навичок роботи з комп'ютерною технікою, володіють елементарними навичками пошуку інформації, однак не вміють її аналізувати

та опрацьовувати;

достатній – учні мають стійкі знання в галузі ІКТ, уміють застосовувати їх на практиці, можуть пояснити основні процеси, що відбуваються під час роботи інформаційної системи, мають сформовані навички роботи з комп'ютерною технікою, програмним забезпеченням, уміють здійснювати пошук та аналітичне опрацювання інформації;

високий – учні мають фундаментальні системні знання в галузі інформаційних технологій, уміють самостійно знаходити інформацію та використовувати її відповідно до мети і завдань професійної діяльності, вільно використовувати нові інформаційні технології для поповнення власних знань та розв'язування професійних завдань, мають стійкі навички управління інформаційною системою в нестандартних ситуаціях.

На наш погляд, ефективність запропонованої моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ залежить від єдності чотирьох блоків, реалізації педагогічних умов з відповідною методикою, наукових підходів та дидактичних принципів. Можна припустити, що за умови її реалізації досягнемо бажаного результату – позитивних зрушень у рівнях сформованості інформаційно-аналітичної компетентності.

2.4 Методика формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах

Проблема високоякісної підготовки робітничих кадрів є досить актуальною. Особливої гостроти вона набуває у зв'язку з інтеграцією України до європейського простору. На сьогодні відновлення престижності робітничих професій – один із ключових напрямів модернізації освіти. Як свідчать аналітичні дані, наразі лише 20% випускників українських шкіл

обирають в подальшому навчання у професійно-технічних навчальних закладах, водночас, в Європі цей показник становить 40-70%, на що звернув увагу під час міжнародної конференції в Турині «Навички для світу, що змінюється» П. Хобзей. За словами заступника міністра освіти і науки України, «Модернізація професійної освіти – один із чотирьох основних пріоритетів МОН, і ми готові до змін, що допоможуть створити нову якість професійної освіти. Звіти, що розроблялися в межах Туринського процесу, свідчать: професійна освіта в Україні перебуває на етапі кардинальних перетворень. Новації, які ми запроваджуємо, насамперед пов'язані з нашою інтеграцією в європейський простір та децентралізацією влади в Україні» [168].

Нової якості потребує і фахова підготовка майбутніх агентів з організації туризму. Підтвердженням цьому є і той факт, що у сфері туризму активно впроваджуються комп'ютерні інформаційні технології. Нині важко уявити хоча б одну туристичну фірму, в роботі якої б не використовувалися інформаційні системи. А це означає, що сучасний агент з організації туризму повинен досконало володіти навичками роботи з комп'ютерною технікою, мультимедійними засобами, працювати в програмах з опрацювання інформації, використовувати засоби ІКТ при наданні послуг клієнтам. Таким чином, важливою умовою якісної підготовки фахівців сфери туризму є орієнтація на використання інформаційних технологій у подальшій професійній діяльності.

Моніторинг рівня фахової підготовки майбутніх агентів з організації туризму показує, що традиційні підходи в організації навчального процесу не дають таких знань і вмінь учням, які в подальшому задовольнили би потреби роботодавців. Саме тому навчально-виробничий процес у ПТНЗ повинен бути спрямований на пошук новітніх шляхів формування і вдосконалення системи професійних знань та умінь учнів. При цьому важливе значення має застосування компетентнісного підходу. За визначенням В. Ягупова, «компетентнісний підхід – це підхід, який акцентує увагу на результатах

освіти, причому, в їх якості розглядається не сукупність засвоєної інформації, а здатність майбутнього фахівця успішно діяти в різних стандартних і проблемних ситуаціях» [292]. Специфіка роботи майбутніх агентів з організації туризму вказує на доцільність використання при їхній підготовці саме компетентнісного підходу. Якщо говорити про стандартні і проблемні ситуації професійної діяльності майбутніх агентів з організації туризму, то такими є:

- 1) пошук і опрацювання інформації;
- 2) робота зі споживачами туристичних послуг.

Окрім того, потрібно зважати на факт, більша частина професійних обов'язків агентів з організації туризму пов'язана з аналітичними опрацюванням інформації. Тому для перевірки результативності педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності необхідна розробка відповідної методики. В академічному словнику української мови [163] наводиться таке визначення поняття методики: це «сукупність взаємозв'язаних способів та прийомів доцільного проведення будь-якої роботи», а також «вчення про методи викладання певної науки, предмета». У словнику іншомовних слів Мельничука [162] дається наступне трактування поняття методики:

1. Розділ педагогіки, що вивчає і складає правила і методи викладання якогось навчального предмета.
2. Узагальнення досвіду, способів, прийомів доцільного здійснення будь-якого завдання.

У нашому дослідженні ми скористалися дефініцією поняття «методика», яку наводить В. Ягупов: це «конкретні принципи, форми та засоби використання методів, за допомогою яких здійснюється більш глибоке пізнання різноманітних педагогічних проблем та їх розв'язання» [295]. Отже, проблему формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму будемо вирішувати через розробку та впровадження відповідної методики з метою перевірки

результативності педагогічних умов. Зауважимо, що будь-яка діяльність повинна мати мотивацію. Учні, які навчаються за професією «Агент з організації туризму», перш за все, повинні бути мотивованими щодо процесу формування ІАК. Ціннісно-мотиваційний компонент ми відобразили такими складовими (рис. 2.5).

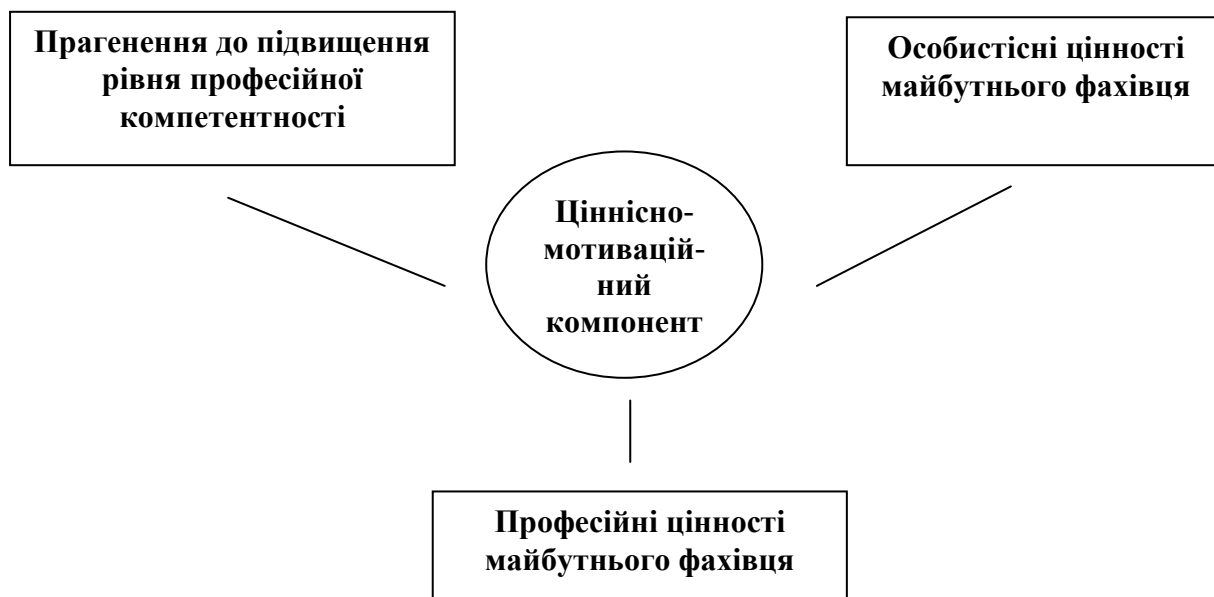

Рис. 2.5. Основні складові ціннісно-мотиваційного компонента

Для подальшого обґрунтування необхідності ціннісно-мотиваційного компонента скористаємося деякими визначеннями (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Поняття мотивації

Поняття	Визначення
Мотивація	так звані психічні явища, що стали спонуканням до виконання тієї або іншої дії, вчинку, що визначають активність особистості та її спрямованість на досягнення запланованого результату.
Мотиваційна поведінка	результат дії двох чинників: особистісного та ситуаційного.
Особистісний чинник	потреби, мотиви, настанови, цінності.
Ситуаційний чинник	зовнішні умови, наприклад: поведінка інших людей, оцінки й реакції оточення.
Мотив	усвідомлена потреба, яка викликає активність людини й визначає спрямованість цієї активності.

Продовження таблиці 2.6.

Стимул	спонукальна причина (звичайно зовнішній вплив), що суб'єктивно сприймається й викликає спрямовану активність людини. У деяких випадках стимул може стати мотивом, для чого людина мусить усвідомити стимул, «переробити» й відобразити його у свідомості.
Мотивування	пояснення людиною причин своїх дій із посиленням на обставини, що спонукали її до вибору певної дії.
Зовнішня мотивація	заснована на заохоченнях, покараннях та інших видах стимуляції, які або спрямовують, або гальмують поведінку людини. У разі зовнішньої мотивації чинники, що регулюють поведінку, не залежать від внутрішнього «я» особистості.
Внутрішня мотивація	сприяє одержанню задоволення від роботи, викликає інтерес, радісне збудження, підвищує самоповагу особистості.

Джерело: Складено автором на основі [295].

Формування інформаційно-аналітичної компетентності є неможливим без мотивування. Тому першим етапом методики формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму є *мотиваційний*.

Існує чимало методів та прийомів, що сприяють формуванню мотивації. Практика показує, що для формування мотивації в навчальному процесі найбільш дієвими є:

- поєднання словесного методу з методом емоційного стимулювання (наведення цікавих прикладів, фактів, аналогій; створення ситуації новизни; інформування про проведені дослідження);
- навчальні дискусії;
- наочні (демонстрація певних фактів, явищ);
- проблемно-пошукові (вирішення певної проблеми);
- практичні (виконання навчальних завдань);
- методи, що стимулюють зацікавленість учнів (спільне вирішення проблеми; метод незакінчених завдань; метод навмисних помилок; створення ситуації змагання тощо).

Так, наприклад, для емоційного стимулювання учнів щодо оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю наводимо низку цікавих фактів:

1. Щохвилини Інтернет-користувачами відправляється 204 мільйонів листів.

2. 50% користувачів глобальної мережі не чекають завантаження відео, якщо воно триває більше 10 секунд.

3. 70% всіх надісланих електронних листів є спамом.

4. Щоденно ламається майже 30 тисяч сайтів.

5. Радіо в свій час було потрібно майже 40 років, щоб привернути увагу 50 мільйонів слухачів, телебаченню – 13 років, Інтернету знадобилося всього лише 4 роки, щоби ним стали користуватися така ж кількість юзерів.

6. Сучасний середньостатистичний сайт новин має стільки інформації на своєму сервері, скільки могла вивчити одна людина за все своє життя у 18 столітті.

7. Щохвилини на YouTube «заливають» відеозаписів на 20 годин. Але тільки 1% його контенту становить реальну цінність. Решта 99% цікаві лише тим, хто їх викладає.

8. Здебільшого користувачі проглядають лише першу сторінку пошукової видачі, а далі другої сторінки доходять одиниці людей.

Для створення дискусійних ситуацій ставимо перед учнями проблемні запитання, наприклад:

- Скільки часу потрібно, щоб оцінити якість сайту?
- Які чинники впливають на якість сайту туристичної фірми?
- Чи можна визначити характер людини, зважаючи на її електронні повідомлення?
- Чи потрібен комп'ютер агенту з організації туризму?
- Навіщо потрібні діаграми, зокрема гістограма?

Важливе значення у формуванні мотивації учнів має дослідницька діяльність, яка, як правило, пов'язана з аналітичним опрацюванням інформації. Майбутнім агентам з організації туризму можна запропонувати дослідження з визначення, чиї сторінки у Facebook відвідують найчастіше (за підсумками опитування трирічної давності, перше місце посіла компанія

«Coca-Cola», на другому місці – Барак Обама, на третьому – сторінка компанії «Nutella»).

Дієвим у формуванні мотивації є метод мозкового штурму, який започаткував у кінці 30-их років XX століття А. Осборн. Суть мозкового штурму полягає в колективній генерації ідей. Даний метод доцільно використовувати не лише під час формування мотивації учнів щодо оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю, а й на всіх етапах процесу формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. Методика проведення мозкового полягає в тому, що його учасники діляться на дві групи: «генераторів ідей» та «аналітиків». «Аналітики» в контексті запропонованої проблеми оцінюють ідеї, висунуті «генераторами». Процес аналітичного опрацювання інформації відбувається покроково, а саме:

1. Аналізується проблема, проводиться діагностика ситуації.
2. Систематизуються та класифікуються висунуті ідеї. Вивчаються ознаки, за якими їх можна об'єднати, відповідно до цих ознак запропоновані ідеї класифікуються в групи. Складається перелік груп ідей, що виражають загальні принципи, підходи до вирішення творчого завдання.
3. Ідеї деструктуризуються, тобто відбувається їх оцінка на реалізованість. На цьому етапі робота експертів-аналітиків спрямовується на всебічний розгляд можливих перешкод до реалізації висунутих ідей.
4. Із загальної кількості відбираються найбільш оригінальні та раціональні ідеї, потім, враховуючи специфіку творчого завдання, – оптимальні. При цьому проводиться діагностика ситуації, аналіз проблеми, прогнозування можливих труднощів.
5. Складається остаточний список ідей [191].

Для мозкового штурму учням можна запропонувати такі запитання:

1. Як можна використати соціальні мережі для просування туристичного продукту?
2. Як покращити відвідування сайту туристичної компанії?

3. Як прискорити зв'язок з постачальниками туристичних послуг?

Метод мозкового штурму є достатньо ефективним для формування професійних навичок майбутніх агентів з організації туризму, адже він пов'язаний з генеруванням ідей, опрацюванням отриманої інформації. Завдяки цьому методу в учнів розвивається критичне мислення, здатність до оцінювання інформації. За допомогою мозкового штурму вирішуються проблемні ситуації в умовах конкретної професійної діяльності.

Наступним етапом методики формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму є *діяльнісний*.

Відомо, що основною формою організації навчально-виховного процесу є урок. Саме під час уроків учні здобувають теоретичні знання, отримують практичні навички, необхідні для життя та подальшої професійної діяльності. Оскільки інформаційно-аналітична компетентність майбутніх агентів з організації туризму пов'язана зі здатністю успішно здійснювати пошук і опрацювати інформацію, передбачає роботу з інформаційними ресурсами та програмними засобами, то її формування, насамперед, відбувається під час вивчення інформатики, інформаційних технологій, інформаційних технологій в туризмі та уроків виробничого навчання.

Зауважимо, що «Інформаційні технології в туризмі» входять до циклу навчальних предметів професійно-теоретичної підготовки, а «Виробниче навчання» – професійно-практичної. Отже, вони безпосередньо пов'язані з майбутньої професійною діяльністю учнів. «Інформатика» є загальноосвітнім предметом, «Інформаційні технології», відповідно до Державного стандарту професійно-технічної освіти, входить до циклу предметів загальнопрофесійної підготовки.

Проведений нами аналіз навчальних програм з предметів «Інформатика» та «Інформаційні технології» показує, що:

1) вивчення предмета «Інформатика» не передбачає врахування вимог майбутньої професійної діяльності учнів ПТНЗ;

2) у типовій навчальній програмі з предмета «Інформаційні технології» враховано лише деякі аспекти професійної діяльності майбутніх агентів з організації туризму, водночас, зміст програми не є спрямованим на формування інформаційно-аналітичної компетентності.

Тому викладачі інформатики та інформаційних технологій при викладанні зазначених предметів повинні зважати на специфіку майбутньої професійної діяльності учнів, враховувати, що в умовах туристичної фірми майбутні агенти з організації туризму будуть займатися інформаційно-аналітичною діяльністю, що свідчить про необхідність формування їхньої інформаційно-аналітичної компетентності. Це означає, що навчальні завдання, які учні виконують на уроках інформаційних дисциплін, перш за все, мають бути професійно спрямованими.

Відповідно до Державних стандартів, майбутні агенти з організації туризму вивчають основи роботи в комп'ютерних програмах: Microsoft Word, Microsoft Excel, Power Point, Microsoft Publisher, Microsoft Access. Приклади з професійно-орієнтованих завдань для учнів наводимо в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

**Приклади професійно-орієнтованих завдань із предметів
«Інформатика» та «Інформаційні технології»**

Тема	Завдання
Опрацювання табличної інформації	1. Таблиця вміщує дані про кількість населення в обласних містах України. За допомогою функцій MAX та MIN визначити міста з найбільшою та найменшою кількістю населення. Побудувати діаграму «Кількість населення в обласних містах України». 2. У таблиці наведено дані про вартість одного дня перебування в подорожі. Задано відповідну кількість днів перебування за кожним напрямком. Порахувати загальну вартість кожної путівки.
Створення презентацій	1. Створити презентацію туристичного туру. 2. Розробити туристичний маршрут. Продемонструвати його за допомогою програми Power Point. 3. Створити презентації: «Старовинні замки України»; «Визначні місця Вінниччини»; «Музей-садиба М. Пирогова»; «Стежками Вінниччини».

Продовження таблиці 2.7.

Робота з базами даних	1. У програмі Microsoft Access створити базу даних туристичної фірми.
Створення публікацій	1. За допомогою програми Microsoft Publisher: - створити настінний календар з рекламою туристичної фірми; - розробити буклет послуг туристичної фірми; - розробити візитки працівників туристичної фірми.

Приклади використання завдань із професійним змістом при вивченні теми «Табличні процесори» наводимо в додатку Л.

Окремо розглянемо типову навчальну програму з предмета «Інформаційні технології» (ДС ПТО з професії «Агент з організації», Київ, 2013, Додаток М). Аналіз програми дає підставу стверджувати, що не всі теми враховують специфіку майбутньої професійної діяльності учнів, вивчення деяких комп'ютерних програм, необхідних в подальшій роботі майбутнім агентам з організації туризму, не передбачено програмою, у той час як на вивчення програми Microsoft Word відводиться занадто велика кількість годин, хоча її детально вивчають у шкільному курсі інформатики.

Для поглиблення теоретичних знань учнів в області інформаційних технологій, формування навичок інформаційно-аналітичної діяльності пропонуємо програму розробленого факультативного курсу з інформаційних технологій для груп майбутніх агентів з організації туризму (Додаток Н).

Розроблена програма передбачає вивчення тем, які у першу чергу необхідні майбутнім агентам з організації туризму, саме:

1. Вплив інформаційних технологій на розвиток туристичного бізнесу.
2. Використання програм Microsoft Office у туристичній галузі.
3. Використання Internet-технологій в туризмі.

Як бачимо, усі теми факультативного курсу мають професійне спрямування. А отже, усі роботи, що будуть виконувати учні за комп'ютером, пов'язані з опрацюванням інформації, яка є необхідною як працівникам туристичної фірми, так і споживачам туристичних послуг.

Завдання в рамках виконуваних робіт спрямовані на формування інформаційно-аналітичної компетентності. Так, для створення реклами туристичної фірми необхідно проаналізувати зразки рекламних продуктів інших фірм, визначити, критерії оптимальної програми, вибрати програмні продукти для виконання даної роботи. Розробка електронного каталогу туристичних послуг передбачає складання списку туристичних послуг, які надає відповідна фірма, генерування ідей щодо способів створення каталогу, їх технічної реалізації, дизайну. Робота із системами резервування та бронювання націлює учнів на пошук веб-ресурсів, що надають дані послуги, вибір оптимальних ресурсів, обґрунтування цього вибору, вивчення специфіки роботи із вказаними системами.

Зазначимо, що використання практико-орієнтованих завдань при вивченні інформаційних дисциплін, а також запропонованого нами факультативного курсу з інформаційних технологій мотивує учнів до подальшого навчання, дає змогу зробити процес засвоєння знань цікавим, креативним, наближеним до реалій професійного життя. Як зазначає С. Сисоева, «молода людина тільки тоді може повноцінно здобути професійну освіту, коли вона знає, що набуті знання стануть основою її професійного становлення, успіху в житті, засобом соціального захисту, тим підґрунтям, яке дасть змогу знайти своє місце в суспільстві, дійсно творити своє життя, самоутверджуватися і самореалізовуватися в ньому» [192, с. 13]. Тому використання професійно-орієнтованих завдань майбутніми агентами з організації туризму на уроках інформатики, інформаційних технологій, інформаційних технологій в туризмі є одним із чинників, які впливають на результативність процесу формування інформаційно-аналітичної компетентності, адже всі ці завдання передбачають роботу з програмним забезпеченням, пошук і аналіз відповідної інформації, створення програмних продуктів, необхідних для формування та розвитку навичок опрацювання інформації.

На нашу думку, процес формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму дасть позитивні результати, якщо, окрім перерахованих вище методів та прийомів навчальної діяльності, будуть застосовуватися інтерактивні технології навчання (з англ. *inter* – взаємний, *akt* – діяти). Інтерактивна технологія, за визначенням С. Сисоєвої, являє собою «навчання, при якому всі учасники навчального процесу взаємодіють між собою, обмінюються інформацією, спільно вирішують проблеми, моделюють ситуації, оцінюють дії колег і свою власну поведінку, занурюються в реальну атмосферу ділового співробітництва з розв’язання низки проблем відповідно до їх інтересів потреб і запитів» [239, с. 37]. Це «співнавчання, взаємонавчання (колективне групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними суб’єктами навчального процесу, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють здійснювати», – зазначає у своїй науковій праці І. Малафійк [129].

До інтерактивних технологій, які доцільно використовувати в процесі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, відносимо ті, що їх виділяє О. Пошетун:

- технології кооперативного навчання;
- інтерактивні технології колективно-групового навчання;
- технології ситуативного моделювання;
- технології опрацювання дискусійних питань [201].

Процес засвоєння знань учнями буде ефективним лише в тому разі, коли уроки будуть цікавими та динамічними. На сьогоднішньому етапі освітнього процесу викладачам необхідно переходити від традиційних методик до інноваційних, характерною особливістю яких є те, що в центрі навчального процесу є учень, який здобуває знання для подальшої життєвої та професійної діяльності. При цьому роль викладача змінюється. Він стає фасилітатором, тьютором, коучем.

Приклади використання технологій інтерактивного навчання в процесі формування ІАК майбутніх агентів з організації туризму

Технологія	Метод
Технології кооперативного навчання	– робота в парах; – робота в малих групах.
Інтерактивні технології колективно-групового навчання	– обговорення проблеми в загальному колі; – «мікрофон»; – «незакінчені речення»; – «два – чотири – усі разом»; – «навчаючи – учусь»; – «ажурна пилка»; – case-метод.
Технології ситуативного моделювання	– ділові ігри; – рольові ігри.
Технології опрацювання дискусійних питань	– метод «ПРЕС»; – «Займи позицію»; – «Зміни позицію».

Приклад уроку із застосуванням інтерактивних технологій, який проводився у Вінницькому вищому професійному училищі сфери послуг, наводимо в додатку П.

Урок узагальнення та систематизації знань із теми «Будова комп'ютера» проведено методом ділової гри (додаток Р). Під час уроку моделюється така ситуація: покупець (викладач) звертається до фірми, що займається продажем комп'ютерної техніки, з бажанням придбати комп'ютер. Обслуговуванням клієнта займаються відділи: центральний, відділ периферії, відділ роботи з клієнтами, бухгалтерія. Після чого розпочинається «подорож-розмова» покупця із представниками різних відділів з метою комплектації комп'ютера для клієнта. Формою організації навчальної діяльності є робота в малих групах.

Методи, які використовувалися при проведенні даного уроку, представлено в табл. 2.9.

Використання інтерактивних методів під час уроку узагальнення та систематизації знань з теми «Будова комп'ютера»

Мозковий штурм	– <i>Який комп'ютер ідеальний у вашому розумінні?</i> Кожен учень однією фразою або одним реченням презентує ідеальний комп'ютер в його розумінні.
Робота в малих групах	– Розгадування кросвордів (центральный відділ та відділ периферії). – Придумати й обґрунтувати по 3 рекомендації з метою вибору найкращого комп'ютера для наступних клієнтів: пенсіонер, учень училища, бізнесмен.
Аукціон ідей	– <i>Як придбати комп'ютер, коли в тебе не вистачає грошей?</i>
Комп'ютерний «ланцюжок»	– Усі учні по черзі називають одну складову комп'ютера (не повторюючись).

Підсумковий урок з основ роботи у мережі Інтернет проводився як рольова гра (суд над Інтернетом). На уроці використовувалися такі методи та прийоми організації навчальної діяльності: аналіз інформації, дискусія (додаток С). Проведення подібних уроків стимулює майбутніх агентів з організації туризму до активізації розумової діяльності, розвитку творчого мислення, пошуку рішень в нестандартних ситуаціях.

Серед інтерактивних технологій доцільно виділити і проблемне навчання (PBL), започатковане американським психологом, філософом і педагогом Джоном Дьюї. Навчання за принципом PBL спрямовується на отримання нових знань через вирішення проблемних ситуацій. Дана методика є популярною в Європі. Однією з організацій у сфері освіти, які займаються реалізацією проектів з методики проблемного навчання, є Фолькуніверситет (Швеція).

Оскільки аналітичне опрацювання інформації, як правило, пов'язане з вирішенням певних ситуацій, дана методика є досить дієвою для формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації

туризму. Під час уроків, що проводяться за принципом PBL, викладачем ставиться певна проблема, над вирішенням якої працюють учні. Відтак, майбутні фахівці вчаться аналізувати інформацію, знаходити варіанти вирішення відповідних проблемних ситуацій, критично мислити, шукати правильні варіанти розв'язку. Методика проблемно-орієнтованого навчання активно впроваджується в навчальний процес у ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг», викладачі та майстри виробничого навчання якого пройшли серію тренінгів від співробітників Фолькуніверситету (Швеція) із питань викладання за даною методикою (Додаток Т).

Важливе значення у формуванні професійних навичок учнів ПТНЗ відіграють комфортні умови навчання, орієнтація на життєві компетенції, формування навичок критичного мислення, самостійної роботи, розкриття творчого потенціалу. При цьому важливо зважати на середовище, в якому відбувається навчальний процес. Беручи до уваги обставини нинішнього часу, інформатизацію суспільства, проникнення комп'ютерних технологій в усі сфери життєдіяльності людини, зауважимо, що для якісної професійної підготовки майбутніх агентів з організації туризму, у тому числі й інформаційно-аналітичної компетентності, необхідним є створення нового освітнього середовища.

Відповідно до Державних стандартів загальної середньої та професійно-технічної освіти, інформаційно-освітнє середовище освітнього закладу повинно включати в себе комплекс інформаційних освітніх ресурсів, у тому числі, цифрових освітніх ресурсів, сукупність технологічних середовищ, інформаційних і комунікаційних технологій, систему сучасних педагогічних технологій, що забезпечують навчання в сучасному інформаційному освітньому середовищі. Основні типи сучасного освітнього середовища відображені в роботах низки вчених (табл. 2.10).

Типи освітнього середовища

Науковець	Характеристика типів освітнього середовища
Д. Бережнова	1) <i>стимулюючі середовища</i> - створюються з метою створення стимулу в освітній діяльності, що викликає активність і самодіяльність; розроблені в умовах гуманістичної парадигми освіти; 2) <i>інформаційні середовища</i> - виконують комунікативну функцію освітньої культури і спрямовані передачу цінностей, в тому числі, етнокультурних між поколіннями; 3) <i>екологічні середовища</i> - виконують адаптаційну функцію до умов (географічних, кліматичних) і залежать від домінуючих в певному типі культури психофізіологічних характеристик людини [22].
А. Артюхіна	За педагогічними функціями: – дидактичне; – педагогічне; – виховне; – особистісно-розвиваюче; – освітнє. За видом навчально-виховного закладу: – середовище дошкільного закладу; – середовище школи (гімназії, ліцею); – середовище коледжу; – середовище вищого навчального закладу і т.д. [12]
Я. Корчак	Виховне середовище: 1) догматичне - характеризується переважанням авторитарних методів управління і виховання, прихильністю жорсткої дисципліни, культом зовнішнього порядку і сталих традицій; 2) ідейне середовище, у якому формується особистість, що характеризується активністю освоєння і перетворення навколишнього світу, високою самооцінкою, відкритістю та свободою своїх суджень і вчинків; 3) середовище безтурботного споживання, у якому виховується особистість з життєвою пасивністю, нездатністю до напруження і боротьби; 4) середовище успіху і кар'єри, у якому виховується активна, але залежна людина [102].
В. Ясвін	1) догматичне середовище - гарантує відтворення слухняного і смиренного народу, що є ідеальним об'єктом для авторитарного управління; 2) безтурботне середовище - складається в таких освітніх установах (або у окремих вчителів), де доброзичливе, «душевне» ставлення до учнів не підкріплюється відповідною вимогливістю; де перед школярами не ставляться важкі завдання і нові перспективи, не стимулюється необхідна для їх особистісного розвитку напруга духовних, інтелектуальних і фізичних сил; 3) кар'єрне середовище - більш орієнтоване на різні зовнішні прояви, ніж на внутрішній зміст освітнього процесу; 4) творче середовище - характеризується високою внутрішньою мотивованістю діяльності, яка супроводжується емоційним підйомом, позитивним, оптимістичним настроєм [298, с. 14]

Джерело: Складено автором на основі [69].

Освітнє середовище професійно-технічного навчального закладу будемо розуміти як простір взаємодії адміністрації навчального закладу, викладачів та майстрів виробничого навчання, учнів, батьків, соціальних партнерів. На нашу думку, найбільш сприятливим освітнім середовищем для формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ є творче та інформаційне. У нашому дослідженні ми вже зазначали, що особистісні якості майбутнього агента з організації туризму відіграють важливу роль у їхній професійній діяльності. Так, людина, яка працює у сфері туризму, повинна вирізнятися високим рівнем загальної культури, бути толерантною, врівноваженою, привітною, творчо підходити до виконання посадових обов'язків. Професійний успіх майбутнього агента з організації туризму забезпечуватиме внутрішня мотивація, бажання професійного самовдосконалення та фахового зростання. Проведені нами наукові розвідки дають підставу стверджувати, що саме в умовах творчого освітнього середовища формуються особистісні, психологічні, морально-етичні якості, необхідні для подальшої успішної професійної діяльності працівника туристичної галузі. Обґрунтування використання інформаційного освітнього середовища для формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму зумовили два чинники:

- 1) інтеграція цифрових технологій у навчально-виховний процес;
- 2) використання засобів ІКТ в організації роботи підприємств туристичної діяльності.

Безперечно, в умовах інформаційного суспільства змінюються форми та методи навчання. Інформаційні та комп'ютерні технології, засоби мультимедіа наразі повсякденно використовуються у навчальному процесі. При цьому виникає необхідність об'єднання усіх навчальних інформаційних ресурсів та технологій в єдине середовище з вільним доступом до нього усіх учасників навчально-виховного процесу.

Для нашого подальшого дослідження приймемо за основу два визначення інформаційного освітнього середовища. Відповідно до О. Ільченко, «інформаційно-освітнє середовище – це системно організована сукупність інформаційного, технічного, навчально-методичного забезпечення, що нерозривно пов'язана з людиною як суб'єктом освітнього процесу» [84]. Таке середовище, зазвичай, має свою структуру і вміщує навчальні, дидактичні та методичні матеріали для учнів та педагогічних працівників, а також електронні навчально-методичні комплекси за певним напрямом підготовки. Окрім того, для нашого подальшого дослідження вважаємо за потрібне зупинитися на трактуванні інформаційно-освітнього середовища як педагогічної системи, наданого Л. Коношевським та О. Коношевським, які зазначають, що ІОС «об'єднує в собі інформаційні освітні ресурси, комп'ютерні засоби навчання, засоби управління навчальним процесом, педагогічні прийоми, методи і технології, направлені на формування інтелектуально-розвиненої соціально-значущої творчої особистості, що володіє необхідним рівнем професійних знань, умінь і навичок» [188, с. 49].

Саме тому в умовах інформатизації освіти використання ІОС стає необхідною умовою підготовки фахівців будь-якого напрямку, а особливо – сфери туризму. Адже, як ми вже наголошували, уся професійна діяльність майбутнього агента з організації туризму пов'язана з опрацюванням інформаційних ресурсів. Майбутній агент з організації туризму повинен мати чітко сформовані навички роботи в інформаційному середовищі. На наш погляд, робота в інформаційно-освітньому середовищі розширює практику використання інформаційних технологій майбутніми кваліфікованими робітниками сфери туризму. Запропоноване нами інформаційно-освітнє середовище для підготовки майбутніх агентів з організації туризму передбачає реалізацію комплексу умов для формування інформаційно-аналітичної компетентності, інтегрування практичних завдань для

відпрацювання фахових умінь учнів в області інформаційних технологій, виконання самостійних завдань з реалізації здобутих знань.

Навчальний процес із використанням інформаційного освітнього середовища представлено на рис. 2.6.

Рис. 2.6. Модель навчального процесу з використанням інформаційного освітнього середовища

Джерело: За матеріалами [188].

Навчальний процес з використанням інформаційного освітнього середовища передбачає роботу з такими складовими:

- 1) підручники, посібники, власні проекти, Інтернет-ресурси (умови індивідуальної траєкторії навчання);
- 2) інформаційні банки дисципліни, що постійно оновлюються (електронні підручники і посібники, демонстрації, тестові й інші завдання, зразки виконаних проектів);
- 3) модульний принцип побудови курсів дисциплін і діяльність рефлексії суб'єктів навчального процесу (необхідна педагогічна умова функціонування особистісно-розвиваючого інформаційного освітнього середовища вищого навчального закладу, заснована на високій інформаційній культурі викладачів та учнів);

- 4) модульно-рейтингова педагогічна технологія (засіб оптимізації навчального процесу, адаптованого до особистісних особливостей учнів);
- 5) упровадження творчих проектів, у тому числі колективних;
- 6) учнівські науково-практичні конференції, публічний захист творчих проектів і представлення результатів своєї діяльності в мережі Інтернет (засіб формування рефлексійних і комунікаційних навичок).
- 7) автоматизована система контролю знань (полегшує працю викладача і сприяє відкритості й об'єктивності оцінювання знань учнів);
- 8) вибір інформаційного ресурсу (оптимальне поєднання електронних і традиційних навчальних ресурсів) [188, с. 51-52].

Запропонована модель навчального процесу з використанням інтегрованого освітнього середовища сприяє формуванню теоретичних знань та практичних навичок, необхідних у подальшій професійній діяльності майбутніх агентів з організації туризму.

Як ми вже вказували, важливе значення у формуванні інформаційно-аналітичної компетентності відіграють імітаційні методи навчання. Саме вони наближають учнів до умов професійної реальності. Одним з імітаційних методів навчання, що реалізуються через інформаційно-освітнє середовище, є навчання в умовах навчально-тренувальної фірми. Прикладом навчально-тренувальної фірми для підготовки майбутніх агентів з організації туризму є віртуальна туристична агенція «Фата-моргана» (<http://fatamorganavpu.at.ua/>), розроблена викладачами та майстрами виробничого навчання ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг».

В умовах навчально-тренувальної фірми майбутні агенти з організації туризму можуть відпрацьовувати навички складання туристичних маршрутів, виконувати онлайн-пошук турів, ділитися корисною інформацією з колегами та споживачами туристичних послуг, розміщувати статті про туризм. Сайт віртуальної туристичної агенції вміщує такі пункти меню: «Головна сторінка», «Про нас», «Наші тури», «Онлайн-пошук турів», «Галерея», «Каталог статей», «Корисна інформація». Посилання на даний

ресурс розміщено на сайті навчального закладу (<http://vvvpusp.ho.ua/>), що забезпечує можливість вільного доступу в умовах освітнього середовища.

Важливою складовою моделі навчального процесу з використанням інтерактивного освітнього середовища є навчальні матеріали. В умовах інформаційного середовища доступ до таких матеріалів відбувається в режимі онлайн. Навчальні матеріали, розміщені на веб-ресурсах, повинні вміщувати навчальні плани та програми з вивчення окремих дисциплін, методичні рекомендації для викладачів та учнів, електронні підручники, посібники, презентації, навчально-методичні комплекси.

Прикладом таких навчальних матеріалів є електронний навчально-методичний комплекс із професії «Агент з організації туризму», розроблений викладачами та майстрами Вінницького вищого професійного училища сфери послуг.

Метою його створення є забезпечення учнів з професії «Агент з організації туризму» відкритим доступом до освітніх та інформаційних фахових ресурсів на основі використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, а також полегшення роботи викладача за рахунок активного використання методичного забезпечення.

Зміст створеного електронного навчально-методичного комплексу відповідає таким вимогам:

- послайдова структуризація матеріалу;
- візуалізація за допомогою таблиць, малюнків, схем та графіків;
- наявність гнучкої системи навігації;
- використання відеозаписів.

Навчальна інформація викладена структуровано, доступний швидкий пошук усіх елементів систематизованого навчального матеріалу. Можлива самостійна робота з теоретичним матеріалом. Передбачені різні види контролю знань: вхідний, поточний, проміжний, вихідний.

Будова ЕНМК включає навчальні та методичні модулі основних дисциплін професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки з предметів:

- «Виробниче навчання»;
- «Технологія туристичного обслуговування»;
- «Технологія транспортного обслуговування в туризмі»;
- «Географія туризму»;
- «Інформаційні технології»;
- «Іноземна мова за професійним спрямуванням».

З метою формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму як допоміжний матеріал для учнів, майстрів виробничого навчання, викладачів спеціальних дисциплін та викладачів предметів «Інформатика», «Інформаційні технології в туризмі» розроблено авторський електронний засіб навчального призначення з інформаційної обробки даних в туристичній галузі. В ЕЗНП представлено навчально-методичний матеріал із тем «Системи бронювання і резервування», «Інформаційні системи менеджменту» та «Інформаційні технології в системах управління готельним комплексом».

Контент електронного засобу навчального призначення враховує індивідуальні та вікові особливості учнів. Навчальний матеріал поділено на теоретичний та практичний блоки, блоки контролю знань, умінь та навичок, які є необхідними для подальшої професійної діяльності майбутніх агентів з організації туризму. Використання ЕЗНП з інформаційної обробки даних в туристичній галузі сприяє не лише оволодінню теоретичними знаннями, а й розвиває самостійність та формує навички інформаційно-аналітичної діяльності.

Структура засобу організована таким чином, що його користувачі мають доступ в електронному варіанті до відповідних файлів з навчальним планом для учнів із професії «Агент з організації туризму» та навчальної програми із дисципліни «Інформаційна обробка даних в туристичній галузі»,

а також відповідних програм, що пов'язані з опрацюванням даних в туристичній галузі. Це, зокрема, системи бронювання «Сирена», «Експрес», «Amadeus», «Galileo», програми «Тур», «Туристський офіс», «Voyage», комплекси автоматизації готельного господарства «Kei-Hotel», «Hotels», «Dip-Pansion». Матеріал ЕЗНП розбито на окремі модулі з вивчення відповідних програм, що дає можливість поетапного засвоєння матеріалу. Зміст ЕЗНП представлено на рис. 2.7.

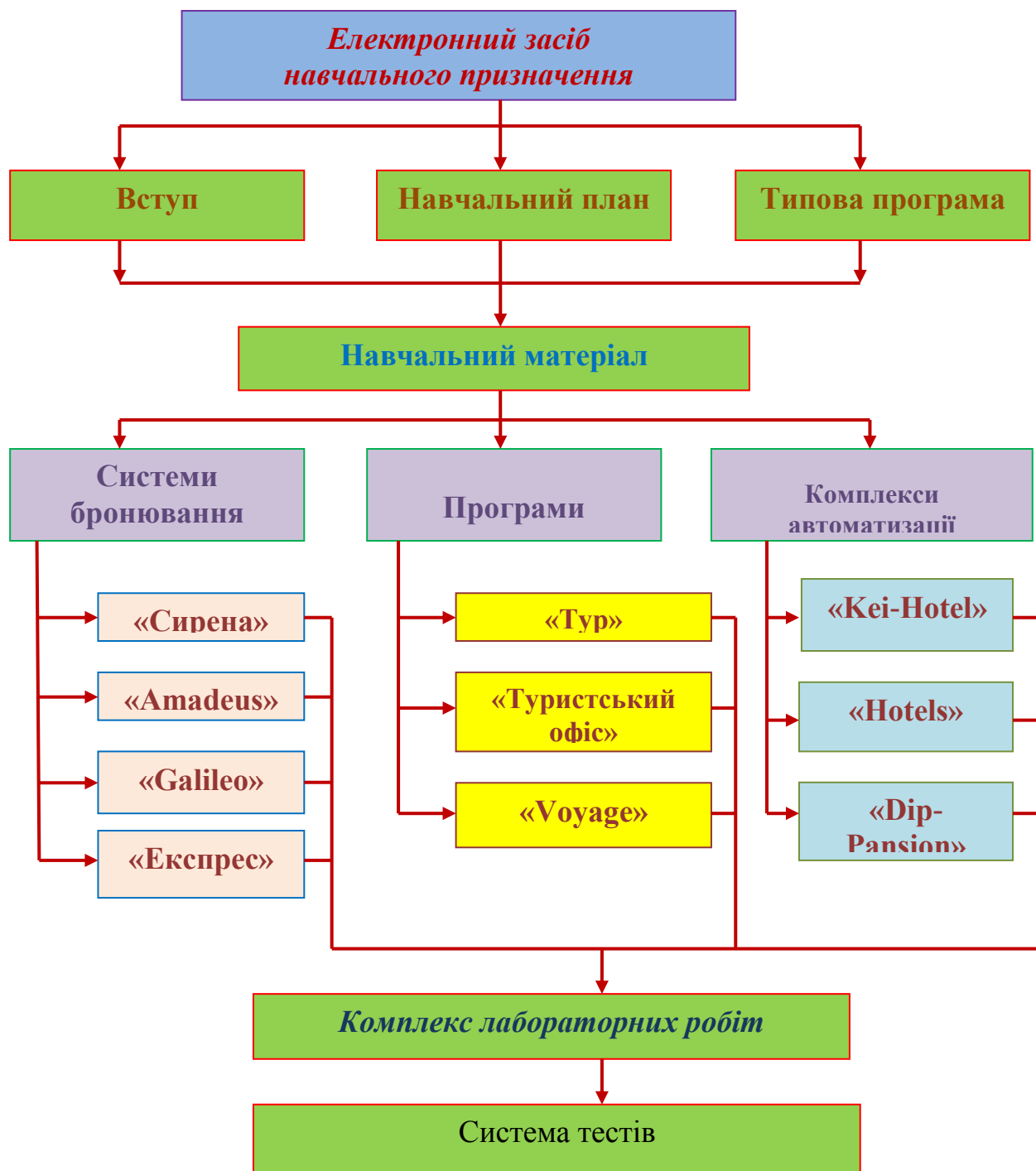

Рис. 2.7. Схема-зміст електронного засобу навчального призначення з інформаційної обробки даних в туристичній галузі

Зауважимо, що запропонована методика формування інформаційно-аналітичної компетентності буде ефективною за умови тісної співпраці навчального закладу з роботодавцями, тому її наступним етапом є *практико-орієнтований*, коли майбутні агенти з організації туризму оволодіватимуть інформаційно-аналітичною компетентністю в умовах практичної діяльності на конкретних робочих місцях.

Навчальний процес у професійно-технічних навчальних закладах передбачає обов'язкове проходження виробничої практики на підприємствах. Для майбутніх агентів з організації туризму це туристичні фірми та туристичні агентства. Проходження виробничої практики передбачає відпрацювання навичок практичної діяльності за всіма темами, засвоєння яких відбувається під час теоретичного навчання. Так як подальша професійна діяльність майбутніх агентів з організації туризму пов'язана з інформаційно-аналітичною діяльністю, учні під час практики мають змогу працювати з Інтернет-ресурсами та програмними засобами спеціального призначення, що використовуються туристичними фірмами та агентствами. На практико-орієнтованому етапі до формування інформаційно-аналітичної компетентності залучені не лише майстри виробничого навчання, а й роботодавці, що сприяє наближенню професійної підготовки вимогам ринку праці.

Таким чином, поетапне формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму дає змогу дійти висновку, що в результаті сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутні кваліфіковані робітники будуть володіти системою теоретичних знань в області інформаційних технологій, зможуть здійснювати пошук і опрацювання інформації, працювати з інформаційними ресурсами та програмними засобами з метою формування банку туристичних послуг та організації обслуговування клієнтів туризму.

Висновки до другого розділу

1. З урахуванням специфіки професійної діяльності майбутніх агентів з організації туризму нами визначено мету наукового дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах. Відповідно до мети, предмета та об'єкта дослідження окреслено основні етапи та завдання дослідження. Висунуто гіпотезу дослідження, яка полягає у припущенні, що що процес формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ стане більш результативним, якщо будуть забезпечені такі педагогічні умови: цілеспрямоване мотивування учнів до оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю; оновлення змісту дисциплін інформаційного спрямування навчальним матеріалом із професійним контекстом; застосування інноваційних методик і технологій у формуванні інформаційно-аналітичної компетентності; створення інформаційно-освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу.

2. На основі результатів аналізу основних підходів до дефініції поняття «педагогічні умови», відповідно до результатів експертного оцінювання визначено педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах, а саме: цілеспрямоване мотивування учнів до оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю; оновлення змісту дисциплін інформаційного спрямування навчальним матеріалом із професійним контекстом; застосування інноваційних методик і технологій у формуванні інформаційно-аналітичної компетентності; створення інформаційно-освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу.

З'ясовано, що мотивація займає провідну роль у формуванні професійних якостей майбутнього фахівця. Визначено особливості професійної діяльності агентів з організації туризму, серед яких – вплив інформаційних технологій. Як наслідок, майбутні агенти з організації туризму повинні мати усвідомлену мотивацію щодо ефективної роботи з інформаційними ресурсами.

Проаналізовано зміст Державного стандарту професійно-технічної освіти з підготовки майбутніх агентів з організації туризму. Доведено, що навчальні предмети «Інформатика» та «Інформаційні технології», під час вивчення яких формуються навички інформаційно-аналітичної діяльності, повинні мати професійне спрямування. При їх викладанні доцільно використовувати завдання із професійним змістом, комплекси лабораторно-практичних робіт за професійним напрямом, працювати з веб-ресурсами туристичних фірм. Окрім того, визначено, що формуванню інформаційно-аналітичної компетентності сприяє використання інноваційних методик і технологій у навчальному процесі та створення інформаційно-освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу.

3. Відповідно до завдань дослідження розроблено модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, яка являє собою цілісну систему із функціонально значущими елементами і містить *нормативно-цільовий, методологічний, організаційно-змістовий, діагностично-результативний блоки*.

У нормативно-цільовому блоці описуються нормативні документи, відповідно до яких відбувається підготовка майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ, вимоги соціального замовлення, мета, наукові підходи та дидактичні принципи щодо формування інформаційно-аналітичної компетентності.

В організаційно-змістовому блоці розкривається структура інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, наводиться перелік педагогічних умов, що забезпечують її

формування, описуються форми, методи і засоби формування інформаційно-аналітичної компетентності.

Діагностично-результативний блок вміщує критерії та показники сформованості інформаційно-аналітичної компетентності: ціннісно-мотиваційний (прагнення до досягнення високого рівня професійної компетентності; налаштованість на успіх у професійній кар'єрі; сформованість особистісних та професійних цінностей); когнітивний (базові знання в галузі комп'ютерної техніки; знання інформаційних технологій у галузі туризму; система знань з аналітики), операційно-діяльнісний (володіння навичками та вміннями роботи з ІКТ; уміння здійснювати пошук інформації; уміння аналітично опрацьовувати інформацію).

Розроблено авторську методику поетапного формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, в основі якої лежить компетентнісний підхід. Запропонована методика поєднує індивідуальні, групові, індивідуально-групові форми роботи з учнями, традиційні (словесні, наочні, практичні) та інноваційні (ділові ігри, імітаційні, метод проектів, аналіз ситуацій) методи навчання. Описано впровадження навчально-методичного комплексу з формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, який включає навчальну програму факультативного курсу з інформаційних технологій, електронний засіб навчального призначення з інформаційного опрацювання даних в туристичній галузі, методичні рекомендації із формування інформаційно-аналітичної компетентності, мультимедійні презентації, тестові завдання, комплекси самостійних та лабораторно-практичних робіт).

Основний зміст розділу опубліковано в роботах автора [134; 136; 137; 138; 139; 140; 141; 142; 143; 144; 146; 149; 154; 156; 301; 302].

РОЗДІЛ 3

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА РЕЗУЛЬТАТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ АГЕНТІВ З ОРГАНІЗАЦІЇ ТУРИЗМУ У ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

3.1. Програма та загальна організація дослідно-експериментальної роботи

У нашому дослідженні ми скористалися визначенням поняття «педагогічний експеримент», яке наводить у своїх наукових працях С. Гончаренко, а саме: «Педагогічний експеримент – це загальнонауковий метод пізнання, який дає можливість одержати нові знання про причинно-наслідкові відношення між педагогічними факторами, умовами, процесами за рахунок планомірного маніпулювання однією або кількома дійсними (факторами) і реєстрації відповідних змін у поведінці об'єкта чи системи, які вивчаються» [46, с. 191]. Педагогічний експеримент як метод наукового дослідження поєднує теоретичне та емпіричне пізнання і потребує розробки програми, тобто теоретико-методологічної основи процедури дослідження.

Програма дослідно-експериментальної роботи, як правило, включає методологічний і методико-процедурний розділи, зміст яких охоплює:

- вибір теми наукового дослідження;
- постановку проблеми, яка зумовлює необхідність проведення дослідження;
- визначення об'єкта і предмета дослідження;
- опис мети дослідження;
- формулювання завдань дослідження;
- визначення гіпотези дослідження;
- опис методики дослідження та її етапів;
- упровадження в практику результатів дослідження [255].

Обґрунтування вибору теми наукового дослідження, постановку проблеми, визначення об'єкта і предмета дослідження нами представлено у вступі дисертації.

У наукових працях С. Гончаренка зазначається, що педагогічний експеримент має бути спрямований на перевірку достовірності педагогічних гіпотез [46, с. 191]. Гіпотеза нашого дослідження полягає у припущенні, що процес професійного становлення майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ стане більш результативним, якщо будуть створені такі педагогічні умови:

- цілеспрямоване мотивування учнів до оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю;
- оновлення змісту дисциплін інформаційного спрямування навчальним матеріалом із професійним контекстом;
- застосування інноваційних методик і технологій у формуванні інформаційно-аналітичної компетентності;
- створення інформаційно-освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка результативності педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах.

Експериментальне дослідження із формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ проводилося упродовж 2013-2018 рр. і включало проблемно-пошуковий, констатувальний, формувальний та узагальнювальний етапи (табл. 3.1).

Програма експериментального дослідження

Назва етапу	Зміст експериментальної роботи
<i>Проблемно-пошуковий (2013-2014 рр.)</i>	Вибір теми наукового дослідження. Постановка проблеми, що зумовлює необхідність проведення дослідження. Аналіз психолого-педагогічної, методичної, філософської літератури, нормативно-правових документів, навчально-методичного забезпечення з підготовки майбутніх агентів з організації туризму для перевірки актуальності вибраної тематики. Виявлення суперечностей. Визначення мети дослідження. Розроблення гіпотези. Постановка завдань дослідження. Визначення етапів дослідно-експериментальної роботи. Розроблення програми експерименту. Визначення експериментальної бази дослідження та загальної кількості респондентів для проведення дослідження.
<i>Констатувальний етап (2015-2016 рр.)</i>	Визначення критеріїв та показників діагностики рівнів сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах. Визначення контрольних та експериментальних груп. Діагностика та аналіз рівнів сформованості інформаційно-аналітичної компетентності у контрольних та експериментальних групах. Визначення й обґрунтування педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. Розроблення методики формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ. Проектування моделі формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ.
<i>Формувальний етап (2016-2017 рр.)</i>	Апробація методики формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ. Експериментальна перевірка результативності педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ. Діагностика та аналіз рівнів сформованості інформаційно-аналітичної компетентності у контрольних та експериментальних групах.
<i>Узагальнювальний етап (2017-2018 рр.)</i>	Кількісний і якісний аналіз результатів експерименту. Формулювання висновків. Розроблення методичних рекомендацій з формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.

Суть експерименту полягала в порівнянні кількісних показників сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ відповідно до визначених критеріїв та їх показників.

У тлумачному словнику сучасної української мови зазначається, що термін «критерій» означає «мірило» або «підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось» [29, с. 588]. Наукові дослідження вчених-педагогів значно розширюють визначення даного поняття. Зокрема, В. Курило під поняттям «критерій» розуміє «сукупність таких якостей явища, що відображають його істотні характеристики, і саме тому підлягають оцінці» [110, с. 35]. О. Локшина стверджує, що критерій – це набір якісних характеристик, які використовують для формулювання судження щодо виконання, або інструмент оцінювання [119, с. 41].

Нагадаємо, що структуру інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму ми розглядаємо як сукупність ціннісно-мотиваційного (особистісні та професійні цінності майбутнього фахівця; прагнення до підвищення рівня професійної компетентності), когнітивного (теоретичні інформаційно-аналітичні знання; технологічні інформаційно-аналітичні знання) та операційно-діяльнісного компонентів (уміння і навички використовувати ІКТ та програмні засоби; аналітичні уміння і навички).

Для оцінювання рівнів сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ нами обрано ціннісно-мотиваційний, когнітивний та операційно-діяльнісний критерії. Критерії, показники і методи оцінювання сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму представлено в табл. 3.2.

**Критерії, показники та методи оцінювання сформованості
інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з
організації туризму**

Критерії оцінювання	Показники сформованості інформаційно-аналітичної компетентності	Методи оцінювання
Ціннісно-мотиваційний	– прагнення до досягнення високого рівня професійної компетентності; – налаштованість на успіх у професійній кар'єрі; – сформованість особистісних та професійних цінностей.	– адаптований «Опитувальник мотиваційних джерел» (розроблений Д. Барбуто та Р. Сколлом, переклад О. Сидоренко); – тестова методика оцінки загального рівня інформаційної культури.
Когнітивний	– базові знання в галузі комп'ютерної техніки; – знання інформаційних технологій у галузі туризму; – система знань з аналітики.	– тести на володіння знаннями із суті інформаційно-аналітичної компетентності; – тести на володіння знаннями із суті інформаційно-аналітичної культури, її закономірностей, типів, стилів, структурних компонентів; – тестові завдання із знання інформаційних технологій в туризмі.
Операційно-діяльнісний	– володіння навичками та вміннями роботи з ІКТ; – уміння здійснювати пошук інформації; – уміння аналітично опрацьовувати інформацію.	– тести; – лабораторно-практичні роботи; – творчі завдання.

Для педагогічного дослідження нами обрано паралельний експеримент, до проведення якого було задіяно дві групи: контрольну та експериментальну. В експерименті брали участь 248 учнів.

Для визначення вибіркової сукупності ми скористалися методикою К. Отдельнової, взявши до уваги, що станом на 01.09.2015 р. кількість учнів, які навчалися за професією «Агент з організації туризму», складала 1440 чол. [159] (рис. 3.1).

Выберите требуемый **уровень значимости (α)?**

*Значение **переменной А (метод M.Bland)** составляет:* **2.58**

Выберите необходимую **мощность исследования:**

*Значение **переменной В (метод M.Bland)** составляет:* **1.64**

Укажите значение **доверительного коэффициента (t):**
(рекомендуемые значения: 2, 3 или больше)

Введите значение **предельно допустимой ошибки (Δ):**
(рекомендуемые значения: 1, 2, 5, 10)

Введите значение **минимальной клинически значимой разности показателей (δ):**
(соответствует разности средних или долей в сравниваемых группах)

Выберите **метод формирования выборки:**

*Введите **число серий (R)** в генеральной совокупности:*

*Введите значение **межгрупповой дисперсии (σ^2):***

В каких **единицах** представлены результаты исследования?

Введите численность **генеральной совокупности (N):**

Рассчитать

Формулы для расчета необходимого объема выборки:

Наименование метода	Формула для расчета	Значение при заданных условиях
Методика К.А.Отдельновой ¹	По таблице	225

Рис. 3.1. Розрахунок розміру вибірки

Як бачимо, обсяг вибірки для проведення нашого дослідження повинен складати не менше 225 осіб. Експериментальне дослідження проводилося з учнями, викладачами та майстрами виробничого навчання ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг», ДНЗ «Львівське вище професійне училище торгівлі та сфери послуг», ДПТНЗ «Криворізький навчально-виробничий центр», Волинського коледжу Національного університету харчових технологій. Для проведення експерименту було сформовано контрольні та експериментальні групи загальною кількістю по 124 особи, що відповідає репрезентативному обсягу і забезпечує достовірність висновків.

При формуванні контрольних та експериментальних груп ми скористалися методом попарного відбору, суть якого полягає у забезпеченні однакових характеристик для кожної з груп (у нашому випадку – курс навчання, стать, результативність навчання).

Результативність педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ з'ясовувалася через оцінювання рівнів її сформованості. Зокрема, визначалася різниця між рівнями сформованості інформаційно-аналітичної компетентності в контрольних та експериментальних групах на констатувальному та формувальному етапах (КГ2–КГ1, ЕГ2–ЕГ1) експерименту.

Сформованість інформаційно-аналітичної компетентності визначалася за трьома критеріями:

$$K_{IAK} = \frac{K_{ЦМ} + K_K + K_{ОД}}{3} \quad (3.1),$$

де $K_{ЦМ}$ – коефіцієнт сформованості інформаційно-аналітичної компетентності за ціннісно-мотиваційним критерієм;

K_K – коефіцієнт сформованості інформаційно-аналітичної компетентності за когнітивним критерієм;

$K_{ОД}$ – коефіцієнт сформованості інформаційно-аналітичної компетентності за операційно-діяльнісним критерієм.

Результати констатувального та формувального етапів експерименту наведено у підрозділах 3.2, 3.3.

3.2. Результати констатувального етапу експерименту та їх аналіз

Розбудову незалежної і демократичної України потрібно починати з реформування системи освіти, зокрема професійної, роль якої полягає не лише у формуванні компетентного фахівця, здатного приймати конструктивні рішення, проявляти сумлінність і компетентність у складних ситуаціях, а й вихованні духовно і морально зрілої, інтелектуально розвиненої особистості, підготовленої до життя в умовах динамічних соціальних змін, спроможної активно діяти в інформаційно-аналітичному середовищі. Зазначені соціальні вимоги детермінують суттєві зміни у цілях, завданнях, освітніх стратегіях, технологіях і підходах до підготовки фахівців у закладах професійної освіти. Насамперед, це пов'язано з розв'язанням проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності, оскільки саме ця властивість стимулює виховання активності, самостійності, ініціативності, особистісних якостей учнів.

Процес розбудови інформаційного середовища освіти, її поступова інформатизація, спрямована на задоволення освітніх, інформаційних і комунікаційних потреб учасників навчально-виховного процесу, потребує науково-методичного забезпечення, вироблення й теоретичної систематизації об'єктивних знань щодо використання інформації у діяльності закладів професійної освіти. Використання інформаційних і телекомунікаційних технологій у навчальному процесі веде до змін змісту ПО, матеріально-технічного забезпечення закладів професійної освіти, рівня професійної культури педагогічних працівників та їхньої інформаційно-аналітичної компетентності [224, с. 135.]. Варто зазначити, що інтеграція інформаційно-телекомунікаційних технологій у навчальний процес закладів освіти сприяє оптимізації педагогічної системи. Цей процес постійно вимагає значних змін у змісті, методах і прийомах навчання, способах розроблення дидактичних матеріалів. Участь викладачів у різноманітних курсах, тренінгах, вебінарах,

форумах сприятиме розвитку їхньої інформаційно-аналітичної компетентності.

Сучасна динаміка науково-технічного прогресу зумовлює швидке старіння наявних знань, а відтак, вимагає від викладачів закладів професійної освіти швидкості реагування та адаптації до нових умов, і тому знання, уміння та навички володіння інформаційними технологіями потребують постійного оновлення і переосмислення. Лише педагогічні працівники з високим рівнем інформаційно-аналітичної компетентності, глибокими предметними знаннями, вмінням використовувати інформаційно-комунікаційні технології у навчальному процесі, які готові до постійного саморозвитку, здатні допомогти учням професійно-технічних навчальних закладів стати конкурентоспроможними на сучасному ринку праці.

Для перевірки припущення про те, що усталена технологія підготовки майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ недостатньою мірою сприяє формуванню інформаційно-аналітичної компетентності, упродовж 2013-2018 років нами були проведені констатувальні (діагностичні) експериментальні дослідження.

До експериментальної роботи було залучено 248 учнів та 28 викладачів Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг», Державного навчального закладу «Львівське вище професійне училище торгівлі та сфери послуг», Державного професійно-технічного навчального закладу «Криворізький навчально-виробничий центр», Волинського коледжу Національного університету харчових технологій. Відповідно, кількість представників контрольної та експериментальної груп складала по 124 учні.

У нашому дослідженні об'єктом вимірювання є інформаційно-аналітична компетентність майбутніх агентів з організації туризму як інтегративна властивість особистості, формування якої здійснюється поетапно, за визначеною рівневою диференціацією (низький, середній, достатній і високий рівень). Відповідно до цього, маємо провести порівняння

розподілів учнів експериментальних і контрольних груп за цією характеристикою та визначитися з тим, яка з методик (експериментальна чи контрольна) є результативнішою. Варто нагадати, що, відповідно до визначених критеріїв (ціннісно-мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного), обґрунтовано такі показники оцінювання сформованості інформаційно-аналітичної компетентності:

1. Сформованість особистісних та професійних цінностей.
2. Знання інформаційних технологій у галузі туризму.
3. Система знань з аналітики.
4. Володіння навичками та вміннями роботи з ІКТ.
5. Уміння здійснювати пошук інформації.
6. Уміння аналітично опрацьовувати інформацію.
7. Прагнення до досягнення високого рівня професійної компетентності.
8. Налаштованість на успіх у професійній кар'єрі.
9. Базові знання в галузі комп'ютерної техніки.

Навіть поверхневий аналіз наведених показників свідчить про різну їхню «вагомість» у вимірюванні феномену інформаційно-аналітичної компетентності. Щоб визначити вагомість показників, у дослідженні використано метод експертної оцінки. До експертної групи було залучено шість фахівців у галузі професійної освіти: 1 доктор педагогічних наук, 1 завідувач лабораторії ІПТО НАПН України, 4 директори професійно-технічних навчальних закладів. Експертам пропонувалося попарно порівняти наведені вище показники сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. Для визначення коефіцієнтів вагомості вказаних вище показників отримані від експертів дані заносилися до таблиць-матриць та опрацьовувалися методом попарного ранжування [171, с. 165]. У таблиці 3.3 додавалися дані кожного рядка і визначався ранг показника R у загальній структурі ранжування. Показнику з найбільшим рангом присвоювався коефіцієнт «1». У табл. 3.3 найвищий ранг

[illegible]

[illegible]

Таблица 3.6

[illegible]

Таблица 3.7

[illegible]

Таблиця 3.8

**Матриця результатів оцінювання експертом № 6 вагомості
показників сформованості інформаційно-аналітичної компетентності**

№ п/п	Номер показника									Ранг	Коефіцієнт вагомості
	9	8	7	6	5	4	3	2	1		
1	1	0,5	1	1	0,5	0,5	0,5	1	-	6	0,923
2	0,5	0,5	0,5	0,5	0	0,5	1	-	0	3,5	0,538
3	1	0	0,5	0	0	1	-	0	0	2,5	0,385
4	0,5	1	0,5	0,5	1	-	1	1	1	6,5	1,000
5	0,5	1	0,5	0	-	0,5	1	0,5	0,5	4,5	0,692
6	0,5	1	0,5	-	1	0,5	1	0,5	0	5	0,769
7	0	0	-	0,5	0	0,5	1	0,5	0,5	3	0,462
8	0,5	-	1	0,5	0	0,5	0,5	0	0,5	3,5	0,538
9	-	0,5	1	0,5	0	0	0,5	0	0	2,5	0,385
R_{max}	6,5									37	

За результатами визначення коефіцієнтів вагомості показників сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму було складено матрицю (табл. 3.9), у якій подано результати обчислення коефіцієнтів вагомості показників за оцінкою кожного експерта ($P_1, P_2, P_3, P_4, P_5, P_6$). На основі отриманих даних P_i (табл. 3.9) визначалося середнє значення коефіцієнта вагомості показників сформованості професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму за формулою [171, с. 166-167]:

$$P_{icp} = \sum P_{ij}/n, \quad (3.3),$$

де n – кількість експертів, $n = 6$; i – номер показника, j – номер експерта.

На основі отриманих даних P_i (таблиця 3.9) визначалося середнє значення коефіцієнта вагомості показників сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх операторів з туризму за формулою:

$$P_{icp} = \sum P_{ij}/n, \quad (3.4),$$

де n – кількість експертів, $n = 6$; i – номер показника, j – номер експерта.

Дисперсія оцінок експертів за кожним показником визначалася за формулою для невеликої вибірки:

$$S_i = \sqrt{\sum (P_{ij} - P_{icp})^2 / (n - 1)}, \quad (3.5),$$

де n – кількість експертів; P_{ij} – коефіцієнт вагомості i -го показника на думку j -го експерта; величина $n - 1$ визначає кількість ступенів свободи, $n - 1 = 5$.

Величина довірчого інтервалу визначалася на рівні значущості 0,95 (ймовірність 95 %) за формулою:

$$V_i = t_{\phi} \times S_i / \sqrt{n}, \quad (3.6),$$

де V_i – довірчий інтервал; t_{ϕ} – коефіцієнт Стюдента, $t_{\phi} = 3,182$. Довірчі межі коефіцієнтів вагомості визначалися за такими формулами:

$$P_i^B = P_i^{cp} + V_i, \quad (3.7),$$

$$P_i^H = P_i^{cp} - V_i, \quad (3.8),$$

де P_i^B і P_i^H – відповідно верхня й нижня довірчі межі коефіцієнтів вагомості показників.

Таблиця 3.9

Матриця результатів визначення коефіцієнтів вагомості показників, дисперсій та довірчих інтервалів

№ п/п	P_1	P_2	P_3	P_4	P_5	P_6	P_{icp}	S_i	V_i	P_i^B	P_i^H
1	1,00	1,00	1,00	0,92	1,00	0,92	0,97	0,33	0,09	0,89	0,83
2	0,54	0,62	0,62	0,54	0,46	0,54	0,55	0,14	0,11	0,57	0,49
3	0,38	0,38	0,23	0,38	0,46	0,38	0,37	0,30	0,1	0,56	0,35
4	0,92	0,92	0,85	1,00	0,77	1,00	0,91	0,34	0,11	0,88	0,76
5	0,77	0,85	0,85	0,69	0,69	0,69	0,76	0,24	0,12	0,81	0,61
6	0,62	0,62	0,69	0,77	0,69	0,77	0,69	0,23	0,06	0,55	0,42
7	0,46	0,38	0,46	0,46	0,62	0,46	0,47	0,16	0,1	0,66	0,45
8	0,46	0,54	0,54	0,54	0,46	0,54	0,51	0,17	0,16	0,62	0,51
9	0,54	0,38	0,46	0,38	0,54	0,38	0,45	0,27	0,09	0,49	0,44

Аналіз табл. 3.9 свідчить, що експерти визнали найбільш вагомим показник «Сформованість особистісних та професійних цінностей», коефіцієнт вагомості якого – 0,97. Позиція експертів не викликає сумнівів: сформованість особистісних та професійних цінностей є визначальним фактором професійного вдосконалення, бажання підвищувати рівень професійної майстерності.

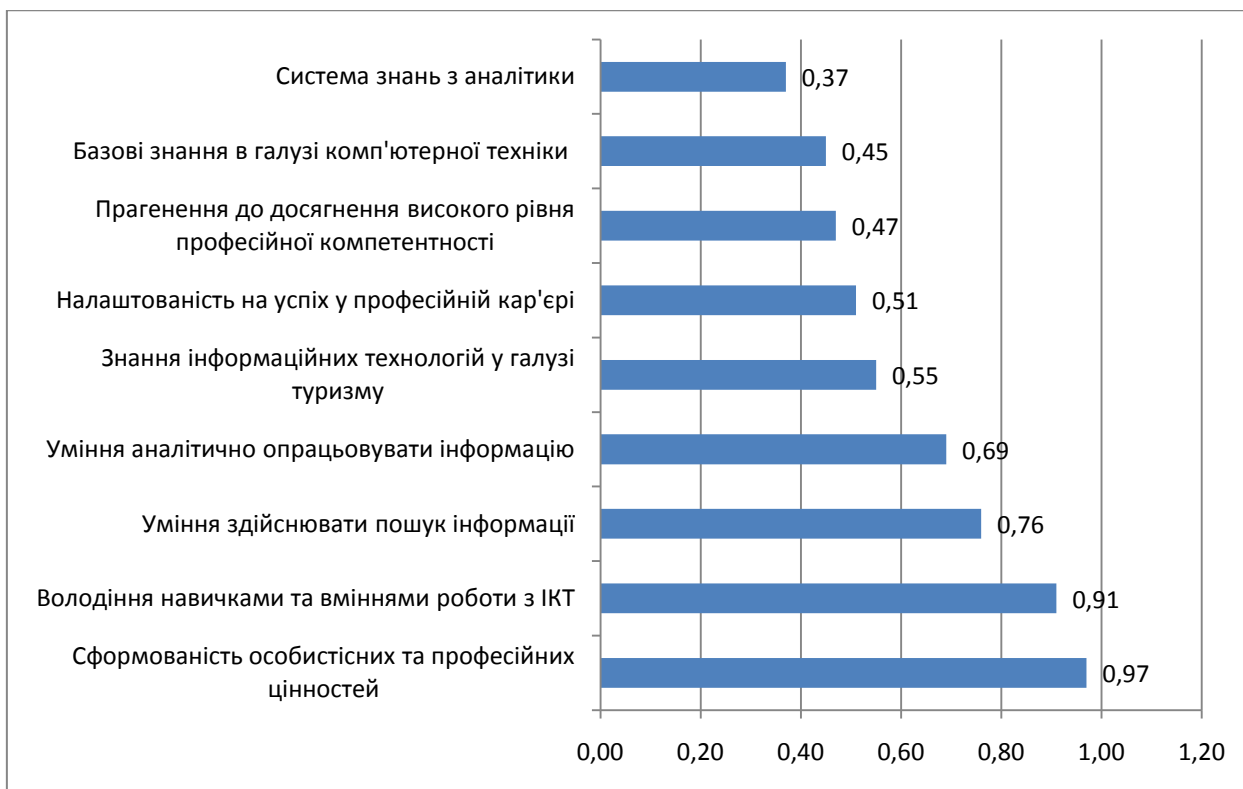

Рис. 3.2. Ранжований ряд коефіцієнтів вагомості показників сформованості інформаційно-аналітичної компетентності

Одним з істотних показників сформованості інформаційно-аналітичної компетентності є сформованість особистісних та професійних цінностей, володіння навичками та вмінням роботи з ІКТ, уміння здійснювати пошук інформації.

Зважаючи на цей факт, серед учнів було проведено опитування, яке передбачало ранжування мотивів оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю, зокрема:

Навчаюся, щоб розвивати вміння орієнтуватися в інформаційних потоках.

Навчаюся, щоб опановувати практичні способи роботи з інформацією.

Прагну розвивати вміння, що дають змогу обмінюватися інформацією за допомогою сучасних технічних засобів.

Прагну стати активним суб'єктом навчальної діяльності, що сприяє усвідомленому засвоєнню знань.

Прагну активізувати пізнавальну діяльність.

Бажаю поліпшити рівень володіння отриманою інформацією.

Хочу заощаджувати час при пошуку та обробці інформації.

Прагну сформувати технічний світогляд.

Прагну передбачати можливості активного самоконтролю в комп'ютерних технологіях.

Прагну відвідувати уроки з використанням інноваційних форм (урок-конференція, урок-екскурсія, переговори, зустріч, «круглий стіл», стимуляційні тренінги).

Прагну до колективної (групової) форми обговорення навчальної діяльності (ділове листування через e-mail, спілкування з допомогою Skype, Chat та ін.).

Прагну розвивати здатність вибирати різні типи інформаційних джерел (брошури, буклети, сайти, блоги, веб-сторінки, інформаційні бази тематичних матеріалів, аудіо/відео матеріали тощо) відповідно до типу вирішуваної задачі.

При розробці анкети враховувались такі критерії:

- зрозумілість формулювань, відсутність складних термінів;
- коректність формулювань по відношенню до особистості респондента;
- зрозумілість респондентам методики ранжування.

Крім того, враховувались такі вимоги до опитування, як: анонімність; створення та підтримка мотивації учнів до участі в опитуванні упродовж всього дослідження; виключення впливу послідовності питань та ін. Учням пропонувалося оцінити «значущість» того чи іншого мотиву таким чином: найвищим балом («12») відзначався мотив, який, на думку респондента, найбільше впливає на успішність оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю; за умови, що мотив не спонукає до навчання, йому присвоюється найнижчий бал – «1».

Проаналізуємо результати ранжування мотивів учнів щодо оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю (табл. 3.10.).

Таблиця 3.10

Результати ранжування мотивів учнів в оволодінні інформаційно-аналітичною культурою

№ п/п	Мотиви	Середній бал	Місце
1	Вчуся, щоб розвивати вміння орієнтуватися в інформаційних потоках	1,99	12
2	Заощадження часу при пошуку та обробці інформації	8,21	6
3	Передбачені в комп'ютерних технологіях можливості активного самоконтролю	9,72	4
4	Активізувати пізнавальну діяльність	2,67	11
5	Колективна (групова) форма діяльності (ділове листування через e-mail, спілкування з допомогою Skype, Chat та ін.)	10,21	2
6	Вчуся, щоб опановувати практичні способи роботи з інформацією	4,99	10
7	Поліпшення рівня володіння отриманою інформацією	7,92	7
8	Інноваційні форми організації занять (урок-конференція, урок-екскурсія, переговори, зустріч, «круглий стіл», стимуляційні тренінги)	9,95	3
9	Формування технічного світогляду	8,45	5
10	Прагну розвивати вміння, що дають змогу обмінюватися інформацією за допомогою сучасних технічних засобів	6,24	8
11	Здатність вибирати різні типи інформаційних джерел (брошури, буклети, сайти, блоги, веб-сторінки, інформаційні бази тематичних матеріалів, аудіо/відео матеріали тощо) відповідно до типу вирішуваного завдання	11,75	1
12	Стати активним суб'єктом навчальної діяльності, що сприяє усвідомленому засвоєнню знань	5,42	9

Для унаочнення результатів дослідження мотивації оволодіння учнями інформаційно-аналітичною компетентністю нами побудовано гістограму (рис. 3.3).

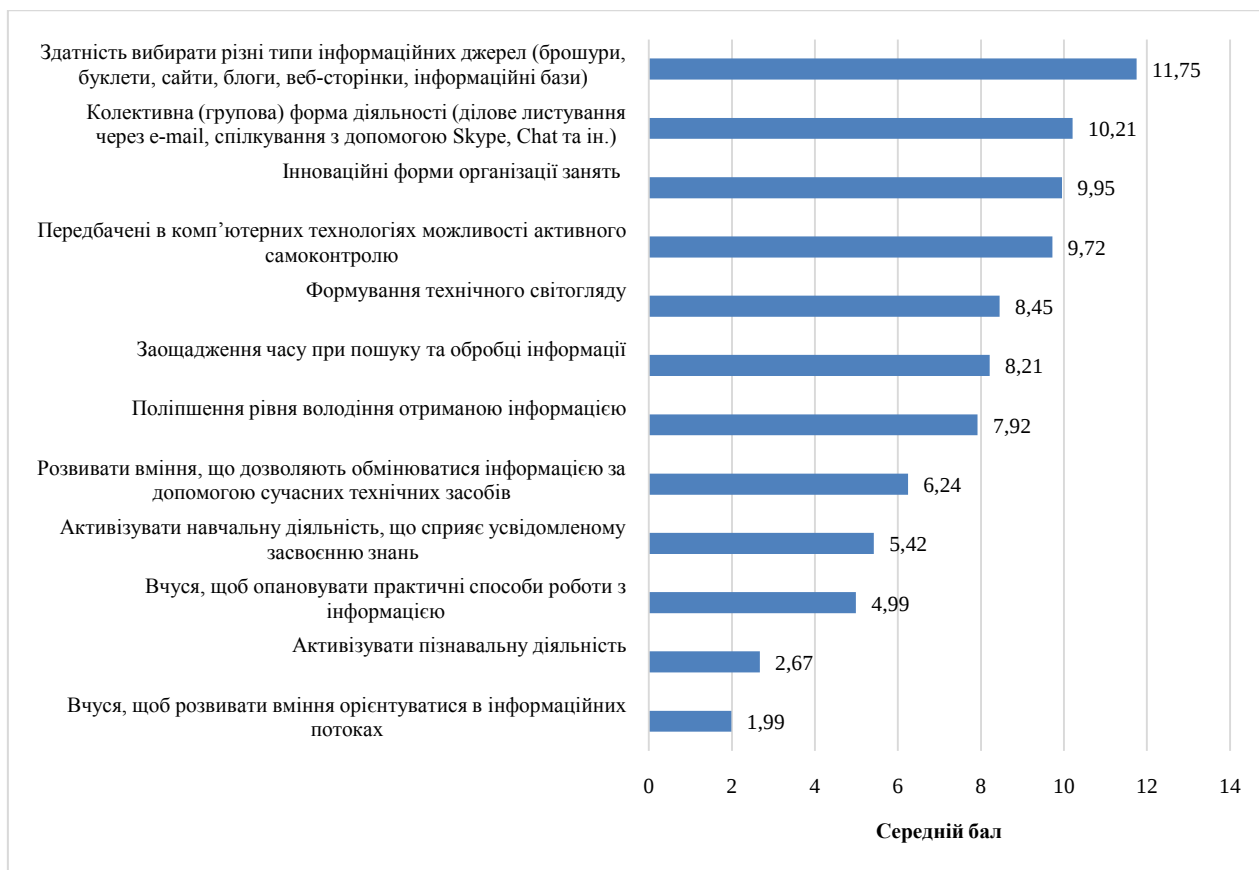

Рис. 3.3. Ранжування мотивів учнів в опануванні інформаційно-аналітичною компетентністю, в балах

На основі аналізу даних таблиці 3.10 та рис. 3.3 можна визначити найважливіші мотиви, які, на думку опитаних, мають найбільший вплив на успішність оволодіння учнями інформаційно-аналітичними знаннями. Як видно з результатів опитування, перші місця займають вузькоутилітарні мотиви: здатність вибирати різні брошури, буклети, сайти, блоги, веб-сторінки, інформаційні бази задля вирішення конкретного завдання; ділове листування через e-mail, спілкування з допомогою Skype, Chat; інноваційні форми організації занять. Принагідно зазначимо, що вказані мотиви успішної навчально-пізнавальної діяльності досить значущі для учнів: середній бал знаходиться в межах від 9,8 до 12,00, а середній бал мотиву «Здатність вибирати різні буклети, сайти, блоги, веб-сторінки, інформаційні бази тематичних матеріалів, аудіо/відео матеріали відповідно до типу вирішуваної задачі» найбільший – 11,75, при цьому 70 % респондентів продемонстрували досить високу єдність думок, оцінивши цей мотив на «12 балів».

Той факт, що останні місця в системі ранжування зайняли мотиви «вчуся, щоб розвивати вміння орієнтуватися в інформаційних потоках» та «активізація навчально-пізнавальної діяльності», що отримали 1,99 та 2,67 балів, відповідно, на нашу думку, пояснюється тим, що існуюча технологія підготовки майбутніх агентів з організації туризму недостатньо залучає учнів до продуктивної інформаційно-аналітичної роботи, а в системі способів навчальної роботи домінують репродуктивні методи оволодіння знаннями. Природно, що така організація навчально-виховного процесу не сприяє формуванню потреб учнів у самовдосконаленні, самостійному оволодінні знаннями про сучасну туристичну інфраструктуру, не забезпечує необхідний розвиток професійного та інформаційного потенціалу майбутнього агента з організації туризму.

Спостереження свідчать, що сучасна система підготовки майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах не повною мірою відповідає вимогам часу. Концептуальні положення нашого дослідження передбачають врахування цієї особливості як в аспекті постійного оновлення змісту навчання, підвищення кваліфікації викладачів, так і в забезпеченні інтеграції професійної освіти, науки та виробництва.

Констатуючі дослідження переконують, що лише професійно компетентний, обізнаний із сучасною психолого-педагогічною теорією, засобами ІТ-технологій викладач спроможний систематично підкріплювати в учнів мотивацію до ґрунтовного оволодіння професійними знаннями, вміннями і навичками на засадах формування інформаційно-аналітичної компетентності учнів.

У нашому дослідженні наголошена особливість враховувалася через організацію роботи семінарів підвищення педагогічної майстерності викладачів та майстрів виробничого навчання груп першого курсу. Варто вказати на існування нагальної потреби вирішення проблеми забезпечення закладів професійної освіти сучасною технікою та передовим програмним забезпеченням. Означені особливості формування інформаційно-аналітичної

компетентності суб'єктів навчально-виховного процесу майбутніх агентів з організації туризму враховувались нами при проведенні формувального експерименту, результати якого висвітлені в наступному підрозділі.

3.3. Аналіз результатів формувального етапу експерименту

У нашому дослідженні ми висунули гіпотезу про те, що забезпечення виокремлених педагогічних факторів і умов формування інформаційно-аналітичної компетентності взаємодії зумовить підвищення ефективності оволодіння учнями професійними знаннями, уміннями і навичками. Формувальний експеримент був проведений задля перевірки цієї гіпотези, уточнення вихідних теоретичних положень і конкретизації методики.

Мета формувального експерименту полягала у перевірці результативності педагогічних умов через апробацію авторської методики.

Згідно з програмою дослідження визначено такі завдання експериментальної роботи:

- сформувати експериментальні і контрольні групи як випадкові й незалежні вибірккові підмножини;
- запровадити методику формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму на експериментальному масиві учнів;
- оцінити ефективність традиційної й експериментальної методики професійної підготовки учнів, підтвердити або спростувати положення про те, що професійна підготовка учнів при запровадженні методики формування інформаційно-аналітичної компетентності забезпечує більш глибоке і усвідомлене оволодіння знаннями, уміннями й навичками, розвиває мотивацію до обраного фаху, створює передумови для успішної майбутньої професійної діяльності у сфері туризму;

– уточнити методику з позиції ефективного формування інформаційно-аналітичної компетентності.

Експериментальній організації навчально-виховного процесу були властиві такі ознаки:

– орієнтація на індивідуальні особливості, пізнавальні здібності та практичні уміння і навички учнів при відборі змісту навчального матеріалу та методів і форм навчання проблемного характеру;

– педагогічне стимулювання формування пізнавальних потреб та мотивів навчальної діяльності;

– професійна спрямованість навчальної діяльності;

– цілеспрямоване формування творчого освітнього середовища спрямованого на розвиток інформаційно-аналітичних умінь і навичок.

Дослідження проводились на базі ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг», ДНЗ «Львівське вище професійне училище торгівлі та сфери послуг», ДПТНЗ «Криворізький навчально-виробничий центр», Волинського коледжу Національного університету харчових технологій. Формування контрольних та експериментальних груп виконувалось методом попарного відбору. На першому етапі відбору досліджуваних, кількість осіб було розподілено за ознакою «курс навчання», а згодом у кожній підгрупі формувалися пари за такими ознаками: стать, результативність навчання. Планування формувального експерименту показано в табл. 3.11.

Таблиця 3.11

Планування експерименту із двома факторами

Фактор А (система організації навчання)	Фактор В (групи)
Традиційна (1)	Контрольні групи
Експериментальна (2)	Експериментальні групи

У контрольних групах при традиційній системі навчання переважно застосовувалися репродуктивні форми навчання. Самостійні роботи передбачали відтворення певних дій за інструкцією, а практичні заняття

спонукали учнів спостерігати за виконанням технологічних операцій, відповідати на заздалегідь поставлені запитання, виконувати завдання за схемою, розміщеною у підручнику чи навчальному посібнику.

Учні експериментальної групи завчасно готувалися до уроків, основними видами яких були: **урок-візуалізація** з віртуальною формою подання навчального матеріалу за допомогою технічних засобів навчання або аудіо-/відеотехніки; **урок-екскурсія**, під час якої відбувався виїзд безпосередньо на бази практики, у центри розробки новітніх інформаційних технологій тощо; **урок із застосуванням техніки зворотнього зв'язку**. Також учні мали можливість самостійно обирати завдання під час практичних занять. Вони постійно залучалися до вирішення виробничих ситуацій, які за змістом були проблемними. Крім того, учні експериментальних груп та викладачі, що працювали з ними, брали участь в роботі тренінгів та вебінарів.

Орієнтуючись на підходи дослідників до проблеми визначення ефективності педагогічних систем та на теоретично обґрунтовану нами структуру інформаційно-аналітичної компетентності, ми виокремили три її критерії: ціннісно-мотиваційний, когнітивний, операційно-діяльнісний. Враховуючи те, що наведені критерії (характеристики) описують окремі сторони інформаційно-аналітичної компетентності, їх потрібно було представити кількісно, як параметри.

Сформованість інформаційно-аналітичної компетентності за ціннісно-мотиваційним критерієм вимірювалась адаптованим «Опитувальником мотиваційних джерел» (розробленим Д. Барбуто та Р. Сколлом, переклад О. Сидоренко) та тестовою методикою оцінки загального рівня інформаційної культури. Середні показники за цим критерієм представлені в таблиці 3.12.

Таблиця 3.12

**Середні показники сформованості інформаційно-аналітичної
компетентності за особистісно-ціннісним критерієм**

Етапи		Групи	
		КГ	ЕГ
Після констатувального етапу експерименту	На думку викладачів	2,71	2,58
	Самооцінка учнів	2,44	2,67
Після формувального етапу експерименту	На думку викладачів	2,85	4,15
	Самооцінка учнів	2,45	4,31

Рівень сформованості інформаційно-аналітичної компетентності за когнітивним критерієм оцінювався нами за допомогою тесту на володіння знаннями суті інформаційно-аналітичної культури, її закономірностей, типів, стилів, структурних компонентів, тестових завдань з інформаційних технологій у туризмі. Визначався рівень володіння цими знаннями в учнів досліджуваних груп як методом самооцінювання, так і за оцінками їхніх викладачів (табл. 3.13).

Таблиця 3.13

**Середні показники сформованості інформаційно-аналітичної
компетентності за когнітивним критерієм**

Етапи		Групи	
		КГ	ЕГ
Після констатувального етапу експерименту	На думку викладачів	1,83	1,37
	Самооцінка учнів	2,78	2,91
Після формувального етапу експерименту	На думку викладачів	1,86	4,02
	Самооцінка учнів	2,75	4,17

Середня оцінка для учнів контрольної групи при першому замірі становила 1,83, експериментальної групи – 1,37, оцінка викладачів контрольної та експериментальної групи складала, відповідно, 2,78 і 2,91 за п'ятибальною шкалою. При повторному тестуванні учнів контрольної групи середня оцінка досягла рівня 1,86, в експериментальній групі – 4,02. Оцінка викладачів, що працюють зі студентами контрольної групи – 2,75, в експериментальній – 4,07.

Для оцінки оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю за операційно-діяльнісним критерієм, за допомогою якого визначаються вміння забезпечувати комплексне обслуговування, спрямованого на задоволення потреб клієнтів туристичної індустрії із професійним застосуванням сучасних інформаційно-комунікативних технологій з метою створення нових видів туристичного продукту і туристичних послуг, ми використовували тести, лабораторно-практичні роботи, творчі завдання. Середні показники опитувань респондентів за цим критерієм містяться в таблиці 3.14.

Таблиця 3.14

Середні показники сформованості інформаційно-аналітичної компетентності за операційно-діяльнісним критерієм

Етапи		Групи	
		КГ	ЕГ
Після констатувального етапу експерименту	На думку викладачів	2,98	3,03
	Самооцінка учнів	2,94	3,06
Після формульовального етапу експерименту	На думку викладачів	3,16	4,22
	Самооцінка учнів	3,04	4,27

Оцінка статистичної значущості різниці середніх показників сформованості інформаційно-аналітичної компетентності учнів виконувалася за допомогою t-критерію Стюдента. Середнє значення компонентів серед представників контрольної групи після констатувального етапу експерименту становить $2,613 \pm 0,192$. Після формульовального етапу експерименту – $2,685 \pm 0,212$. Число ступенів свободи (f) дорівнює 5. Парний t-критерій Стюдента дорівнює 1,970. Оскільки критичне значення t-критерію Стюдента при даному числі ступенів свободи становить 2,571, $t < t_{\text{крит}}$, то зміни компонентів інформаційно-аналітичної компетентності серед представників контрольної групи статистично незначимі ($p = 0,120159$).

Середнє значення компонентів інформаційно-аналітичної компетентності серед представників експериментальної групи після

констатувального експерименту становить $2,603 \pm 0,284$, після формувального експерименту – $4,190 \pm 0,046$. Число ступенів свободи (f) дорівнює 5. Парний t -критерій Стюдента дорівнює 6,393. Критичне значення t -критерію Стюдента при даному числі ступенів свободи становить 2,571, що дає нам змогу стверджувати: $t > t_{\text{крит}}$, відтак, зміни компонентів інформаційно-аналітичної компетентності серед представників експериментальної групи статистично значущі ($p = 0,003073$).

Середні показники сформованості інформаційно-аналітичної компетентності за трьома критеріями відображені в табл. 3.15 та на рис. 3.4.

Таблиця 3.15

Середні показники сформованості інформаційно-аналітичної компетентності

Етапи		Групи	
		КГ	ЕГ
Після констатувального експерименту	На думку викладачів	2,51	2,33
	Самооцінка учнів	2,72	2,88
Після формувального експерименту	На думку викладачів	2,62	4,13
	Самооцінка учнів	2,75	4,25

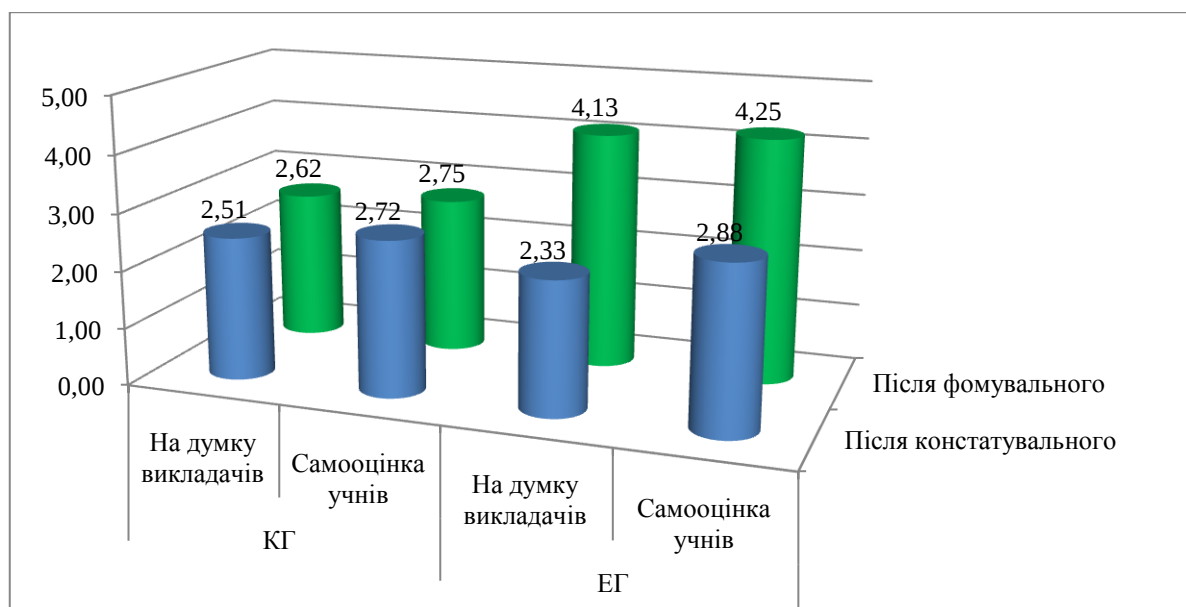

Рис. 3.4. Середні показники сформованості інформаційно-аналітичної компетентності учнів

Згідно величини середнього показника сформованості інформаційно-аналітичної компетентності за трьома критеріями здійснювалася рівнева диференціація учасників експерименту: 0 – 2,49 – низький рівень, 2,50 – 3,49 – середній рівень, 3,50 – 4,49 – достатній, 4,50 – 5,00 – високий рівень. Відсотковий розподіл за рівнем сформованості інформаційно-аналітичної компетентності представлений в табл. 3.16.

На узагальнювальному етапі експерименту була проведена оцінка знань, умінь та навичок учнів досліджуваних груп. Оцінювання виконувалось за 100-бальною шкалою. Доцільно наголосити, що перед опитуванням навчальні тести перевірялися двома шляхами: експертною оцінкою та порівнянням результатів тестування з іншими видами атестації. До експертної оцінки залучалися викладачі, фахівці у сфері ІТ та учні, які, на думку викладачів, були здатними виконати контрольне завдання найвищого рівня. Час для виконання тестових завдань був фіксований, усувалися зауваження (неточності, помилки, недоречності тощо). Встановлено, що в експериментальних групах середня оцінка успішності становила 88,65 бала, а в контрольних – 75,02 (різниця складає 13,63 бали).

Таблиця 3.16

Відсотковий розподіл учнів за рівнем сформованості ІАК

Рівень	Контрольні групи		Експериментальні групи	
	Після констатувального етапу експерименту	Після формульовального етапу експерименту	Після констатувального етапу експерименту	Після формульовального етапу експерименту
Високий	6%	7,4%	9%	31%
Достатній	12%	15%	18%	29%
Середній	51%	50%	49%	36%
Низький	31%	27,6%	24%	4%

Відсотковий розподіл учнів контрольних і експериментальних груп дає нам змогу констатувати, що до запровадження експериментальної методики найбільшою є та частка учнів, які опанували вміння інформаційно-аналітичної діяльності на середньому рівні (від 49% до 51%), причому, вона є більшою в учнів контрольних груп. На другому місці – учні, що мають

низький рівень сформованості інформаційно-аналітичної компетентності – 24% та 31% в експериментальних та контрольних групах, відповідно. Решта учнів має достатній рівень (від 12% до 18%). Частка учнів з високим рівнем представлена в розподілі від 6% до 9%.

Після експерименту в контрольних групах не відбулося істотних змін в розподілі. В експериментальних групах значно зменшилася частка учнів, які мають низький та середній рівень сформованості інформаційно-аналітичної компетентності за рахунок зростання кількості учнів із достатнім та високим рівнями. Зазначимо, що після експерименту частка учнів експериментальних груп з низьким рівнем сформованості інформаційно-аналітичної компетентності склала менше 5%, а саме, – 4%. Наочно ця динаміка відображена на діаграмах, рис. 3.6.

Оцінка статистичної значущості різниці показників виконувалась за χ^2 критерієм.

Таблиця 3.17

Емпіричні частоти критерію χ^2 відсоткового розподілу учнів за рівнем сформованості інформаційно-аналітичної компетентності у контрольних групах

Рівні інформаційно-аналітичної компетентності	Емпіричні частоти		Всього
	Після констатувального	Після формуального	
Високий	6(А)	7,4(Б)	13,4
Достатній	12(В)	15(Г)	27
Середній	51(Д)	50(Е)	101
Низький	31(Є)	27,6(Ж)	58,6
Всього	100	100	200

Кількість ступенів свободи при зіставленні емпіричних розподілів визначається за формулою:

$$U = (K - 1)(C - 1), \quad (3.9),$$

де $K = 4$ (кількість рівнів), $C = 2$ (кількість розподілів, що порівнюються).

Для $U = 3$ за таблицями критичних значень $\chi^2_{кр}$ знаходимо:

$$\chi^2_{кр} = \begin{cases} 7,815 (p < 0,05) \\ 11,345 (p < 0,1) \end{cases} \quad (3.10)$$

Таблиця 3.18

Узгодженість відсоткового розподілу учнів за рівнем сформованості інформаційно-аналітичної компетентності у контрольних групах

Комірки таблиці частот		Емпірична частота f_{ej}	Теоретична частота f_t	$f_{ej} - f_t$	$(f_{ej} - f_t)^2$	$\frac{(f_{ej} - f_t)^2}{f}$
1	А	6	6,7	-0,7	0,49	0,073
2	Б	7,4	6,7	0,7	0,49	0,073
3	В	12	13,5	-1,5	2,25	0,167
4	Г	15	13,5	1,5	2,25	0,167
5	Д	51	50,5	0,5	0,25	0,005
6	Е	50	50,5	-0,5	0,25	0,005
7	Є	31	29,3	1,7	2,89	0,099
8	Ж	27,6	29,3	-1,7	2,89	0,099
Сума						0,688

Таким чином, справедливою є нерівність, $\chi^2_{емп} < \chi^2_{кр}$ ($1,07 < 7,815$), і цей висновок можемо робити з ймовірністю 95%. Так як $\chi^2_{емп}$ менше критичного значення, розбіжності між відсотковими розподілами учнів за рівнем сформованості інформаційно-аналітичної компетентності з контрольних груп статистично недостовірні (гіпотеза H_0).

Таблиця 3.19

Емпіричні частоти критерію χ^2 відсоткового розподілу учнів за рівнем сформованості інформаційно-аналітичної компетентності в експериментальних групах

Рівні інформаційно-аналітичної компетентності	Емпіричні частоти		Всього
	Після констатувального	Після формульовального	
Високий	9(А)	31(Б)	40
Достатній	18(В)	29(Г)	47
Середній	49(Д)	36(Е)	85
Низький	24(Є)	4(Ж)	29
Всього	100	100	200

Таблиця 3.20

**Узгодженість відсоткового розподілу учнів за рівнем сформованості
інформаційно-аналітичної компетентності в експериментальних групах**

Комірки таблиці частот		Емпірична частота f_{ej}	Теоретична частота f_t	$f_{ej} - f_t$	$(f_{ej} - f_t)^2$	$\frac{(f_{ej} - f_t)^2}{f}$
1	А	9	20	-11	121	6,05
2	Б	31	20	11	121	6,05
3	В	18	23,5	-5,5	30,25	1,287
4	Г	29	23,5	5,5	30,25	1,287
5	Д	49	42,5	6,5	42,25	0,994
6	Е	36	42,5	-6,5	42,25	0,994
7	Є	24	14	10	100	7,143
8	Ж	4	14	-10	100	7,143
Сума						30,948

Отже, істинною є нерівність $\chi^2_{\text{емп}} > \chi^2_{\text{кр}}$ ($30,948 > 7,815$), і цей висновок можемо робити з ймовірністю 95%. Так як $\chi^2_{\text{емп}}$ більший критичного значення, розбіжності між відсотковими розподілами учнів за рівнем сформованості інформаційно-аналітичної компетентності з експериментальних груп статистично значимі (гіпотеза H_0).

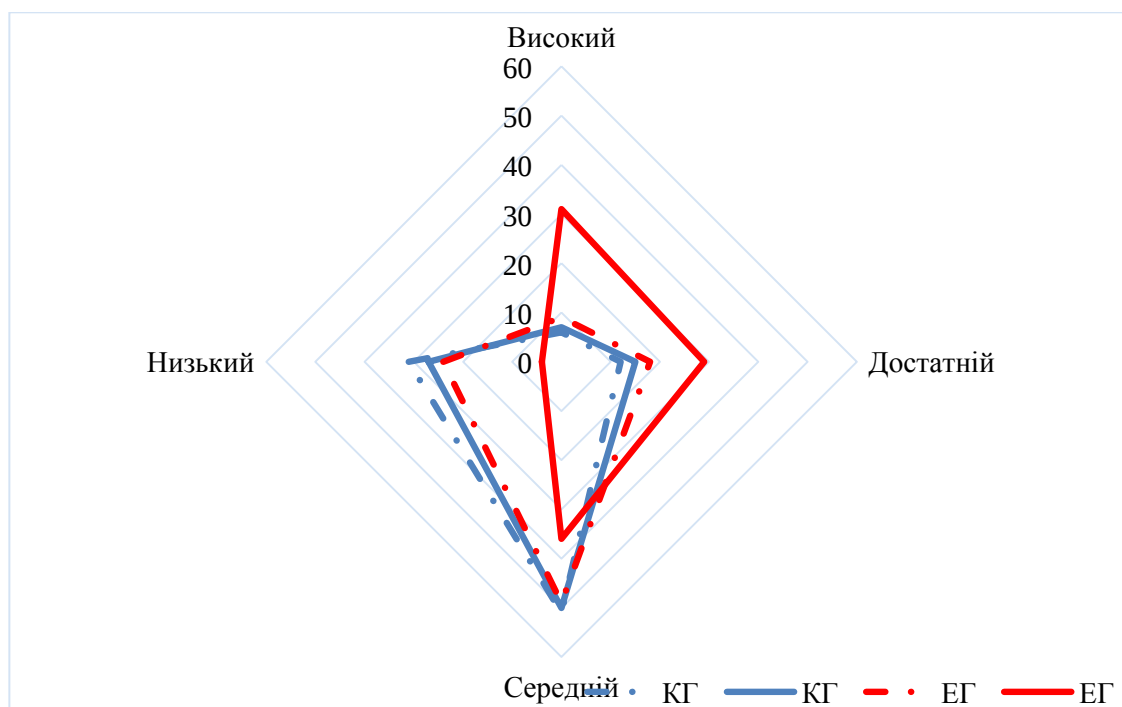

Рис. 3.5. Відсотковий розподіл учнів за рівнем сформованості інформаційно-аналітичної компетентності

Таблиця 3.21

**Розподіл учнів досліджуваних закладів за рівнем сформованості
інформаційно-аналітичної компетентності**

Рівень	Групи	ДПТНЗ «Вінницьке ВПУ сфери послуг»		ДНЗ «Львівське вище професійне училище торгівлі та сфери послуг»		ДПТНЗ «Криворі зький навчально- виробничий центр»		Волинський коледж Національного університету харчових технологій	
		Після констатува льного	Після формувань ного	Після констатувань ного	Після формувань ного	Після констатува льного	Після формувань ного	Після констатува льного	Після формувань ного
Високий	КГ	2	3	2	3	1	2	2	1
	ЕГ	4	19	4	6	1	7	2	6
Достатній	КГ	4	6	4	5	3	4	4	4
	ЕГ	8	16	5	6	5	6	4	8
Середній	КГ	19	18	17	16	15	16	12	12
	ЕГ	17	12	16	11	14	12	14	10
Низький	КГ	24	22	2	1	6	3	7	8
	ЕГ	20	2	0	2	5	0	5	1

Дані таблиці 3.21 свідчать про те, що до експерименту серед учнів досліджуваних закладів найбільшу групу складали представники середнього рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності (від 35% до 68%). Дещо меншою (II місце) виявилась частка учнів з низьким рівнем сформованості від 20% до 40%, за винятком учнів ДНЗ «Львівське вище професійне училище торгівлі та сфери послуг» (частка учнів з низьким рівнем склала менше 8%). На III місці – учні, яким властивий достатній рівень опанування інформаційно-аналітичною компетентністю – 8% – 20%, залежно від закладу. Найменша кількість учнів з достатнім рівнем у ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг» – 8% серед учнів контрольних груп та 16% серед учнів експериментальних груп. У ДНЗ «Львівське вище професійне училище торгівлі та сфери послуг» представників достатнього рівня було 16% та 20% у контрольних та експериментальних групах відповідно. Найменше у всіх досліджуваних закладах учнів з високим рівнем (від 4% до 16%). Після експериментальної роботи відбувся значний перерозподіл, проте лише серед учнів експериментальних груп, а саме: спостерігається зростання кількості учнів,

які володіють достатнім рівнем (до рівня 24% і 33%) і високим рівнем сформованості інформаційно-аналітичної компетентності (до рівня 24% і 39%) при одночасному зменшенні частки учнів з низьким та середнім рівнями, відповідно. Наочно ця динаміка відображена діаграмами рисунків 3.6. і 3.7.

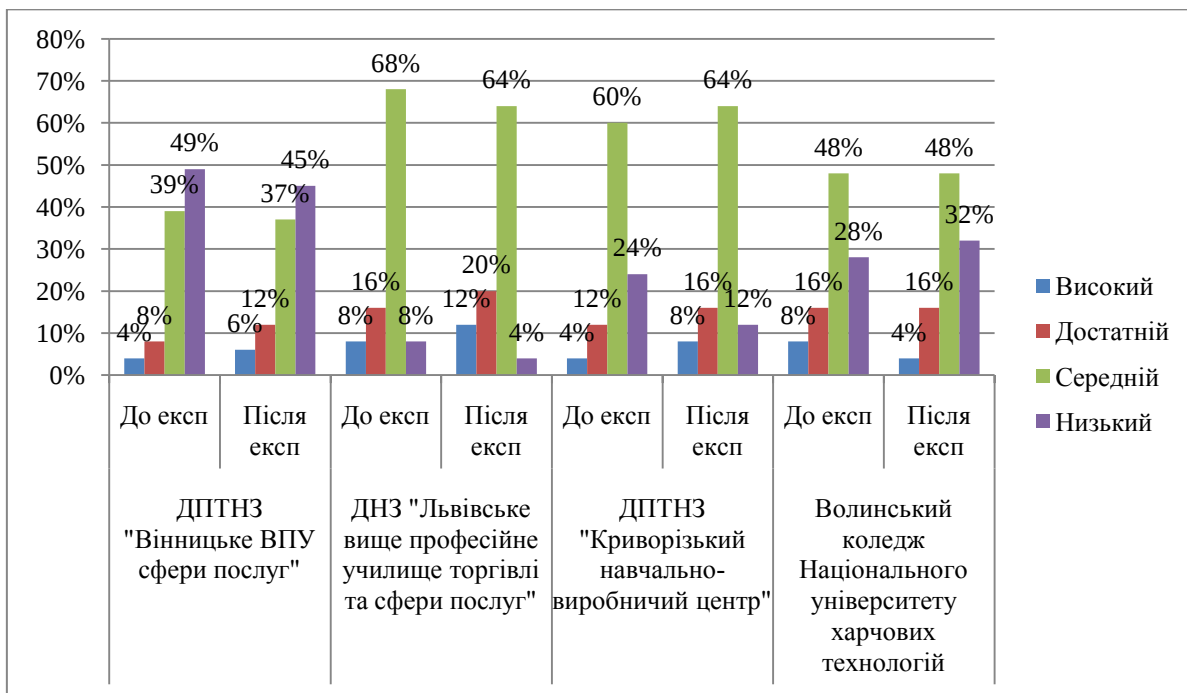

Рис. 3.6. Відсотковий розподіл учнів контрольних груп за рівнем сформованості інформаційно-аналітичної компетентності

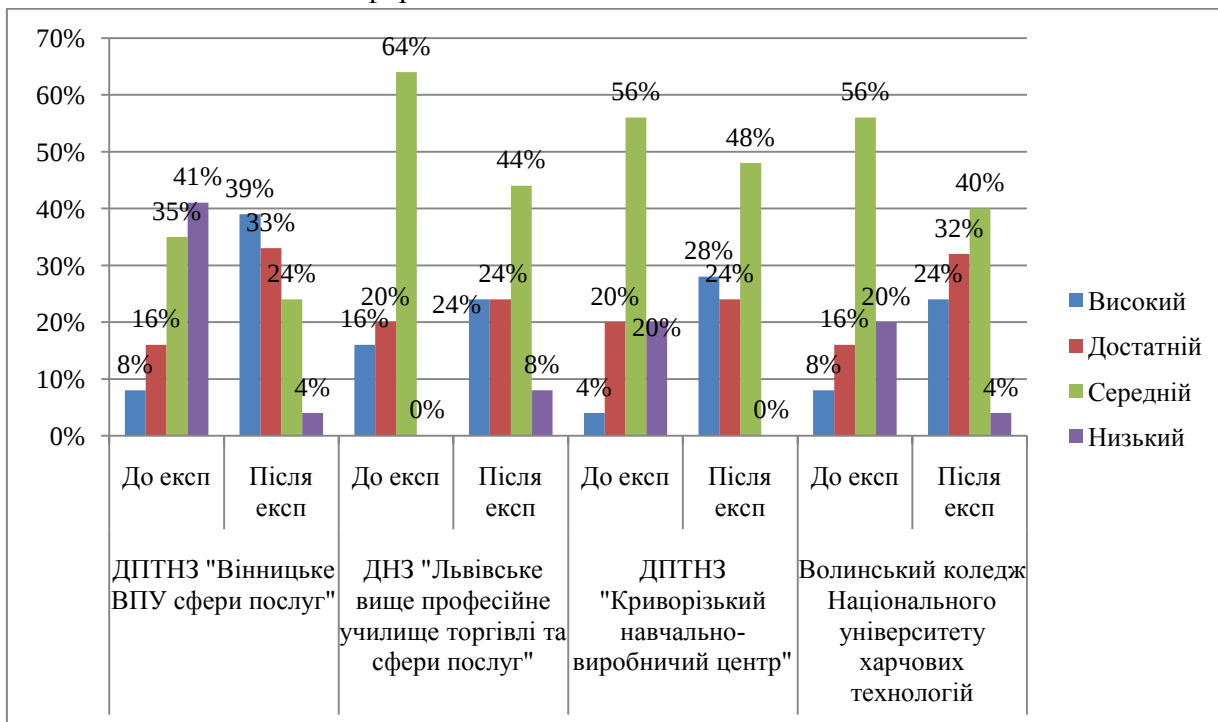

Рис. 3.7. Відсотковий розподіл учнів експериментальних груп за рівнем сформованості інформаційно-аналітичної компетентності

Зафіксовані дослідженням відмінності в рівнях сформованості інформаційно-аналітичної компетентності можуть бути пояснені не лише застосуванням розробленої методики, а й впливом специфіки вибірки, різниці даних можуть бути статистично значущими або ні. Оцінка статистичної значущості різниці показників виконувалася за χ^2 критерієм.

Ми виходили із припущення, що розбіжності в рівнях сформованості інформаційно-аналітичної компетентності учнів не залежать від системи навчання, зумовлюються випадковими факторами, не є значущими, а змінна величина в генеральній сукупності розподілена за нормальним законом (законом Гауса). Ця гіпотеза перевірятиметься нами, тому вважатимемо її нульовою або основною (H_0). Конкуруюча або альтернативна гіпотеза (H_1) полягатиме у твердженні, що відмінності в рівнях сформованості інформаційно-аналітичної компетентності учнів контрольних і експериментальних груп різняться і не розподілені за нормальним законом (законом Гауса). Для прийняття чи відхилення нульової гіпотези нам було необхідно обчислити значення критерію χ^2 .

Таблиця 3.22

Емпіричні частоти критерію χ^2 за рівнями інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму в контрольних групах

Рівні інформаційно-аналітичної компетентності	Емпіричні частоти		Всього
	Після констатувального	Після формуального	
Низький	39(А)	34(Б)	73
Середній	63(В)	62(Г)	125
Достатній	15(Д)	19(Е)	34
Високий	7(Є)	9(Ж)	16
Всього	124	124	248

Кількість ступенів свободи при зіставленні емпіричних розподілів визначається за формулою:

$$U = (K - 1)(C - 1) \quad (3.11),$$

де $K = 4$ (кількість рівнів), $C = 2$ (кількість розподілів, що порівнюються).

Для $U = 3$ за таблицями критичних значень $\chi^2_{кр}$ знаходимо:

$$\chi^2_{кр} = \begin{cases} 7,815 (p < 0,05) \\ 11,345 (p < 0,1) \end{cases} \quad (3.12)$$

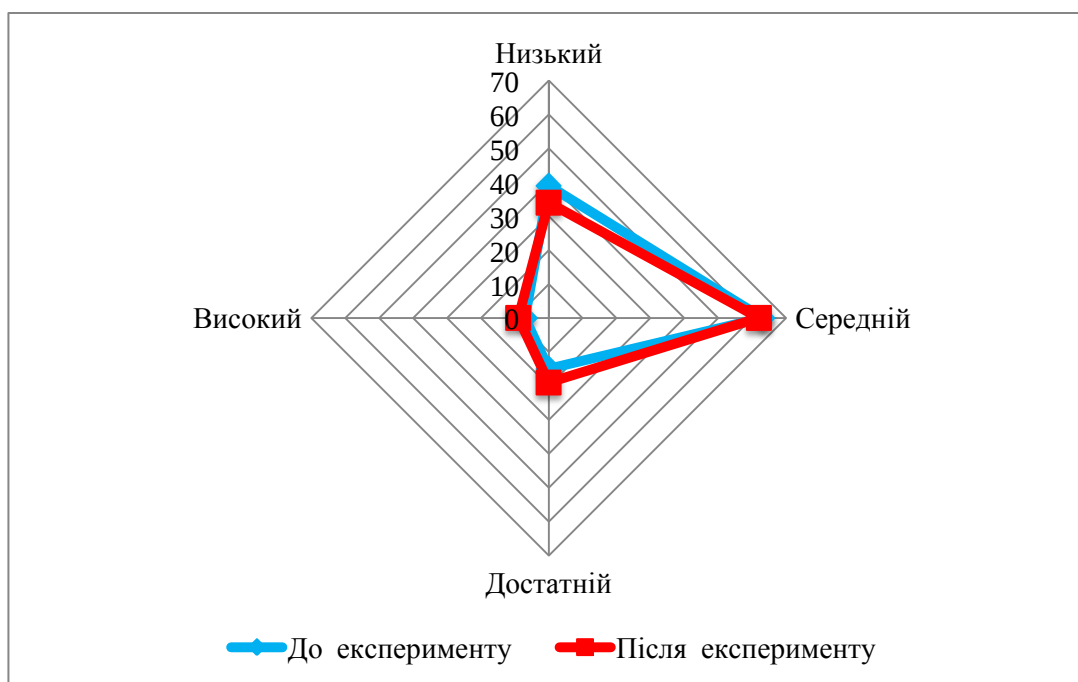

Рис. 3.8. Кількісний розподіл учнів контрольних груп за рівнями сформованості інформаційно-аналітичної компетентності

Таблиця 3.23

Узгодженість розподілу результатів визначення рівнів сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму в контрольних групах

Комірки таблиці частот		Емпірична частота f_{ej}	Теоретична частота f_t	$f_{ej} - f_t$	$(f_{ej} - f_t)^2$	$\frac{(f_{ej} - f_t)^2}{f}$
1	А	39	36,5	2,5	6,25	0,171
2	Б	34	36,5	-2,5	6,25	0,171
3	В	63	62,5	0,5	0,25	0,004
4	Г	62	62,5	-0,5	0,25	0,004
5	Д	15	17	-2	4	0,235
6	Е	19	17	2	4	0,235
7	Є	7	8	-1	1	0,125
8	Ж	9	8	1	1	0,125
Сума						1,07

Таким чином, істинною є нерівність, $\chi^2_{\text{емп}} < \chi^2_{\text{кр}}$ ($1,07 < 7,815$), і цей висновок можемо робити із ймовірністю 95%. Так як $\chi^2_{\text{емп}}$ менше критичного значення, розбіжності між розподілами рівнів інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму в контрольних групах статистично недостовірні (гіпотеза H_0).

Таблиця 3.24

Емпіричні частоти критерію χ^2 за рівнями інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму в експериментальних групах

Рівні інформаційно-аналітичної компетентності	Емпіричні частоти		Всього
	Після констатувального	Після формувального	
Низький	30(А)	5(Б)	35
Середній	61(В)	45(Г)	106
Достатній	22(Д)	36(Е)	58
Високий	11(Є)	38(Ж)	49
Всього	124	124	248

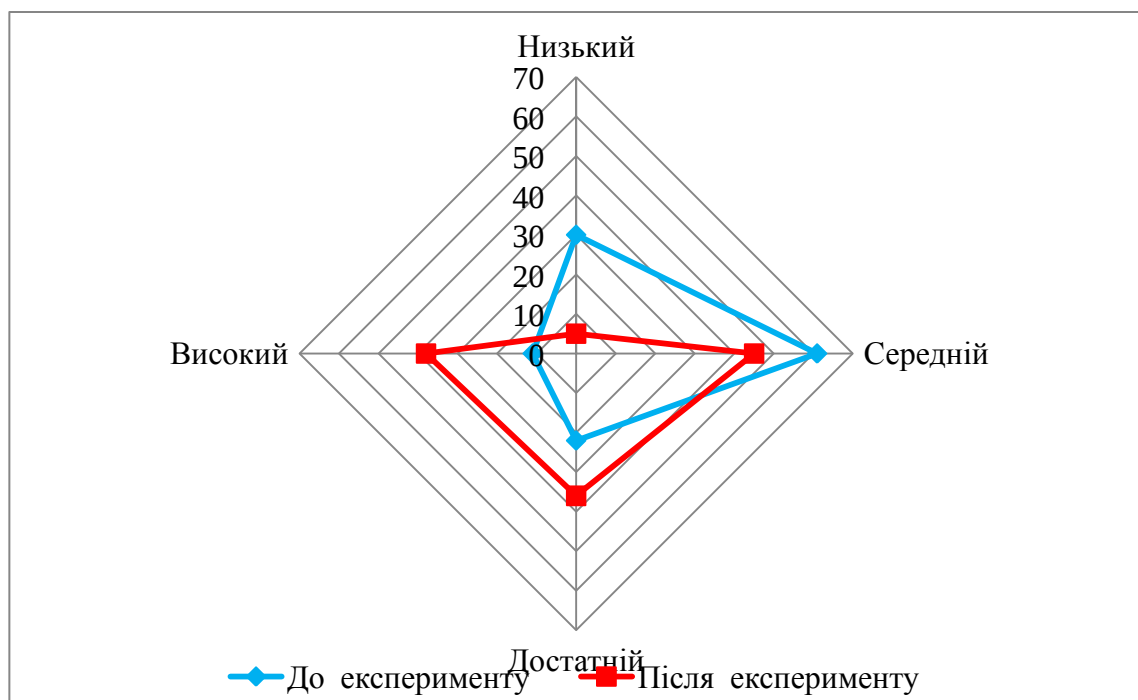

Рис. 3.9. Кількісний розподіл учнів експериментальних груп за рівнями сформованості інформаційно-аналітичної компетентності

Таблиця 3.25

**Узгодженість розподілу результатів визначення рівнів сформованості
інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з
організації туризму в експериментальних групах**

Комірки таблиці частот		Емпірична частота f_{ej}	Теоретична частота f_t	$f_{ej} - f_t$	$(f_{ej} - f_t)^2$	$\frac{(f_{ej} - f_t)^2}{f}$
1	А	30	17,5	12,5	156,25	8,929
2	Б	5	17,5	-12,5	156,25	8,929
3	В	61	53	8	64	1,208
4	Г	45	53	-8	64	1,208
5	Д	22	29	-7	49	1,69
6	Е	36	29	7	49	1,69
7	Є	11	24,5	-13,5	182,25	7,439
8	Ж	38	24,5	13,5	182,25	7,439
Сума						38,532

Таким чином, істинною є нерівність, $\chi^2_{\text{емп}} > \chi^2_{\text{кр}}$ ($38,532 > 7,815$), і ми можемо відхилити нульову гіпотезу H_0 . Та, у свою чергу, маємо прийняти альтернативну гіпотезу про те, що емпіричні розподіли майбутніх агентів з організації туризму експериментальних груп за рівнями сформованості інформаційно-аналітичної компетентності до та після відрізняються із ймовірністю 95 %.

Таблиця 3.26

**Емпіричні частоти критерію χ^2 рівнів інформаційно-аналітичної
компетентності майбутніх агентів з організації туризму в контрольних й
експериментальних групах після експерименту**

Рівні інформаційно-аналітичної компетентності	Емпіричні частоти		Всього
	Контрольні групи після експерименту	Експериментальні групи після експерименту	
Низький	34(А)	5(Б)	39
Середній	62(В)	45(Г)	107
Достатній	29(Д)	36(Е)	55
Високий	9(Є)	38(Ж)	47
Всього	124	124	248

Таблиця 3.27

**Узгодженість розподілу результатів визначення рівнів сформованості
інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з
організації туризму в досліджуваних групах**

Комірки таблиці частот		Емпірична частота f_{ej}	Теоретична частота f_t	$f_{ej} - f_t$	$(f_{ej} - f_t)^2$	$\frac{(f_{ej} - f_t)^2}{f}$
1	А	34	19,5	14,5	210,25	10,782
2	Б	5	19,5	-14,5	210,25	10,782
3	В	62	53,5	8,5	72,25	1,35
4	Г	45	53,5	-8,5	72,25	1,35
5	Д	19	27,5	-8,5	72,25	2,627
6	Е	36	27,5	8,5	72,25	2,627
7	Є	9	23,5	-14,5	210,25	8,947
8	Ж	38	23,5	14,5	210,25	8,947
Сума						47,412

Для унаочнення результатів обчислень за рівнями сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму доцільно подати їх графічні зображення. Графіки середніх оцінок знань, умінь та навичок в учнів із контрольних і експериментальних груп при реалізації традиційної та експериментальної систем навчання подані на рис. 3.10, 3.11.

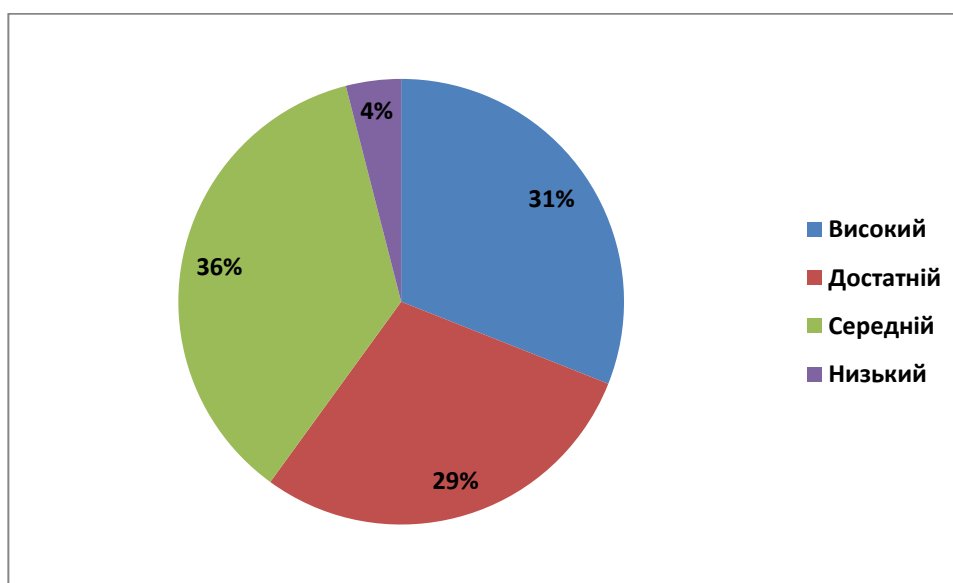

Рис. 3.10. Розподіл учнів контрольних груп за рівнями сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму після формувального етапу експерименту

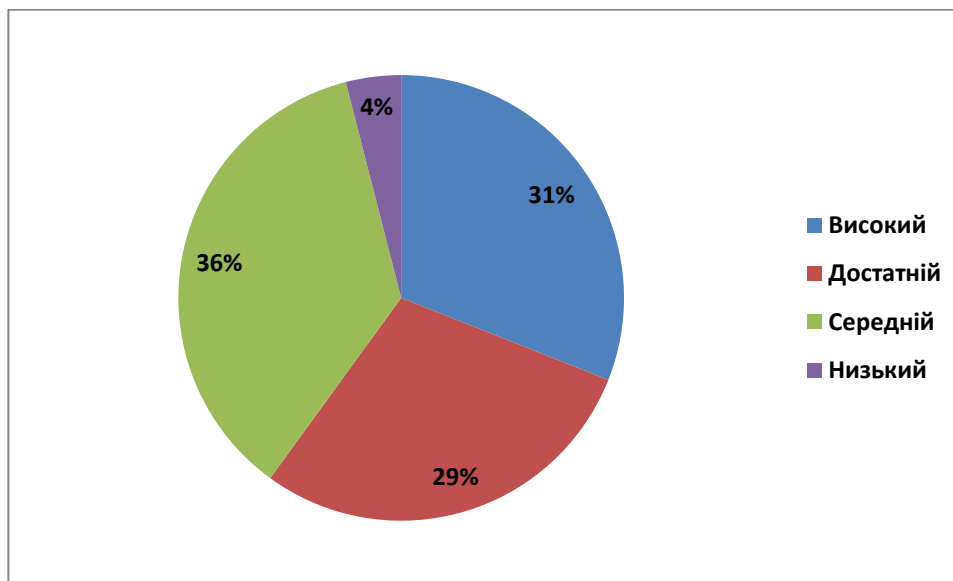

Рис. 3.11. Розподіл учнів експериментальних груп за рівнями сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму після формувального етапу експерименту

Покращення успішності, на нашу думку, відбулося завдяки ефективності експериментальної методики. Результати досліджень та їх статистична перевірка дають можливість з вірогідністю 95% стверджувати, що експериментальна система навчання ефективніша, в порівнянні з традиційною. Таким чином, аналіз результатів формувального етапу експерименту підтвердив якісні зміни за всіма виділеними критеріями сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з туризму. Реалізація запропонованої методики формування інформаційно-аналітичної компетентності істотно підвищила кількість учнів, задіяних в експерименті, які володіють високим рівнем її прояву. Експериментальні дані засвідчили ефективність підготовки майбутніх агентів з туризму за означеною методикою.

Формувальний етап експерименту підтвердив правильність наших концептуальних положень про те, що цілісна реалізація визначених нами психолого-педагогічних умов забезпечує успішне формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму.

Водночас, необхідно наголосити, що теоретично визначені та експериментально перевірені положення формування інформаційно-аналітичної компетентності у професійно-технічних навчальних закладах спрямовані на формування результативної інформаційно-аналітичної діяльності учнів як передумови їхньої самоосвіти, саморозвитку та самовдосконалення, що є предметом окремого наукового пошуку.

Висновки до третього розділу

Дослідження формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах проводилося впродовж 2014-2018 років. В експерименті взяли участь 248 учнів та 28 викладачів Державного професійно-технічного навчального закладу «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг», Державного навчального закладу «Львівське вище професійне училище торгівлі та сфери послуг», Державного професійно-технічного навчального закладу «Криворізький навчально-виробничий центр», Волинського коледжу Національного університету харчових технологій.

1. Для виконання поставлених завдань у ході дослідження використовувалися теоретичні та емпіричні методи дослідження, а саме: метод аналізу змісту наукових джерел, методи педагогічної діагностики, методи педагогічного моделювання, методи опрацювання результатів дослідження. На *першому етапі (проблемно-пошуковому)* здійснено аналіз наукової літератури з проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності, перевірено актуальність вибраної тематики, розроблено гіпотезу дослідження, визначено мету і завдання дослідження, окреслено етапи дослідно-експериментальної роботи.

2. Під час *констатувального етапу експерименту* проаналізовано стан сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з

організації туризму, визначено та обґрунтовано педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ, спроектовано модель її формування.

Кількість представників контрольних та експериментальних груп складала по 124 учні кожна. Аналіз рівня сформованості інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ проводився за ціннісно-мотиваційним, когнітивним та операційно-діяльнісним критеріями. Проведені нами дослідження показали, що система підготовки майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах не повною мірою відповідає вимогам сучасного ринку праці. У контрольній групі до експерименту високий рівень сформованості ІАК складав лише 6%, у той час, як низький – 31%, достатній та середній – 12% і 51%, відповідно.

3. На *формувальному етапі експерименту* апробовано методику формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ та експериментально перевірено результативність педагогічних умов. Доведено, що впровадження запропонованої методики сприяло дієвим зрушенням у формуванні рівнів інформаційно-аналітичної компетентності. Зокрема, в експериментальних групах значно зменшилася частка учнів, що мають низький та середній рівень сформованості інформаційно-аналітичної компетентності за рахунок зростання числа учнів із достатнім та високим рівнями. Кількість учнів з високим рівнем сформованості ІАК збільшилася із 9% до 31%, з достатнім – із 18% до 29%, натомість, показники кількості учнів із середнім та низьким рівнем сформованості зменшилися із 49% до 36% та із 24% до 4%, відповідно. При впровадженні методики формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму велика увага приділялася методам інтерактивного, проблемно-орієнтованого навчання та використанню освітніх ресурсів в освітньому процесі.

Основний зміст розділу опубліковано в роботах автора [147; 148; 157].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано сучасні підходи до розв'язання наукового завдання щодо формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах. Це дало змогу зробити загальні **висновки**:

1. Результати теоретичного аналізу наукової літератури, нормативно-правових документів свідчать, що в педагогічній теорії та практиці значна увага приділяється вивченню таких аспектів: формування та розвиток інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів, офіцерів-інженерів, спеціалістів економічного профілю, магістрів міжнародних відносин, майбутніх магістрів фізико-математичної освіти. Водночас, проведений аналіз засвідчив, що професійна підготовка майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах ще не була предметом цілісного наукового дослідження, зокрема, не розглядалися питання формування їхньої інформаційно-аналітичної компетентності. На основі аналізу освітньо-професійної програми підготовки майбутніх агентів з організації туризму з'ясовано, що формування у них навичок інформаційно-аналітичної діяльності відбувається при вивченні двох предметів професійного циклу – «Інформаційні технології» та «Інформаційні технології в туризмі», а також предмета «Інформатика», який входить до переліку предметів загальноосвітнього циклу. У ході констатувального етапу експерименту виявлено, що освітній процес з підготовки майбутніх агентів з організації туризму недостатньо спрямований на формування інформаційно-аналітичної компетентності, учні не пов'язують свою майбутню професійну діяльність з аналітичним опрацюванням інформації.

Інформаційно-аналітична компетентність майбутніх агентів з організації туризму є інтегративною властивістю особистості, в якій структуровано сукупність знань, способів мислення, поглядів, цінностей, умінь і навичок, професійно важливих якостей, що визначають здатність фахівця успішно здійснювати пошук, опрацьовувати інформацію,

використовувати інформаційні ресурси та програмні засоби з метою формування банку туристичних послуг та організації обслуговування клієнтів туризму. У структурі інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму виокремлено ціннісно-мотиваційний, когнітивний та операційно-діяльнісний компоненти.

2. До педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму віднесено: цілеспрямоване мотивування учнів до оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю; оновлення змісту дисциплін інформаційного спрямування навчальним матеріалом із професійним контекстом; застосування інноваційних методик і технологій у формуванні інформаційно-аналітичної компетентності; створення інформаційно-освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу. Комплексне застосування запропонованих педагогічних умов позитивно впливає на підвищення якості їхньої підготовки у професійно-технічних навчальних закладах.

3. Модель формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму є цілісною системою із функціонально значущими елементами, що інтегрує в собі *нормативно-цільовий* (соціальне замовлення, мета), *методологічний* (наукові підходи та дидактичні принципи), *організаційно-змістовий* (перелік навчальних предметів, компоненти, педагогічні умови, форми, методи, засоби), *діагностично-результативний* блоки (критерії, показники, рівні сформованості, передбачуваний результат). Результатом реалізації моделі є позитивні зрушення в рівнях сформованості інформаційно-аналітичної компетентності.

4. Розроблено авторську методику формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ, що реалізується поетапно. На мотиваційному етапі використовуються методи та прийоми, що сприяють формуванню мотивації щодо оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю (словесні методи, метод

емоційного стимулювання учнів, навчальні дискусії, проблемно-пошукові методи тощо). На діяльнісному етапі під час проведення уроків з інформатики та інформаційних технологій використовується контент сайтів туристичних фірм, виконуються професійно-орієнтовані завдання. Окрім цього, навички інформаційно-аналітичної діяльності формуються в умовах роботи віртуального туристичного агентства. Практико-орієнтований етап передбачає проходження виробничої практики в туристичних фірмах та агентствах, де учні вдосконалюють отримані навички інформаційно-аналітичної діяльності в умовах конкретних робочих місць. Реалізація методики формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму на всіх етапах забезпечується впровадженням навчально-методичного комплексу в освітній процес.

Апробація методики довела результативність педагогічних умов формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у ПТНЗ. Про це свідчать результати формувального етапу експерименту: в експериментальних групах учні продемонстрували істотні зміни в рівнях сформованості інформаційно-аналітичної компетентності – зменшилася частка учнів, які мають низький та середній рівень сформованості інформаційно-аналітичної компетентності за рахунок зростання частки учнів із достатнім та високим рівнями. Після завершення формувального етапу експерименту кількість учнів з високим рівнем сформованості інформаційно-аналітичної компетентності в експериментальних групах зросла з 9% до 31%, достатнім – з 18% до 29%, середнім – зменшилася з 49% до 36%. Доведено статистичну значущість отриманих результатів на рівні 95%.

5. Підготовлено та впроваджено навчально-методичний комплекс із формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, що включає навчальну програму факультативного курсу з інформаційних технологій, електронний засіб начального призначення з інформаційної обробки даних в туристичній галузі, методичні

рекомендації щодо формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, мультимедійні презентації, тестові завдання, комплекси самостійних та лабораторно-практичних робіт. Використання навчально-методичного комплексу уможливило підвищення якості професійної підготовки майбутніх агентів з організації туризму, сприяє формуванню інформаційно-аналітичної компетентності, забезпечує процес педагогічної взаємодії та професійного самовдосконалення.

Теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження можуть бути використані керівниками ПТНЗ, викладачами інформатики, інформаційних технологій, спеціальних дисциплін та майстрами виробничого навчання з професії «Агент з організації туризму», викладачами інститутів післядипломної педагогічної освіти, аспірантами та педагогічними працівниками, які займаються модернізацією навчального процесу на базі ІТ.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму в професійно-технічних навчальних закладах і не претендує на всебічне її розкриття. Подальшого вивчення потребують питання розвитку кар'єрної компетентності майбутніх агентів з організації туризму, теоретичних і методичних основ професійної підготовки майбутніх фахівців туристичної галузі до підприємницької діяльності, системи формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх фахівців індустрії гостинності в зарубіжних країнах тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдеев Р. Ф. Философия информационной цивилизации. Москва: ВЛАДОС, 1994. 336 с.
2. Абрамова И. В. Формирование информационно-коммуникационной компетентности бакалавров с профильной подготовкой «Начальное образование» (в условиях научно-исследовательской работы): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Пермский гос. пед. ун-т. Пермь, 2009. 26 с.
3. Агапова М. Б. Формування інформаційно-аналітичної компетентності учнів професійно-технічних навчальних закладів шляхом активізації навчання. *Молодь і ринок: наук.-пед. журн.* 2018. № 8(163). С. 95–100.
4. Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи: кол. монографія / Г. Єльнікова, Т. Борова, О. Касьянова, Г. Полякова та ін.; за заг. ред. Г. Єльнікової. Чернівці: Технодрук, 2009. 772 с.
5. Айламазьян А. М., Лебедева М. М. Деловые игры и их использование в психологическом исследовании. *Вопросы психологии.* 1983. № 2. С. 143–149.
6. Аксьонова Н. Методика відбору інтернет-інформації: вплив сучасних інтернет-технологій. *Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського.* 2014. Вип. 39. С. 385–396. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nprnbuimviv_2014_39_35 (дата звернення: 1.09.2018).
7. Амосов Н. М. Моделирование сложных систем. Київ: Наук. думка, 1968. 87 с.
8. Андрущенко В. П. Освіта має плекати духовність. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова: Релігієзнавство. Культурологія. Філософія: зб. наук. пр. Київ, 2007. Серія 7. С. 3–7.

9. Антонова О. Є. Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування: монографія. Житомир: ЖДПУ, 2003. 208 с.
10. Апатова Н. Методологические основы исследований информационной экономики. *Экономика Украины*. 2005. № 7. С. 58–64.
11. Артеменко О. І., Пасічник В. В., Єгорова В. В. Інформаційні технології в галузі туризму. Аналіз застосувань та результатів досліджень. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія: Інформаційні системи та мережі*: зб. наук. пр. 2015. № 814. С. 3–22.
12. Артюхина А. И. Образовательная среда высшего учебного заведения как педагогический феномен (на материале проектирования образовательной среды медицинского университета): дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 / Волгоград. гос. пед. ун-т. Волгоград, 2007. 680 с.
13. Ашерев А.Т. Подготовка, экспертиза и защита диссертаций: учеб. пособие. Харьков, 2002. 152 с.
14. Бабанский Ю. К. Избранные педагогические труды. Москва: Педагогика, 1989. 560 с.
15. Баглай О. І. Формування готовності майбутніх фахівців міжнародного туризму до міжкультурного спілкування у професійній підготовці: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т проф.-техн. освіти. Київ, 2013. 20 с.
16. Базиль Л. О. Педагогічні інновації в системі сучасної освіти. *Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти*. 2014. Вип. 17 (12). С. 11–17.
17. Базиль Л. О. Розвиток літературознавчої компетентності майбутніх учителів української мови і літератури: монографія. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. 574 с.
18. Байденко В. И. Компетенции в профессиональном образовании (к освоению компетентного подхода). *Высшее образование в России*. № 11. 2004. С. 5–11.

19. Барабанова Н. А. Информационно-библиографическое обеспечение туристской деятельности: автореф. дис. ... канд. пед. наук.: 05.25.03 / Самарская гос. акад. культуры и искусств. Самара, 2010. 29 с.
20. Батышев С. Я. Профессиональная педагогика: учеб. для студентов, обучающихся по пед. специальностям и направлениям / под. ред. Батышева С. Я., Новикова А. М. М.: Ассоциация «Профессиональное образование», 1997. 512 с.
21. Безкоровайна Л. В. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки фахівців з туризмознавства у вищих навчальних закладах: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Запорізький нац. ун-т. Запоріжжя, 2018. 713 с.
22. Бережнова Д. Б. Организация образовательной среды на основе источников фонового знания: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01/ Кубанский гос. ун-т. Краснодар, 2003. 206 с.
23. Биков В. Ю. Суспільство знань і освіта 4.0 Edukacja w kontekście zmian cywilizacyjnych = *Освіта для майбутнього у світлі викликів XXI століття*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, 2017. С. 30–45.
24. Бондар С. Компетентність особистості – інтегрований компонент навчальних досягнень учнів. *Біологія і хімія в школі*. 2003. № 2. С. 8–10.
25. Боришевський М. Й. Гуманізація міжособистісних взаємин у педагогічному процесі як складова ефективності сучасних технологій навчання. *Психолого-педагогічні аспекти перспективних систем та технологій навчання: погляд в майбутнє*: зб. пр. фахівців України, присвячених міжнар. конф. «Глобальні перспективи та національні розв'язання проблем спеціального навчання», (м. Відень, 5–9 липня, 1993 р.). Одеса, 1993. С. 34–38.
26. Боярчук Н. К. Модель формування професійної компетентності майбутніх економістів. *Педагогічні науки*. Полтава, 2013. № 1(57). С. 85–94.
27. Брик Р. С. Формування професійної компетентності майбутніх працівників сфери туризму в професійно-технічних навчальних закладах

засобами інформаційних технологій: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Київський нац. авіаційний ун-т. Київ, 2011. 20 с.

28. Бухгалтер 911: сайт для бухгалтеров. URL: <https://buhgalter911.com/> (дата звернення: 11.09.2016).

29. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь: Перун, 2004. 1440 с.

30. Веселовская Н. К. Компетентностный подход в образовании – основа подготовки высококвалифицированного специалиста. *Ректор вуза*. 2005. № 9. С. 94–96.

31. ВЕФ: Україна стала туристично привабливішою *BBC Україна*. URL: http://www.bbc.com/ukrainian/entertainment/2013/03/130307_ukraine_tourism_dt.shtml (дата звернення: 1.09.2018).

32. Войнова Н. А., Войнов А. В. Особенности формирования информационной компетентности студентов вуза. *Инновации в образовании*. 2004. № 4. С. 111–118.

33. Войтко С. В., Ангелов К. П. Менеджмент у телекомунікаціях: навч. посіб. / за наук. ред. В. Г. Герасимчука. Київ: Знання, 2007. 295 с.

34. Волобуєва Т. Оновлення змісту професійної компетентності педагогічних кадрів. *Рідна школа*. 2006. № 3. С. 21–23.

35. Воронкова В. Г. Інтернет як глобальна тенденція розвитку мережевого суспільства та інформаціоналізму. *Гуманітарний вісник Запорізької держ. інж. акад.*: зб. наук. пр. 2016. № 64. С. 32–43.

36. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский. – М. : Педагогика-Пресс, 1996. – 536 с.

37. Выготский Л. С. Психология развития человека. Москва: Смысл; ЭКСМО, 2005. 1136 с.

38. Габчак Н.Ф. Необхідність створення нової моделі підготовки туристичних кадрів в Ужгородському національному університеті. *Європейська інтеграція та міжнародна безпека туризму*: зб. матеріалів

міжнар. наук.-практ. конф. (м. Львів, 22 квіт. 2015 р.) / МОН України, Львівський ін-т економіки і туризму. Львів: ЛІЕТ, 2015. С. 97–101.

39. Гайдамак Е. С. Развитие информационно-аналитической компетентности будущего магистра физико-математического образования: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Омский гос. пед. ун-т. Омск, 2006. 214 с.

40. Галямина И. Г. Проектирование государственных образовательных стандартов высшего профессионального образования нового поколения с использованием компетентностного подхода. *Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы*: материалы к четвертому заседанию методол. семинара. Москва: Изд. центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 66 с.

41. Гаслер Р. С. Социально-политическая и экономическая теория информации: методология многомерной экономической теории. *Социально-экономические проблемы информационного общества*: кол. монография / под ред. Л. Г. Мельника. Сумы: Ун-т. кн., 2005. 430 с.

42. Герасименко В. Г., Галасюк С. С. Управління національним туризмом у контексті міжнародного досвіду. *Вісник ДІТБ. Серія: Економіка, організація і управління підприємствами (в туристичній сфері) / Донецький ін-т туристич. бізнесу*. 2008. № 12. С. 19–24.

43. Герлянд Т. М. Особливості компетентнісного підходу до професійної підготовки кваліфікованих робітників. Науково-методичні засади професійної підготовки кваліфікованих робітників в умовах євроінтеграції: монографія / Л. Нестерова, П. Лузан, Т. Герлянд та ін.; за заг. ред. Л. Нестерової. Київ: Пед. думка, 2012. С. 20–32.

44. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века: (в поисках практико-ориентированных образовательных концепций). Москва : Совершенство, 1998. 608 с.

45. Гонтаржевська Л. І. Ринок туристичних послуг в Україні: навч. посіб. Донецьк: Східний вид. дім, 2008. 180 с.

46. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методологічні поради молодим науковцям. Київ; Вінниця: «Вінниця», 2010. 308 с.
47. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / вид. 2-ге, доп. і виправл. Рівне: Волинські обереги, 2011. 552 с.
48. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
49. Гончарова О. М. Теоретико-методичні основи особистісно-орієнтованої системи формування інформатичних компетентностей студентів економічних спеціальностей: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2007. 40 с.
50. Гончаренко С. У. Фундаменталізація професійної освіти. *Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia*. 2006. № 7. С. 165–175.
51. Григор О. О. Формування інформаційного суспільства в Україні в контексті інтеграції в Європейський Союз (державно-управлінський аспект): автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 / Львів. регіон. ін-т держ. упр. при Президентові України. Львів, 2003. 20 с.
52. Гудзовата О. О. Автоматизовані системи управління готелями. *Торгівля, комерція, підприємництво*. 2013. Вип. 15. С. 94–98.
53. Гуменний О. Д. Інформаційна культура керівників ПТНЗ у психолого-педагогічних дослідженнях. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2013. Вип. 35. С. 84–89.
54. Гуревич Р. С. Проектування, створення та використання електронних підручників. *Теоретичні та методичні засади розвитку педагогічної освіти: педагогічна майстерність, творчість, технології*: зб. наук. пр. / за заг. ред. Н. Г. Ничкало. Харків: НТУ «ХПІ», 2007. С. 453–458.
55. Гуржій А. М., Овчарук О. В. Дискусійні аспекти інформаційно-комунікаційної компетентності: міжнародні підходи та українські перспективи. *Інформаційні технології в освіті*. 2013. Вип. 15. С. 38–43.

56. Гутник О. В. Особливості реалізації державної політики Польщі у сфері туризму. *Все о туризме. Туристическая библиотека*. URL: http://tourlib.net/statti_ukr/gutnyk.htm (дата звернення: 1.09.2018).
57. Данильчук В. Ф. Мировой рынок услуг турбизнеса: учеб. пособ. Донецк: Донецкий ин-т туристич. бизнеса, 2000. 146 с.
58. Дахин А. Н. Педагогическое моделирование: сущность, эффективность и ... неопределенность. *Стандарты и мониторинг*. 2002. № 4. С. 22–26.
59. Дейниченко Т. І. Диференціація навчання в процесі групової форми його організації (на прикладі предметів природничо-математичного циклу): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 / Харківський нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2006. 21 с.
60. Декларация Европейской Комиссии и министров профессионального образования европейских стран по развитию сотрудничества в области профессионального образования и обучения в Европе, принятая на заседании 29-30 ноября 2002 года в Копенгагене. URL: <http://pandia.ru/text/77/304/32253.php> (дата обращения 13.03.2015).
61. Державний стандарт професійно-технічної освіти. ДСПТО 4221.ОІ.63.30-2013. Професія – Агент з організації туризму. Код–4221. Вид. офіц. Київ, 2013. 70 с.
62. Державні стандарти базової і повної середньої освіти. *Директор школи*. 2003. Лютий (№ 6/7). С. 3–17.
63. Дистанційне навчання: психологічні засади: монографія / М. Л. Смутьсон, Ю. І. Машбиць, М. І. Жалдак та ін.; за ред. М. Л. Смутьсон. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. 240 с.
64. Діденко О. В. Забезпечення якості професійної підготовки кваліфікованих робітників в ринкових умовах. *Професійно-технічна освіта*. 2014. № 4. С. 9–12.

65. До 2020 року кількість інформації в світі сягне 40 зетабайт. URL: http://ipress.ua/news/do_2020_roku_kilkist_informatsii_v_sviti_syagne_40_zetabayt_12842.html (дата звернення: 1.09.2018).
66. Довгань Н. Ю. Сучасні підходи до формування фізичної культури студентів у вищих навчальних закладах. URL: <http://farplss.org/index.php/farplss/article/viewFile/64/62> (дата звернення: 1.09.2018).
67. Дробиш Л. В. Проблеми кадрового забезпечення підприємств туризму. *Вісник Маріупольського держ. ун-ту. Серія: Економіка*. 2012. Вип. 3. С. 11–13.
68. Дубініна О. В. Інформаційна культура керівника як чинник вдосконалення управління навчальним закладом. *Теорія і методика управління освітою*. 2016. № 1–17. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/metod_upr_osvit/v17_16/8_dubiniina.pdf (дата звернення: 1.09.2018).
69. Евтихов О. В. Типы образовательных сред в современном образовании. *Современные исследования социальных проблем: электрон. науч. жур.* 2014. № 4 (36). URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/tipy-obrazovatelnyh-sred-v-sovremennom-obrazovanii> (дата звернення: 11.03.2016).
70. Експерти назвали перспективні галузі економіки України. URL: <http://ukragrosupport.org/uk/експерти-назвали-перспективні-галузі/> (дата звернення: 1.09.2018).
71. Емельянов С. Л., Якутко В. Ф. Информатика и информационные технологии. Харьков: Бурун Книга, 2007. 358 с.
72. Єршова Л. М. Формування референтної особистості як проблема освітньої практики сучасної України. *Вісник Черкаського ун-ту. Серія: Педагогічні науки / МОН України, ЧНУ ім. Б. Хмельницького*. Черкаси, 2015. С. 119–124.

73. Журавський В. С., Родіонов М. К., Жилиєв І. Б. Україна на шляху до інформаційного суспільства / за заг. ред. М. З. Згуровського; Нац. техн. ун-т України «Київський політехн. ін-т». Київ: Політехніка, 2004. 482 с.
74. Заблоцька О. С. Компетентнісний підхід як освітня інновація: порівняльний аналіз. *Вісник Житомир. держ. ун-ту. Серія: Педагогічні науки*. 2008. Вип. 40. С. 63–68.
75. Загвязинский В. И. Исследовательская деятельность педагога. Москва: Академия, 2007. 176 с.
76. Загребельна Л. В. Педагогічні умови підготовки майбутніх менеджерів у економічних навчальних закладах. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фіхівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. Київ; Вінниця: Планер, 2005. Вип. 8. С. 280–291.
77. Задорожна Н. В. Проблема формування аналітичної компетенції майбутніх фахівців у педагогічній теорії. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2014. № 1. С. 103–107.
78. Замкова Н. Л. Формування професійних якостей майбутніх менеджерів зовнішньоекономічної діяльності у процесі вивчення іноземних мов: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут вищої освіти АПН України. Київ, 2005. 20 с.
79. Захарова І. В., Філіпова Л. Я. Основи інформаційно-аналітичної діяльності: навч. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2013. 335 с.
80. Зимняя И. А. Ключевые компетенции – новая парадигма результата образования. *Высшее образование сегодня*. 2003. № 5. С. 34–42.
81. Зорин И. В. Теоретические основы формирования содержания профессионального туристского образования: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 / Российская междунар. акад. туризма. Москва, 2005. 319 с.
82. Зязюн І. А., Сагач Г. М. Краса педагогічної дії. Київ: Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. 302 с.

83. Зязюн І. А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи. *Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи*: монографія. Київ. Глухів: РВВ ГДПУ, 2005. 10–18 с.
84. Ильченко О. А. Организационно-педагогические условия разработки и применения сетевых курсов в учебном процессе: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Москов. гос. техн. академия; Центр креативной педагогики. Москва, 2002. 190 с.
85. Интервью с Умберто Эко. *Газета Коммерсантъ*. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/198748> (дата звернення: 1.09.2018).
86. Інформаційна культура. *Економічний енциклопедичний словник*. URL: <http://subject.com.ua/economic/slovník/2898.html> (дата звернення: 1.09.2018).
87. Каленський А. А. Принципи розроблення державних стандартів професійно-технічної освіти з конкретних професій на основі компетентнісного підходу. *Сучасна наука і освіта: нові реалії і наукові рішення*: зб. наук. пр. / за заг. ред. С. П. Архипової. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2017. С. 117–120.
88. Касярум К. В. Формування комунікативної компетенції майбутніх викладачів вищої школи. URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/zbirnuk_nayk_praz/2011/2011_1_14.pdf (дата звернення: 1.09.2018).
89. Квартальнов В. А. Подготовка туристских кадров. *Управление персоналом*. 2000. № 5. С. 21–22.
90. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні: навч. посіб. Чернівці: Книги-XXI, 2003. 300 с.
91. Кларин М. В. Педагогическая технология в учебном процессе. Анализ зарубежного опыта. Москва: Знание, 1989. 80 с.
92. Клепко С. Ф. Філософія освіти в європейському контексті. Полтава: ПОППО, 2006. 328 с.

93. Климов Е. А. Психолог. Введение в профессию. М.: Академия, 2008. 208 с.
94. Кнодель Л. В. Теорія і практика підготовки фахівців сфери туризму в країнах-членах Всесвітньої туристської організації: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2007. 465 с.
95. Коваль О. Є. Тематичний словник-довідник з психології та педагогіки: навч. посіб. / вид. 2-ге допов. та перероб. Тернопіль: ТНЕУ, 2013. 138 с.
96. Коджаспирова Г. М., Коджаспиров А. Ю. Педагогический словарь: для студентов высш. и сред. пед. учеб. заведений. Москва: Академия, 2001. 176 с.
97. Кожушко С. П. Формування компетентності майбутніх фахівців у сфері туризму до професійної взаємодії (педагогічні умови). *Вісник Дніпропетров. ун-ту ім. Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія. Педагогічні науки.* 2015. № 2(10). С. 136–140. URL: <http://duan.edu.ua/uploads/vidavnitstvo-15-16/14704.pdf> (дата звернення: 1.09.2018).
98. Колодюк А. В. Інформаційне суспільство: сучасний стан та перспективи розвитку в Україні: автореф. дис. ... канд. політ. наук: 23.00.03 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ, 2005. 20 с.
99. Коменский Я. А. Избранные педагогические сочинения: в 2 т. Москва: Педагогика, 1982. Т. 1. 656 с.
100. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / під заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. 112 с. (Бібліотека з освітньої політики).
101. Концепція Державної цільової програми розвитку туризму та курортів на період до 2022 року: схвалена Каб. Міністрів України від 1.08.2013 р, втрата чинності від 05.03.2014 р. № 71. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL:

<http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-2013-%D1%80> (дата звернення: 1.09.2018).

102. Корчак Я. Как любить ребенка / перевод с пол. К. Э. Сенкевич. Екатеринбург: У-Фактория, 2007. 384 с. (Психология детства. Классическое наследие).

103. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості; за ред. Л. М. Проколієнко. Київ : Рад. школа, 1989. 608 с.

104. Котлер Ф., Боуэн Дж., Мейкенз Дж. Маркетинг. Гостеприимство и туризм: учеб. для вузов / пер. с англ. под ред. Р. Б. Ноздревой. Москва: ЮНИТИ, 1998. 787 с.

105. Красовский Р. М. Информационно-аналитическая компетентность как компонент профессиональной подготовленности менеджера. *Ярославский пед. вестник: науч. журн.* 2012. Т. 2: Психол.-пед. науки. URL: http://vestnik.yspu.org/releases/2012_2pp/44.pdf (дата звернення: 1.09.2018).

106. Краткий психологический словарь / ред.–сост. Л. А. Карпенко; под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. 2-е изд., расш., испр. и доп. Ростов н/Д: Феникс, 1999. 512 с.

107. Кремень В. Г. Філософія освіти ХХІ століття. *Педагогіка і психологія*. 2003. № 1. С. 6–16.

108. Кубенко І. М. Що таке компетентність і як її розуміють в освіті. *Теорія та методика управління освітою*: додаток до електр. жур. 2010. Вип. 1. URL: http://tme.umo.edu.ua/docs/Dod/1_2010/kubenko.pdf (дата звернення: 1.09.2018).

109. Кузнецов И. Н. Учебник по информационно-аналитической работе. Москва: Яуза, 2001. 320 с.

110. Курило В. С. Моделювання системи критеріїв оцінки розвитку освіти в регіоні. *Педагогіка і психологія*. 1999. № 2. С. 35–39.

111. Курило В. С. Становлення і розвиток системи освіти та педагогічної думки Східноукраїнського регіону в ХХ столітті : дис. ... д-ра

пед. наук: 13.00.01 / Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. Луганськ, 2000. – 507 с.

112. Кутик О. М. Моніторинг рівня сформованості мотиваційного компоненту інформаційно-аналітичної компетентності вчителя URL: <http://ru.calameo.com/read/00313072053a0e1684453> (дата звернення: 1.09.2018).

113. Кушнер Ю. З. Методология и методы педагогического исследования: учебно-метод. пособ. Могилев: МГУ им. А. А. Кулешова, 2001. 112 с.

114. Леонтьев Д. А. Методика изучения ценностных ориентаций. Москва: СМЫСЛ, 1992. 17 с.

115. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови»: на допомогу здобувачам наукового ступеня. Львів: СПОЛОМ, 2014. 76 с.

116. Лихачев Б. Т. Философия воспитания: спец. курс. Москва: ВЛАДОС, 2010. 335 с. (Педагогическое наследие).

117. Лісабонська конвенція про визнання кваліфікацій: Конвенція про визнання кваліфікацій. 1997. ETS № 165. URL: http://lpehea.in.ua/sites/default/files/documents/2016/06/24/konvenciya_pro_vyznannya_kvalifikacij_z_vyshchoyi_osvity_v_yevropeyskomu_regioni_lisabon_1997.pdf (дата звернення: 1.09.2018).

118. Лоїк Г. Б. Формування професійної компетентності майбутніх менеджерів туризму засобами інформаційно-комунікаційних технологій: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Вінницький держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського. Вінниця, 2014. 20 с.

119. Локшина О. І. Контроль та оцінка успішності учнів у школах Західної Європи. Київ: КМІУВ ім. Б. Грінченка, 2002. 52 с.

120. Лузан П. Г. Формування активності студентів у навчанні : [монографія] / П. Г. Лузан, А. І. Дьомін, В. І. Рябець. Київ : Вища школа, 1998. С. 1–58.

121. Лузан П. Г., Печковська І. М. Суть та дефініція поняття «педагогічна технологія». *Науковий вісник Нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія.* 2015. Вип. 220. С. 100–108.
122. Лузан П. Г., Сопівник І. В., Виговська С. В. Основи науково-педагогічних досліджень: навч. посіб. / 4-те вид., допов. Київ: НАКККіМ, 2012. 368 с.
123. Лук'янова Л. Г. Освіта в туризмі: навч.-метод посіб. Київ: Вища шк., 2008. 719 с.
124. Любарець В. В. Аналіз особистісних якостей агента з організації туризму. *Науковий вісник нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка. Психологія. Філософія* / редкол.: Д. О. Мельничук (відп. ред.) та ін. Київ, 2011. Вип. 159, ч. 1. С. 109–114.
125. Любарець В. В. Критерії сформованості професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. *Науковий вісник нац. ун-ту біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка. Психологія. Філософія.* Київ, 2012. Вип. 175, ч.1 С. 84–93.
126. Любарець В. В. Формування професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійному коледжі: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Нац. Ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2013. 22 с.
127. Мазур Ф. Ф. Соціально-економічні умови розвитку рекреаційної індустрії (на прикладі Карпатського регіону): навч. посіб. Київ: Центр учбов. літ., 2005. 96 с.
128. Максименко С. Д. Загальна психологія. Київ: Центр навч. літ., 2008. 273 с.
129. Малафіїк І. В. Дидактика новітньої школи: навч. посіб. Київ: Слово, 2015. 632 с.
130. Малькова М. О. Формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до взаємодії з девіантними підлітками: дис. ... канд.

пед. наук: 13.00.01 / Луганський нац. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. Луганськ, 2006. 252 с.

131. Мануйлов Ю. С. Мануйлов Ю. С. Средовой подход в воспитании: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.01 / Ин-т теории образования педагогики. Москва, 1997. 300 с.

132. Манько В. М. Дидактичні умови формування у студентів професійно-пізнавального інтересу до спеціальних дисциплін. *Соціалізація особистості*: зб. наук. пр. / Нац. пед. ун-т ім. М. Драгоманова. Київ: Логос, 2000. Вип. 2. С. 153–161.

133. Маркетинг туристских направлений в режиме он-лайн: стратегии информационной эры. Публикации Делового Совета Всемирной туристской организации. Москва, 1999. С. 34–45.

134. Масліч С. В. Інформаційні технології у професійній підготовці майбутніх агентів з організації туризму. *Нові матеріали і перспективні технології, охорона праці і професійна освіта*: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю (м. Луганськ, 4 квіт. 2014 р.). Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2014. С. 163–165.

135. Масліч С. В. Інформаційно-аналітична компетентність як базова складова професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. *Роль і місце психології та педагогіки у формуванні сучасної особистості*: зб. тез наук.-практ. конф. (м. Харків, Україна, 16-17 січня 2015 р.). Харків: Східноукр. організація «Центр пед. досліджень», 2015. С. 72–75.

136. Масліч С. В. Педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах. *Педагогічні науки*: зб. наук. пр. Херсон, 2017. Вип. LXXVII, т 2. С. 78–83.

137. Масліч С. В. Використання імітаційних методів навчання у формуванні професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. *Розвиток професійної культури майбутніх фахівців: виклики,*

досвід, стратегії і перспективи: зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ-Ірпінь, 21 черв. 2016 р.) / за заг. ред. В. О. Радкевич, Л. М. Петренко; Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України; Київ. фінансово-економ. коледж Нац. ун-ту держ. податк. служби України. Павлоград: ІМА-прес, 2016. С. 126–129.

138. Масліч С. В. Використання інноваційних технологій в організації освітнього процесу в ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг». *Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Хмельницький, 16-17 жовт. 2015 р). Херсон: Гельветика, 2015. С. 128–129.

139. Масліч С. В. Викладання предмета «Інформаційна обробка даних у туристичній галузі» у ПТНЗ шляхом використання методу проектів. *Педагогіка і психологія професійної освіти*: наук.-метод. жур. 2014. №1. С. 80–85.

140. Масліч С. В. Використання блогів у навчальному процесі. *Чинники розвитку психологічних та педагогічних наук у XXI столітті*: зб. наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. (21-22 листоп. 2014 р., м. Одеса). Одеса: Південна фундація педагогіки, 2014. С. 123–125.

141. Масліч С. В. Впровадження білінгвістичної освіти при підготовці висококваліфікованих робітників для сфери послуг. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання*: матеріали Звітної наук.-практ. конф. (м. Київ, 29 берез. 2012 р.): у 2 т. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України; за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ: ІПТО НАПН України, 2012. Т. 2. С. 89–91.

142. Масліч С. В. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій при викладанні спецдисциплін. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання*: матеріали Звітної наук.-практ. конф. (м. Київ, 28 берез. 2013 р.): в 2 т. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України; за заг. ред. В. О. Радкевич, Г. В. Єльнікової. Київ: ІПТО НАПН України, 2013. Т. 2. С. 74–76.

143. Масліч С. В. Впровадження новітніх технологій при підготовці кваліфікованих робітників сфери обслуговування. *Вісник профтехосвіти Вінниччини* : зб наук.-метод. пр. Вінниця: Планер, 2016. Вип.10. С. 26–29.

144. Масліч С. В. Інформаційна обробка даних в туристичній галузі : електрон. засіб навч. призначення з предмета. Вінниця, 2010. Електр. опт. диск. Систем. вимоги: Pentium III ; 256 MB RAM ; DVD-привід; Microsoft Windows XP; Internet Explorer 5.5; Екран: 1024x768 (16 Bit, High Color).

145. Масліч С. В. Новітні підходи до формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання* : матеріали Звітної наук.-практ. конф. за 2014 р. (м. Київ, 26 берез. 2015 р.): у 2 т. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України; за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ: ІПТО НАПН України, 2015. Т. 2. С. 122–124.

146. Масліч С. В. Особливості формування інформаційно-аналітичної компетентності викладачів спеціальних дисциплін з професії «Агент з організації туризму». *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання*: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 7, 19 квіт. 2016 р.): у 2 т. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України; за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ: ІПТО НАПН України, 2016. Т. 2. С. 131–133.

147. Масліч С. В. Розвиток художньо-творчих здібностей учнів ПТНЗ. *Науковий вісник*: зб. наук. пр. за матеріалами Міжнар. конф. «*Методологічні засади художньо-творчого розвитку особистості в контексті міжкультурного спілкування в системі освіти*». Вінниця: ВОІПОП, 2012. Вип. 1. С. 103–106.

148. Масліч С. В. Розробка та впровадження експериментальних програм з інформаційних технологій як необхідна умова формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. /

редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. Київ; Вінниця: Планер, 2014. Вип. 39. С. 98–102.

149. Масліч С. В. Створення електронного навчально-методичного комплексу з професії «Агент з організації туризму» в системі міждисциплінарної інтеграції. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання*: матеріали Звітн. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24-25 берез. 2014 р.): у 2 т. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України; за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ: ІПТО НАПН України, 2014. Т. 2. С. 100–101.

150. Масліч С. В. Сучасні підходи до підготовки фахівців сфери туризму. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання*: зб. матеріалів XI Всеукр. наук.-практ. конф. (звітної), присвяченої 25-річчю НАПН України (м. Київ, 29 берез. – 13 квіт. 2017 р.) / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України; за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ: ІПТО НАПН України, 2017. С. 230–232.

151. Масліч С. В. Формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх агентів з організації туризму: проблемний аналіз. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. / редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. Київ; Вінниця: Планер, 2016. Вип. 45. С. 70–73.

152. Масліч С. В. Формування інформаційно-аналітичної компетентності викладачів спеціальних дисциплін з професії «Агент з організації туризму». *Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки та перспективи*: зб. наук. пр. / редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін. Київ: Поліграфсервіс, 2016. Вип. 6. С. 166–175.

153. Масліч С. В. Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму / Світлана Масліч // *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка* : зб. наук. праць : Вип. 10 / Інст-т проф.-тех. освіти НАПН України ; [Ред. кол. : В. О. Радкевич (голова) та ін.]. Київ : ТОВ «НВП

Поліграфсервіс», 2015. № 10. С. 89–96 (*наукометрична база Ulrich's Periodicals Directory*).

154. Масліч С. В. Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму: метод. рек. / Київ: ІПТО НАПН України, 2017. 76 с.

155. Масліч С. В. Формування професійних навичок майбутніх агентів з організації туризму в умовах навчально-тренувальної фірми. *Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики вищої школи*: матеріали Міжнар. наук.-метод. конф. (30-31 жовт. 2017 р.) / уклад. С. М. Іваненко, О. В. Холоденко, К. М. Павицька та ін. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2017. С. 293–296.

156. Масліч С.В. Формування навичок інформаційно-аналітичної діяльності майбутніх агентів з організації туризму через роботу навчальних тренувальних туристичних фірм. *International Scientific-Practical Conference Actual questions and problems of development of social sciences: International Scientific-Practical Conference Proceedings, June 28–30, 2016. Kielce: Holy Cross University, 2016. P. 125–128.*

157. Масліч С.В., Ворона Л. М. Створення та впровадження електронних засобів навчання з професії «Агент з організації туризму». *Вісник профтехосвіти Вінниччини*: зб. наук.-метод. пр. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2012. Вип. 1. С.106–111.

158. Медведева Е.А. Основы информационной культуры (программа курса для вузов). *Социс*: журн. 1994. № 11. С. 52–67. URL: http://ecsocman.hse.ru/data/025/689/1217/007_medvedeva.pdf (дата звернення: 1.09.2018).

159. Медицинская статистика: сайт. URL: <http://medstatistic.ru/calculators/calcsite.html> (дата звернення: 1.09.2018).

160. Мельник С. В., Гаєвська Н. С. Сучасний стан кадрового забезпечення сфери туризму. *Географія та туризм*: наук. зб. Київ: Альтерпрес, 2010. Вип.8. С. 118–122.

161. Мельниченко О.А., Шведун В.О. Особливості розвитку індустрії туризму в Україні: монографія. Харків: Вид-во НУЦЗУ, 2017. 153 с.
162. Методика. *Словник іншомовних слів Мельничука*. URL: <http://slovopedia.org.ua/42/53404/285970.html> (дата звернення: 1.09.2018).
163. Методика. *Словник української мови*. URL: <http://sum.in.ua/s/metodyka> (дата звернення: 1.09.2018).
164. Методологія. *Словник української мови*. URL: <http://sum.in.ua/s/metodologhija> (дата звернення: 1.09.2018).
165. Миронов Ю. Б. Інформаційні технології в діяльності санаторно-готельних підприємств. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна*. 2007. Вип. 26. С. 193–200.
166. Миронова О. І. Деякі аспекти підготовки студентів до здійснення інформаційної діяльності. *Європейська та євроатлантична інтеграція і транскордонне співробітництво: тези доп. V Міжнар. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих науковців: у 2 т. / Східноєвропейський нац. ун-т ім. Лесі Українки*. Луцьк: Вежа, 2008. Т. 2. С. 261–263.
167. Молочко М. А. Картографічне моделювання підготовки у ВНЗ України фахівців сфери туризму. *Географія та туризм: наук. зб.* Київ: Альтерпрес, 2012. Вип.23. С.139–149.
168. МОН: модернізація професійної освіти – один із пріоритетів. URL: <https://osvita.ua/vnz/56129/> (дата звернення: 1.09.2018).
169. Морозов М.А., Морозова Н. С. Информационные технологии в социально-культурном сервисе и туризме: учебник. Москва: Академия, 2002. 345 с.
170. Москаленко В. Д. Антиципація: Психологічний тлумачний словник. URL: http://slovník.com.ua/?grupa=9&p=158&id_sl=230 (дата звернення: 1.09.2018).
171. Мося І. А. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх кваліфікованих робітників: монографія. Київ: Вид-во ІПТО НАПН України, 2013. 296 с.

172. Назначило Е. В. Развитие информационно-аналитической компетентности преподавателя в процессе непрерывного педагогического образования: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Магнитогорский гос. ун-т. Магнитогорск, 2003. 193 с.

173. Найн А. Я. Инновации в образовании: монография. Челябинск: ИПР МО РФ, 1998. 288 с.

174. Національна рамка кваліфікацій: дод. до постанови Каб. Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1341. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF> (дата звернення: 1.09.2018).

175. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: схвалено Указом Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013. *База даних «Законодавство України»* / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 1.09.2018).

176. Ничкало Н. Г. Професійно-технічній освіті – державну політику та науково-педагогічне забезпечення. *Нові технології навчання*: наук.-метод. зб. Київ, 1995. Вип. 15. С. 9–18.

177. Ничкало Н. Г. Українські концепції професійної освіти: тенденції і перспективи. *Науковий вісник Миколаїв. держ. ун-ту ім. В. О. Сухомлинського*: зб. наук. пр. Т. 1 / Миколаїв, 2008. Вип. 20. С. 8–19.

178. Новый тлумачний словник української мови: у 3 т. / сост. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. Київ: АКОНІТ, 2006. Т. 1. 926 с.

179. Новый тлумачний словник української мови: у 4 т. Київ: Аконіт, 1999. Т. 2. 910 с.

180. Ньюстром Д., Дэвис К. Организационное поведение: поведение человека на рабочем месте / пер. с англ. под ред. Ю. Н. Каптуревского. Санкт-Петербург: Питер, 2000. 447 с.

181. Овчарук О. Компетенції як ключ до оновлення змісту освіти. *Стратегія реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики*. Київ: К.І.С., 2003. С. 13–42.

182. Ожегов С. И. Словарь русского языка: около 60 000 слов / под ред. Л. И. Скворцова; 25-е изд., испр. и доп. Москва: Оникс; Мир и Образование, 2007. 972 с.
183. Омельченко В. И. Развитие информационно-аналитической компетентности будущего офицера-инженера в условиях смешанного обучения информатике: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Казанский гос. ун-т. Челябинск, 2011. 26 с.
184. Онищенко В. Д. Фундаментальні педагогічні теорії: монографія. Львів: Норма, 2014. 356 с.
185. ООН оголосила 2017 рік міжнародним роком сталого розвитку туризму. *Міністерство економічного розвитку і торгівлі України*: сайт. URL: <https://bit.ly/2GaTakg> (дата звернення: 1.09.2018).
186. Орлов В. Ф. Виховний процес і проблеми індивідуалізації в системі професійно-технічної освіти. *Науковий вісник Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України. Професійна педагогіка*: зб. наук. пр. / ред. кол.: В. О. Радкевич (голова) та ін. Київ: Пед. думка, 2013. Вип. 6. С. 73–77.
187. Ортинський В. Новітні методи дослідження адміністративно-правових явищ. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2014. № 782. С. 5–9.
188. Освітнє середовище для підготовки майбутніх педагогів засобами ІКТ: монографія / Р. С. Гуревич, Г. Б. Гордійчук, Л. Л. Коношевський, О. Л. Коношевський та ін.; за ред. Р. С. Гуревича. Вінниця: Рогальська І. О., 2011. 348 с.
189. Павло Хобзей: регіональне замовлення визначить потреби областей у кваліфікованих кадрах: *Урядовий портал*: сайт. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/249368905> (дата звернення: 1.09.2018).
190. Панкова Є. В. Туристичне краєзнавство: навч. посіб. Київ: Альтерпрес, 2003. 352 с.

191. Панфилова А. П., Долматов А. В. Взаимодействие участников образовательного процесса: учебник для бакалавров / под ред. А. П. Панфиловой. Москва: Юрайт, 2014. 487 с.
192. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті: монографія / С. О. Сисоєва, С. М. Алексюк та ін.; за ред. С. О. Сисоєвої. Київ: ВІПОЛ, 2001. 502 с.
193. Петренко Л. М. Теорія і методика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України. Київ, 2014. 583 с.
194. Петренко Л. М. Педагогічні умови розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівника професійно-технічного навчального закладу. *Нова педагогічна думка*. 2013. № 1.2. С. 94–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npd_2013_1.2_26 (дата звернення: 1.09.2018).
195. Петренко Л. М. Теорія і практика розвитку інформаційно-аналітичної компетентності керівників професійно-технічних навчальних закладів: монографія. Дніпропетровськ: ІМА-прес, 2013. 456 с.
196. Петухова Л. Є. Теоретико-методичні засади формування інформативних компетентностей майбутніх учителів початкових класів: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Херсонський держ. ун-т, 2009. 40 с.
197. Побірченко Н., Коберник Г. Інтерактивне навчання в системі освітніх технологій. *Початкова школа*. 2004. № 10. С. 8–10.
198. Повідомлення комісії. Європа 2020. Стратегія для розумного, сталого та всеохоплюючого зростання. URL: old.minjust.gov.ua/file/31493.doc (дата звернення: 1.09.2018).
199. Полоз С.А. Світовий досвід професійного розвитку персоналу на підприємствах / С.А. Полоз, А.В. Яцун // Научна конференція 17 квітня 2014. Кіровоград: КНТУ, 2014. – 883 с.
200. Пометун О.І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.

201. Пометун О.І., Побірченко Н. С., Коберник Г. І. Інтерактивні технології: теорія та методика. Київ: АПН, 2008. 94 с.
202. Пригодій М. А. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів технологій до профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04 ; Ін-т вищ. освіти НАПН України. Київ, 2011. 520 с.
203. Про затвердження Методики формування індикаторів розвитку інформаційного суспільства: Наказ МОН України від 06.09.2013 № 1271. *База даних «Законодавство України» / ВР України.* URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1664-13> (дата звернення: 1.09.2018).
204. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII у ред. від 01.01.2017 р, підстава № 1774-VIII. *База даних «Законодавство України» / ВР України.* URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2657-12> (дата звернення: 1.09.2018).
205. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013. *База даних «Законодавство України» / ВР України.* URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013> (дата звернення: 1.09.2018).
206. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *База даних «Законодавство України» / ВР України.* URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 1.09.2018).
207. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V. *База даних «Законодавство України» / ВР України.* URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/537-16> (дата звернення: 1.09.2018).
208. Про професійно-технічну освіту: Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V. *База даних «Законодавство України» / ВР України.* URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/103/98-вр> (дата звернення: 1.09.2018).
209. Про робітничі професії: Агент з організації туризму. Бармен. Бригадир з поточного утримання і ремонту колії. Брошурувальник.

Робітнича професія – 2009: матеріали Всеукр. огляду-конкурсу / упоряд. Н. І. Бугай. Київ: ІТІЗО МОН України, 2009. 126 с.

210. Про схвалення методичних рекомендацій щодо формування регіонального замовлення на підготовку фахівців та робітничих кадрів: розпорядження Каб. Міністрів України від 14.12.2016 № 994-р. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249614493> (дата звернення: 1.09.2018).

211. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: розпорядження Каб. Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80> (дата звернення: 1.09.2018).

212. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР, поточ. ред. від 11.02.2015, підстава № 124-VIII. *База даних «Законодавство України» / ВР України*. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр> (дата звернення: 1.09.2018).

213. Професійна освіта: словник: навч. посіб. для учнів і пед. працівників проф.-техн. навч. закладів / уклад. С. У. Гончаренко та ін.; ред. Н. Г. Ничкало. Київ: Вища шк., 2000. 380 с.

214. Профессиональная педагогика: учеб. для студентов, обучающихся по пед. специальностям и направлениям / под. ред. С. Я. Батышева. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Проф. образование, 1999. 902 с.

215. Проценко Т. Формування інформаційної культури користувачів. *Вісник Книжкової палати*. 2014. № 3. С. 34–38

216. Пуанкаре А. О науке. Москва: Наука, 1983. 500 с.

217. Пуховська Л. П. Становлення «компетентнісної ідеї» в європейській педагогічній освіті. *Народна освіта: електр. наук. вид.* 2013. № 3(21). URL: http://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=1736. (дата звернення: 3.12.2018).

218. Пуцентейло П. Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємства: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2007. 344 с.
219. Радкевич В. О. Науково-методичне забезпечення розвитку професійної освіти і навчання: результати й перспективи. *Професійно-техн. освіта*, 2011. № 2. С. 9–12.
220. Радкевич В. О. Принципи модернізації професійно-технічної освіти. *Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки і перспективи*: зб. наук. пр. / редкол.: В. О. Радкевич (голова) та ін. Київ: ІПТО НАПН України, 2011. Вип. 1. С. 5–18.
221. Ражина Н. Ю. Формирование коммуникативной компетентности у студентов, обучающихся по специальности «социально-культурный сервис и туризм», на основе ассертивной модели поведения: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Сибирский гос. ун-т физич. культуры и спорта. Омск, 2006. 111 с.
222. Ракитов А. И. Природа научного знания. *Вопросы философии*. 1968. № 12. С. 8–15.
223. Рейман Л. Д. Информационное общество и роль телекоммуникаций в его становлении. *Вопросы философии*. 2001. № 3. С. 7–14.
224. Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників ПТНЗ: теорія і практика: монографія / В. В. Ягупов, Н. О. Величко, І. В. Гириловська та ін.; за. наук. ред. В. В. Ягупова. Київ: Поліграфсервіс, 2014. 176 с.
225. Романова Г. М. Проектування технологій професійного навчання майбутніх кваліфікованих робітників. *Професійно-техн. освіта*. 2014. № 1. С. 47, 64.
226. Рудевич А. Информационный токсикоз: экономика избытка. *Русская семерка*. URL: <http://russian7.ru/2014/04/informacionnyj-toksikoz-perezagruzka> (дата звернення: 1.09.2018).

227. Рудницька О. П. Теоретичні засади мистецької освіти. *Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта*. Львів: Світ, 2000. Вип. 5. С. 3–12.

228. Рыжова Н. И., Фомин В. И., Филимонова Е. В. Концептуальные линии развития содержания обучения, направленного на формирование информационно-аналитической компетентности специалиста. *Информатика и образование*. 2008. № 12. С. 96–101.

229. Рыжова Н. И., Фомин В. И. Структура информационно-аналитической компетентности специалиста экономического профиля на основе модели развития содержания обучения. *Известия Самарского научного центра Российской академии наук*. 2009. № 4(2). URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/struktura-informatsionno-analiticheskoy-kompetentnosti-spetsialista-ekonomicheskogo-profilya-na-osnove-modeli-razvitiya> (дата звернення: 1.09.2018).

230. Садовская Е. А. Профессиональная компетентность будущих преподавателей-исследователей университета: метод. указания к практ. занятиям по дисциплине «Педагогика высш. шк.». Оренбург: РИК ГОУ ОГУ, 2004. 50 с.

231. Сакун Л. В. Теорія і практика підготовки фахівців сфери туризму в розвинутих країнах світу: монографія. Київ: Вид-во МАУП, 2004. 399 с.

232. Свистун В. І. Керівнику професійно-технічного навчального закладу: законодавчі норми управління в тестових завданнях: посібник для керівників установ ПТО, директорів ПТНЗ. Київ: ІПТО НАПН України, 2013. 38 с.

233. Свистун В. І. Підготовка майбутніх фахівців аграрної галузі до управлінської діяльності: монографія. Київ: Наук.-метод. центр аграр. освіти, 2006. 343 с.

234. Світовий досвід організації сільського туризму: метод. посіб. / В. Васильєв, П. Горішевський, Ю. Зінько та ін. Одеса, 2009. Вип.1. 54 с.

235. Селевко Г. Компетентности и их классификация. *Народное образование*. 2004. № 4. С. 136–144.
236. Семеновкер Б. А. Информационная культура: от папируса до компактных оптических дисков. *Библиография*. 1994. № 1. С. 11–15.
237. Семенюк Э. П. Глобализация и социальная роль информации. *Научно-техническая информация. Серия 1. Организация и методика информац. работы*. 2003. № 1. С. 1–10.
238. Сергеева Л. М., Софій Н. З. Якісна професійно-технічна освіта – соціально вразливій молоді: навч.-метод. посіб. / за ред. Л. М. Сергеевої. Київ: Арт Економі, 2012. 168 с.
239. Сисоева С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих: навч.-метод. посіб. / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ: ЕКМО, 2011. 324 с.
240. Сіленко А. Інформаційні технології – новий імпульс для пошуку парадигми майбутнього суспільства. *Політичний менеджмент*. 2007. № 3. С. 96–111.
241. Скалацький В. М. Інформаційне суспільство: сучасні теорії та моделі (соціально-філософський аналіз): дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2006. 181 с.
242. Скопень М. М. Інформаційні системи і технології бухгалтерського обліку в туризмі: навч. посіб. Київ: Вища шк., 2003. 275 с.
243. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень / уклад.: Л. О. Пустовіт. Київ: Довіра, 2000. 1017 с.
244. Сокол Т. Г. Педагогічні умови навчально-методичного забезпечення професійної підготовки менеджерів туристичної індустрії: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. Київ, 2012. 24 с.
245. Соціологія: короткий енциклопедичний словник / уклад.: В. І. Волович, В. І. Тарасенко та ін.; під заг. ред. В. І. Воловича. Київ: Укр. центр духовної культури, 1998. 736 с.

246. Спірін О. М. Диференційований підхід у вивченні основ штучного інтелекту в курсі інформатики фізико-математичного факультету вищого педагогічного закладу: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Київ, 2001. 223 с.

247. Столяренко Л. Д. Педагогическая психология. Ростов-н/Д: Феникс, 2000. 544 с. (Серия «Учебники и учебные пособия»).

248. Стратегия, цели, задачи и методы информационного образования детей и подростков. URL: https://rkn.gov.ru/docs/Razdel_20_koncepcija_2901.pdf (дата звернення: 1.09.2018).

249. Стратегія для розумного, сталого та всеохоплюючого зростання: Повідомлення Комісії «Європа 2020». Брюссель, 03.03.2010.COM(2010)2020 остаточна версія. URL: old.minjust.gov.ua/file/31493.doc (дата звернення: 3.12.2018)

250. Супрун В. В. Загальний аналіз системи професійно-технічної освіти та ринку праці України. *Інформаційно-аналітичні матеріали (Професійно-технічна освіта)* / МОН України. URL: library.uipa.edu.ua/images/analitzvit.doc (дата звернення: 1.09.2018).

251. Суханов А. П. Информация и прогресс. Новосибирск, 1988. 192 с.

252. Схема: піраміда обучення. URL: <http://trenings.ru/materialy/skhemy/1405-skHEMA-piramida-obucheniya.html> (дата звернення: 1.09.2018).

253. Татур Ю. Г. Компетентностный подход в описании результатов и проектировании стандартов высшего профессионального образования: Материалы ко второму заседанию методол. семинара «Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы». Авторская версия. Москва: Исслед. центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. 17 с.

254. Теловата М. Т. Експериментальна методика наступності у професійній підготовці майбутніх фахівців та її вплив на ефективність і якість успішності. *Міжнаодний. наук. вісник*. 2011. Вип. 3 (22), ч. 1. С. 86–94.

255. Теорія і методика професійної освіти : навч. посіб. / Курлянд та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. Київ: Знання, 2012. 390 с.
256. Теорія і методика професійної освіти: навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Т. Ю. Осипова, Р. С. Гурін, І. О. Бартенєва, І. М. Богданова; ред.: З. Н. Курлянд. Київ: Знання, 2012. 390 с.
257. Типы профессий по классификации Е. А. Климова: *Справочник профессий*. URL: <http://spravochnikprof.narod.ru/klimov.html> (дата звернення: 1.09.2018).
258. Тітаренко І. О. Підвищення інформаційної компетентності педагога. *Вісник нац. техн. ун-ту України «Київський політехніч. ін-т» Серія: Філософія. Психологія. Педагогіка*. Київ, 2007. № 1. URL: http://novyn.kpi.ua/2007-1/11_Titarenko.pdf. (дата звернення: 1.09.2018).
259. Томашевський О. М., Цегелик Г. Г., Вітер М. Б., Дубук В. І. Інформаційні технології та моделювання бізнес-процесів: навч. посіб. / Київ: ЦУЛ, 2012. 296 с.
260. Третько В. В. Теоретические основы формирования информационно-аналитической компетентности будущих магистров международных отношений.
261. Тришина С. В., Хуторской А. В. Информационная компетентность специалиста в системе дополнительного профессионального образования. *Интернет-журнал «Эйдос»*. 2004. URL: www.eidos.ru/journal/2004/0622-09.htm. (дата звернення: 1.09.2018).
262. Трофименко А. Е. Развитие информационно-аналитической компетенции студентов в вузе: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Южно-Уральский гос. ун-т. Челябинск, 2012. 25 с.
263. Туризм і відпочинок в Україні – 2012: мрії та реальність. *Федерація роботодавців Києва*. URL: <http://frk.kiev.ua/index.php?p=articles&area=1&action=displayarticle&id=763&name=2012> (дата звернення: 1.09.2018).

264. Фадеева В. В. Дидактические основы профессиональной подготовки инженеров в морском вузе: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 / Балтийская гос. акад. рыбопромыслового флота. Калининград, 2009. 39 с.

265. Федорченко В. К. Підготовка фахівців для сфери туризму: теоретичні і методологічні аспекти: монографія. Київ: Вища шк., 2002. 350 с.

266. Федорченко В. К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму: автореф. дис ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Ін-т педагогіки та психології професійної освіти АПН України. Київ, 2005. 44 с.

267. Феномен інновації: освіта, суспільство, культура: кол. Монографія / за ред. В. Г. Кременя. Київ: Пед. думка, 2008. 472 с.

268. Филимонова Е. В. Методика обучения учителей информатики информационному моделированию при разработке цифровых образовательных ресурсов: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Карельская пед. академия. Петрозаводск, 2010. 27 с.

269. Философский энциклопедический словарь / редкол.: Л. Ф. Ильичев и др. Москва: Сов. энциклопедия, 1983. 849 с.

270. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. 2 вид., перероб. і доп. Київ: Головна ред. УРЕ, 1986. 800 с.

271. Фомин В. И. Развитие содержания подготовки к информационно-аналитической деятельности на основе семиотического подхода: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.02 / Самарский гос. экономич. ун-т. Самара, 2009. 51 с.

272. Фролова Н. В. Повышение качества профессиональной подготовки будущих менеджеров посредством компетентностно-ориентированных технологий обучения. URL: <http://rudocs.exdat.com/docs/index-373932.html> (дата звернення: 1.09.2018).

273. Хурум Р. Ю. Формирование информационной культуры педагога. *Научный журнал КубГАУ*. 2007. № 26 (2). URL: <http://ej.kubagro.ru/2007/02/pdf/06.pdf>. (дата звернення: 1.09.2018).

274. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. *Ученик в общеобразовательной школе*: сб. науч. тр. / под ред. Ю. И. Дика, А. В. Хуторского. Москва: ИОСО РАО, 2002. С. 135–157.

275. Чалдини Р., Кенрик Д., Нейберг С. Социальная психология: 3-е междунар. изд. Санкт-Петербург: Прайм-Еврознак, 2002. 336 с.

276. Чобітько М. Г. Формування особистісно орієнтованої професійної позиції майбутнього вчителя. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2003. Вип. 2. С. 155–164.

277. Чорна Л. Організація якісної підготовки майбутніх фахівців сфери туризму. *Вісник Черкаського ун-ту. Серія: Пед. науки*. 2008. Вип. 124. С. 80–85.

278. Шаповалов А. В. Эффективное управление персоналом. Матрица «Мотивация / Компетентность». URL: <http://bgrow.ru/blog-page/effektivnoe-upravlenie-personalom-matrica-motivaciya-kompetentnost>.

279. Шарапов О. Д., Дербенцев В. Д., Семьонов Д. Є. Економічна кібернетика: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2004. 231 с.

280. Шарко В.Д. Методологічні засади сучасного уроку: посіб. для вчителів і студентів. Херсон: Вид-во ХНТУ, 2009. 111 с.

281. Шевченко В. Л. Організаційно-змістовна модель інформаційно-освітнього середовища ПТНЗ. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/165967/1/%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf>. (дата звернення: 1.09.2018).

282. Шестаковський М. Адаптація імітаційної технології навчання в умовах навчально-тренувальної фірми до сучасного навчального процесу в Україні. *Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення в умовах соціально-економічної нестабільності*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф. (28 жовт. 2014 р., м. Київ): у 2 ч. / уклад.: Л. М. Капченко, С. О. Тарасюк, Л. Г. Авдєєв та ін. Київ: ІПК ДСЗУ, 2014. Ч. 2. 248 с.

283. Шиман О. І. Формування основ інформаційної культури майбутніх учителів початкової школи: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2004. 257 с.
284. Шишов С. Е., Кальней В. А. Школа: мониторинг качества образования. Москва: Пед. общество России, 2000. 316 с.
285. Школа А.М. Менеджмент туристичної індустрії: навчальний посібник / за ред. І. М. Школи. Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2003. 662 с.
286. Шпак Л. І. Проблеми кадрового забезпечення туристичної галузі в системі компетентнісно-орієнтованого підходу. *Науковий часоп. нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. Серія 18: Економіка і право*. 2015. Вип. 27. С. 103–109.
287. Щербак О. І. Професійно-педагогічна освіта : теорія і практика : монографія / за заг. ред. Н. Г. Ничкало ; Ольга Іванівна Щербак. – Київ : Наук. світ, 2010. – 279 с.
288. Щербак О.І., Куклін О.В. Організація підготовки фахівців із комерційної діяльності: навч. посіб. Львів: Оріяна-Нова, 2001. 218 с.
289. Щука Г. П. Система професійної освіти у сфері туризму в Російській Федерації, Україні та Республіці Білорусь: монографія / Держ. заклад «Луган. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка». Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2013. 264 с.
290. Ягупов В. В. Інформаційно-аналітична компетентність керівників професійно-технічних навчальних закладів: поняття, зміст і структура. *Науковий вісник Ін-ту проф.-техн. освіти НАПН України*. Київ, 2012. Вип. 3. С. 75–81.
291. Ягупов В. В. Інформаційно-аналітична компетентність керівників професійно-технічних навчальних закладів як суб'єктів управління. *Професійна освіта: проблеми і перспективи: зб. наук. пр. / голов. ред. В. О. Радкевич*. Київ; Сімферополь: НІЦ КІПУ, 2012. № 3. С. 44–50.

292. Ягупов В. В. Компетентнісний підхід у професійній освіті. *Вища освіта України: теор. і наук.-метод. часоп.* 2012. № 3 (Додаток 1: Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технологія). С. 197–208.
293. Ягупов В. В. Моделювання навчального процесу як педагогічна проблема. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика: наук.-метод. журн.* Київ: МДГУ, 2003. Вип. 1. С. 28–37.
294. Ягупов В. В., Свистун В. І., Кришталь М. Я., Король В. М. Управлінська культура і компетентність керівників як системна психолого-педагогічна проблема. *Пед. науки: зб. наук. пр. / Нац. акад. держ. прикордонної служби України.* 2013. № 4(69). С. 291–301.
295. Ягупов В.В. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Либідь, 2002. 560 с.
296. Яковенко Н. В., Комов И. В. Информационно-аналитическая компетентность как профессиональный компонент подготовки эколого-инженеров в условиях педагогического вуза. *Вестник Воронежского гос. ун-та. Серия: География. Геоэкология.* Воронеж, 2016 . № 1. С. 73–77.
297. Якунин В.А. Педагогическая психология: учеб. пособ. Санкт-Петербург: Изд-во А. М. Михайлова, 1998. 231 с.
298. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию. Москва: Олма-Пресс, 2001. 365 с.
299. Ala-Mutka K., Punie Y. & Redecker C. Digital Competence for Lifelong Learning. JRC Technical Note 48708. Publication date: 11/2008. URL: <ftp://ftp.jrc.es/pub/EURdoc/JRC48708.TN.pdf> (дата звернення: 1.09.2018).
300. Committed to Tourism. World Tourism Organization UNWTO. URL: <http://www2.unwto.org/ru/press-release/2017-01-17/spros-na-mezhdunarodnyi-turizm-ostaetsya-prezhnim-nesmotrya-na-trudnosti> (дата звернення: 1.09.2018).
301. Maslich S. The essence, content and structure of informational analytical competency of future tourism agents at vocational school. *Topical researches of the World Science: International Scientific and Practical Conference Proceedings.* June 28, 2017, Dubai, UAE. № 7(23), vol. 3, July 2017. P. 39–42.

302. Maslich S.V. Vocational guidance in the system of training future tourism agents. *Modernization of educational system: world trends and national peculiarities: International scientific conference proceedings* Conference Proceedings, February 23rd. Kaunas: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. P. 72–75.

303. Medianext. URL: <http://medianext.com.ua/mn-news/126-2011-04-06-10-06-21> (дата звернення: 1.09.2018).

304. profi + travel. URL: <http://profi.travel/articles/17356/details> (дата звернення: 1.09.2016).

305. Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for Lifelong Learning. URL: <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/annex-recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf>. (дата звернення: 1.09.2018).

306. The Bruges Communiqué on enhanced European Cooperation in Vocational Education and Training for the period 2011-2020. URL: http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/repository/education/policy/vocational-policy/doc/brugescom_en.pdf (дата звернення: 1.09.2018).

307. Travel Education Centre. URL: <http://tec.se/> (дата звернення: 1.09.2018).

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Аналіз визначення поняття «компетентність»

№ п/п	Автор	Зміст поняття
1	2	3
1.	О. Овчарук	Компетентність – <u>це спеціально структуровані (організовані) набори знань, умінь, навичок і ставлень</u> , що їх набувають у процесі навчання; вони дають змогу людині визначати, тобто ідентифікувати й розв'язувати, незалежно від контексту (ситуації) проблеми, характерні для певної сфери діяльності [100, с. 17].
2.	Л. Петухова	Компетентність – <u>це здатність та усвідомлена готовність особистості до реалізації набутої системи знань, умінь, навичок і прагнення розв'язання актуальних завдань у конкретних умовах з передбачуваними можливими наслідками та відповідальністю за свої дії</u> [196].
3.	С. Трішина	Компетентність – <u>це володіння людиною відповідною компетенцією</u> , що містить її особистісне ставлення до неї та предмета діяльності; усталена особистісна якість (сукупність якостей) спеціаліста та мінімально необхідний досвід діяльності в заданій сфері [261].
4.	І. Зимня	Компетентність – <u>це інтелектуально та особистісно-зумовлений досвід соціально-професійної життєдіяльності людини</u> , що ґрунтується на знаннях [80].
5.	Н. Войнова	Компетентність – це не просто <u>сума знань, умінь та навичок</u> (поняття компетентності містить їх у собі), це ще й <u>готовність та здатність їх застосування</u> , система особистісних цінностей, орієнтирів, звичок і т. ін., тому компетентності формуються не лише у процесі навчання, але й у результаті взаємодії особистості та соціуму [32].
6.	І. Кубенко	Компетентність включає не тільки суґубо <u>професійні знання й уміння</u> , а й такі <u>якості</u> , як: ініціативність, здатність до співробітництва, роботи в групі, вміння оцінювати ситуацію, логічно мислити, добувати, відбирати й аналізувати інформацію. Точніше, людина може стати компетентною тільки після здобуття нею адекватної інформації, знань і практичного досвіду. Тобто у формуванні компетентної особистості освіта відіграє головну роль» [108].
7.	Закон України «Про освіту»	Компетентність – <u>динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей</u> , що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність [206].
8.	Національна рамка кваліфікацій	Компетентність/компетентності – <u>здатність особи до виконання певного виду діяльності</u> , що виражається через знання, розуміння, уміння, цінності, інші особисті якості [174].

Додаток Б

Таблиця Б.1

**Аналіз основних підходів до визначення структури компетентнісної
підготовки менеджера**

<i>1. Інформаційний і аналітичний компоненти підготовки розглядаються як самостійні, відокремлені компетентності</i>	
Н. Фролова	Під час підготовки менеджерів у системі вищої професійної освіти виділяє: 1) <u>Інформаційну менеджмент-компетентність</u>, що включає: - вибудовування ефективної системи інформаційних ресурсів; - визначення затребуваності того чи іншого інформаційного ресурсу. 2) <u>Аналітичну менеджмент-компетентність</u>, що передбачає : - обґрунтовану оцінку ефективності системи інформаційних ресурсів; - об'єктивну оцінку різних аспектів системи інформаційних ресурсів; - здійснення оперативної аналітичної оцінки інформаційних потоків; - оперативно-аналітичне зіставлення інформаційних потоків, що виходять від різних джерел; - формулювання на основі отриманої інформації комплексних аналітичних висновків; - інтерпретацію, систематизацію та аналітику отриманої інформації [272].
<i>2. Інформаційна та / або аналітична складова синтезується у специфічну компетентність</i>	
І. Абрамова	цифрових технологій, інструментів комунікації та / або мереж для отримання доступу до інформації, управління нею, її інтеграції, оцінки та створення для функціонування в сучасному суспільстві. Під ІКТ-компетентністю мається на увазі впевнене володіння усіма складовими навичками ІКТ-грамотності для вирішення питань, що виникають у навчальній та іншій діяльності. При цьому акцент робиться на сформованість узагальнених пізнавальних, етичних і технічних навичок [2, с. 12–13].
В. Фадєєва	<u>Інформаційно-комп'ютерна компетентність</u> «Професійна інформаційно-комп'ютерна компетентність» морських інженерів – це сукупність професійно важливих якостей і психічних властивостей особистості, що визначають можливість здійснення фахівцями функціональних обов'язків в умовах інформаційного середовища професійної діяльності, що виражаються в умінні збирати, обробляти інформацію, приймати на її підставі оптимальні рішення, в залежності від ситуації, яка склалася у професійній діяльності [264, с. 20].
<i>3. Інформаційна та аналітична складова розглядаються як єдина компетентність</i>	
Р. Красовський	Даного підходу дотримуються розробники Федерального державного освітнього стандарту ВПО третього покоління, які описують підготовку бакалаврів напряму «Менеджмент». Вони розглядають інформаційно-аналітичну складову освіти як єдину сферу діяльності, представлену 22 компетенціями, спрямовану на: збір, обробку та аналіз інформації; побудову внутрішньої інформаційної системи організації; створення і ведення баз даних; оцінку ефективності проектів; підготовку звітів за результатами інформаційно-аналітичної діяльності; оцінку ефективності управлінських рішень [105].

Додаток В

Таблиця В.1

**Розподіл годин з урахуванням можливості формування навичок
інформаційно-аналітичної діяльності**

Навчальні предмети	Загальна кількість годин*	% від загальної кількості годин предметів професійного циклу	Формування навиків інформаційно-аналітичної діяльності**
Основи правових знань	17	4,0	—
Основи галузевої економіки і підприємництва	17	4,0	—
Інформаційні технології	17	4,0	+
Правила дорожнього руху	4	0,9	—
Технологія туристичного обслуговування	66	15,5	+ —
Технологія транспортного обслуговування в туризмі	10	2,3	—
Основи гостинності в сфері туристичного обслуговування	13	3,0	+ —
Інформаційні технології в туризмі	34	8,0	+
Іноземна мова за професійним спрямуванням	122	28,6	—
Географія туризму	64	15,0	—
Охорона праці	14	3,3	—
Основи психології, етикет професійного спілкування та основи попередження та вирішення конфліктів	36	8,4	—
Основи екологізації туристичної діяльності	13	3,0	—
Усього:	427	100	

Примітка:

*— без урахування резерву часу, консультацій, державної кваліфікаційної атестації;

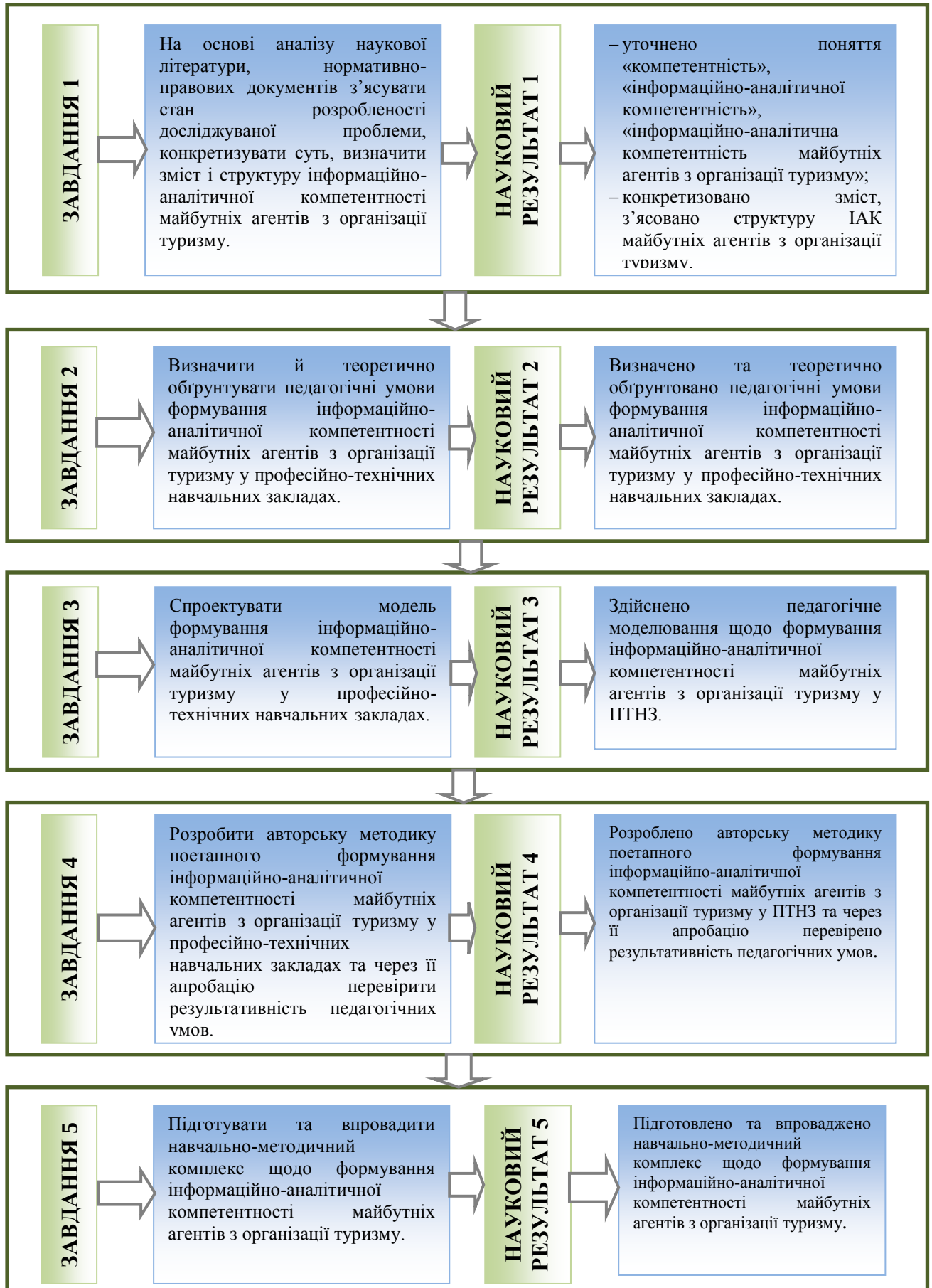
** + — усі теми навчальної програми передбачають роботу з комп'ютерною технікою та електронними інформаційними ресурсами;

+ — — лише деякі теми навчальної програми передбачають роботу з комп'ютерною технікою та електронними інформаційними ресурсами;

— — не передбачається робота з комп'ютерною технікою та електронними інформаційними ресурсами.

Додаток Д

Мета – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму для підвищення якості їхньої підготовки в професійно-технічних навчальних закладах.

Додаток Ж

Таблиця Д.1

Дефініція поняття «педагогічні умови»

Автор	Зміст поняття «педагогічні умови»
С. Гончаренко	«...сукупність процесів відношень, що необхідні для виникнення та існування певного об'єкта або обставин навчального процесу, і які є результатом відбору, конструювання та пристосування елементів, змісту, методів, засобів, змісту навчання для досягнення поставлених завдань» [48, с. 255]
А. Найд	«...сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів і прийомів підвищення ефективності навчально-виховного процесу і матеріально-просторового середовища, що забезпечують успішне вирішення поставлених і проєктованих у дослідженні завдань» [173]
Л. Загребельна	«обставини, від яких залежить і на основі яких відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості» [76, с. 291]
Ю. Бабанський	«чинники (обставини), від яких залежить ефективність функціонування педагогічної системи» [14, с. 115]
А. Литвин	«комплекс спеціально спроектованих генеральних (стрижневих, системотвірних) чинників впливу на зовнішні та внутрішні обставини навчально-виховного процесу та/або особистісні параметри його учасників, які забезпечують цілісність навчання та виховання в інформаційно-освітньому середовищі навчального закладу відповідно до вимог суспільства» [115, с. 63]
В. Манько	«взаємопов'язана сукупність внутрішніх параметрів та зовнішніх характеристик функціонування, які забезпечують високу результативність навчального процесу і відповідають психолого-педагогічним критеріям оптимальності» [132]
К. Касярум	«взаємопов'язана сукупність обставин, засобів і заходів у педагогічному процесі, яка сприяє ефективній професійній підготовці майбутніх фахівців» [88]
М. Малькова	«сукупність зовнішніх та внутрішніх обставин (об'єктивних заходів) освітнього процесу, від реалізації яких залежить досягнення поставлених дидактичних цілей» [130, с. 98]

Додаток 3

Лист експертного оцінювання вагомості факторів формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах

Шановний експерте!

Просимо Вас проранжувати за ступенем вагомості (від 1 до 11) фактори формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах. Об'єктивність Вашої експертної оцінки дасть змогу ефективніше організувати підготовку майбутніх фахівців сфери туризму.

№ п/п	Фактор	Ранг
1.	Прагнення до самовдосконалення	
2.	Відпрацювання навиків роботи з веб-ресурсами	
3.	Цілеспрямоване мотивування учнів до оволодіння інформаційно-аналітичною компетентністю	
4.	Професіоналізм викладачів спеціальних дисциплін та майстрів виробничого навчання	
5.	Співпраця із соціальними партнерами	
6.	Оновлення змісту дисциплін інформаційного спрямування навчальним матеріалом з професійним контекстом	
7.	Необхідність постійного оновлення знань	
8.	Використання групових методів навчання	
9.	Застосування інноваційних методик і технологій у формуванні інформаційно-аналітичної компетентності	
10.	Упровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес	
11.	Створення інформаційно-освітнього середовища професійно-технічного навчального закладу	

Дякуємо за співпрацю!

Додаток К

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ І ЗМІСТУ ОСВІТИ
04070, м. Київ, вул. Сагайдачного, 37; тел. (044) 417-81-87, факс (044) 417-81-81

Від 16.07.10 № 1.4/18-П-684
На № _____ від _____

Директору ДПТЗ
«Вінницьке вище професійне
училище сфери послуг»
Вороні Л.М.

Науково-методичною комісією з професій торгівлі, сфери послуг, харчової промисловості та туристичної діяльності розглянуто матеріали науково-методичної експертизи електронного засобу навчального призначення для професійно-технічних навчальних закладів «Інформаційна обробка даних в туристичній галузі» (автор: Масліч С.В.) з висновком: "Схвалено для використання у професійно-технічних навчальних закладах" (протокол №5 від 14.07.2010 р.).

Контрольні примірники просимо надсилати до Інституту інноваційних технологій і змісту освіти за адресою: 04070, м. Київ, вул. Петра Сагайдачного 37, Відділення змісту професійно-технічної освіти.

Директор Інституту
інноваційних технологій
і змісту освіти

Удод О.А.

Онопрієнко Л.М.
2393935

Додаток Л

Приклади завдань із професійним змістом при вивченні теми
«Табличні процесори»

Завдання 1.

У таблиці наводяться дані про ріки України.

Назва річки	Куди впадає	Довжина, км		Площа басейну, км ²
		загальна	в межах України	
Дніпро	Чорне море	2201	1121	504000
Дністер	Чорне море	1362	925	72100
Південний Буг	Чорне море	806	806	63700
Сіверський Донець	Дон	1053	700	98900
Десна	Дніпро	1130	575	88 900
Інгuleць	Дніпро	549	549	13 700
Рось	Дніпро	346	346	12 600
Прип'ять	Дніпро	775	261	114 300
Ворскла	Дніпро	464	348	14 700
Тиса	Дунай	966	201	153 000
Уж	Прип'ять	256	256	8080
Стрий	Дністер	230	230	3055
Айдар	Сіверський Донець	264	213	7420
Смотрич	Дністер	169	169	1800

Використовуючи можливості редактора електронних таблиць Microsoft Excel:

- відсортуйте табличні дані окремо за загальною довжиною та за площею басейну;
- виведіть на екран тільки ті ріки, довжина яких у межах України є більшою 500 км;
- виведіть на екран дані лише про ріки, які впадають у Чорне море.

Завдання 2.

У редакторі електронних таблиць Microsoft Excel розрахуйте вартість туру «Три дні у Відні на День Незалежності».

№	Назва статті	Вартість за одиницю, грн.	Кількість (од., діб)	Загальна вартість, грн.
1.	Вартість проживання (двомісний номер, у вартість включено харчування – сніданок)	1200	3	
2.	Вартість проїзду	2896	1	
3.	Трансфер	796	3	
Екскурсійна програма:				
4.	Екскурсія «Легенди Відня»	124	1	
5.	Оглядова екскурсія по Відню	189	1	
6.	Екскурсія «Потаємні цікавинки» (будинок Хундертвассера, палаци Шенбрунн та Бельведер)	210	1	
7.	Відпочинок у парку Пратер, катання на каруселях	190	1	
8.	Страхування	350	1	
9.	Послуги перекладача	250	1	
Загальна вартість туру:				

Додаток М

Типова навчальна програма із предмета «Інформаційні технології»
(витяг з Державного стандарту ПТО з професії «Агент з організації»,
Київ, 2013)

<i>№ з/п</i>	<i>Тема</i>	<i>Кількість годин</i>	
		<i>Всього</i>	<i>З них на лабораторно- практичні роботи</i>
1.	Інформація та інформаційні технології	1	
2.	Програмні засоби ПК. Комп'ютерні технології	12	10
3.	Мережні системи та сервіси	4	2
Всього годин:		17	12

Тема 1. Інформація та інформаційні технології

Поняття про інформацію та інформаційні технології.

Тема 2. Програмні засоби ПК. Комп'ютерні технології

Програми створення текстових і графічних документів. Стили оформлення та подання інформації.

Мультимедійні технології. Види і типи презентацій. Загальні відомості про засоби створення презентацій.

Лабораторно-практичні роботи:

1. MS WORD. Технології роботи з текстовими документами.
2. MS WORD. Створення текстових документів за професією.
3. MS WORD. Стили оформлення та подання інформації. Зміст, посилання, злиття документів.
4. MS WORD. Робота з великими документами.
5. MS WORD. Створення текстових документів за професією.
6. MS Publisher. Створення публікації, можливості програми.

7. MS Publisher. Створення публікації за професією.
8. Робота з графічними об'єктами.
9. Створення презентацій MS PowerPoint. Демонстрація.
10. Створення презентацій. Тема: «Моя майбутня професія».

Тема 3. Мережні системи та сервіси

Основи мережних систем. Загальні відомості про Internet, електронну пошту та телеконференції.

Основні мережні сервіси. Браузери.

Лабораторно-практичні роботи:

1. Пошук статистичної інформації в мережі Internet (за напрямом професії).
2. Використання електронної пошти. Реєстрація на поштовому сервері.

Додаток Н
Програма факультативного курсу
з предмета
«ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ»

Розроблено: Масліч С.В.

Професія: агент з організації туризму

№ з/п	Тема	Кількість годин	
		Всього	З них на лабораторно- практичні роботи
1.	Вплив інформаційних технологій на розвиток туристичного бізнесу	2	
2.	Використання програм MicrosoftOffice у туристичній галузі	7	6
3.	Використання Internet-технологій в туризмі	8	6
	Всього годин:	17	12

Тема 1. Вплив інформаційних технологій на розвиток туристичного бізнесу

Автоматизоване інформаційне і технологічне (АІТ) управління. Автоматизація процесів планування, обліку й управління основних напрямів діяльності туристичної фірми.

Тема 2. Використання програм Microsoft Office у туристичній галузі

Програми Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft Power Point, Microsoft Publisher. Загальні характеристики. Приклади їх використання в роботі агента з організації туризму.

СУБД Microsoft Access. Створення бази даних туристичної фірми.

Практичні роботи.

1. Створення реклами туристичної фірми (2 год.)
2. Створення електронного каталогу туристичних послуг (2 год.)
3. Формування бази даних туристичної фірми (2 год.)

Тема 3. Використання Internet-технологій у туризмі.

Напрями використання Інтернету в туристичній діяльності.

Характеристика туристичних серверів.

Електронна комерція в туризмі. Пошукові системи. Електронні туристичні довідники і каталоги. Internet-майданчики. Сучасні технології бронювання та резервування. Електронні системи продажів турів.

Практичні роботи.

4. Отримання оперативної інформації про країни, визначні місця та туристичні послуги (2 год.)
5. Робота із системами бронювання, резервування (2 год.)
6. Формування туру та придбання туристичної путівки (2 год.)

Додаток П

План підсумкового уроку з інформаційних технологій

Мета уроку: узагальнити і систематизувати знання про організацію робочого місця агента з організації туризму та використання ним офісної техніки; формувати навички групової роботи; удосконалювати професійні знання, навички, вміння; навчити учнів творчо мислити, виробляти ідеї і знаходити шляхи їхньої реалізації на практиці; розвивати в учнів самостійність і почуття відповідальності за виконання прийнятих рішень; виробляти комунікативні навички; підвищувати інтерес до майбутньої професії; виховувати культуру спілкування.

Тип уроку: узагальнення та систематизації знань.

Метод проведення уроку: ділова гра.

Форма організації навчальної діяльності: робота в малих групах над проблемною ситуацією за допомогою мозкового штурму.

Матеріально-технічне забезпечення: комп'ютери, ноутбуки, проектор, інтерактивна дошка.

Епіграф: Урок – це сонце, навколо якого, як планети, обертаються усі інші форми навчальних занять.

Перебіг уроку:

I. Організаційно-виховний момент.

II. Відтворення та корекція опорних знань учнів.

Бесіда з учнями про:

- важливість та затребуваність професії агента з організації туризму;
- функціональні обов'язки агента з організації туризму.

III. Ігровий етап.

Група представляє собою віртуальну туристичну агенцію за відповідними відділами.

Проводиться проблемна нарада або мозковий штурм із питання:

Як ефективно організувати роботу туристичної агенції?

Створюється банк ідей
(Кожний відділ подає свою ідею)

1. Екскурс у минуле.

Презентація *істориком* першого офісного обладнання. .

Демонстрація презентації «Перше офісне обладнання».

2. Технічний відділ.

Технічне обладнання сучасної туристичної агенції.

3. Відділ програмістів.

- *«Програмне забезпечення для агентів з організації туризму.*

4. Відділ техніки безпеки.

Організація робочого місця агента з організації туризму.

Як зробити роботу агента з організації туризму безпечною?

5. Інноваційний відділ.

Тенденції у розташуванні офісу туристичної агенції.

Зелений офіс.

6. Психолог

Офісні табу.

IV. Заключний етап.

- *Підведення підсумків із питання «Як ефективно організувати роботу туристичної агенції?»*

Заповнення анкети (анкета додається).

Домашнє завдання: есе «Туристична агенція майбутнього».

Оцінювання знань учнів.

Підсумкова анкета опитування учнів за результатами уроку

1. Для успішної роботи туристичної агенції необхідні такі технічні пристрої:

2. Агент з організації туризму у своїй роботі повинен уміло працювати з наступними програмами:

3. Для своєї туристичної агенції я б вибрав (ла) стиль -

4. Урок допоміг мені

5. Я думаю, що мені потрібно ще поглибити знання з питання _____

6. Я оцінюю свої знання з інформаційних технологій на

Запишіть своє прізвище

Додаток Р

План уроку з інформатики із теми «Будова комп'ютера»

Мета уроку: узагальнити й систематизувати знання про будову комп'ютера та склад його програмного забезпечення; формувати навички групової роботи; удосконалювати професійні знання, навички, вміння; навчити учнів творчо мислити, виробляти ідеї і знаходити шляхи їхньої реалізації на практиці; розвивати в учнів самостійність і почуття відповідальності за виконання прийнятих рішень; виробляти комунікативні навички; підвищувати інтерес до майбутньої професії; виховувати культуру спілкування.

Тип уроку: узагальнення та систематизації знань.

Метод проведення уроку: ділова гра.

Форма організації навчальної діяльності: робота в малих групах.

Матеріально-технічне забезпечення: комп'ютери, мультимедійний проектор.

Перебіг уроку:

I. Організаційно-виховний момент.

II. Актуалізація знань і умінь учнів.

«Мозковий» штурм – «Який комп'ютер ідеальний у Вашому розумінні?»

Кожен учень однією фразою або одним реченням презентує ідеальний комп'ютер в його розумінні.

III. Ігровий етап.

Моделювання наступної ситуації:

Покупець (викладач) звертається до фірми, що займається продажем комп'ютерної техніки, із бажанням придбати комп'ютер. Обслуговуванням клієнта займаються відповідні відділи:

- **центральний відділ;**
- **відділ периферії;**
- **відділ роботи з клієнтами;**

- **бухгалтерія.**

Розпочинається подорож-розмова покупця із представниками різних відділів для того, щоб скомплектувати для нього комп'ютер.

Робота відділів.

Презентація центральним відділом своєї продукції.

Демонстрація презентації «Материнська плата».

Обідня перерва фірми.

Розгадування **кресвордів** (центральний відділ та відділ периферії).

Підрахунок вартості комп'ютера (бухгалтерія).

Запитання для клієнтів (відділ роботи з клієнтами) –

- Придумати й обґрунтувати по ***3 рекомендації*** з метою вибору найкращого комп'ютера для наступних клієнтів:
пенсіонер, учень училища, бізнесмен.

Презентація відділом периферії своєї продукції.

Демонстрація презентації «Принтери» та реклама публікації про монітори.

Робота з відділом клієнтів та бухгалтерією.

Аукціон ідей:

- **Як придбати комп'ютер, коли в тебе не вистачає грошей?**

V. Заключний етап:

заповнення анкети;

комп'ютерний «ланцюжок»:

Усі учні по черзі називають одну складову комп'ютера (не повторюючись).

(Резервне завдання – намалювати комп'ютер своєї мрії).

Оцінювання знань учнів.

Вихідна анкета

1.	Для чого потрібен комп'ютер в нашому житті -	
	а) я розумію добре;	☐
	б) уявляю собі приблизно;	☐
	в) взагалі не розумію.	☐
2.	Я вивчив будову комп'ютера -	
	а) відмінно;	☐
	б) добре;	☐
	в) погано.	☐
3.	Я думаю, що головним пристроєм в комп'ютері є:	
	а) процесор;	☐
	б) монітор;	☐
	в) системний блок.	☐
4.	Я вважаю, що комп'ютер не може працювати без:	
	а) "офіса";	☐
	б) операційної системи;	☐
	в) прикладних програм.	☐
5.	Найбільше мені сподобались:	
	а) уроки пояснення нового матеріалу;	☐
	б) лабораторно-практичні роботи;	☐
	в) тематичні залікові роботи.	☐
6.	Я оцінюю свої знання з предмета "Інформатика" на _____ балів.	
7.	Я ще раз хотів би прослухати матеріал про _____ _____ _____	

Додаток С

План уроку з інформаційних технологій із теми «Безпека роботи в мережі Internet»

Мета уроку: повторення й узагальнення знань про комп'ютерні мережі та мережу Internet, систематизація знань про правові аспекти роботи з інформацією; розвиток логічного мислення, пам'яті, уважності; розвиток пізнавального інтересу, творчої активності учнів; розвиток в учнів уміння висловлювати думки, моделювати ситуацію; виховання пошани до суперника, уміння гідно вести суперечку, стійкості, винахідливості, уміння працювати в команді.

Тип уроку: узагальнення та систематизації знань.

Метод проведення уроку: урок - рольова гра.

Форма організації навчальної діяльності: групова.

Методи і прийоми навчання: аналіз інформації, дискусія.

Матеріально-технічне забезпечення: комп'ютери, мультимедійний проектор, мультимедійна дошка.

Дійові особи: *суддя, прокурор та адвокат. ІНТЕРНЕТ, свідки захисту, свідки звинувачення.*

Вчитель виконує роль *судді* в диспуті сторін, який незалежно і аргументовано буде приймати, або відкидати доводи, що приводяться, і стежити за тим, щоб одні і ті ж аргументи не повторювалися в різному формулюванні, та за тим, щоб дискусія була в цивілізованих рамках.

Перебіг уроку

1. Вступне слово судді.

Слухається справа по звинуваченню глобальної мережі Internet за статтями 361, 362 Кримінального кодексу розділу XVI «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж» та в негативному впливі на підростаюче покоління.

2. Слово прокурора.

Прокурор: *Ваша честь, поважана публіка!*

Всім відомий крилатий вираз: «Благими намірами вистелена дорога в пекло». І, на наш погляд, він стосується й розвитку глобальної комп'ютерної мережі Internet. Розповсюдження і розвиток комп'ютерних мереж породило цілий комплекс злочинів нового вигляду.

Internet обвинувачується в розповсюдженні вірусів і шкідливих програм, а також в пропаганді насильства і жорстокості, ще в розповсюдженні спама, порушенні авторських і суміжних прав і спричиненню шкоди етичному й фізичному здоров'ю людини. З боку звинувачення були запрошені свідки, які можуть підтвердити перераховані факти.

Але на початок я маю запитання: людство жило багато років без Internet. Як, коли і навіщо він з'явився на світ?

3. Виступи свідків звинувачення.

Презентації свідків:

- «Розвиток Інтернету»;
- «Комп'ютерні віруси»;
- «Спам».

4. Слово адвоката.

5. Виступи свідків захисту.

Презентації:

- «Послуги мережі Інтернет»;
- «Популярність Інтернету».

6. Виступ звинувачуваного.

5. Завершальне слово судді.

6. Підсумки уроку:

- ✓ Online-опитування;
- ✓ Петиція про безпечне використання Інтернету;

- ✓ Складання контракту з кодексу поведінки в онлайні;
- ✓ Підсумкова анкета.

1. Завдяки Інтернету я можу: _____ _____ _____ _____ 2. У мережі Інтернет мені слід опасатися: _____ _____ _____ 3. Я володію такими «мережевими» термінами: _____ _____ _____ 4. Мені б хотілося розширити свої знання з питань: _____ _____ _____ 5. Сьогодні на уроці я оцінюю свою роботу на ____. 6. Знання з основ роботи в мережі Інтернет я оцінюю на _____ 7. Я б побажав своїм друзям-користувачам мережі Інтернет _____ _____ _____ <i>Залиш своє прізвище</i> _____
--

Додаток Т

Certificate

Maslich Svitlana

has, in accordance with the regulations for Folkuniversitetet education and with the conditions of the educational program, succeeded in fulfilling the requirements to secure the certificate in

Inclusive education

The education program covers the following topics:

The systematic approach to school improvement
Improving school climate for prevention of ESL
Working with individual young people and their families
Strengthening partnerships between school and the community

Ali Rashidi
Director of International
Projects Department
Folkuniversitetet, Uppsala

Folkuniversitetet
Kursverksamheten vid Uppsala universitet
Bergsbrunnagatan 1
753 23 Uppsala
Tel: 018-68 00 00

Date: 21-22.06.2018

Folkuniversitetet

Swedish Institute Baltic Sea Cooperation

Certificate

*of participation in the project
«Baltic Network for prevention of Early School Leaving»
(SEE-ME)*

Project Number 10055/2017

Svitlana Maslich

1st transnational meeting

3-4 September 2017

Vinnytsia, Ukraine

Ali Rashidi

A handwritten signature in dark ink, appearing to read 'Ali R.' with a stylized flourish.

***Director of the Department for
International Cooperation***

Folkuniversitetet, Stiftelsen kursverksamheten vid Uppsala universitet
(Sweden)

Folkuniversitetet

Додаток Ф

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Масліч Світлани Володимирівни

«Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах»
зі спеціальності 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Масліч С. В. Розробка та впровадження експериментальних програм з інформаційних технологій як необхідна умова формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. праць. Випуск 39 / Редкол.: І. А. Зязюн (голова) та ін. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. С. 98–102.

2. Масліч С. В. Викладання предмета «Інформаційна обробка даних у туристичній галузі» у ПТНЗ шляхом використання методу проектів. *Педагогіка і психологія професійної освіти* : науково-методичний журнал. 2014. № 1. С. 80–85.

3. Масліч С. В. Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка* : зб. наук. праць : Вип. 10 / Інст-т проф.-тех. освіти НАПН України ; [Ред. кол. : В. О. Радкевич (голова) та ін.]. Київ : ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2015. № 10. С. 89–96 (*наукометрична база Ulrich's Periodicals Directory*).

4. Масліч С. В. Формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх агентів з організації туризму: проблемний аналіз. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. праць. Випуск 45. / редкол. Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2016. С. 70–73.

5. Масліч С. В. Педагогічні умови формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах. Педагогічні науки. Зб. наук. праць. Випуск LXXVII. Том 2. Херсон, 2017. С. 78–83 (*наукометрична база Index Copernicus*).

6. Maslich S. The essence, content and structure of informational analytical competency of future tourism agents at vocational school. *International Scientific and Practical Conference «Topical researches of the World Science»*. June 28, 2017, Dubai, UAE, №7 (23), Vol. 3, July 2017. P. 39–42 (*наукометричні бази РІНЦ, Index Copernicus*)

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Масліч С. В. Формування навичок інформаційно-аналітичної діяльності майбутніх агентів з організації туризму через роботу навчальних тренувальних туристичних фірм. *International Scientific-Practical Conference Actual questions and problems of development of social sciences: Conference Proceedings*, June 28-30, 2016. Kielce : Holy Cross University. P. 125-128.

8. Maslich S.V. Vocational guidance in the system of training future tourism agents. *International scientific conference «Modernization of educational system: world trends and national peculiarities»*: Conference Proceedings, February 23rd. Kaunas : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. P. 72–75.

9. Масліч С. В. Формування інформаційно-аналітичної компетентності викладачів спеціальних дисциплін з професії «Агент з організації туризму». *Модернізація професійної освіти і навчання: проблеми, пошуки та перспективи*: зб. наук. праць / [Ред. кол. : В. О. Радкевич (голова) та ін.]. Вип. 6. Київ : «НВП Поліграфсервіс», 2016. С. 166–175.

10. Масліч С. В., Ворона Л. М. Створення та впровадження електронних засобів навчання з професії «Агент з організації туризму». *Вісник профтехосвіти Вінниччини* : зб. наук.-метод. праць. Вип. 1. Вінниця : ТОВ «Нілан-ЛТД», 2012. С.106–111.

11. Масліч С. В. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій при викладанні спецдисциплін : Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання : матеріали Звітної науково-практичної конференції (м. Київ, 28 березня 2013 р.). Т. 2. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [за заг. ред. В. О. Радкевич, Г.В. Єльнікової]. Київ : ІПТО НАПН України, 2013. С. 74–76.

12. Масліч С. В. Створення електронного навчально-методичного комплексу з професії «Агент з організації туризму» в системі міждисциплінарної інтеграції. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання* : матеріали Звітної науково-практичної конференції (м. Київ, 24-25 березня 2014 р.). Т. 2 / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [за заг. ред. В. О. Радкевич]. Київ : ІПТО НАПН України, 2014. С. 100–101.

13. Масліч С. В. Інформаційні технології у професійній підготовці майбутніх агентів з організації туризму. *Нові матеріали і перспективні технології, охорона праці і професійна освіта* : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю (м. Луганськ, 4 квіт. 2014 р.). Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2014. С. 163–165.

14. Масліч С. В. Використання блогів у навчальному процесі. *Чинники розвитку психологічних та педагогічних наук у XXI столітті* : зб. наук. робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції: (21-22 листопада 2014 р., м. Одеса). Одеса : ГО «Південна фундація педагогіки», 2014. С. 123–125.

15. Масліч С. В. Інформаційно-аналітична компетентність як базова складова професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. *Роль і місце психології та педагогіки у формуванні сучасної особистості* : Збірник тез науково-практичної конференції: (м. Харків, Україна, 16-17 січня 2015 р.), Харків : Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2015. С. 72–75.

16. Масліч С. В. Новітні підходи до формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму . *Науково-*

методичне забезпечення професійної освіти і навчання : матеріали звітної науково-практичної конференції за 2014 рік (м. Київ, 26 березня 2015 р.), Т. 2. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [за заг. ред. В. О. Радкевич]. Київ : ІПТО НАПН України, 2015. С. 122–124.

17. Масліч С. В. Використання інноваційних технологій в організації освітнього процесу в ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг». *Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика* : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 16-17 жовтня 2015 року). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2015. С. 128–129.

18. Масліч С. В. Особливості формування інформаційно-аналітичної компетентності викладачів спеціальних дисциплін з професії «Агент з організації туризму». *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 7, 19 квітня 2016 р.), Т. II. / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України / за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ : ІПТО НАПН України, 2016. С. 131–133.

19. Масліч С. В. Використання імітаційних методів навчання у формуванні професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму. *Розвиток професійної культури майбутніх фахівців: виклики, досвід, стратегії і перспективи* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ-Ірпінь, 21 червня 2016 р. / за заг. ред. В. О. Радкевич, Л. М. Петренко; Інститут професійно-технічної освіти НАПН України; Київський фінансово-економічний коледж Національного університету ДПС України. Павлоград : ІМА-прес, 2016, С. 126–129.

20. Масліч С. В. Сучасні підходи до підготовки фахівців сфери туризму. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання* : збірник матеріалів XI Всеукраїнської науково-практичної конференції (звітної), присвяченої 25-річчю НАПН України (м. Київ, 29 березня - 13 квітня 2017 р.) / Інститут професійно-технічної освіти НАПН України / за заг. ред. В. О. Радкевич. Київ : ІПТО НАПН України, 2017. С. 230–232.

21. Масліч С. В. Формування професійних навичок майбутніх агентів з організації туризму в умовах навчально-тренувальної фірми. *Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики вищої школи* : матеріали Міжнародної науково-методичної конференції 30-31 жовтня 2017 року / Укл. С. М. Іваненко, О. В. Холоденко, К. М. Павицька, О. Г. Смольнікова – Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. С. 293–296.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

22. Масліч С. В. Електронний засіб навчального призначення з предмета «Інформаційна обробка даних в туристичній галузі». Вінниця, 2010 (на DVD-носії).

23. Масліч С. В. Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму : метод. рек. / С.В. Масліч. Київ : ІПТО НАПН України, 2017. 76 с.

24. Масліч С. В. Впровадження білінгвістичної освіти при підготовці висококваліфікованих робітників для сфери послуг. *Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання* : матеріали Звітної науково-практичної конференції (м. Київ, 29 березня 2012 р.). Т. 2. / Ін-т проф.-техн. освіти НАПН України ; [за заг. ред. В. О. Радкевич]. Київ, 2012. С. 89–91.

25. Масліч С.В. Розвиток художньо-творчих здібностей учнів ПТНЗ. *Науковий вісник* : зб. Наук. праць за матеріалами Міжнародної конференції «Методологічні засади художньо-творчого розвитку особистості в контексті міжкультурного спілкування в системі освіти». Вінниця : ВОПОПП, 2012. Випуск 1. С. 103–106.

26. Масліч С. В. Впровадження новітніх технологій при підготовці кваліфікованих робітників сфери обслуговування. *Вісник профтехосвіти Вінниччини* : зб. наук.-метод. праць. Вип. 10. Вінниця : ТОВ «Планер», 2016. С. 26–29.

Додаток Х

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Масліч Світлани Володимирівни

«Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах»
зі спеціальності 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»

Масові науково-практичні заходи міжнародного рівня:

1. Міжнародна науково-практична конференція «Методологічні засади художньо-творчого розвитку особистості в контексті міжкультурного спілкування в системі освіти» (Україна, м. Вінниця, Інститут післядипломної освіти педагогічних працівників, 19-20 квітня 2012 р.). Форма участі – публікація тез на тему: *«Розвиток художньо-творчих здібностей учнів ПТНЗ»* у збірнику матеріалів конференції.

2. Міжнародна науково-практична конференція «Чинники розвитку психологічних та педагогічних наук у ХХІ столітті» (Україна, м. Одеса, ГО «Південна фундація педагогіки», 21-22 листопада 2014 р.). Форма участі – публікація тез на тему: *«Використання блогів у навчальному процесі»* у збірнику матеріалів конференції.

3. Міжнародна науково-практична конференція «Роль і місце психології та педагогіки у формуванні сучасної особистості» (Україна, м. Харків, Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 16-17 січня 2015 р.). Форма участі – публікація тез на тему: *«Інформаційно-аналітична компетентність як базова складова професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму»* у збірнику матеріалів конференції.

4. II Міжнародна науково-практична конференція «Сучасна педагогіка: теорія, методика, практика» (Україна, м. Хмельницький, 16-17 жовтня 2015 р.). Форма участі – публікація тез на тему: *«Використання інноваційних технологій в організації освітнього процесу у ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг»* у збірнику матеріалів конференції.

5. Міжнародна науково-методична конференція «Нові концепції викладання у світлі інноваційних досягнень європейської дидактики вищої школи» (Україна, м. Київ, НПУ імені М. П. Драгоманова, 30-31 жовтня 2017 р.). Форма участі – публікація тез на тему: *«Формування професійних навичок майбутніх агентів з організації туризму в умовах навчально-тренувальної фірми»* у збірнику матеріалів конференції.

6. XII міжнародна науково-практична конференція «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Україна, м. Вінниця, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 21-23 травня 2014 р.). Форма участі – публікація статті у збірнику наукових праць та виступ на секційному засіданні на тему: *«Розробка та впровадження експериментальних програм з інформаційних технологій як необхідна умова формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму»*.

7. XIII міжнародна науково-практична конференція «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Україна, м. Вінниця, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 16-18 травня 2016 р.). Форма участі – публікація статті у збірнику наукових праць та виступ на секційному засіданні на тему: *«Формування інформаційно-аналітичних умінь майбутніх агентів з організації туризму: проблемний аналіз»*.

8. XIV міжнародна науково-практична конференція «Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми» (Україна, м. Вінниця, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 15-17 травня 2016 р.). Форма участі – публікація статті у збірнику наукових праць та виступ на секційному засіданні на тему: *«Організація педагогічного експерименту з формування інформаційно-аналітичної компетентності*

майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах».

9. Міжнародна науково-практична конференція “Actual questions and problems of development of social sciences” (Польща, м. Кельце, Wszechnica Świętokrzyska, 28-30 червня 2016 р.). Форма участі – публікація тез на тему: *«Формування навичок інформаційно-аналітичної діяльності майбутніх агентів з організації туризму через роботу навчальних тренувальних туристичних фірм»* у збірнику матеріалів конференції.

10. Міжнародна науково-практична конференція “Topical researches of the World Science” (Об’єднані Арабські Емірати, м. Дубай, 28 червня 2017 р.). Форма участі – публікація статті на тему: *“The essence, content and structure of informational analytical competency of future tourism agents at vocational school”* у науковому міжнародному журналі.

11. Міжнародна звітна конференція “Methodology for early warning detection of risk for Early School Leaving” (Швеція, м. Уппсала, Фолькуніверситет, 26 червня 2017 р.). Форма участі – виступ на секційному засіданні на тему: *«Використання методики PBL при підготовці майбутніх кваліфікованих робітників у ДПТНЗ «Вінницьке вище професійне училище сфери послуг»*.

12. Міжнародна наукова конференція “Modernization of educational system: world trends and national peculiarities” (Литва, м. Каунас, Університет Вітаутаса Великого, 23 лютого 2018 р.). Форма участі – публікація тез на тему: *“Vocational guidance in the system of training future tourism agents”* у збірнику матеріалів конференції.

13. Міжнародна звітна конференція “EQAVET in practice” (Швеція, м. Стокгольм-Уппсала, Фолькуніверситет, 22-24 березня 2018 р.). Форма участі – виступ на секційному засіданні на тему: *“Project Inclusive Education “Baltic Network for prevention of Early School Leaving” (SEE-ME)”*.

Масові науково-практичні заходи всеукраїнського рівня:

14. Всеукраїнська науково-практична конференція «Сучасні технології навчання у професійній підготовці майбутніх фахівців» (м. Львів, Львівський

науково-практичний центр професійно-технічної освіти НАПН України, 9-10 жовтня 2013 р.). Форма участі – публікація статті у науково-методичному журналі та виступ на секційному засіданні на тему: *«Викладання предмета «Інформаційна обробка даних у туристичній галузі» у ПТНЗ шляхом використання методу проектів»*.

15. Всеукраїнська науково-практична конференція «Розвиток інформаційно-аналітичної компетентності педагогічних працівників і керівників: професійно-технічних навчальних закладів: проблеми, досвід та перспективи» (м. Вінниця, НМЦ ПТО у Вінницькій області, 16 жовтня 2014 р.). Форма участі – виступ на секційному засіданні на тему: *«Інформаційно-аналітична компетентність як складова професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму»*.

16. Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція «Нові матеріали і перспективні технології, охорона праці і професійна освіта» (м. Луганськ, ЛНУ ім. Т. Шевченка, 4 квітня 2014 р.). Форма участі – публікація тез на тему: *«Інформаційні технології у професійній підготовці майбутніх агентів з організації туризму»* у збірнику матеріалів конференції.

17. Всеукраїнська науково-практична конференція «Розвиток професійної культури майбутніх фахівців: виклики, досвід, стратегії і перспективи» (м. Ірпінь, Київський фінансово-економічний коледж Національного університету ДПС України, 21 червня 2016 р.). Форма участі – публікація тез на тему: *«Використання імітаційних методів навчання у формуванні професійної компетентності майбутніх агентів з організації туризму»* у збірнику матеріалів конференції.

18. Всеукраїнська науково-практична конференція «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» (м. Київ, Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 29 березня 2012 р.). Форма участі – публікація тез на тему: *«Впровадження білінгвістичної освіти при підготовці висококваліфікованих робітників для сфери послуг»* у збірнику матеріалів конференції.

19. Всеукраїнська науково-практична конференція «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» (м. Київ, Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 28 березня 2013 р.). Форма участі – публікація тез на тему: *«Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій при викладанні спецдисциплін»* у збірнику матеріалів конференції.

20. Всеукраїнська науково-практична конференція «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» (м. Київ, Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 24-25 березня 2014 р.). Форма участі – публікація тез на тему: *«Створення електронного навчально-методичного комплексу з професії «Агент з організації туризму» в системі міждисциплінарної інтеграції»* у збірнику матеріалів конференції.

21. Всеукраїнська науково-практична конференція «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» (м. Київ, Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 26 березня 2015 р.). Форма участі – публікація тез на тему: *«Новітні підходи до формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму»* у збірнику матеріалів конференції.

22. Всеукраїнська науково-практична конференція «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» (м. Київ, Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 7, 19 квітня 2016 р.). Форма участі – публікація тез на тему: *«Особливості формування інформаційно-аналітичної компетентності викладачів спеціальних дисциплін з професії «Агент з організації туризму»* у збірнику матеріалів конференції.

23. Всеукраїнська науково-практична конференція «Науково-методичне забезпечення професійної освіти і навчання» (м. Київ, Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 29 березня - 13 квітня 2017 р.). Форма участі – публікація тез на тему: *«Сучасні підходи до підготовки фахівців сфери туризму»* у збірнику матеріалів конференції.

Додаток Ц

ДОВІДКИ ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

Масліч Світлани Володимирівни

«Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах»
зі спеціальності 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»

(СКАНОВАНІ КОПІЇ)

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ВІННИЦЬКОЇ
ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ**

ДЕРЖАВНИЙ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ВІННИЦЬКЕ ВИЩЕ ПРОФЕСІЙНЕ УЧИЛИЩЕ СФЕРИ ПОСЛУГ»
21029, м. Вінниця, вул. Хмельницьке шосе, 145, тел. 51-34-28

№ 156

08 травня 2018 р.

Довідка

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Масліч Світлани Володимирівни
«Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів
з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах»
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

Результати дисертаційного дослідження Масліч С.В. «Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму» впроваджувалися у Вінницькому вищому професійному училищі сфери послуг протягом 2014-2018 рр. За даний період у навчальному закладі пройшов апробацію:

- електронний засіб навчального призначення з інформаційної обробки даних в туристичній галузі (гриф Міністерства освіти і науки України);
- методичні рекомендації «Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму».

Масліч С.В. використовувала у навчальному процесі різноманітні методи, які сприяли формуванню інформаційно-аналітичної компетентності, серед яких: ділові ігри, імітаційні методи навчання, метод проектів, аналіз ситуацій, програмоване навчання). Дисертантка неодноразово виступала з питань формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму на засіданнях методичної комісії відповідного напрямку, педагогічних радах, семінарах. Результати впровадження дисертаційного дослідження були представлені в проектах конкурсів з тематичних номінацій Міжнародних виставок «Сучасні заклади освіти» та «Інноватика в освіті».

Представлені матеріали дисертаційного дослідження Масліч С.В. мають практичну значущість і схвалені на засіданні педагогічної ради навчального закладу (протокол № 9 від 26 березня 2018 р.)

Довідка видана для пред'явлення у спеціалізовану вчену раду Інституту професійно-технічної освіти НАПН України.

Директор

Л.М. Ворона

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
 ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
 УПРАВЛІННЯ ДОШКІЛЬНОЇ, ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ, ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ,
 СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ, ПОЗАШКІЛЬНОЇ ТА ВИХОВНОЇ РОБОТИ,
 КООРДИНАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ І НАУКИ
ДЕРЖАВНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЛЬВІВСЬКЕ ВИЩЕ ПРОФЕСІЙНЕ УЧИЛИЩЕ ТОРГІВЛІ ТА СФЕРИ ПОСЛУГ»
 код ЄДРПОУ 01563416 79008, м. Львів, вул. Лесі Українки, 26. тел. 242-31-29 lpstsp@gmail.com

Від 10.05.2018р. № 223

на № від

Довідка
про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Масліч Світлани Володимирівни
«Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів
з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах»
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Результати дисертаційного дослідження «Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах» впроваджувалися у ДНЗ «Львівське ВПУ торгівлі та сфери послуг» протягом 2014-2018 рр.

Створений дисертантом електронний засіб навчального призначення з інформаційної обробки даних в туристичній галузі активно використовується під час уроків теоретичного та виробничого навчання. Представлені програми у електронному засобі мають практичне застосування для майбутньої професійної діяльності учнів навчального закладу. Лабораторні роботи та тестові завдання сприяють підвищенню якості професійної освіти.

Методичні рекомендації з формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації пройшли апробацію та отримали позитивні відгуки викладачів та майстрів виробничого навчання даного напрямку.

Представлені матеріали дисертаційного дослідження Масліч С.В. мають практичну значущість і схвалені на засіданні педагогічної ради навчального закладу (протокол № 4 від 03 квітня 2018 р.)

Довідка видана для пред'явлення у спеціалізовану вчену раду Інституту професійно-технічної освіти НАПН України.

Директор училища

Кіска М.С.

УКРАЇНА

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ ДНІПРОПЕТРОВСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ

**ДЕРЖАВНИЙ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
"КРИВОРІЗЬКИЙ НАВЧАЛЬНО-ВИРОБНИЧИЙ ЦЕНТР"**

вул. Фабрична, 5, м. Кривий Ріг, 50106, тел. (056) 404 89 02, факс (056) 404 89 02
e-mail: pty7.knvc@ukr.net, <http://www.kr-nvc.edu.ua>, код ЄДРПОУ 02549581

11.05.2018 N 297/01-19

Довідка

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Масліч Світлани Володимирівни
«Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з
організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах»
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

Результати наукового дисертаційного дослідження Масліч С. В. впроваджувалися у Державному професійно-технічному навчальному закладі «Криворізький навчально-виробничий центр» впродовж 2014-2018 рр. На базі навчального закладу апробовано та впроваджено у практику професійної підготовки майбутніх агентів з організації туризму методичні рекомендації «Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму», авторський електронний засіб навчального призначення з інформаційної обробки даних в туристичній галузі, які отримали позитивні відгуки.

Матеріали, представлені Світланою Володимирівною, ефективно використовувалися у навчальному процесі підготовки учнів за професією «Агент з організації туризму» і спрямовувалися на формування інформаційно-аналітичної компетентності фахівців даного напрямку. Впровадження представлених дисертанткою матеріалів суттєво сприяє удосконаленню професійної підготовки майбутніх агентів з організації туризму.

Навчальні матеріали, методичні рекомендації Масліч С. В., схвалені рішенням педагогічної ради (протокол № 4 від 25 квітня 2018 року), мають теоретичну та практичну значущість та можуть бути рекомендовані до подальшого впровадження у практику професійної підготовки майбутніх агентів з організації туризму.

Довідка видана для пред'явлення у спеціалізовану вчену раду Інституту професійно-технічної освіти НАПН України.

Директор ДПТНЗ «КНВЦ»

В.Т.Легун

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ВОЛИНСЬКИЙ КОЛЕДЖ
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

вул. Кафедральна, 6, м. Луцьк, 43016, тел./факс (0332) 721 217
e-mail: vocnuft@gmail.com, код ЄДРПОУ 34804384

«18» *листопада* 2018 р. № 204

Довідка

**про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Масліч Світлани Володимирівни
«Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів
з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах»
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти**

Розвиток сучасного суспільства характеризується зростанням інформаційних потоків, які потребують від фахівців навичок швидкого збору та опрацювання інформації. Цей факт зумовлює необхідність впровадження ІТ-технологій в усі сфери суспільного життя. Інформаційні технології проникли практично в кожную галузь людської діяльності, у тому числі і в сферу туризму. Тому актуальність дослідження Масліч С. В. «Формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму у професійно-технічних навчальних закладах», його теоретичне та практичне значення для освітньої галузі не викликають сумнівів.

Результати і висновки дисертаційного дослідження, методичні рекомендації з формування інформаційно-аналітичної компетентності майбутніх агентів з організації туризму Масліч С. В. були використані у навчально-виховному процесі Волинського коледжу Національного університету харчових технологій при підготовці учнів за професією «Агент з організації туризму». Впроваджені матеріали Масліч С. В. схвалені рішенням педагогічної ради (протокол № 8 від 26 квітня 2018 року), мають теоретичну та практичну значущість та можуть бути рекомендовані до подальшого

впровадження в практику професійної підготовки майбутніх агентів з організації туризму.

Довідка видана для пред'явлення у спеціалізовану вчену раду Інституту професійно-технічної освіти НАПН України.

І.В. Корчук